

ANKARA EDUCATION AND RESEARCH
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

ANKARA EĞİTİM VE
ARAŞTIRMA SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

E-ISSN:3023-4603

www.ankarasosyalbilimlerdergisi.com.tr

2025

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

YAYIMCI

Uzm. Nuray DELDAL

Prof. Dr. Kürşat Şahin YILDIRIMER

St Clements Üni/ UK

Prof. Dr. Melih TUGAY

Sakarya ADATIP Hastanesi/TR

Prof. Dr. Osman DORUK

St Clements Üni/UK

Doç. Dr. Sarp BAĞCAN

İstanbul Gelişim Üni/TR

Doç. Dr. Yıldırım Bayezit DELDAL

Milli Eğitim Bakanlığı/TR

Doç. Dr. Cüneyt YILMAZ

St Clements Üni/ UK

Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZAK

Düzce Üni/TR

Dr. Öğr. Hüseyin Avni SOLĞUN

Sağlık Bilimleri Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Alper ÖZKILIÇ

İstanbul Biruni Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Bahadır ELAL

İstanbul Nişantaşı Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa H AYDINGÜLER

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Burak KINALI

İstanbul Biruni Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Herman MAYISOĞLU

İstanbul Biruni Üni/TR

Dr. Öğr. Üyesi Mincheol Choi

Kore Milli Savunma Dil Okulu/KOREA

Uzm. Öğr. Hümeysra HAS

İstanbul Okan Üni/TR

İNDEKSLER-INDEXED & IN LISTED

ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources).
UNESCO-ULUSLARARASI

EUROPEAN COMMISSION FUNDED RESEARCH

A

ACADEMIA- ULUSLARARASI

DATA CİTE COMMONS- ULUSLARARASI

GRAFİATİ-ULUSLARARASI

ZENODO-ULUSLARARASI

MİLLİ KÜTÜPHANE -TR

ACADEMIC RESOURCES OUR GLOCAL- ULUSLARARASI

GOOGLE SCHOLAR ULUSLARARASI

CERN OPENLAB- ULUSLARARASI

RESEARCHGATE- ULUSLARARASI

DERGİ HAKKINDA

Bağımsız Bir Akademik Yayın Organı Olan Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi herhangi Bir Kar Amacı Gütmeyen Editörlü ve Hakemli, Yılda iki Kez Yayınlanan Yasal Bir Akademik Dergidir.

YAYIN TÜRÜ

Ulusal Hakemli Akademik Dergi, Yılda iki Sayı

YAYIMCI

Uzm. Nuray DELDAL

YAYIN KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Kürşat Şahin YILDIRIMER

YAYIN KURULU BAŞKAN YARDIMCILARI

Prof. Dr. Melih TUGAY

YAYIN KURULU SÖZCÜSÜ

Doç. Dr. Yıldırım Bayezit DELDAL

Doç. Dr. Sarp BAĞCAN

YAYIN SEKRETERİ

Uzm. Öğr. Hümeysra HAS

SORUMLU YAZI İŞLERİ EDITÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi Alper ÖZKILIÇ

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ

Dr.Öğr.Üyesi Burak KINALI

Dr.Öğr.Üyesi Herman MAYISOĞLU

Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin Avni SOLĞUN

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ

Dr.Öğr.Üyesi Hakan ÖZAK

Dr.Öğr Üyesi Bahadır ELAL

İSTATİSTİKSEL ANALİZ EDITÖRÜ

Dr. Öğr. Üyesi . Mustafa Hikmet AYDINGÜLER

TEKNİK EDITÖRLER

Prof. Dr. Osman DORUK

Doç. Dr. Cüneyt YILMAZ

Dr. Öğr. Üyesi Mincheol Choi

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

S. 1-27	Prof. Dr. Kürşat Şahin YILDIRIMER	Aidiyet Krizi Ve Toplumsal Çöküş: Postmodern Toplumda “Yersiz Yurttaş” Olmak
S.28-55	Psikolog Rami ASKER	Kırk Yaş ve Üzeri Kadınlarda Vücut Algısına Dayalı Değersizlik Hissinin İncelenmesi
S.56-73	Doç. Dr. Cüneyt YILMAZ	Almanya’da Göçmen Siyaseti ve Entegrasyon Politikalarının Siyasal Etkileri
S.74-106	Dr. Öğr. Üyesi Nejdet ÖZBEK	Bağımlılığın Sosyolojik Temelleri
S.107-125	Okul Md. Menduh BEYAZDAĞ	Türkiye Cumhuriyetlerinde İlköğretim Eğitim Modelleri: 2025 Yılı Karşılaştırmalı Analizi
S.126-156	Dr. Öğr. Üyesi Mincheol CHOI (최민철)	Güney Kore ve Tayvan’da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Yükseköğretim Programlarının Karşılaştırmalı Analizi
S.157-174	Doç. Dr. Yıldırım Bayezit DELDAL	Reklamların Gelişmekte Olan 2–6 Yaş Çocuklarda Yemek Yeme Davranışları Üzerine Etkileri
S.175-188	Dr. Öğr. Alper ÖZKILIÇ	Yeni Doğan Bebeklerin Bağlanma Sorunları

Yayın Kurulunda Yer alan Tüm isimler Dergimizin Yasal Editörüdür.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisindeki Makalelerin içeriklerinin Tüm Sorumlulukları makale sahibi yazarlara aittir. Dergi İmtiyaz sahibi, Yayımcı ve Yayın Kurulu başkan ve yardımcıları ile Yayın kurulunun üyeleri makaleler ile ilgili herhangi bir sorumluluk kabul etmediğini beyan eder.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 07.04.2025
E-Issn:3023-4603

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025
Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Makale Türü: Derleme
Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:1- 27

Aidiyet Krizi ve Toplumsal Çöküş: Postmodern Toplumda “Yersiz Yurttaş” Olmak

1.Kürşat Şahin YILDIRIMER

Profesör Doktor

St Clements Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sorumlu Yazar: kursatsahinyildirimer@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-5896-2956

ÖZET

Bu çalışma, postmodern toplum yapısında bireylerin yaşadığı aidiyet krizini, bu krizin psikolojik sağlığa ve toplumsal bütünlüğe etkilerini analiz etmektedir. Geleneksel aidiyet bağlarının (aile, ulus, inanç sistemi, topluluk) zayıflamasıyla birlikte, bireyler kendilerini “yersiz yurttaş” olarak deneyimlemekte; bu durum hem kimlik dağılmasına hem de psikolojik yabancılaşmaya yol açmaktadır (Erikson, 1968; Fromm, 2002). Özellikle bireyselleşme, dijitalleşme ve ekonomik belirsizlikler gibi postmodern öğeler, bireylerin anlam arayışını daha da derinleştirerek, anksiyete, depresyon ve tükenmişlik gibi patolojilere zemin hazırlamaktadır (Baumeister & Leary, 1995; Sennett, 1998).

Anahtar Kelimeler: Aidiyet Krizi, Postmodern Toplum, Yersiz Yurttaş, Psikolojik Yabancılaşma, Kimlik Dağılması, Örgütsel Aidiyet, Toplumsal Çöküş.

ABSTRACT

This study analyzes the crisis of belonging experienced by individuals in postmodern social structures and its psychological and societal consequences. As traditional ties of belonging—such as family, nation, belief systems, and community—erode, individuals increasingly perceive themselves as “displaced citizens,” leading to identity diffusion and psychological alienation (Erikson, 1968; Fromm, 2002). The dominance of individualism, digitalization, and economic uncertainty in postmodern society intensifies the existential quest for meaning, paving the way for anxiety, depression, and burnout (Baumeister & Leary, 1995; Sennett, 1998).

Keywords: Belonging Crisis, Postmodern Society, Displaced Citizen, Psychological Alienation, Identity Diffusion, Organizational Belonging, Social Collapse

1. GİRİŞ

Aidiyet duygusu, bireyin psikolojik gelişimi ve ruh sağlığı açısından temel bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir (Baumeister & Leary, 1995). Bireyin kendisini bir gruba ait hissetmesi; benlik algısını yapılandırmakta, kimlik bütünlüğünü korumakta ve yaşam doyumunu artırmaktadır. Ancak postmodern çağda hızla dönüşen toplumsal yapılar, bu temel ihtiyacı giderek daha karmaşık, kırılgan ve erişilmesi güç hale getirmiştir. Geleneksel bağlayıcı unsurların (aile, din, ulus-devlet, topluluk) çözülmesi; bireyin aidiyet sistemlerinde parçalanmalara ve geçici kimlik kurgularına yönelmesine yol açmaktadır (Giddens, 1991; Bauman, 2001).

Psikoloji literatüründe bu durum sıklıkla “yabancılaşma”, “benlik çözülmesi” ve “kimlik dağılması” kavramlarıyla açıklanmaktadır (Erikson, 1968; Fromm, 2002). Aidiyet ihtiyacının karşılanmaması, bireyde yalnızlık, değersizlik, anlamsızlık ve dışlanmışlık duygularını beslemekte; bu da depresyon, anksiyete bozuklukları ve sosyal geri çekilme gibi psikopatolojilere zemin hazırlamaktadır. Nitekim çağdaş klinik gözlemler, özellikle genç yetişkinler ve şehirli bireylerde, yerleşik aidiyet ağlarının zayıflamasıyla birlikte artan duygusal kopuşları ve “yurt bulamama” sendromunu sıklıkla rapor etmektedir (Miller, 2011).

Böylece “yersiz yurttaş” kavramı, yalnızca fiziksel bir yer değiştirme ya da göç olgusunu değil, aynı zamanda duygusal ve kimliksel bir yerinden edilme halini de temsil etmektedir. Postmodern birey; mekânsal olarak bir toplumun içinde yaşasa da, duygusal ve kimliksel olarak o toplumdan dışlanmış, görünmez ya da geçici hissedebilmektedir. Bu durum yalnız bireyi değil, kolektif yapıları da sarsmakta; sosyal sermayeyi zayıflatmakta, toplumsal dayanışma ağlarını parçalamakta ve nihayetinde kurumsal işleyişi tehdit eden bir toplumsal çöküş sürecine neden olmaktadır (Putnam, 2000).

Bu makale, psikoloji disiplini bağlamında aidiyetin bireysel ve toplumsal işlevlerini yeniden değerlendirmeyi amaçlamakta; “yersiz yurttaş” fenomeninin birey üzerindeki psikolojik etkileri ile örgütsel ve kültürel düzeydeki yansımalarını çok katmanlı bir şekilde tartışmaktadır. Bu bağlamda hem kuramsal hem de güncel araştırmalar temelinde, postmodern aidiyetsizlik krizine dair bütüncül bir değerlendirme sunulacaktır.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, postmodern toplum yapısında bireylerin yaşadığı aidiyet krizini psikolojik bir çerçevede ele alarak, bu krizin bireysel, örgütsel ve toplumsal düzeydeki etkilerini çok boyutlu bir biçimde incelemektir. Özellikle “yersiz yurttaş” olgusu üzerinden şekillenen kimliksel ve duygusal çözümlerin, bireyin ruh sağlığı, sosyal ilişkileri ve kurumsal bağları üzerindeki yansımaları değerlendirilecektir. Böylece çalışmanın özel amaçları şunlardır:

Psikolojik perspektiften aidiyetin kuramsal temellerini (örn. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi, Baumeister & Leary’nin "aidiyet ihtiyacı" kuramı) açıklamak ve günümüz koşullarında bu temellerin nasıl sarsıldığını analiz etmek, Postmodern toplumda bireyin aidiyet bağlarını zayıflatan yapısal ve kültürel faktörleri (örneğin dijitalleşme, bireyselleşme, esnek kimlikler, ekonomik güvencesizlik) incelemek,

Aidiyet krizinin yol açtığı psikolojik sorunları (anksiyete, depresyon, kimlik bunalımı, yalnızlık, tükenmişlik) bilimsel literatür doğrultusunda ortaya koymak,

“Yersiz yurttaş” olgusunun, bireyin sadece psikolojik bütünlüğünü değil, aynı zamanda örgütsel bağlılık, sosyal sorumluluk ve yurttaşlık bilinci gibi üst düzey toplumsal rollerini nasıl etkilediğini tartışmak,

Bu krizin toplumsal düzeyde nasıl bir çözülmeye, kutuplaşmaya ve normatif boşluğa yol açtığını irdelemek, Son olarak, bireysel psikolojik sağlığın korunması ve toplumsal bağların yeniden inşası için önleyici ve onarıcı psiko-sosyal yaklaşımların neler olabileceğini önermek.

Bu doğrultuda çalışma, psikoloji biliminin klinik, sosyal ve endüstriyel alt alanlarını bütüncül bir yaklaşımla bir araya getirerek; postmodern çağın “aidiyetsiz birey” profilini anlamaya ve bu probleme çözüm arayışına katkı sunmayı hedeflemektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yapılandırılmış bir kuramsal literatür taramasıdır. Araştırmada, psikoloji, sosyoloji ve kültürel çalışmalar alanlarında aidiyet, kimlik, yabancılaşma, yurttaşlık ve postmodernite kavramlarına odaklanan temel kuramsal yaklaşımlar incelenmiş; bu kavramların günümüz toplumundaki dönüşümleri psikolojik bağlamda yorumlanmıştır.

Çalışmada kullanılan kaynaklar, başta sosyal psikoloji, klinik psikoloji ve örgütsel psikoloji alanlarında olmak üzere; uluslararası hakemli dergiler, klasik kuramsal metinler, çağdaş yorumlar ve alan yazındaki güncel araştırmaları içermektedir. Literatür taraması, 1990 sonrası postmodern toplum, kimlik politikaları ve aidiyet eksenli dönüşümlere odaklanan bilimsel yayınlar öncelenecek yürütülmüştür.

Ayrıca, Erikson'un (1968) kimlik kuramı, Baumeister ve Leary'nin (1995) "aidiyet ihtiyacı" modeli, Deci ve Ryan'ın (2000) öz-belirleme kuramı ve Fromm'un (2002) yabancılaşma kavramı çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturmuştur.

Literatür taraması kapsamında, aşağıdaki akademik veri tabanları kullanılmıştır:

- PsycINFO
- APA PsycArticles
- Google Scholar Scopus
- EBSCOhost
- Web of Science

Çalışma, herhangi bir örnekleme ya da nicel analiz içermemekte olup, kavramsal derinliği ve kuramsal çeşitliliği esas alan betimleyici ve eleştirel bir yaklaşım benimsemiştir. Yöntemsel olarak, disiplinler arası karşılaştırmalı çözümleme, tümdengelimsel yorumlama ve kuramsal sentez tekniklerinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu kuramsal araştırma kapsamında yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda, postmodern toplumlarda aidiyet krizine yol açan faktörlerin çok boyutlu olduğu ve bu krizin bireysel, örgütsel ve toplumsal düzeyde çeşitli yansımaları olduğu belirlenmiştir. Bulgular, dört ana tema altında sunulmaktadır:

Kimlik Dağılması ve Psikolojik Yabancılaşma: Modern öncesi toplumlarda bireyin kimliği büyük ölçüde aidiyet bağları (aile, din, etnik grup) tarafından belirlenirken, postmodern toplumlarda bu bağlar çözülmekte ve birey kimliğini sürekli yeniden inşa etme baskısı altına girmektedir (Erikson, 1968; Giddens, 1991). Bu durum, bireylerde benlik bütünlüğünün parçalanmasına ve psikolojik yabancılaşmaya neden olmaktadır. Özellikle genç yetişkinlerde görülen kimlik karmaşası, aidiyet yoksunluğu ile yakından ilişkilidir (Arnett, 2000).

Aidiyet Eksikliği ve Psikopatoloji İlişkisi: Baumeister ve Leary (1995), aidiyetin temel bir psikolojik ihtiyaç olduğunu vurgulamakta ve bu ihtiyacın karşılanmamasının depresyon, anksiyete ve yalnızlık gibi olumsuz psikolojik sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Literatürde, aidiyet hissinden yoksun bireylerde özellikle değersizlik hissi, sosyal izolasyon, dissosiyatif eğilimler ve tükenmişlik sendromu sıklıkla rapor edilmiştir (Cacioppo & Patrick, 2008; Deci & Ryan, 2000).

Örgütsel Yabancılaşma ve Bağ Kurma Zorlukları: Aidiyet duygusu yalnızca bireysel değil, aynı zamanda örgütsel bağlılık ve kurumsal kimlik açısından da kritik öneme sahiptir. Ancak postmodern yapılar, geçici iş ilişkileri, esnek çalışma modelleri ve aidiyet kuramlarının zayıflamasıyla bireylerin kurumlarla bağ kurmasını zorlaştırmaktadır (Ashforth et al., 2008). Çalışanların iş yerinde kendilerini "bir yere ait" hissedememesi, motivasyon düşüklüğü, iş doyumsuzluğu ve örgütsel sessizlik gibi sonuçlara yol açmaktadır.

Toplumsal Düzeyde Dağılma ve Sosyal Sermayenin Erozyonu: Yersiz yurttaşlık, yalnızca bireysel bir deneyim değil; aynı zamanda toplumun kolektif yapısını sarsan bir olgudur. Geleneksel dayanışma ağlarının zayıflaması, mahalle, cemaat ve yurttaşlık bağlarının çözülmesiyle birlikte toplumsal güven ve sosyal sermaye azalmakta; bu da kutuplaşma, toplumsal çöküş ve normsuzluk (anomi) gibi yapısal sorunlara zemin hazırlamaktadır (Putnam, 2000; Bauman, 2001). “Yersiz yurttaş”, yaşadığı ülkeye fiziksel olarak bağlı olsa da psikolojik ve duygusal düzeyde toplumla ilişki kuramayan bir birey profiline dönüşmektedir.

4.1. Modern Kentte Kimlik Sorunu: Göçmenler, Yeni Yoksullar, Yalnız Çocuklar

Modern kent, çeşitliliği ve dinamizmiyle bireylere yeni yaşam alanları sunarken, aynı zamanda kimlik inşası açısından ciddi psikolojik kırılmalar da yaratmaktadır. Kent yaşamı, özellikle marjinalleşmiş gruplar için hem görünür hem de dışlanmış olmanın çelişkili deneyimini beraberinde getirir. Bu bağlamda, kentte yaşayan göçmenler, yeni yoksullar ve yalnız çocuklar, kimlik sorununun en keskin biçimde yaşandığı gruplar olarak öne çıkmaktadır. Göçmen bireyler, sadece fiziki değil, aynı zamanda kültürel ve psikolojik olarak da “yer değiştirmiş” bireylerdir. Göç, sıklıkla kimlik parçalanmasına ve çift yönlü yabancılaşmaya neden olur: Geldikleri toplumdan kopmuş ama vardıkları topluma da tam anlamıyla entegre olamamışlardır (Berry, 1997).

Bu durum, göçmenlerde benlik karmaşası, kronik güvensizlik, aidiyet açlığı ve sosyal anomie gibi durumlara yol açar. Psikolojik açıdan bu bireylerde uyum bozuklukları, travma sonrası

stres bozukluğu (TSSB), depresyon ve kültürel yas (cultural bereavement) sık görülür (Bhugra & Becker, 2005). Post-endüstriyel kentlerde ortaya çıkan “yeni yoksullar” (çalışan ama yoksul bireyler, geçici işlerde güvencesiz çalışanlar, kentli işsizler), sınıfsal aidiyeti belirsizleşmiş ve çoğu zaman görünmez hale gelmiş gruplardır. Bu bireyler ekonomik olarak sistemin içindedir, ancak sosyal olarak dışındadırlar. Yoksulluk, yalnızca maddi bir eksiklik değil; aynı zamanda benlik değerinin aşınması, kendini yetersiz hissetme ve toplumsal aşağılanma gibi psikolojik deneyimleri de tetikler (Wilkinson & Pickett, 2009).

Kentin içinde yaşayıp kente ait olamamak, bireylerde sosyal kıyaslama, utanç, öfke ve pasifize olma gibi tepkiler doğurur. Modern kentlerde yetişen “yalnız çocuklar”, hem fiziksel hem de duygusal anlamda bakım ve ilgi yoksunluğu çeken bireylerdir. Aile içi iletişimin zayıflığı, dijital izolasyon, ebeveynlerin ekonomik kaygılarla yoğun çalışması, çocukları psikolojik olarak yalnızlaştırmakta ve güvensiz bağlanma stillerine yol açmaktadır (Bowlby, 1988). Bu çocuklarda kendilik gelişimi aksamakta, duygusal regülasyon becerileri zayıflamakta ve uzun vadede duygusal ihmal, anlamsızlık hissi ve kimlik belirsizliği gelişebilmektedir (Shonkoff et al., 2012).

Ayrıca sosyal bağların zayıf olduğu bu çocukluk deneyimi, ileriki yaşamda aşırı bireyselleşme, yalnızlık korkusu ve aidiyet geliştirememe gibi sonuçlara zemin hazırlar. Bu üç grubun ortak özelliği, kentte fiziksel olarak var olmalarına rağmen psikolojik ve sosyal olarak “yersiz” olmalarıdır. Göçmenler kültürel olarak, yeni yoksullar ekonomik olarak, yalnız çocuklar ise gelişimsel olarak sistemin kıyısında yer almaktadır. Kent, bu bireyler için bir “barınma” alanı olabilir, ancak “ait olma” alanı değildir. Bu durum, bireysel ruh sağlığını tehdit etmekle kalmaz; aynı zamanda kent aidiyetinin çözülmesine, toplumsal gerilimlere ve gelecek nesillerde kimlik bunalımlarına yol açar.

4.2. Kültürel Yersizlik ve Kimlik Boşluğu

Kültürel yersizlik, bireyin kendisini ait hissedebileceği bir kültürel bağlamda konumlandırılamaması, çeşitli kültürel yapılara temas etmesine rağmen hiçbirisiyle duygusal ve kimliksel bir bütünlük kuramaması durumunu ifade eder. Bu durum, özellikle küreselleşmenin, göçün ve dijitalleşmenin hız kazandığı postmodern toplumlarda yaygınlaşmış ve psikolojik bir sorun haline gelmiştir (Hermans & Kempen, 1998).

Kimlik, bireyin kendilik algısının ve sosyal konumunun bütüncül bir temsili olarak gelişir. Ancak bireyin eş zamanlı olarak birçok kültürel kimlik ve değer sistemiyle karşı karşıya

kalması, bu bütünlüğü parçalayabilir. Kültürel yersizlik yaşayan birey, farklı kültürel normlar arasında sıkışmış, "hem hiçbir yere ait değilim" hem de "her yere biraz aitim" ikilemini yaşamaktadır. Bu, bireyin benliğini istikrarlı bir çerçevede inşa etmesini zorlaştırmakta, psikolojik bütünlüğü tehdit etmektedir (Phinney, 1990). Kimlik fragmentasyonu, sıklıkla rol karmaşası, benlik tutarsızlığı, anlam yitimi ve aşırı uyum ya da kaçınma davranışları şeklinde ortaya çıkar.

Özellikle ergenlik ve erken yetişkinlik döneminde karşılaşılan kültürel yersizlik, gelişimsel olarak kimlik inşasının tamamlanmasını sekteye uğratar (Erikson, 1968). Kültürel yersizlik, bireyde aidiyet açlığı yaratır. Kendisini kültürel olarak tanımlayacak referans gruplarından yoksun kalan birey, yalnızca dışsallaşmış bir yaşam sürmekte, içsel anlam üretiminden uzaklaşmaktadır. Bu süreçte birey, bazen mevcut kültüre aşırı uyum sağlayarak kendi öz kimliğinden uzaklaşabilir (asimilasyon), bazen de tüm kültürel yapılara mesafeli kalarak marjinalleşme yaşar (Berry, 1997).

Her iki durumda da, bireyin kültürel kimliği ile benlik algısı arasında bir uyumsuzluk ve çatışma gelişir. Cultural dissonance (kültürel uyumsuzluk) olarak da tanımlanan bu durum, sıklıkla şu psikolojik belirtilerle ilişkilidir:

- Sosyal kaygı ve iletişimde zorluk
- Depresif duygu durum
- Kendi geçmişinden utanç duyma veya köklerinden kopma isteği
- Duygusal içe kapanma
- Anlamsızlık ve varoluşsal boşluk hissi (Frankl, 1963).

Özellikle göçmen çocuklar, azınlık gruplarının genç bireyleri ya da çokkültürlü ortamlarda büyüyen bireyler, kültürel yersizliğin en görünür örneklerini oluşturmaktadır. Bu bireyler sıklıkla ebeveyn kültürü ile çevresel kültür arasında kalmakta; her iki kültüre de tam olarak entegre olamamakta, fakat her ikisinden de dışlanma riski taşımaktadır.

Bu süreç, bireyde çift yönlü kimlik baskı yaratır ve zamanla benlik algısını zayıflatır (Ting-Toomey, 1999). Kültürel yersizlik yalnızca teorik bir kimlik meselesi değil, aynı zamanda klinik bir sorun alanıdır.

Psikoterapi uygulamalarında bu bireylerde sık karşılaşılan psikolojik sorunlar arasında:

- Benlik boşluğu ve karar yorgunluğu
- Bağlanma sorunları
- Kronik yalnızlık hissi
- İçsel çatışma ve kültürel suçluluk
- Sosyal withdrawal (çekilme) davranışı sayılabilir (Sue & Sue, 2016).

Bu noktada, kültürel psikolojinin ve çokkültürlü danışmanlık yaklaşımlarının önemi öne çıkmaktadır. Öz kimlik ile kültürel çevre arasında sağlıklı köprüler kurmak, bireyin psiko-sosyal işlevselliğini artırabilir.

Sonuç olarak, kültürel yersizlik ve kimlik boşluğu, bireyde psikolojik istikrarın sarsılmasına, kimlik inşasının aksamasına ve toplumsal aidiyetin zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca bireysel bir travma değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde bir psiko-kültürel erozyonun da göstergesidir.

4.3. Etnik, Dini, Cinsel Kimliklerin Görünüp Görünmemesi

Postmodern kent toplumlarında kimlik çeşitliliği artmış gibi görünse de, bu kimliklerin görünürlüğü eşit biçimde sağlanamamaktadır. Etnik, dini ve cinsel yönelim temelli kimlikler, çoğu zaman toplumsal normlar, politik iklim, medya temsilleri ve kamusal alanın ideolojik sınırları tarafından bastırılmakta veya marjinalleştirilmektedir. Bu durum, bireyin hem benlik gelişimini hem de psikolojik iyi oluşunu tehdit eden bir "görünmezlik" sorunu yaratır (Crenshaw, 1991; Meyer, 2003).

İnsan psikolojisinde tanınma (recognition) ve onaylanma (validation), benlik bütünlüğünün oluşmasında temel süreçlerdir (Honneth, 1995). Birey, sahip olduğu kimliğin çevresindeki insanlar ve kurumlar tarafından tanınmasını ve kabul edilmesini bekler. Ancak etnik, dini ya da cinsel kimlikler söz konusu olduğunda, bireylerin bu tanınma hakkı sıklıkla ihlal edilir. Bu da bireyde:

- Kendini saklama
- Kimlik bastırma
- Çift hayat yaşama

Kimliğinden dolayı suçluluk duyma gibi psikolojik savunma mekanizmalarının gelişmesine yol açar (Goffman, 1963). Etnik azınlıklar, LGBT+ bireyler veya dini kimliğini açıkça yaşamak isteyen bireyler, çoğu zaman önyargı, ayrımcılık ve mikro saldırılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu deneyimler yalnızca dışsal tehditler değil, aynı zamanda içselleştirilmiş psikolojik yüklerdir.

Özellikle içselleştirilmiş homofobi, ırksal utanç veya dini aidiyet nedeniyle suçluluk gibi duygular, bireyin benlik algısını zayıflatmakta ve psikolojik esenliğini bozmaktadır (Meyer, 2003; Steele, 1997). Bu gruplara mensup bireylerde sık karşılaşılan psikolojik sorunlar arasında:

- Anksiyete bozuklukları
- Majör depresif bozukluk
- Dissosiyatif semptomlar
- Düşük benlik saygısı ve
- Travma sonrası stres yer alır (Herek, 2009; Sue & Sue, 2016)

Özellikle cinsel kimlik bağlamında kimliğini açıklama (coming out) süreci, psikolojik olarak hem özgürleştirici hem de travmatik olabilir. Birey, görünürlük kazandıkça özgün benliğiyle uyum sağlasa da; sosyal çevreden dışlanma, işini kaybetme ya da ailesi tarafından reddedilme gibi risklerle karşılaşabilir. Bu süreçte bireyler sıklıkla:

- Arafta kalma hissi
- Kronik stres
- Kendini inkâr etme eğilimi yaşar (Cass, 1979; Rosario et al., 2001).

Benzer şekilde, dini veya etnik kimliğini açıkça yaşamak isteyen bireyler de asimilasyon baskısı ve kamusal alanda bastırılma nedeniyle benzer psikolojik zorluklarla yüzleşmektedir. Kamusal alanın “kimin görünebilir olup olmadığına” dair normları, esasen bir iktidar ilişkisidir. Bazı kimliklerin görünürlüğü teşvik edilirken, diğerleri bastırılır. Bu durum bireylerde toplumsal şizofreni etkisi yaratır: özel alanda bir kimlik, kamusal alanda başka bir kimlik performansı. Bu çift kimliklilik hali, uzun vadede:

- Benlik bütünlüğünde bozulma,
- Kimlik yorgunluğu,
- Varoluşsal tükenmişlik,

Aidiyet krizine bağlı kimlik boşluğu gibi psikolojik sonuçlar doğurur (Erikson, 1968; Bauman, 2001). Kısaca etnik, dini ve cinsel kimliklerin görünürlüğü sadece politik bir mesele değil; aynı zamanda bireylerin ruh sağlığı, benlik saygısı ve sosyal işlevselliği açısından yaşamsal önemdedir. Bu kimliklerin bastırılması, bireyin kendilik gelişimini kesintiye uğratmakta; bastırılmayan ama dışlanan kimlikler ise bireyi sürekli savunmaya zorlayan bir psikolojik yük haline gelmektedir. Görünürlüğü psikolojik bedeli kadar görünmezliğin yarattığı kimlik silinmesi de dikkate alınmalıdır.

“Evde Değilim” Hissi: Sosyal Dışlanma ve Yalnızlaşma

“Evde değilim” hissi, bireyin yalnızca mekânsal değil; aynı zamanda psikolojik ve duygusal olarak da ait hissetmediği bir bağlamsallığı tanımlar. Bu duygu, sosyal dışlanma, aidiyetsizlik ve kronik yalnızlık süreçlerinin iç içe geçmesiyle ortaya çıkan varoluşsal bir yabancılık halidir. Modern toplumun hızla dönüşen yapıları, bireylerde güvenli ve sabit bir “psikolojik ev” duygusunu zayıflatmakta, özellikle kentli bireyler arasında içsel bir yurtsuzluk deneyimini yaygınlaştırmaktadır (Laing, 1965).

Sosyal dışlanma, bireyin gruplar, kurumlar ya da topluluklar tarafından bilinçli ya da örtük biçimde görmezden gelinmesi, reddedilmesi ya da sınır dışı edilmesi durumudur (Williams, 2007). Psikolojik olarak bu dışlanma süreci; benlik saygısında azalma, öfke ve utanç hissi, bilişsel çarpıtmalar ve benliğin değersizleşmesi gibi bir dizi tepkiyi tetikler. Dışlanmış bireylerde, sosyal ağlardan kopuşla birlikte özellikle şu semptomlara rastlanmaktadır:

- İçsel konuşmalarda kendini suçlama,
- Kronik reddedilme hissi,
- Paranoya benzeri sosyal hassasiyet,
- Aşırı içe kapanma veya sosyal maskeler geliştirme (Twenge et al., 2002).
- Bu psikolojik süreçler, bireyin yalnızca başkalarıyla ilişkisini değil, kendiyle ilişkisini de zedeler.

4.4. Yalnızlık: Kalabalıklar İçinde Yersizlik

Yalnızlık, sosyal izolasyondan farklı olarak, öznel bir yetersiz bağ kurma deneyimi olarak tanımlanır (Peplau & Perlman, 1982). Birey çevresinde insanlar olsa bile, anlamlı ve derin ilişkiler kuramıyorsa yalnız hissedebilir. Modern birey, sosyal medya çağında “sürekli bağlı ama içsel olarak kopuk” bir varlık haline gelmiştir.

Bu çelişkili durum, bireyin kendini sürekli “evsiz”, “anlamsız” ve “görülmemiş” hissetmesine neden olur. Yalnızlık, uzun vadede şu psikolojik ve fizyolojik etkileri doğurabilir:

- Depresyon ve anksiyete bozuklukları,
- Uyku problemleri,
- Bilişsel gerileme,
- Bağışıklık sisteminde zayıflama,
- Erken ölüm riski (Holt-Lunstad et al., 2015).

Psikolojik olarak “ev”, yalnızca bir barınak değil; kabul görme, güvende olma, özgürce var olabilme ve kendini gerçekleştirebilme imkânıdır (Bachelard, 1958). Ancak modern toplumda ev, giderek daha fazla maddi bir yatırım alanına ya da yalnızca geçici bir yaşam birimine dönüşmektedir. Bu bağlamda, birey fiziksel olarak bir evin içinde yaşarken, duygusal olarak o evin dışında kalabilmektedir.

Özellikle genç yetişkinlerde, göçmenlerde ve kent yoksullarında bu duygusal kopuş daha belirgindir. Kendi ailesiyle yaşayan ama ailesine yabancılaşmış, kirada oturan ama hiçbir mekânda kök salamayan bireyler; bir “ev”e değil, sadece bir yere geçici olarak ait olma hissine sahiptir. Bu da duygusal olarak yerleşememe, içsel huzursuzluk ve sürekli yer değiştirme arzusu üretir.

Sosyal dışlanma ve yalnızlık, zamanla bireyin kimliğini tanımlayan sosyal rollerden uzaklaşmasına ve benlik bütünlüğünün çözülmesine neden olabilir. Bu bireyler, sosyal rollere yabancılaştıkça, kendilerini tanımlayacak sabit yapılar da bulamaz hale gelir. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde uzun süreli yalnızlık yaşayan bireylerde, ileriki yaşlarda:

- Bağlanma bozuklukları,
- Güvensiz ilişkiler,
- İçe dönük şiddet eğilimleri (örneğin kendine zarar verme),

- Anlamsızlık ve varoluşsal boşluk hissi gibi belirtiler yaygındır (Cacioppo & Patrick, 2008).

Yani, “evde değilim” hissi yalnızca mekânsal bir belirsizlik değil; bireyin psikolojik olarak bir yere, bir gruba, bir aidiyete yerleşememe halidir. Bu duygu, sosyal dışlanma ve yalnızlıkla birleştiğinde, bireyin kimliğini, ilişkilerini ve yaşam motivasyonunu tehdit eden ciddi bir ruhsal yük haline gelir. Modern toplumun bu içsel yersizliği, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal yapının ruhsal dayanıklılığında da çözümlere neden olmaktadır.

4.5. Ait Ol (A) Mamanın Psikolojik Etkileri

Aidiyet duygusu, bireyin temel psikolojik ihtiyaçları arasında yer alır ve insanın hem içsel bütünlüğünü hem de toplumsal işlevselliğini doğrudan etkiler (Baumeister & Leary, 1995). Bireyin bir yere, bir gruba, bir kültüre veya bir kimliğe ait hissetmesi; benlik algısının gelişimini desteklerken, bu hissin eksikliği ya da yokluğu duygusal yalnızlık, kimlik karmaşası, değersizlik hissi ve psikolojik kırılganlık yaratır. “Ait ol(a)mamak”, yalnızca sosyal bir dışlanma değil; aynı zamanda bireyin varoluşsal temellerine yönelik bir tehdittir. Ait olamama durumu, bireyin “ben kimim?” sorusuna sağlıklı ve tutarlı bir yanıt verememesine neden olur.

Sosyal bağlardan mahrum kalan birey, benliğini inşa ederken dayanak noktalarından yoksun kalır ve bu da kimlik dağılması, rol belirsizliği ve benlik bütünlüğünde bozulmalara yol açar (Erikson, 1968). Özellikle gençlik ve erken yetişkinlik döneminde aidiyet eksikliği yaşayan bireylerde kimlik gelişimi gecikir ya da kararsız kimlikler oluşur. Bu süreçte sıklıkla şu psikolojik belirtiler görülür:

- Kronik güvensizlik,
- İlişkilerde sınır problemleri,
- Aşırı uyum ya da karşıtlık eğilimleri,
- “Maskeli benlik” geliştirme ve özgünlüğün kaybı (Rogers, 1961).

Aidiyet eksikliği yalnızlığı derinleştirir; ancak bu yalnızlık genellikle fiziksel değil, duygusal bir yalnızlıktır. Birey çevresinde insan olsa dahi, anlaşılamama, gerçek benliğiyle kabul görmeme ve duygusal bağlantı kuramama durumları yaşar. Bu da anlamsızlık duygusunu,

varoluşsal boşluğu ve zamanla yaşamdan geri çekilme eğilimini besler (Frankl, 1963). Ait olamayan bireylerde yaygın olarak görülen psikolojik durumlar şunlardır:

- Majör depresif bozukluk,
- Tükenmişlik sendromu,
- Sosyal anksiyete,
- İritabilite (huzursuzluk ve öfke nöbetleri),
- İçselleştirilmiş yetersizlik şemaları (Young et al., 2003).

Ait olamama, sıklıkla çocuklukta güvenli bağlanmanın kurulamamış olmasıyla da ilişkilidir. Güvensiz bağlanma biçimlerine sahip bireyler (kaygılı, kaçınan ya da dağınık bağlanma stilleri), erişkinlikte hem romantik ilişkilerde hem de sosyal ortamlarda aşırı bağlanma ihtiyacı veya tamamen kaçınma eğilimi sergileyebilir (Bowlby, 1988; Mikulincer & Shaver, 2007).

Bu da hem bireyin yalnızlığını artırır hem de sosyal ilişkilerin sürdürülebilirliğini azaltır. Ait olamayan birey, genellikle iki uç davranış örüntüsüne yönelir: ya tamamen geri çekilerek toplumsal görünmezliğe bürünür ya da aşırı uyum sağlayarak kendi benliğini bastırır. Her iki durumda da birey özgünlüğünü yitirir ve psikolojik esnekliği azalır. Ayrıca bazı bireyler aidiyet ihtiyacını karşılamak için uyumsuz gruplara (çeteler, radikal yapılar, toksik ilişkiler) yönelebilir. Bu da bireysel riskleri artırır (Leary et al., 2006).

Aidiyet yalnızca birey düzeyinde değil, örgütsel ve toplumsal bağlamda da belirleyici bir faktördür. İş yerinde kendini ait hissetmeyen çalışanlar, örgütsel bağlılık geliştirememekte, motivasyon düşüklüğü, örgütsel sessizlik ve yüksek iş gücü devri gibi sonuçlar doğurmaktadır (Ashforth et al., 2008). Toplumsal düzeyde ise bu durum katılım eksikliği, yurttaşlık bilincinin zayıflaması ve toplumsal kopuşa neden olabilir.

Sonuç olarak, ait ol(a)mamak, bireyin ruh sağlığını temelinden sarsan ve yaşam doyumunu ciddi ölçüde düşüren bir deneyimdir. Psikolojik sağlamlık, yalnızca iç kaynaklarla değil; bireyin görüldüğü, kabul edildiği ve değerli hissettiği sosyal bağlamlarla inşa edilir. Ait hissetmenin mümkün olmadığı bir toplumsal yapıda, psikolojik iyi oluşun sürdürülebilir olması da güçleşir.

4.6. Aidiyetin Onarıcı Gücü: Toplumsal Yapıların Yeniden İnşası

Aidiyet, bireyin yalnızca psikolojik esenliğini değil; aynı zamanda toplumsal düzenin, güvenin ve karşılıklı sorumluluğun devamlılığını sağlayan psiko-sosyal bir bağ dokusudur. Toplumsal krizlerin, kimlik bunalımlarının ve kolektif çöküşlerin temelinde çoğu zaman aidiyetin zayıflaması veya işlevini yitirmesi yer alır.

Ancak bu yıkım süreci, aynı zamanda aidiyetin onarıcı gücüyle tersine çevrilebilir; bireylerin kendilerini değerli, tanınmış ve korunmuş hissettikleri ortamlar yaratıldığında, hem bireysel ruh sağlığı hem de toplumsal uyum yeniden tesis edilebilir (Baumeister & Leary, 1995; Honneth, 1995). Psikoloji literatürü, aidiyetin birey üzerindeki koruyucu etkilerini uzun süredir ortaya koymaktadır.

Güçlü aidiyet duygusu, bireylerde:

- Benlik saygısını güçlendirir,
- Anlam duygusunu pekiştirir,
- Stresle başa çıkma kapasitesini artırır,
- Travma sonrası iyileşme sürecini destekler (McMillan & Chavis, 1986; Deci & Ryan, 2000).

Özellikle travmatik yaşam olaylarına maruz kalan bireylerin, kolektif aidiyet üzerinden yeniden anlam üretmeleri ve psikolojik olarak iyileşmeleri daha olasıdır. Sosyal destek sistemlerinin güçlülüğü, depresyon ve anksiyete gibi klinik durumların ortaya çıkma riskini azaltmakta; dayanıklılığı (resilience) artırmaktadır (Walsh, 2007). Aidiyetin onarıcı gücü, birey-toplum ilişkisini mikro düzeyde güçlendiren müdahalelerle de görünür hale gelir. Topluluk temelli psikolojik dayanışma ağları, bireyleri pasif alıcı olmaktan çıkarıp aktif katılımcı haline getirir. Komşuluk ilişkileri, gönüllü katılım, yerel inisiyatifler ve kolektif etkinlikler gibi uygulamalar, bireyin bir sosyal ağ içinde anlamlı roller üstlenmesine olanak tanır (Kloos et al., 2012). Bu tür mikro düzey pratiklerin psikolojik katkıları şunlardır:

- Yalnızlık duygusunun azalması
- Öz yeterliliğin artması
- Toplumsal sorumluluk bilincinin gelişmesi
- Kolektif travmaların paylaşılmasıyla duygusal yükün hafiflemesi

Toplumsal aidiyetin güçlendirilmesi yalnızca bireysel ya da topluluk düzeyinde değil; aynı zamanda kamusal politikalar, kurumsal yapılar ve eğitim sistemleri aracılığıyla da desteklenmelidir. Devletin ve kurumların vatandaşlarına sunduğu hizmetlerde; ayrımcılık yapmayan, kültürel çeşitliliği tanıyan ve katılımı teşvik eden yaklaşımlar, eşit yurttaşlık duygusunu pekiştirir (Taylor, 1992). Eğitim, sosyal hizmetler, sağlık sistemleri ve belediyeçilik gibi alanlar, toplumsal aidiyetin üretildiği ve deneyimlendiği önemli mecralardır. Aidiyet eksikliği yaşayan bireylerin yeniden sisteme dahil edilebilmesi için:

- Kapsayıcı kamusal alanlar
- Katılıma açık demokratik mekanizmalar
- Çok kültürlü temsil modelleri
- Gönüllülük ve sivil toplumun desteklenmesi gibi araçlar kritik önemdedir.

Aidiyetin onarıcı gücü yalnızca bireyleri değil; toplulukları ve toplumları da iyileştirir. Sosyal sermaye -yani güven, iş birliği ve karşılıklı destek gibi kolektif değerler- ancak aidiyet üzerinden yeniden inşa edilebilir (Putnam, 2000). Toplum içinde görünmeyen, dışlanan ya da bastırılan kimliklerin ses bulması, bu aidiyet ağlarının genişlemesini ve demokratikleşmesini sağlar. Bu bağlamda, aidiyetin onarıcı gücü üç düzeyde işler:

- Bireysel düzeyde: Psikolojik bütünlüğün ve esenliğin yeniden sağlanması
- Topluluk düzeyinde: Karşılıklı destek ağlarının kurulması ve sosyal dayanışma
- Toplumsal düzeyde: Güvenin yeniden inşası ve ortak yaşamın sürdürülebilirliği

Kısaca aidiyet, sadece geçmişe değil; aynı zamanda geleceğe tutunma biçimidir. Ait hisseden birey, yaşama daha anlamlı, topluma daha bağlı ve dünyaya daha umutla bakar. Dolayısıyla psikolojik sağaltımın ve toplumsal restorasyonun en güçlü araçlarından biri, bireylerin ve grupların “evinde hissetmesini” sağlayacak onarıcı aidiyet stratejileridir.

4.7. Postmodern Toplumda ‘Yeni Aidiyet Biçimleri’: Dijital Kabileler, Mikro Cemaatler

Postmodern toplum, büyük anlatıların, sabit kimliklerin ve geleneksel aidiyet biçimlerinin çözülmesine sahne olurken, bireyleri yeni türden aidiyet yapılarına yönlendirmiştir. Ulus-devlet, din, aile gibi klasik kolektif yapılar zayıfladıkça; bireyler mikro düzeyde ve daha esnek bağlar üzerinden aidiyet deneyimleri yaşamaya başlamıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan iki önemli yapı; dijital kabileler ve mikro cemaatlerdir. Bu yeni biçimler, bireyin psikolojik

ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, beraberinde bazı kırılmalıklar ve yanlısamlar da taşımaktadır (Maffesoli, 1996).

Sosyal medya platformları, forumlar, dijital oyun evrenleri ve sanal etkileşim grupları, bireylerin fiziksel mekândan bağımsız olarak bir araya gelip “biz” duygusu geliştirebildiği ortamlar yaratmıştır. Bu yapılar, geleneksel topluluklardan farklı olarak:

- Fiziksel yakınlık değil, ilgi temelli bağlanma
- Kısa süreli ama yoğun duygusal etkileşim
- Simge, slogan, etiket gibi sembollerle kimlik inşası

Anonimlik içinde kabul görme gibi özelliklerle öne çıkar (Turkle, 2011). Dijital kabileler, bireyin özellikle dış dünyada yaşadığı yabancılaşma, dışlanma, görünmezlik gibi hisleri geçici olarak telafi etmesini sağlar. Burada birey, farklı cinsel, kültürel veya politik kimliklerini daha özgürce ifade edebilir.

Bu da öz-kabul ve görünürlük duygusunu artırır (boyd, 2014). Mikro cemaatler, dini ya da seküler olabilir; fakat ortak değerler, simgeler, ritüeller ve söylemler etrafında kenetlenmiş küçük gruplardır. Bu gruplar, bireye:

- Anlam
- Öngörülebilirlik
- Kabul görme

Ortak kimlik inşası imkânı sunar (Turner, 1991). Bu yapıların psikolojik etkileri oldukça güçlüdür. Özellikle büyük gruplar içinde kaybolan birey, mikro düzeydeki bu yapılarda duygusal olarak merkezileşir, önemsendiğini hisseder. Bu, benlik değeri ve sosyal bağlılık açısından kısa vadede olumlu sonuçlar üretir (McMillan & Chavis, 1986). Her ne kadar bu yapılar bireyin aidiyet ihtiyacına cevap verse de, bu yeni biçimlerin psikolojik açıdan bazı riskleri de vardır:

Geçicilik ve yüzeysellik: Dijital topluluklar genellikle kalıcı ilişkiler kurmakta başarısızdır. Bu da uzun vadeli tatmin sağlamaz. Simgesel aidiyet: Bazı bireyler yalnızca etiketler (örneğin hashtagler, avatarlar, sloganlar) üzerinden kimlik kurar, ancak gerçek bir duygusal derinlik oluşturamaz. Eko odası etkisi: Özellikle dijital kabileler, bireyin sadece benzer düşünenlerle iletişim kurduğu ve farklı görüşlere kapandığı psikolojik kapanmalara neden olabilir

(Sunstein, 2009). Gerçek dünyadan kopuş: Sanal aidiyetin aşırıya kaçması, bireyin fiziksel çevresiyle bağlarını zayıflatabilir; bu da izolasyon, sosyal beceri gerilemesi ve gerçeklikten kaçış gibi sorunlara neden olabilir.

Yeni aidiyet biçimleri, bireyin anlık kabul görme, duygusal paylaşım ve benzerleriyle buluşma ihtiyacını giderse de, psikolojik açıdan kalıcı bir köklenme ve tam iyileşme sağlamaktan uzaktır. Gerçek aidiyet; yalnızca benzerlik değil, aynı zamanda farklılıklarla birlikte yaşama becerisini ve sürekliliği içerir. Dijital kabileler ve mikro cemaatler ise çoğu zaman “biz” hissi üzerinden öteki yaratmaya dayanır; bu da dışlayıcı bir aidiyet formuna dönüşebilir (Bauman, 2001).

Sonuç olarak, postmodern toplumda bireyin aidiyet arayışı daha çok dijital ve mikro düzeydeki yapılara yönelmiştir. Bu yapılar kısa vadede psikolojik rahatlama sunsa da, bireyde yalancı aidiyet hissi, bağlantının yerine geçebilecek bağısızlıklar ve kimlik temsillerinin yapaylaşması gibi sorunlar yaratabilir. Dolayısıyla bu yeni aidiyet formları, bir semptom değil, aynı zamanda bir çağrıdır: Kalıcı, kapsayıcı ve psikolojik olarak sağaltıcı aidiyet biçimlerini yeniden düşünmek gerekmektedir.

5. SONUÇ

Postmodern toplum, bireyin kimliğini sabitleyen, yönünü belirleyen ve duygusal güvenliğini sağlayan geleneksel aidiyet yapılarının çözülmesiyle birlikte; bireyi köksüz, bağlantısız ve sürekli yeniden tanımlanmak zorunda kalan bir özne haline getirmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca sosyolojik değil; aynı zamanda derinlemesine psikolojik bir kırılmadır. Birey, kendisini tanımlayabileceği, kabul gördüğü, değerli hissettiği sosyal yapılar bulamadıkça, benlik bütünlüğü sarsılmakta ve kimlik boşluğu derinleşmektedir (Erikson, 1968; Baumeister & Leary, 1995). Çalışmada ayrıntılı biçimde ele alındığı üzere, ait ol(a)mamak; bireyin sadece sosyal bağlardan değil, aynı zamanda duygusal güvenlikten, benlik değerinden ve anlam üretme kapasitesinden de mahrum kalmasına yol açmaktadır. Aidiyetin yokluğu, bireyde:

- Benlik algısında bozulma
- Duygusal yalnızlık ve görünmezlik hissi
- İlişkisel bağ kurma becerilerinde zayıflama

Psikolojik esneklik kaybı gibi sonuçlara neden olmaktadır. Modern kent yapısında göçmenler, yeni yoksullar, yalnız çocuklar gibi kırılgan gruplar; kültürel yersizlik, görünmez kimlikler ve

dışlanmışlık bağlamında bu psikolojik baskıyı daha yoğun yaşamaktadır. “Evde değilim” hissiyle sembolleşen bu ruhsal durum, yalnız bireysel düzeyde değil; örgütsel verimlilikten toplumsal katılıma kadar birçok yapıyı etkileyen çok katmanlı bir krizdir. Bununla birlikte, aidiyet yalnızca bir ihtiyaç değil; aynı zamanda onarıcı bir güçtür. Bu çalışmada da vurgulandığı gibi:

- Topluluk temelli dayanışma pratikleri
- Mikro cemaatler ve anlam grupları
- kapsayıcı kurumlar

psikolojik görünürlüğü destekleyen sosyal politikalar, aidiyetin yeniden inşa edilmesine katkı sunabilir. Ancak bu yapılar, yalnızca geçici bir “bağlantı” değil; bireyin duygusal olarak “yerleşebileceği”, kabul göreceği ve özgünlüğünü kaybetmeden var olabileceği sürdürülebilir psiko-sosyal ortamlar sunmalıdır. Postmodern çağın “yersiz yurttaş”ları, evrensel düzeyde bir aidiyet yeniden düşünümünü zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık için sadece bireysel müdahaleler değil; aynı zamanda sistematik, çok düzeyli ve kültürel olarak duyarlı çözümlere ihtiyaç vardır. Ait ol(a)mamanın bireysel travması, kolektif bir kırılmaya dönüşmeden önce, psikolojik bilimlerin, sosyal politikaların ve etik liderliğin birlikte çalışmasıyla sağaltılabilir.

Aidiyet krizinin bireysel psikopatolojilerden toplumsal kopuşlara kadar uzanan geniş etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu sorunun çözümüne yönelik müdahalelerin de çok düzeyli ve bütüncül olması gerekmektedir. Aşağıda psikolojik bakış açısıyla yapılandırılmış öneriler yer almaktadır:

Bireysel Psikolojik Destek Mekanizmaları Güçlendirilmelidir: Ait olamama hissiyle başa çıkmakta zorlanan bireyler için psikolojik danışmanlık, psikoeğitim programları ve duygu düzenleme becerilerini geliştiren uygulamalar artırılmalıdır. Özellikle genç yetişkinlere yönelik kimlik gelişimi, öz-kabul ve bağ kurma becerileri üzerine odaklanan yapılandırılmış psikolojik destek modelleri yaygınlaştırılmalıdır. Travma sonrası sosyal bağ kaybı yaşayan bireylerde, travma odaklı terapötik modeller (örneğin EMDR, ACT) ile aidiyet yeniden inşa süreci bütünleştirilmelidir.

Topluluk Temelli Psiko-Sosyal Müdahaleler Desteklenmelidir: Mahalle temelli sosyal etkileşim ağları, gönüllülük programları, ortak üretim faaliyetleri ve yerel topluluk merkezleri,

bireyin sosyal bağ kurma ihtiyacını karşılamak açısından kritik öneme sahiptir. “Mikro cemaatler”in dışlayıcı yapılara dönüşmemesi için, bu gruplar içinde katılım, eşitlik ve çoğulluk ilkeleri gözetilerek psiko-sosyal danışmanlık süreçleri entegre edilmelidir. Gençler ve yaşlılar gibi kırılgan gruplara dönük kuşaklararası aidiyet projeleri geliştirilmelidir.

Eğitim Sistemine Psikolojik Aidiyet Unsurları Entegre Edilmelidir: Okul ortamlarında aidiyetin geliştirilmesine yönelik olarak katılımcı sınıf iklimi, pozitif psikolojik sermaye geliştirme, sosyal duygusal öğrenme (SEL) programları uygulanmalıdır. Farklı etnik, dini ve cinsel kimliklerin görünür olduğu eğitim içerikleri ile çocukların ve gençlerin kendilerini temsil edilmiş hissetmeleri sağlanmalıdır.

Kurumsal ve Kamusal Politikalar Kapsayıcı Hale Getirilmelidir: Kamu hizmetlerinde ve özel sektörde, bireylerin kimlikleriyle birlikte kabul gördükleri, psikolojik güvenliğin sağlandığı kapsayıcı örgüt yapıları oluşturulmalıdır (Edmondson, 1999). Yerel yönetimler, göçmenler, yeni yoksullar ve aidiyet sorunu yaşayan bireyler için psikososyal destek merkezleri, aidiyet atölyeleri, katılımcı yurttaşlık platformları gibi projeler hayata geçirmelidir. Dijital ortamlarda aidiyet arayan bireylerin siber yalnızlık ve yüzeysel bağlanma tuzaklarından korunması için, özellikle gençlere yönelik dijital farkındalık ve eleştirel medya okuryazarlığı eğitimleri sunulmalıdır.

Akademik ve Klinik Perspektiften Aidiyet Psikolojisine Yönelik Derinleştirilmiş Çalışma Gerekliliği: Günümüz toplumsal dinamikleri, bireylerin aidiyet duygusunu şekillendiren çok katmanlı etkenlerle giderek daha karmaşık bir hâl almaktadır. Bu bağlamda, “ait olamama” hissi ve aidiyet psikolojisi üzerine yürütülen akademik ve klinik çalışmaların kapsamı, güncel sosyopsikolojik dönüşümler doğrultusunda genişletilmelidir. Özellikle zorunlu veya gönüllü göç hareketleri, kentleşme, dijitalleşmenin bireysel ilişkiler üzerindeki etkisi, derinleşen yoksulluk ve LGBT+ kimliklerin görünürlüğü gibi eksenler, aidiyetin kırılganlaştığı başlıca alanlar arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve sosyal hizmet disiplinlerine mensup uzmanlar için aidiyet temelli psikoeğitsel değerlendirme protokollerinin geliştirilmesi bir gereklilik hâline gelmiştir. Böylece bireylerin duygusal köklenme, sosyal bağlanma ve kimlik inşası süreçleri daha bütüncül bir şekilde ele alınabilecektir. Uygulayıcı profesyonellere yönelik olarak, kültürel çeşitliliğe duyarlı, kesişimsellik ilkesini gözetten çok kültürlü danışmanlık ve kapsayıcı terapi yaklaşımları üzerine yapılandırılmış eğitim programlarının yaygınlaştırılması da büyük önem arz etmektedir.

Bu tür programlar, yalnızca bireysel iyilik hâlini desteklemekle kalmayacak, aynı zamanda psikososyal müdahale pratiklerinin toplumsal düzeyde dönüştürücü bir işlev kazanmasına da katkı sunacaktır. Sonuç olarak, aidiyetin yalnızca bireyin değil, toplumun tüm katmanlarının ortaklaşa inşa ettiği ve sürdürdüğü bir yapı olduğu gerçeğinden hareketle, önerilen akademik ve klinik açılımlar; daha kapsayıcı, onarıcı ve psikolojik olarak sürdürülebilir bir toplumsal aidiyet zemini oluşturma amacını taşımaktadır.

6. KISITLILIK

Bu çalışma, teorik temelli bir literatür taramasına dayandığı için ampirik veri içermemektedir; bu durum bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Ayrıca analizler ağırlıklı olarak Batı merkezli kuramsal yaklaşımlara dayandığından, farklı kültürel bağlamlar yeterince temsil edilememiştir. Dijitalleşme, göç, toplumsal cinsiyet gibi karmaşık temalara sınırlı düzeyde temas edilmiş, vaka örnekleri ve yerel bağlamlar detaylandırılmamıştır.

Postmodern toplum, bireyin kimliğini sabitleyen, yönünü belirleyen ve duygusal güvenliğini sağlayan geleneksel aidiyet yapılarının çözülmesiyle birlikte; bireyi köksüz, bağlantısız ve sürekli yeniden tanımlanmak zorunda kalan bir özne haline getirmiştir. Bu dönüşüm, yalnızca sosyolojik değil; aynı zamanda derinlemesine psikolojik bir kırılmadır. Birey, kendisini tanımlayabileceği, kabul gördüğü, değerli hissettiği sosyal yapılar bulamadıkça, benlik bütünlüğü sarsılmakta ve kimlik boşluğu derinleşmektedir (Erikson, 1968; Baumeister & Leary, 1995).

Çalışmada ayrıntılı biçimde ele alındığı üzere, ait ol(a)mamak; bireyin sadece sosyal bağlardan değil, aynı zamanda duygusal güvenlikten, benlik değerinden ve anlam üretme kapasitesinden de mahrum kalmasına yol açmaktadır. Aidiyetin yokluğu, bireyde:

- Benlik algısında bozulma
- Duygusal yalnızlık ve görünmezlik hissi
- İlişkisel bağ kurma becerilerinde zayıflama

Psikolojik esneklik kaybı gibi sonuçlara neden olmaktadır. Modern kent yapısında göçmenler, yeni yoksullar, yalnız çocuklar gibi kırılgan gruplar; kültürel yersizlik, görünmez kimlikler ve dışlanmışlık bağlamında bu psikolojik baskıyı daha yoğun yaşamaktadır. “Evde değilim” hissiyle sembolleşen bu ruhsal durum, yalnız bireysel düzeyde değil; örgütsel verimlilikten toplumsal katılıma kadar birçok yapıyı etkileyen çok katmanlı bir krizdir. Bununla birlikte,

aidiyet yalnızca bir ihtiyaç değil; aynı zamanda onarıcı bir güçtür. Bu çalışmada da vurgulandığı gibi:

- Topluluk temelli dayanışma pratikleri
- Mikro cemaatler ve anlam grupları
- Kapsayıcı kurumlar

Psikolojik görünürlüğü destekleyen sosyal politikalar, aidiyetin yeniden inşa edilmesine katkı sunabilir. Ancak bu yapılar, yalnızca geçici bir “bağlantı” değil; bireyin duygusal olarak “yerleşebileceği”, kabul göreceği ve özgünlüğünü kaybetmeden var olabileceği sürdürülebilir psiko-sosyal ortamlar sunmalıdır. Postmodern çağın “yersiz yurttaş”ları, evrensel düzeyde bir aidiyet yeniden düşünümünü zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, psikolojik sağlamlık için sadece bireysel müdahaleler değil; aynı zamanda sistematik, çok düzeyli ve kültürel olarak duyarlı çözümlere ihtiyaç vardır. Ait ol(a)mamanın bireysel travması, kolektif bir kırılmaya dönüşmeden önce, psikolojik bilimlerin, sosyal politikaların ve etik liderliğin birlikte çalışmasıyla sağaltılabilir.

Aidiyet krizinin bireysel psikopatolojilerden toplumsal kopuşlara kadar uzanan geniş etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu sorunun çözümüne yönelik müdahalelerin de çok düzeyli ve bütüncül olması gerekmektedir. Aşağıda psikolojik bakış açısıyla yapılandırılmış öneriler yer almaktadır:

Bireysel Psikolojik Destek Mekanizmaları Güçlendirilmelidir: Ait olamama hissiyle başa çıkmakta zorlanan bireyler için psikolojik danışmanlık, psikoeğitim programları ve duygu düzenleme becerilerini geliştiren uygulamalar artırılmalıdır. Özellikle genç yetişkinlere yönelik kimlik gelişimi, öz-kabul ve bağ kurma becerileri üzerine odaklanan yapılandırılmış psikolojik destek modelleri yaygınlaştırılmalıdır. Travma sonrası sosyal bağ kaybı yaşayan bireylerde, travma odaklı terapötik modeller (örneğin EMDR, ACT) ile aidiyet yeniden inşa süreci bütünleştirilmelidir.

Topluluk Temelli Psiko-Sosyal Müdahaleler Desteklenmelidir: Mahalle temelli sosyal etkileşim ağları, gönüllülük programları, ortak üretim faaliyetleri ve yerel topluluk merkezleri, bireyin sosyal bağ kurma ihtiyacını karşılamak açısından kritik öneme sahiptir. “Mikro cemaatler”in dışlayıcı yapılara dönüşmemesi için, bu gruplar içinde katılım, eşitlik ve çoğulluk ilkeleri gözetilerek psiko-sosyal danışmanlık süreçleri entegre edilmelidir. Gençler ve yaşlılar gibi kırılğan gruplara dönük kuşaklararası aidiyet projeleri geliştirilmelidir.

Eğitim Sistemine Psikolojik Aidiyet Unsurları Entegre Edilmelidir: Okul ortamlarında aidiyetin geliştirilmesine yönelik olarak katılımcı sınıf iklimi, pozitif psikolojik sermaye geliştirme, sosyal duygusal öğrenme (SEL) programları uygulanmalıdır. Farklı etnik, dini ve cinsel kimliklerin görünür olduğu eğitim içerikleri ile çocukların ve gençlerin kendilerini temsil edilmiş hissetmeleri sağlanmalıdır.

Kurumsal ve Kamusal Politikalar Kapsayıcı Hale Getirilmelidir: Kamu hizmetlerinde ve özel sektörde, bireylerin kimlikleriyle birlikte kabul gördükleri, psikolojik güvenliğin sağlandığı kapsayıcı örgüt yapıları oluşturulmalıdır (Edmondson, 1999). Yerel yönetimler, göçmenler, yeni yoksullar ve aidiyet sorunu yaşayan bireyler için psikososyal destek merkezleri, aidiyet atölyeleri, katılımcı yurttaşlık platformları gibi projeler hayata geçirmelidir. Dijital ortamlarda aidiyet arayan bireylerin siber yalnızlık ve yüzeysel bağlanma tuzaklarından korunması için, özellikle gençlere yönelik dijital farkındalık ve eleştirel medya okuryazarlığı eğitimleri sunulmalıdır.

Akademik ve Klinik Perspektiften Aidiyet Psikolojisine Yönelik Derinleştirilmiş Çalışma Gerekliliği: Günümüz toplumsal dinamikleri, bireylerin aidiyet duygusunu şekillendiren çok katmanlı etkenlerle giderek daha karmaşık bir hâl almaktadır. Bu bağlamda, “ait olamama” hissi ve aidiyet psikolojisi üzerine yürütülen akademik ve klinik çalışmaların kapsamı, güncel sosyopsikolojik dönüşümler doğrultusunda genişletilmelidir. Özellikle zorunlu veya gönüllü göç hareketleri, kentleşme, dijitalleşmenin bireysel ilişkiler üzerindeki etkisi, derinleşen yoksulluk ve LGBT+ kimliklerin görünürlüğü gibi eksenler, aidiyetin kırılanlaştığı başlıca alanlar arasında yer almaktadır.

Bu çerçevede, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve sosyal hizmet disiplinlerine mensup uzmanlar için aidiyet temelli psikoeğitsel değerlendirme protokollerinin geliştirilmesi bir gereklilik hâline gelmiştir. Böylece bireylerin duygusal köklenme, sosyal bağlanma ve kimlik inşası süreçleri daha bütüncül bir şekilde ele alınabilecektir.

Uygulayıcı profesyonellere yönelik olarak, kültürel çeşitliliğe duyarlı, kesişimsellik ilkesini gözetken çok kültürlü danışmanlık ve kapsayıcı terapi yaklaşımları üzerine yapılandırılmış eğitim programlarının yaygınlaştırılması da büyük önem arz etmektedir. Bu tür programlar, yalnızca bireysel iyilik hâlini desteklemekle kalmayacak, aynı zamanda psikososyal müdahale pratiklerinin toplumsal düzeyde dönüştürücü bir işlev kazanmasına da katkı sunacaktır.

Sonuç olarak, aidiyetin yalnızca bireyin değil, toplumun tüm katmanlarının ortaklaşa inşa ettiği ve sürdürdüğü bir yapı olduğu gerçeğinden hareketle, önerilen akademik ve klinik açılımlar; daha kapsayıcı, onarıcı ve psikolojik olarak sürdürülebilir bir toplumsal aidiyet zemini oluşturma amacını taşımaktadır.

7. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İ ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

ıkar atışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar atışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir.

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimleri dergisinin yayın etiği, bilimsel araştırma ve yayınların drştlk, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimler alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki Bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKÇA

Ashforth, B. E., Harrison, S. H., & Corley, K. G. (2008). Identification in organizations: An examination of four fundamental questions. *Journal of Management*, 34(3), 325–374. <https://doi.org/10.1177/0149206308316059>

Bachelard, G. (1958). *The poetics of space*. Beacon Press.

Bauman, Z. (2001). *Community: Seeking safety in an insecure world*. Polity Press.

Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>

Bhugra, D., & Becker, M. A. (2005). Migration, cultural bereavement and cultural identity. *World Psychiatry*, 4(1), 18–24.

Boyd, d. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens*. Yale University Press.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. Basic Books.

Cacioppo, J. T., & Patrick, W. (2008). *Loneliness: Human nature and the need for social connection*. W. W. Norton & Company.

Cass, V. C. (1979). Homosexual identity formation: A theoretical model. *Journal of Homosexuality*, 4(3), 219–235.

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299. <https://doi.org/10.2307/1229039>

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

- Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative Science Quarterly*, 44(2), 350–383. <https://doi.org/10.2307/2666999>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. W. W. Norton.
- Frankl, V. E. (1963). *Man's search for meaning*. Beacon Press.
- Fromm, E. (2002). *Özgürlükten kaçış* (C. Altuğ, Çev.). Say Yayınları. (Orijinal eser 1941'de yayımlandı)
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice Hall.
- Herek, G. M. (2009). Sexual stigma and sexual prejudice in the United States: A conceptual framework. In D. A. Hope (Ed.), *Contemporary perspectives on lesbian, gay, and bisexual identities* (pp. 65–111). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09556-1_4
- Holt-Lunstad, J., Smith, T. B., Baker, M., Harris, T., & Stephenson, D. (2015). Loneliness and social isolation as risk factors for mortality: A meta-analytic review. *Perspectives on Psychological Science*, 10(2), 227–237. <https://doi.org/10.1177/1745691614568352>
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Polity Press.
- Kloos, B., Hill, J., Thomas, E., Wandersman, A., Elias, M. J., & Dalton, J. H. (2012). *Community psychology: Linking individuals and communities*. Cengage Learning.
- Laing, R. D. (1965). *The divided self: An existential study in sanity and madness*. Penguin Books.
- Leary, M. R., Twenge, J. M., & Quinlivan, E. (2006). Interpersonal rejection as a determinant of anger and aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 10(2), 111–132. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1002_2
- Maffesoli, M. (1996). *The time of the tribes: The decline of individualism in mass society*. Sage Publications.

- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6–23.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674–697. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.
- Peplau, L. A., & Perlman, D. (1982). Perspectives on loneliness. In L. A. Peplau & D. Perlman (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 1–20). Wiley.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, 108(3), 499–514. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.
- Shonkoff, J. P., Boyce, W. T., & McEwen, B. S. (2012). Neuroscience, molecular biology, and the childhood roots of health disparities. *JAMA*, 301(21), 2252–2259. <https://doi.org/10.1001/jama.301.21.2252>
- Steele, C. M. (1997). A threat in the air: How stereotypes shape intellectual identity and performance. *American Psychologist*, 52(6), 613–629. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.6.613>
- Sue, D. W., & Sue, D. (2016). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice* (7th ed.). Wiley.
- Sunstein, C. R. (2009). *Going to extremes: How like minds unite and divide*. Oxford University Press.

- Taylor, C. (1992). Multiculturalism and the politics of recognition. In A. Gutmann (Ed.), *Multiculturalism: Examining the politics of recognition* (pp. 25–74). Princeton University Press.
- Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other*. Basic Books.
- Turner, V. (1991). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Cornell University Press.
- Twenge, J. M., Baumeister, R. F., Tice, D. M., & Stucke, T. S. (2002). If you can't join them, beat them: Effects of social exclusion on aggressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 1058–1069. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.81.6.1058>
- Walsh, F. (2007). Traumatic loss and major disasters: Strengthening family and community resilience. *Family Process*, 46(2), 207–227. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2007.00205.x>
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). *The spirit level: Why greater equality makes societies stronger*. Bloomsbury Press.
- Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide*. Guilford Press.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 21.05.2025
E-Issn:3023-4603

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025
DoiNo: 10.5281/zenodo.16119591

Makale Türü: Araştırma
Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:28-55

40 Yaş ve Üzeri Kadınlarda Vücut Algısına Dayalı Değersizlik Hissinin İncelenmesi

1.Rami ASKER

Psikolog

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Sorumlu Yazar: rami.asker@hotmail.com

Orcid ID: 0009-0002-7106-3132

ÖZET

Kadınlarda doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı sebeplerle vücut algısında olumsuz yönde değişim meydana gelebilmektedir. Vücutta meydana gelen değişim kadınların zaman zaman özgüven kaybı ile değersizlik hissi yaşayarak kaygılanmalarına ve psikolojik açıdan olumsuz etkilenmelerine sebebiyet vermektedir. Özellikle 40 yaş ve üstü kadınlarda yaşlanmaya bağlı ya da menopoz sebebiyle doğurganlığın sona ermesi, östrojen seviyesinin düşmesi, ağrılı cinsel ilişki, aşırı terleme, üşüme, psiko-somatik şikayetler ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlar sebebiyle kadınlar aile, toplum, iş çevresi, arkadaş grupları ya da cinsel ilişkilerinde değersizlik hissi yaşayabilmektedir. Değersizlik hissi sebebiyle kadınların toplumdan soyutlanması nedeniyle birçok psikolojik sorun meydana gelebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden Algısı, Değersizlik Hissi, Menopoz, Yaşlanma, Vücut

ABSTRACT

In women, birth, menopause, and aging can cause negative changes in body image. The changes that occur in the body can cause women to experience anxiety and psychological distress due to a loss of self-confidence and feelings of worthlessness. Especially in women aged 40 and older, aging or menopause can lead to the end of fertility, a decrease in estrogen levels, painful sexual intercourse, excessive sweating, chills, and psychosomatic complaints. Due to these issues, women may experience feelings of worthlessness in their family, society, work environment, friend groups, or sexual relationships. The feeling of worthlessness can lead to many psychological problems due to the isolation of women from society.

Keywords: Body Image, Feelings of Worthlessness, Menopause, Aging, Body

1. GİRİŞ

Beden, her bireye göre farklı anlamlar taşıyan ve kendi ideal şeklini içeren bir yapı bulundurmaktadır. Bedenin bireyde yarattığı algı ise tarih içerisinde şekillenmektedir. Öncelikle güç ve din ile ilişkilendirilen beden son zamanlarda idealleştirilmiş bir estetik görünüm ile bağdaştırılmaktadır. Bugün bireyin duruşu, vücut özellikleri, hareketleri onun toplum içindeki beden algısının şekillendirilmesinde rol oynamaktadır (Harris LR, Carnevale MJ, D'Amour S, Fraser LE, Harrar V, Hoover AE, Pritchett LM, 2015).

Buna paralel olarak bireyin görünüşü toplum içindeki temsil biçimine etki etmektedir. Özellikle kadınların beden algısı, standartlaşan ideal görünüm çerçevesinde konumlanmaktadır. Kadınların 40 yaş ve üzeri dönemlerde yaşadıkları bedensel değişiklikler beden algısının şekillenmesinde büyük bir etkiye sahiptir. Zaman içerisinde kadın bedeninde doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak çeşitli olumsuz değişiklikler meydana gelebilmektedir. Bu durum kadınların aile, akraba, iş çevresi ya da toplum içerisinde soyutlanmasına, depresyona girmesine sebebiyet vermektedir.

Bu çalışma 40 ve üzeri yaş bulunduran kadınların yaşadıkları değersizlik hissi ve beden algısı değişimini betimsel tarama modeli çerçevesinde incelemektedir. Böylece geniş kitlelere erişilmekte ve bulgular genellenebilmektedir. TÜİK 2023 verilerine göre Türkiye’de 40 yaş ve üzeri 18.004.237 kadın nüfusu bulunduğu saptanmıştır. Bu sayı içerisinde 40 yaş ve +85 yaş arası kadınlar yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025). Bu nedenle çalışma örneklemini 40 ve üzeri yaş içeren kadınlardan kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırma betimsel tarama modeli ile gerçekleştirilmiş, veriler anketler aracılığıyla toplanmıştır. Anket katılımcılara Google Forms aracılığıyla ulaşmıştır. Anket linki katılımcılara WhatsApp, Messenger, Telegram gibi mesajlaşma uygulamaları aracılığıyla gönüllü katılımcılara gönderilmiştir. Anketin cevaplandırılmasından önce katılımcılardan Gönüllü Onam Formu imzalamaları istenmiştir. Araştırma verileri 20 Mart – 20 Mayıs 2025 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcı kişisel bilgileri alınmamış veriler anonim bir biçimde analiz edilmiştir.

Çalışmada 6 demografik soru (n yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, medeni durum ile değersizlik hissi yaşamaya yönelik) ile birlikte 1953 yılında Secord ve Jourand’ın geliştirdiği 1992’de Hovardaoğlu tarafından Türkçeye uyarlanan Beden Algısı Ölçeği katılımcılara sunulmuştur. 40 madde bulunan ölçekten edinilebilen puan aralığı 40 – 200 arasında değişmektedir. Ölçeğin kesme puanı 135 olarak tanımlanmış, bu sayının altında alınan

puanlar düşük beden algısına sahip olarak nitelendirilmiştir. Anketler SPSS programı aracılığıyla tablolar haline getirilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma Cronbach Alpha katsayısı 0.966 olarak tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre katılımcı yaşı arttıkça düşük beden algısında yükselme meydana gelmiştir. Katılımcıların %62,6'sı (n=254) düşük beden algısı bildirmiştir. 61 yaş ve üzeri katılımcılarda en düşük ortalama puan 113,58 (SS = 34,52) saptanmıştır. Bu sonuç, yaş ilerledikçe beden algısının olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir. Eğitim ve gelir seviyesindeki artış yüksek beden algısının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Katılımcı medeni durumu da beden algısını etkileyen faktörler arasında yer almıştır. Boşanmış bireylerin beden algısı puanı diğer gruplara göre daha düşük bulunmuştur (Ort. = 111,39, SS = 33,67).

Katılımcıların toplamda %47,3'ü doğum, menopoz, yaşlanma vb. sebeplerle değersizlik hissi yaşadığını belirtmiştir. Değersizlik hissini meydana geldiği durumlardan cinsel ilişki sırasında yanıtını veren katılımcılarda en düşük beden algısı bulunduğu saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, değersizlik hissi arttıkça beden algısı puanlarında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Araştırmada sonuçlar doğrultusunda doğum, yaşlanma, menopoz vb. sebeplerle değersizlik ve beden algısı düşüşü yaşayan kadınlar için bir dizi öneri sunulmuştur (Hovardaoğlu, 1992).

1.1. Beden Algısı ve Değişim Faktörleri

Tarihsel olarak beden ve bireyin toplum içerisindeki konumu ve algılanışına etki eden güçler sürekli değişmiştir. Antik Yunanda beden gücü ile ilişkilendirilirken Orta Çağ'da beden algısı din ile bütünleşmiştir. Belirlemelere geçmiştir ve bin yıllık dinsel etkiyle yoğrulan beden aklın ve ideal düzenin değişimine paralel olarak Rönesans ile şekillenmiştir. Aydınlanma ve modern çağ ile beden, sanayileşme sonucunda belirli ideal algılar içerisine girmiştir (Kara, 2017).

Beden algısı kişinin görünüşüne yönelik olarak bulundurduğu duygusal, psikolojik ve davranışsal olguları içermektedir (Knoblich G, Thornton J, Grosjean M, Shiffrar M, 2005).

Beden algısına yönelik çalışmalar 20. yüzyılda başlamış ve vücut ile psikoloji arasında bağlantı değerlendirilmiştir. Bireyin vücudunun algılayış biçimi ile zihinsel, psikolojik süreçlerin ilişkisi araştırılmıştır. 21. yüzyılda giderek artan beden algısı çalışmalarının kökeni 1930'lara dayanmaktadır (Laus MF, Kakeshita IS, Costa TM, Ferreira ME, Fortes LS,

Almeida SS., 2014). İlk kez psikolog Paul Schilder vücudun psikolojik algısını araştırarak beden şekillendirmesinde psikolojik faktörleri vurgulamıştır.

21. yüzyıl ve artan şehirleşme, teknolojik gelişmeler gibi değişimler bedene yönelik çeşitli endişelerin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Özellikle sanayileşme ve popüler kültür temasının ortaya çıkması standart bir güzellik algısı meydana getirmiş bu noktada bedenin önemli bir rolü bulunmuştur (Biricik, 2024).

Teknolojik gelişmelerle birlikte standart ve ideal bedenin yayılması toplum zihninde normalleşme yaratmış ve bu normalin dışında kalan bedenlerde çeşitli endişeler meydana gelmiştir (Boothroyd LG, Jucker JL, Thornborrow T, Barton RA, Burt DM, Evans EH, Et Al, 2020). İdeallerle ilişkilendirilmeyen bedenler kişilerin bu bedenlere ulaşmak eğilimini artırırken aynı zamanda bedensel memnuniyetsizliğin yoğun yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Yılmaz, 2017).

Süreçler neticesinde memnun olma ya da memnuniyetsizlik durumu meydana gelmiştir. Memnuniyetsizlik durumu vücudun belli bir kısmı veya tamamı için söz konusu olabilmiş ve bu memnuniyetsizliği etkileyen çeşitli faktörler bulunmuştur (Costantini, 2014).

Bireyin beden algısını şekillendirmesinde birçok etken rol oynamaktadır. Cinsiyete göre beden algısı kıyaslandığında kadınların erkeklere göre daha fazla bedensel memnuniyetsizlik ve olumsuz düşünce bulundurduğu tespit edilmektedir (Güven ve Solmaz, 2022).

Bir diğer faktör olan yaş faktöründe kişinin içinde bulunduğu dönemler önemli olmaktadır. Ergenlik, orta yaşlılık, ileri yaşlılık, menopoza dönemi gibi dönemler bedenin algısını şekillendiren faktörler içerisinde (Kale, Hurşidi vd, 2021).

Özellikle 40 ve sonrası yaşlarda ortaya çıkan menopoza dönemi overlerde aktivite kaybının meydana gelmesi sonucunda adet kanamasının tamamen durması anlamı taşımaktadır. Kadınlarda cinselliği, fizyoloji, psikoloji gibi birçok alanda negatif etkiler meydana gelmektedir (Browni 2011).

Menopoza döneminde kadınların yaşadığı terleme, baş dönmesi, ateş basması, çarpıntı, baş ağrısı, bulantı gibi şikâyetlere ek olarak unutkanlık, anksiyete, iştahsızlık, uykusuzluk, irritabilite, depresyon gibi psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Vajinal kuruluk, üretral sendrom, dispepsi, ciltte kuruluk, tırnakların kırılması gibi sonuçlar da meydana getirmektedir (Kaba ve Bozkurt, 2020).

Kırk ve üzeri yaşlardaki kadınlarda östrojen kaybına bağlı olarak doğurganlığın, çekiciliğin azalması, kemik yapısında değişiklikler, yaşlanmaya bağlı vücut deformeleri ve sarkmalar meydana gelebilmektedir. Süreç içerisinde yaşanan bu değişimler kadınların fiziksel ve psikolojik etkilenmesine neden olmaktadır. Bu süreçte toplumun standart güzellik algısının büyük bir rol oynadığı bilinmektedir. Standart beden algısına uymayan bireylerin toplum tarafından zaman zaman dışlandığı, zorbalandığı, aşağılanma ve hakarete maruz kaldığı görülmektedir (Ünal ve Küçük, 2022). Psikolojik anlamda beden memnuniyetsizliği yaşayan bireylerde birçok bedensel ve zihinsel değişiklik meydana gelmektedir. Ortaya çıkan değişiklikler ciddi boyutlarda sonuçlar oluşturduğundan büyük önem taşımaktadır.

1.2. Değişen Beden Algısının Sonuçları

Bireyin vücut memnuniyetsizliği beraberinde çeşitli sorunlar açığa çıkarmaktadır. Özellikle vücut algısındaki değişme içsel çatışma, kıyaslama, toplum içerisinde utanç duygusunun meydana gelmesi şeklinde sıralanabilmektedir (Merino M, Tornero-Aguilera JF, Rubio-Zarapuz A, Villanueva-Tobaldo CV, Martín-Rodríguez A, Clemente-Suárez VJ, 2024). Duygusal sıkıntılar kalıcı olarak ciddi durumlara dönüşebilmekte ve değer ile yeterlilik duygusunda tahripler yaşanmaktadır (Westermann S, Rief W, Euteneuer F, Kohlmann, 2015).

Özellikle menopoza sonrası kadınların %45'inde depresyon meydana gelmekte böylece fiziksel aktivite azalması, günlük hayattaki hareketliliğin düşüşü, uykusuzluk ve değersizlik hissinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Menopoz ve yaşlanma bireylerde hiçbir işe yaramama, intihara meyil artışı, annelik kaybı, cazibe kaybı, ilgisizlik gibi sonuçlar oluşturabilmektedir. Birey psikolojik anlamda kendini saygı ve sevgiye layık görmeme, değersizleşme hislerini yaşamaktadır (Yürekli, 1998). Sosyal bağlantılarını kaybeden kadın, arzu edirlilik ve çekicilik kaybı yaşadığını düşünebilmektedir. Östrojen seviyesindeki azalma saldırganlık, psikoz gelişimi ve şizofreni eğilimlerini artırabilmektedir (Sathiyaseelan A, Patangia B, Hainary, 2024).

40 yaş ve sonrasında kadınlarda değişen beden algısı sonucunda kişi kendi imajını elde edememe ve sürdürememe kaygısı sebebiyle sosyal kaçınma davranışı gösterebilmektedir. Ayrıca yeme davranışlarında çeşitli bozukluklar açığa çıkabilmektedir. Yoğun anlamda toplumsal ötekileştirme ve aşağılanma hissi yaşayan bireylerde takıntılı egzersiz yapma, kilo alma korkusu yaşanmakta ve psikolojik sorunların tetiklenmesine sebebiyet vermektedir (Aygün, 2019). Değişen beden algısı sonucunda bireylerde birçok psikolojik sorun meydana gelmektedir. Bunlardan ilki Anoreksiya Nervosa olarak tanımlanmakta ve toplumun ideal

beden algısına erişmeye çalışan bireylerde kilo alma korkusu sebebiyle endişelenme sonucu gelişmektedir (Kaya, Yiğittürk vd, 2003).

Değişen beden algısı ideal bedenine meydana getirilebilmesi için yoğun bir çaba bulundurmakta, sağlıksız beslenen birey açığa çıkarmaktadır (Bulut, Küpeli vd, 2017). Anoreksiya kendi beden algısında sorun bulunduğunu düşünen bireylerde yeme bozukluğu meydana getirmektedir.

Değişen beden algısı sonucu açığa çıkan bir diğer yeme bozukluğu ise Bulimia Nervoza olarak tanımlanmaktadır (Aytaç ve Hocaoglu, 2016). Bireyin yeme davranışının kontrolden çıkması sonucunda kişinin kendini kusturması, aşırı spor yapması gibi bozuklukların gözlemlendiği Bulimia Nervoza kadın ve kız çocuklarını daha fazla tehdit etmektedir (Krauth C, Buser K, Vogel, 2002).

Beden imajının yaratılmasında karşılaşılan önemli olan bir diğer bozukluk kaçınan ya da kısıtlayıcı beslenme türü olmakta, 40 ve üzeri yaş kadınlarda görülebilmektedir. Vücut imajının bozulmaması için yeterli gıda almama, gıdanın kısıtlanması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır (Lask B, Bryant-Waugh, 1992). Özellikle aşırı kilo alma faaliyetinin durdurulması için gerçekleştirilen bu davranış sosyal, psikolojik, bedensel işlevsizliklerin meydana gelmesine sebebiyet vermekte ve besin desteği ihtiyacını açığa çıkarmaktadır (Yılmaz, 2019). Otokoreksiya adı ile bilinen yeme bozukluğu ise özellikle kilo alımının durdurulması ya da sağlıklı gıdaların tüketilmesi amacıyla başvurulmuş bir saplantı içermektedir. Net biçimde bir yeme bozukluğu olarak tanımlanmamıştır. Ancak bireylerin yoğun ve takıntı boyutuna ulaşan sağlıklı gıda tüketme isteği de 40 ve üzeri yaş kadınlarda sıklıkla ortaya çıkabilmektedir (Kuzu ve Çiçekoğlu, 2023). Bu sebeple araştırma özellikle 40 ve üzeri yaşlardaki kadınların vücut algısında meydana gelen değişikliği incelemektedir.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı 40 yaş ve üzeri kadınların değişen vücut algılarına bağlı olarak ortaya çıkan değersizlik hissinin incelenmesi ve ortaya çıkan olumsuz duyguların önlenmesi için gerekli stratejilerin tespit edilip sıralanması amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi nicel tarama modellerinden betimsel tarama modeli üzerine inşa edilmiştir. Betimsel tarama modeli geçmişte veya bugün var olan durumun betimlenmesi için

kullanılan bir araştırma modeli olmaktadır. Betimsel tarama modeli bireylerin yeterliliklerini, inançlarını, algılarını ölçmeyi sağlamaktadır (Kasap, 2012).

Kendi içerisinde genel tarama ve örnek olay tarama olarak iki bölüme ayrılmaktadır (Ekici ve Hevedanlı, 2010). Betimsel tarama modeli çok sayıda elemanın bulunduğu evrende bir yargıya varma amacı ile kullanılmıştır. Örneklem olarak evrenin tümü ya da belli bir bölümü üzerinde tarama gerçekleştirilmektedir.(Yücel ve Arslantürk, 2019).

Survey; öz bildirim yolu ile toplanan veriler neticesinde bulgular oluşturulmuştur. Birey psikolojisini yansıtan araştırmalarda yoğun olarak öz bildirim ölçekleri kullanılmaktadır (Kantar Davran ve Tok, 2018).

Araştırma Türkiye’de 40 ve üzeri yaştaki kadınların beden algısını ve değersizlik hissini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma problemi bu doğrultuda 40 yaş ve üzeri kadınların değersizlik hissi ile beden algısı ilişkisini incelemektir. Bu nedenle basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile katılımcı seçilmiştir. TÜİK 2023 verilerine göre Türkiye’de 40 yaş ve üzeri 18.004.237 kadın nüfusu bulunduğu saptanmıştır. Bu sayı içerisinde 40 yaş ve +85 yaş arası kadınlar yer almaktadır. Yazıcıoğlu ve Erdoğan’a göre 0.05 örneklem hatası araştırmada beklendiği takdirde yaklaşık 400 katılımcıya erişilmesi gerekmektedir. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

Bu nedenle araştırmada 406 kadar katılımcı sayısına erişilmiştir. Anket katılımcılara Google Forms aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmada 6 demografik soru ile birlikte 1953 yılında Secord ve Jourand’ın geliştirdiği 1992’de Hovardaoğlu, tarafından Türkçeye uyarlanan Beden Algısı Ölçeği katılımcılara sunulmuştur.

Ölçek geçerlik ve güvenilir çalışması üniversite örnekleminde gerçekleştirilmiş ve ölçeğin sahip olduğu toplam Cronbach Alpha katsayısı .91 şeklinde tespit edilmiştir. Çalışmada iki yarım güvenilirliği 75, madde test korelasyonları $r=.45$ ile $r=.89$ arasında belirlenmiştir. Araştırmada Çok Beğeniyorum, Oldukça Beğeniyorum, Kararsızım, Pek Beğenmiyorum, Hiç Beğenmiyorum olmak üzere 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. 40 madde bulunan ölçekten edinilebilen puan aralığı 40 – 200 arasında değişmektedir.

Ölçeğin kesme puanı 135 olarak tanımlanmış bu sayıdan altı düşük beden algısına sahip olarak nitelendirilmiştir. Katılımcılardan elde edilen ham veriler Excel dosyası aracılığıyla SPSS 26.0 programı ile analiz edilmiştir.

Bu sayede Ki- Kare, Anova, frekans, güvenilirlik vb. analizleri yapılarak tablolar oluşturularak yorumlanmıştır. Çalışmada şu hipotezler sınanmıştır.

- H1:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile yaş değişkeni arasında anlamlılık bulunmaktadır.
- H2:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile eğitim seviyesi arasında anlamlılık bulunmaktadır.
- H3:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile gelir düzeyi arasında anlamlılık bulunmaktadır.
- H4:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile medeni durum arasında anlamlılık bulunmaktadır.
- H5:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile değersizlik hissi bulundurma eğilimi arasında anlamlılık bulunmaktadır.
- H6:40 yaş ve üzeri kadınlarda beden algısı ile değersiz hissetme durumu arasında anlamlılık bulunmaktadır.

4. BULGULAR

Araştırma verilerinin SPSS analizi doğrultusunda elde edilen bulgular tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Öncelikle araştırmanın güvenilirliğinin saptanması için çarpıklık, basıklık ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Tablo 1. Beden Algısı Ölçeği'ne İlişkin Çarpıklık, Basıklık ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

	N	Çarpıklık	Basıklık	Cronbach's Alpha
Beden Algısı Ölçeği	406	-0,350	-0,387	0,966

Bu çalışmada, doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak beden algısı ve değersizlik hissi arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çeşitli istatistiksel analizler uygulanmıştır. Araştırmanın temel amacı, katılımcıların beden algısı düzeylerinin demografik değişkenler (yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi, medeni durum) ve doğum, menopoz, yaşlanmaya bağlı faktörlerle olan ilişkisini belirlemektir. Verilerin analizinde SPSS 26.0 istatistik programı kullanılmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında, katılımcılara ait verilerin genel özelliklerini incelemek amacıyla tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Bu kapsamda, beden algısı ölçeğine ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmıştır. Ayrıca, ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmış ve iç tutarlılığın yüksek olduğu tespit edilmiştir ($\alpha = 0,966$). 0,70 ve üzeri çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir (Barış, 2023). Çarpıklık (-0,350) ve basıklık (-0,387) değerleri de normal dağılıma uygunluğu değerlendirmek için incelenmiştir.

Tanımlayıcı İstatistikler: Katılımcıların beden algısı puanlarına ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler hesaplanmaktadır (Özdiñç, 2005). Ölçeğin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı (0,966) ile değerlendirilmiştir.

Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA): Üç veya daha fazla grup arasındaki beden algısı puanlarını karşılaştırmak için (örn. yaş, eğitim, gelir grupları) uygulanmaktadır (Tanel, Şengören vd, 2007).

Ki-Kare (χ^2) Testi: Kategorik değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla (örn. beden algısı ile yaş, eğitim ve medeni durum arasındaki ilişki) kullanılmaktadır (Öngören, 2015). Tüm analizlerde istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir. Bu eşik değeri altında elde edilen sonuçlar anlamlı kabul edilerek değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		N	%
1-Yaş	40- 50	139	34,2
	51- 60	116	28,6
	61 yaş ve üzeri	151	37,2
2-Eğitim seviyesi	Okuryazar- ilkokul	130	32,0
	Ortaokul	59	14,5
	Lise	64	15,8
	Üniversite ve üstü	153	37,7
3-Gelir düzeyi	0- 10.000 TL	116	28,6
	11.000- 20.000	65	16,0
	21.000- 50.000	93	22,9
	51.000 ve üzeri	132	32,5
4- Medeni durum	Bekar	39	9,6
	Evli	227	55,9
	Boşanmış	127	31,3
	Partner ilişkisi	13	3,2

Bu çalışmada, katılımcıların yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve medeni durumlarına ilişkin demografik özellikleri tanımlayıcı istatistiklerle incelenmiştir. Elde edilen veriler frekans (n) ve yüzde (%) dağılımları ile değerlendirilmiş ve katılımcı profiline yönelik ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Katılımcıların yaş dağılımı incelendiğinde, en yüksek oran 61 yaş ve üzeri bireylerde görülmüştür. Bu yaş grubunda yer alan 151 kişi, toplam katılımcıların %37,2'sini oluşturmuştur. 40-50 yaş grubunda yer alan 139 katılımcı (%34,2) ve 51-60 yaş grubundaki

116 katılımcı (%28,6) ile birlikte, çalışmaya katılan bireylerin çoğunluğunu orta yaş ve üzeri bireyler oluşturmuştur.

Katılımcıların eğitim düzeyine göre dağılımında, en fazla katılımcının üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip olduğu görülmüştür. 153 katılımcı (%37,7) bu grubu oluştururken, bunu okuryazar-ilkokul seviyesindeki katılımcılar takip etmiştir (130 kişi, %32,0). Lise mezunu katılımcıların oranı %15,8 (n=64) ve ortaokul mezunu katılımcıların oranı ise %14,5 (n=59) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde, en yüksek oranın 51.000 TL ve üzeri gelir grubunda yer aldığı belirlenmiştir. Bu grupta yer alan 132 katılımcı (%32,5), çalışmanın önemli bir kısmını temsil etmektedir. Diğer yandan, düşük gelir grubunda yer alan 0-10.000 TL gelir seviyesine sahip 116 kişi (%28,6) dikkat çekmektedir. Orta gelir seviyesinde yer alan katılımcılar arasında, 21.000-50.000 TL gelir aralığında 93 katılımcı (%22,9) ve 11.000-20.000 TL gelir grubunda 65 kişi (%16,0) bulunmaktadır.

Katılımcıların medeni durumlarına ilişkin bulgular, çalışmaya katılan bireylerin çoğunluğunun evli olduğunu göstermiştir. 227 katılımcı (%55,9) evli olduğunu belirtirken, boşanmış katılımcıların oranı da kayda değer düzeydedir (127 kişi, %31,3). Bekar katılımcılar ise toplamın %9,6'sını (n=39) oluştururken, partner ilişkisi yaşayan katılımcıların oranı %3,2 (n=13) olarak belirlenmiştir.

Tablo 3. Değersizlik Hissine İlişkin Sorulara Verilen Yanıtların Dağılımı

		n	%
1-Menopoz, doğum ve yaşlanmaya bağlı olarak vücudunuzda meydana gelen çeşitli değişikliklerden dolayı değersizlik hissettiniz mi?	Kesinlikle katılıyorum	73	18,0
	Katılıyorum	119	29,3
	Kararsızım	59	14,5
	Katılmıyorum	103	25,4
	Kesinlikle katılmıyorum	52	12,8
Eğer değersizlik hissediyorsanız: 2- Menopoz, doğum ve yaşlanmaya bağlı olarak vücudunuzda meydana	Her zaman	70	22,6
	Sokakta	57	18,4
	Arkadaş çevremleyken	47	15,2

gelen değişikliklerden hangi değersizlik hissedersiniz?	çeşitli dolayı durumlarda	(iştayken)			
		Cinsel ilişki sırasında		82	26,5
		Aile ortamında		54	17,4
Beden Algısı Ölçeği		Düşük beden algısı		254	62,6
		Yüksek beden algısı		152	37,4

Araştırma çerçevesinde katılımcıların doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücutlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle hissettikleri değersizlik düzeyine ilişkin bir ilişki analizi yapılmıştır. Değerlendirmeler incelendiğinde, %29,3'ü (n=119) katılıyorum ve %18,0'i (n=73) kesinlikle katılıyorum seçeneklerini işaretlemiştir. Bu sonuçlar, katılımcıların toplamda %47,3'ünün doğum, menopoz ve yaşlanma sürecine bağlı olarak değersizlik hissi yaşadığını göstermektedir. Buna karşın, %25,4 (n=103) katılmıyorum ve %12,8 (n=52) kesinlikle katılmıyorum yanıtlarını vererek değersizlik hissini deneyimlemediklerini belirtmiştir. Katılımcıların %14,5'i (n=59) ise kararsızım seçeneğini işaretlemiş ve bu konuda net bir görüş bildirmemiştir.

Araştırma çerçevesinde de değersizlik hissi yaşayan katılımcıların bu hisleri en yoğun yaşadıkları durumlar incelenmiştir. En yüksek oranın cinsel ilişki sırasında olduğu görülmüştür (%26,5, n=82). Bu oranı, her zaman değersizlik hisseden katılımcılar takip etmektedir (%22,6, n=70). Diğer yandan, sokakta (%18,4, n=57) ve aile ortamında (%17,4, n=54) değersizlik hisseden katılımcıların oranı da dikkat çekicidir. Arkadaş çevresinde veya iş ortamında bu hissi yaşayanların oranı ise %15,2 (n=47) olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların beden algısı düzeyleri incelendiğinde, önemli bir kısmının düşük beden algısına sahip olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %62,6'sı (n=254) düşük beden algısı bildirmiştir. Bu oran, beden algısı ile değersizlik hissi arasında güçlü bir ilişki olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşın, %37,4'lük bir kesim (n=152) yüksek beden algısına sahip olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Beden Algısı ölçeği puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler

	N	Minimum	Maximum	Ort.	ss
Beden Algısı Ölçeği	406	40,00	197,00	122,56	35,69

Toplam 406 katılımcıdan elde edilen sonuçlara göre, beden algısı puanları 40,00 ile 197,00 arasında değişiklik göstermiştir. Katılımcıların ölçekten aldıkları ortalama puan 122,56 olarak hesaplanmış ve bu puana ilişkin standart sapma 35,69 bulunmuştur.

Tablo 5. Yaş gruplarına göre Beden Algısı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	Yaşınız	N	Ort.	SS	F	P
Beden Algısı Ölçeği	40- 50	139	138,55	27,64	23,649	0,000
	51- 60	116	115,09	39,29		
	61 yaş ve üzeri	151	113,58	34,52		

Araştırmadaki Hipotez 1. çerçevesinde katılımcıların beden algısı düzeylerinin yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Katılımcılar üç yaş grubuna ayrılmıştır: 40-50 yaş, 51-60 yaş ve 61 yaş ve üzeri. Yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir ($F = 23,649$, $p < 0,001$).

40-50 yaş grubundaki katılımcıların beden algısı puanı ortalama 138,55 ($SS = 27,64$) ile en yüksek değere sahip olmuştur. Bu durum, orta yaş grubundaki bireylerin beden algılarını daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir. 51-60 yaş grubunda ise beden algısı ortalama puanı 115,09 ($SS = 39,29$) olup, bu yaş grubunda beden algısında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. 61 yaş ve üzeri grubunda ise en düşük ortalama puan 113,58 ($SS = 34,52$) ile kaydedilmiştir. Bu sonuç, yaşlanma sürecinin beden algısını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 6. Eğitim Seviyelerine Göre Beden Algısı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	2-Eğitim seviyesi	N	Ort.	ss	F	p
Beden Algısı Ölçeği	Okuryazar- ilkokul	130	101,94	37,75	31,791	0,000
	Ortaokul	59	120,29	35,61		
	Lise	64	126,83	35,00		
	Üniversite ve üstü	153	139,16	23,30		

Çalışmada yer alan Hipotez 2. 'deki katılımcıların beden algısı düzeylerinin eğitim seviyelerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA testi sonucunda eğitim seviyeleri arasında beden algısı puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 31,791$, $p < 0,001$).

Elde edilen bulgulara göre, beden algısı açısından en yüksek ortalama puan Üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip katılımcılarda gözlemlenmiştir. Bu gruptaki katılımcıların beden algısı ölçeğinden aldıkları ortalama puan 139,16 ($SS = 23,30$) olup, bu durum yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin beden algılarını daha olumlu değerlendirdiklerini göstermektedir.

Lise mezunu katılımcıların ortalama beden algısı puanı ise 126,83 ($SS = 35,00$) olarak belirlenmiştir. Bu değer, beden algısının eğitim seviyesi arttıkça yükseldiğini göstermektedir. Ortaokul mezunu bireylerde beden algısı puanı 120,29 ($SS = 35,61$) olarak ölçülmüş ve lise mezunlarına göre biraz daha düşük bir ortalama elde edilmiştir.

En düşük beden algısı puanı ise Okuryazar-İlkokul seviyesindeki katılımcılarda görülmüştür. Bu gruptaki ortalama puan 101,94 ($SS = 37,75$) olup, düşük eğitim seviyesinin beden algısı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. Gelir düzeyine göre Beden Algısı Ölçeği puanlarının karşılaştırılması

Değişken	3-Gelir düzeyi	N	Ort.	ss	F	p
Beden Algısı Ölçeği	0- 10.000 TL	116	105,96	37,64	31,262	0,000
	11.000- 20.000	65	104,42	40,31		
	21.000- 50.000	93	133,39	27,65		
	51.000 ve üzeri	132	138,45	24,87		

Bu çalışmada, katılımcıların beden algısı düzeylerinin gelir düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bu analiz Hipotez 3. çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. ANOVA testi sonuçlarına göre, gelir düzeyleri arasında beden algısı puanları açısından anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir ($F = 31,262$, $p < 0,001$).

Elde edilen bulgulara göre, beden algısı açısından en yüksek ortalama puan 51.000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip katılımcılarda gözlemlenmiştir. Bu gruptaki katılımcıların beden algısı ölçeğinden aldıkları ortalama puan 138,45 ($SS = 24,87$) olup, yüksek gelir seviyesinin beden algısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. 21.000-50.000 TL gelir düzeyine sahip bireylerde ise ortalama beden algısı puanı 133,39 ($SS = 27,65$) olarak hesaplanmıştır.

Bu sonuç, yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin beden algılarını daha olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Daha düşük gelir gruplarında ise beden algısı puanlarının belirgin şekilde azaldığı görülmüştür. 0-10.000 TL gelir grubundaki katılımcıların ortalama puanı 105,96 ($SS = 37,64$) olurken, 11.000-20.000 TL gelir aralığında yer alan bireylerin ortalama puanı 104,42 ($SS = 40,31$) olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, düşük gelir düzeyine sahip bireylerin beden algılarını daha olumsuz değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Medeni Duruma Göre Beden Algısı Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Değişken	4- Medeni durum	n	Ort.	Ss	F	P
Beden Algısı Ölçeği	Bekâr	39	125,46	36,64	7,129	0,000
	Evli	227	127,17	35,64		
	Boşanmış	127	111,39	33,67		
	Partner ilişkisi	13	142,31	27,19		

Araştırmada 4. Hipotez 'in test edilmesi ve katılımcıların beden algısı düzeylerinin medeni durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, medeni durum ile beden algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F = 7,129$, $p < 0,001$).

Araştırma bulgularına göre, en yüksek beden algısı puanı partner ilişkisi yaşayan bireylerde gözlemlenmiştir (Ort. = 142,31, SS = 27,19). Bu sonuç, duygusal bağların ve sosyal desteğin beden algısını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Evli bireylerin ortalama beden algısı puanı 127,17 (SS = 35,64) olarak bulunmuştur. Evli bireylerin sosyal destek mekanizmalarından yararlanarak beden algılarını olumlu değerlendirebildikleri söylenebilir. Bekar katılımcılar arasında beden algısı puanı 125,46 (SS = 36,64) olup, evli bireylerle benzer düzeyde bir beden algısı göstermişlerdir.

Ancak, boşanmış bireylerin beden algısı puanı diğer gruplara göre daha düşük bulunmuştur (Ort. = 111,39, SS = 33,67). Bu bulgu, boşanma gibi yaşam olaylarının bireylerin beden algısı üzerinde olumsuz bir etki yaratabileceğini göstermektedir.

Tablo 9. Doğum, Menopoz Ve Yaşlanmaya Bağlı Değişikliklerin Değersizlik Hissi Ve Beden Algısı Üzerindeki Etkisi

Değişken	1- Doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücudunuzda meydana gelen çeşitli değişikliklerden dolayı değersizlik hissettiniz mi?	N	Ort.	Ss	F	p
Beden Algısı Ölçeği	Kesinlikle katılıyorum	73	97,90	35,49	41,096	0,000
	Katılıyorum	119	106,97	33,59		
	Kararsızım	59	129,17	25,03		
	Katılmıyorum	103	139,44	24,94		
	Kesinlikle katılmıyorum	52	151,90	28,78		

Araştırmada, Hipotez 5 çerçevesinde doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücutta meydana gelen değişikliklerin bireylerde yarattığı değersizlik hissinin beden algısı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı değişikliklerden dolayı hissedilen değersizlik düzeyi ile beden algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($F = 41,096$, $p < 0,001$).

Analiz sonuçlarına göre, değersizlik hissi arttıkça beden algısı puanlarında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Kesinlikle katılıyorum yanıtını veren katılımcılar arasında ortalama beden algısı puanı 97,90 ($SS = 35,49$) olup, bu grup beden algısı en düşük bireyleri temsil etmektedir. Katılıyorum diyenlerin ortalama puanı ise 106,97 ($SS = 33,59$) olarak hesaplanmıştır ve bu grup da beden algısının olumsuz etkilendiğini göstermektedir.

Değersizlik hissi konusunda kararsız olan katılımcılar arasında beden algısı puanı 129,17 ($SS = 25,03$) olarak bulunmuştur. Bu oran, değersizlik hissi yaşayan katılımcılara kıyasla daha olumlu bir beden algısını yansıtmaktadır.

Öte yandan, Katılmıyorum diyen katılımcılar ortalama 139,44 (SS = 24,94) beden algısı puanına sahipken, Kesinlikle katılmıyorum yanıtını verenlerin puanı 151,90 (SS = 28,78) ile en yüksek seviyede bulunmuştur.

Tablo 10. Doğum, Menopoz ve Yaşlanmaya Bağlı Değişikliklerde Değersizlik Hissi Ve Beden Algısı Üzerindeki Etkisi

Değişken	2- Doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücutunuzda meydana gelen çeşitli değişikliklerden dolayı hangi durumlarda değersizlik hissedersiniz?	n	Ort.	ss	F	p
Beden Algısı Ölçeği	Her zaman	70	113,76	41,65	1,529	0,194
	Sokakta	57	111,14	38,03		
	Arkadaş çevremleyken (iştayken)	47	121,64	27,11		
	Cinsel ilişki sırasında	82	120,61	28,69		
	Aile ortamında	54	108,72	39,35		

Çalışmada, 6. Hipotez'in test edilmesi için doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücutta meydana gelen değişikliklerin bireylerde hangi durumlarda değersizlik hissine yol açığının beden algısı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA testi sonucunda, farklı durumlara göre beden algısı puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($F = 1,529$, $p = 0,194$).

Tablo 11. Beden Algısı İle Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Ki-Kare Testi Sonuçları

		Beden Algısı Düşük		Beden Algısı Yüksek		P
		N	%	n	%	
1-Yaş	40- 50	68	26,8	71	46,7	0,000
	51- 60	78	30,7	38	25,0	
	61 yaş ve üzeri	108	42,5	43	28,3	
2-Eğitim seviyesi	Okuryazar- ilkokul	107	42,1	23	15,1	0,000
	Ortaokul	37	14,6	22	14,5	
	Lise	36	14,2	28	18,4	
	Üniversite ve üstü	74	29,1	79	52,0	
3-Gelir düzeyi	0- 10.000 TL	92	36,2	24	15,8	0,000
	11.000- 20.000	51	20,1	14	9,2	
	21.000- 50.000	52	20,5	41	27,0	
	51.000 ve üzeri	59	23,2	73	48,0	
4- Medeni durum	Bekâr	22	8,7	17	11,2	0,004
	Evli	129	50,8	98	64,5	
	Boşanmış	96	37,8	31	20,4	
	Partner ilişkisi	7	2,8	6	3,9	

Çalışmada, katılımcıların beden algısı düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Beden algısı, Düşük Beden Algısı ve Yüksek Beden Algısı olarak iki gruba ayrılmış ve yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve medeni durum değişkenleriyle karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bazı demografik değişkenlerle beden algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur ($p < 0,05$).

Yaş grupları arasında beden algısı düzeyleri açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p = 0,000$). 40-50 yaş grubundaki katılımcıların %46,7'si yüksek beden algısına sahipken, bu oran 61 yaş ve üzeri grupta %28,3'e düşmüştür. Düşük beden algısı oranı ise yaşla birlikte artmıştır; özellikle 61 yaş ve üzeri grupta düşük beden algısı oranı %42,5 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu sonuçlar, yaş ilerledikçe beden algısının olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir.

Eğitim seviyesi ile beden algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p = 0,000$). Üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip katılımcıların %52,0'si yüksek beden algısına sahipken, okuryazar-ilkokul seviyesindeki bireylerde bu oran sadece %15,1'dir. Düşük beden algısı oranı ise okuryazar-ilkokul seviyesinde %42,1 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu bulgu, eğitim düzeyi arttıkça beden algısının daha olumlu hale geldiğini göstermektedir.

Gelir düzeyi ile beden algısı arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = 0,000$). 51.000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip bireylerin %48,0'i yüksek beden algısına sahipken, 0-10.000 TL gelir seviyesindeki bireylerde bu oran %15,8'e düşmüştür. Ayrıca, düşük beden algısı oranı en çok 0-10.000 TL gelir grubunda görülmüştür (%36,2). Bu bulgu, yüksek gelir düzeyinin beden algısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Medeni durum ile beden algısı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($p = 0,004$). Evli bireylerin %64,5'i yüksek beden algısına sahipken, boşanmış bireylerde bu oran %20,4'e düşmüştür. Düşük beden algısı ise özellikle boşanmış bireylerde yüksek çıkmıştır (%37,8). Bu bulgu, evlilik gibi sosyal bağların beden algısını olumlu yönde etkileyebileceğini, boşanma gibi yaşam olaylarının ise beden algısını olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Tablo 12. Beden Algısı İle Doğum, Menopoz Ve Yaşlanmaya Bağlı Değişkenler Arasındaki Ki-Kare Testi Sonuçları

		Beden Algısı Düşük		Beden Algısı Yüksek		p
		N	%	n	%	
1-Doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücudunuzda meydana gelen çeşitli değişikliklerden dolayı değersizlik hissettiniz mi?	Kesinlikle katılıyorum	62	24,4	11	7,2	0,000
	Katılıyorum	94	37,0	25	16,4	
	Kararsızım	39	15,4	20	13,2	
	Katılmıyorum	47	18,5	56	36,8	
	Kesinlikle katılmıyorum	12	4,7	40	26,3	
2- Doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak vücudunuzda meydana gelen çeşitli değişikliklerden dolayı hangi durumlarda değersizlik hissedersiniz?	Her zaman	48	21,8	22	24,4	0,731
	Sokakta	39	17,7	18	20,0	
	Arkadaş çevremleyken (iştleyen)	36	16,4	11	12,2	
	Cinsel ilişki sırasında	56	25,5	26	28,9	
	Aile ortamında	41	18,6	13	14,4	

Ki-Kare testi sonuçlarına göre, doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı olarak hissedilen değersizlik ile beden algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p = 0,000$). Kesinlikle katılıyorum diyenlerin %24,4'ü düşük beden algısına sahipken, sadece %7,2'si yüksek beden algısı göstermiştir. Kesinlikle katılmıyorum diyenlerin ise %26,3'ü yüksek beden algısına sahip olup, değersizlik hissi yaşamayan bireylerde beden algısının daha olumlu olduğu görülmüştür. Buna karşılık, doğum, menopoz ve yaşlanmaya bağlı değişikliklerden dolayı hangi durumlarda değersizlik hissedildiğine ilişkin yanıtlarla beden algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p = 0,731$).

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre katılımcı yaşı arttıkça düşük beden algısında yükselme meydana gelmiştir. Katılımcıların %62,6'sı (n=254) düşük beden algısı bildirmiştir. 40-50 yaş grubundaki katılımcıların beden algısı puanı ortalama 138,55 (SS = 27,64) ile en yüksek değere sahip olmuştur. 61 yaş ve üzeri grubunda ise en düşük ortalama puan 113,58 (SS = 34,52) ile kaydedilmiştir. 61 yaş ve üzeri grupta düşük beden algısı oranı %42,5 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu sonuçlar, yaş ilerledikçe beden algısının olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir.

Eğitim ve gelir seviyesindeki artış yüksek beden algısının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Katılımcı medeni durumu da beden algısını etkileyen faktörler arasında yer almıştır. Boşanmış bireylerin beden algısı puanı diğer gruplara göre daha düşük bulunmuştur (Ort. = 111,39, SS = 33,67). Buna göre boşanmış katılımcılarda beden algısında düşüş meydana gelmiştir. Katılımcıların toplamda %47,3'ü doğum, menopoz, yaşlanma vb. süreçler doğrultusunda değersizlik hissi yaşadığını belirtmiştir. Değersizlik hissinin meydana geldiği durumlardan cinsel ilişki sırasında yanıtını veren katılımcılarda en düşük beden algısı bulunduğu saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, değersizlik hissi arttıkça beden algısı puanlarında belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir.

Durmaz ve Özcan'a göre, araştırmalarında yaş ile beden algısı arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Araştırmada yaş ilerledikçe beden algısı puanlarında düşüş gözlenmiştir (Durmaz ve Özcan, 2021).

Kale ve diğerleri de yaşlanmanın beden algısı üzerinde düşüş ortaya çıkardığını belirtmektedir. Bu durum araştırmanın literatür çalışmaları ile paralellik gösterdiğine işaret etmektedir. Araştırma 40 yaş ve üzeri kadınlarda gelir seviyesinin beden algısında anlamlılık bulundurduğunu göstermiştir. İpar Eroğlu'na göre ise beden algısının gelir seviyesi yüksek olan kadınlarda daha fazla olduğunu saptamıştır (Eroğlu-İpar, 2017).

Araştırma eğitim seviyesinin beden algısı üzerinde etkisi olduğuna da işaret etmektedir. Öngören ise gelir seviyesi artışının beden algısı üzerinde önemli bir etki sahibi olduğunu belirtmiştir (Öngören, 2015). Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, 40 ve üzeri yaştaki kadınlarda doğum, menopoz, yaşlanma vb. değişikliklerden dolayı hissedilen değersizlik düzeyi ile beden algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Değersizlik hissi yaşayan kadınların beden algısı düşük olarak gözlenmiştir. Şenlik'e göre, özsaygısı

düşük olan bireylerde beden algısı düşüklüğü saptanmaktadır. Bu bağlamda çalışma verileri diğer araştırmaları destekler niteliktedir (Şenlik, 2019).

Araştırma çerçevesinde 40 yaş ve üzeri kadınların doğum, yaşlanma ve menopozun beden üzerinde gerçekleştirdiği olumsuz etki sebebiyle değersizlik hissi yaşadığı görülmüştür. Ayrıca beden algısında yaş, eğitim, gelir seviyesi gibi değişkenlerin farklılık meydana getirdiği saptanmıştır. Buna yönelik olarak 40 yaş ve üzeri kadınların bedensel değişim kaynaklı beden algısı düşüklüğünü azaltan ve önleyen önerilerin sıralanması önemli görülmüştür. Bu nedenle 40 yaş ve üzeri kadınların sağlıklı yaşlanması ve beden algısının artırılmasına yönelik şu öneriler sıralanabilmektedir;

- 40 yaş ve üzeri kadınların, aile bireylerinin beden algısına yönelik olumsuzluklarının değerlendirdiği aile terapisi, psikolog desteği alması,
- 40 yaş ve üzeri kadınların yaşam kalitesini artırıcı spor, etkinlik, hobi gibi faaliyetler kazanması,
- Beden olumlamaya yönelik diyet, sağlıklı beslenme amaçlı profesyonel desteklerin alınması,
- Belediye, STK destekli oluşumlarla sportif, psikolojik, beslenmeye ilişkin faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,
- İş yaşamında 40 ve üzeri yaş kadınların beden algısına yönelik olumlayıcı seminerlerin verilmesi,
- Psikologların Aile Sağlığı Merkezleri aracılığıyla 40 yaş ve üzeri kadınlara destek vermesi,
- Beden algısı düşüklüğü sebebiyle değersiz hisseden bireylerin iş çevrelerine katılmalarının sağlanması ile üretkenliğinin sürdürüldüğünün vurgulanması,
- 40 yaş ve üzeri kadınların gençlerle bir araya gelerek yaşamlarında farklı alanlardaki tecrübelerini aktardığı etkinliklerin oluşturulması,
- Tüm eğitim kurumlarında yaşlanma ve değersizleşme ön yargılarının kırılmasına yönelik eğitimlerin gerçekleştirilmesidir.

6. KISITLILIK

Araştırma, 1953 yılında Secord ve Jourand'ın geliştirdiği 1992'de Hovardaoğlu tarafından Türkçeye uyarlanan Beden Algısı Ölçeği ile kısıtlanmıştır. Ayrıca araştırma 406 kadın katılımcı ile kısıtlanmış olup sadece konu ile literatür araştırılmıştır.

7. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler dergisinin yayın etiği; bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimleri alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir.

Helsinki bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmanın yürütüldüğü süreçte gerekli etik ilkelere uyulduğu yazarlar tarafından beyan edilmiştir. Bu kapsamda 05.03.2025 tarihli ve 2025/3-1504 sayılı yazı ile araştırma izni/Etik Kurul izni alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Aygün, M.S. (2019). Ankara Üniversitesi aile hekimliği polikliniklerine başvuran 40-64 yaş arası kadınlarda menopoz ve depresyon semptomlarının sıklıklarının ve ilişkilerinin değerlendirilmesi [Tıpta uzmanlık tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Arıkan, R. (2018). Anket yöntemi üzerinde bir değerlendirme, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1, 97-159.
- Aytaç, H. M., & Hocaoglu, Ç. (2016). Bulimiya nervoza ile birlikte yaşamak: Bir vaka sunumu. Journal of Mood Disorders (JMOOD), 6(3), 158-63.
- Barış, Ö. (2023). Sosyal medyada ideolojik faaliyet ölçeğinin geliştirilme çalışması. Uluslararası Kültürel Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(2),19-32.
- Biricik, K. (2024). Popüler kültür bağlamında sosyal medyanın beden ve estetik operasyonlara etkisi [Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Boothroyd, L. G., Jucker, J. L., Thornborrow, T., Barton, R. A., Burt, D. M., Evans, E. H., ... & Tovée, M. J. (2020). Television consumption drives perceptions of female body attractiveness in a population undergoing technological transition. Journal Of Personality And Social Psychology, 119(4), 839.
- Brown, J. B. (2011). Types of ovarian activity in women and their significance:The continuum (a reinterpretation of early findings). Human Reproduction Update, 17 (2), 141–158.
- Bulut, N. S., Küpeli, N. Y., Bulut, G. Ç., & Topçuoğlu, V. (2017). Anoreksiya nervozada psikososyal tedaviler. Psikiyatriye Güncel Yaklaşımlar, 9(3), 329-45
- Costantini, M. (2014). Body perception, awareness, and illusions. Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science, 5(5), 551-560.
- Durmaz, M., & Özcan, A. K. (2021). Sosyolojik bağlamda fitness sporunun beden algısı üzerine etkisi: Bursa örneği. Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(2), 56-79.
- Eroğlu - İpar, S. (2017). Mastektomili kadınların beden algısı ve benlik saygısını etkileyen faktörlerin belirlenmesi [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.

- Eyduran, E., Özdemir, T., & Küçük, M. (2005). Hayvancılıkta kategorik verilerde Ki-Kare ve G testi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1-3.
- Güven, G., & Solmaz, D. Y. (2022). Kadın ve erkek bireylerin fiziksel aktivite düzeyleri ve beden algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 8(2), 56-70.
- Harris, L. R., Carnevale, M. J., D'Amour, S., Fraser, L. E., Harrar, V., Hoover, A. E., ... & Pritchett, L. M. (2015). How our body influences our perception of the world. *Frontiers in Psychology*, 6, 819.
- Hovardaoğlu, S. (1992). Vücut algısı ölçeği. *Psikiyatri, Psikoloji, Psikofarmakoloji Dergisi (3P) Testler Özel Eki 1 (2)*, 26.
- Kaba, F., & Bozkurt, Ö. D. (2020). Menopoz semptomlarında tamamlayıcı ve alternatif tedaviler. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 134-142.
- Kale, M., Hurşidi, S., and Karaboğa, A. B. (2021). Okul öncesi dönemde beden algısı. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(34), 1408-1435.
- Kantar Davran, M., & Tok, N. (2018). Kırsal kesimde yoksulluk algısı ve yaşam memnuniyeti. *International Journal Of Social And Humanities Sciences Research Jshsr*, 5 (25), 2140–2152.
- Kara, A. (2017). Öğretmen adaylarında özsaygı ile beden imajı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (11), 116- 123.
- Kaya, B., Yiğittürk, D., & Yalvaç, H. D. (2003). Anoreksiya nervoza tanılı iki kız kardeş: Olgu sunumu. *Klinik Psikiyatri*, 6(1), 56-61.
- Knoblich, G., Thornton, J., Grosjean, M., & Shiffrar, M.(2005) *Human body perception from the inside out*. USA: Oxford University Press.
- Krauth, C., Buser, K., & Vogel, H. (2002). How high are the costs of eating disorders- Anorexia nervosa and Bulimia nervosa–for Germansociety?. *The European Journal of Health Economics*, 3, 244 -250.

Kuzu, A., & Çiçekoğlu Öztürk, P. (2023). Spor yapan bireylerde egzersiz bağımlılığı, Ortoreksiya Nervosa ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 10(2), 226-234.

Lask, B., & Bryant-Waugh, R. (1992). Early-onset anorexia nervosa and related eating disorders. Child Psychology & Psychiatry & Allied Disciplines, 33(1), 281–300.

Laus, M. F., Kakeshita, I. S., Costa, T. M., Ferreira, M. E., Fortes, L.deS., & Almeida, S. S. (2014). Body image in Brazil: recent advances in the state of knowledge and methodological issues. Revista De Saude Publica, 48(2), 331–346. <https://doi.org/10.1590/s0034-8910.2014048004950>

Merino, M., Tornero-Aguilera, J.F., Rubio-Zarapuz, A., Villanueva-Tobaldo, C.V., Martín-Rodríguez, A., & Clemente-Suárez, V.J. (2024). Body perceptions and psychological well-being: A review of the impact of social media and physical measurements on self-esteem and mental health with a focus on body image satisfaction and its relationship with cultural and gender factors. Healthcare, 12, 1396. <https://doi.org/10.3390/healthcare12141396>

Öngören, B. (2015). Sosyolojik açıdan sağlıklı beden imgesi. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 16(34), 25-45.

Özdiñç, Ö. (2005). Çukurova üniversitesi öğrencilerinin sporun ve spora katılımın sosyalleşmeyle ilişkisi üzerine görüşleri. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 3(2), 77-84.

Sathiyaseelan, A., Patangia, B., & Hainary, P. (2024). Meaning in life in menopause: a narrative literature review on how menopausal women make sense of their life?. Indian Journal of Psychiatric Nursing, 21(1), 66-73.

Şenlik, G. (2019). Tıp fakültesi öğrencilerinde beden algısının değerlendirilmesi [Tıpta uzmanlık tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Tanel, R., Şengören, S. K., & Tanel, Z. (2007). Fizik öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(22), 1-9.

TÜİK (2024). Yaş grubuna göre nüfus. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=YasGrubunaGoreNufusu> sayfasından erişilmiştir.

- Ünal, S. A., & Küçük, S. (2022). Adölesanlarda sosyal medya kullanımı, siber zorbalık, yalnızlık ilişkisi ve hemşirelik. Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi, 5(2), 34-44.
- Westermann, S., Rief, W., Euteneuer, F., & Kohlmann, S. (2015). Social exclusion and shame in obesity. Eating Behaviors, 17, 74-76.
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2017). Bir grup lise öğrencisinin internet kullanımlarının beden algıları ve yeme tutumları ile ilişkisi [Yüksek lisans tezi]. Işık Üniversitesi.
- Yılmaz, H. Ö. (2019). Yeme ve beslenme bozuklukları. Yaman Ç., Erenoğlu, N. (Ed.). Beslenme obezite, s.35-60. İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları.
- Yürekli, A. (1998). Menopoz ve psikolojik destek. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 4(2), 49-53.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 01.05.2025
E-Issn:3023-4603

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025
Doi No: 10.5281/zenodo.1611

Makale Türü: Derleme
Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:56- 73

Almanya’da Göçmen Siyaseti ve Entegrasyon Politikalarının Siyasal Etkileri

1.Cüneyt YILMAZ

Doçent Doktor

St. Clements Üniversitesi

Siyasal Bilimler Ana Bilim Dalı

Sorumlu Yazar: cuneytylmz53@gmail.com

Orcid ID: 0000-0003-1655-588X

ÖZET

Almanya’da göçmen siyaseti ve entegrasyon politikaları, ülkenin sosyo-politik yapısını derinden etkilemiştir. Özellikle 1960’lardan itibaren Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeden gelen işçi göçüyle başlayan süreç, Almanya’nın demografik yapısını dönüştürmüştür. Entegrasyon politikaları, eğitim, iş gücü piyasası, dil eğitimi ve vatandaşlık gibi alanlarda yoğunlaşırken; siyasi alanda göçmen kökenli bireylerin temsil oranları artmıştır. Ancak göçmen karşıtı söylemler ve aşırı sağ partilerin yükselişi, toplumsal kutuplaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bu durum, Almanya’da göçmen politikalarının sadece toplumsal değil, siyasal istikrar açısından da önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi, Entegrasyon, Almanya, Göçmen, Politika, Etkiler

ABSTRACT

Migration politics and integration policies in Germany have significantly shaped the country's socio-political landscape. Since the 1960s, labor migration—particularly from Turkey—has altered Germany’s demographic structure. Integration efforts have focused on education, the labor market, language acquisition, and citizenship. Politically, there has been a rise in the representation of individuals with immigrant backgrounds. However, the growth of anti-immigrant rhetoric and far-right parties has led to increased social polarization. This highlights that migration policy in Germany is not only a matter of social cohesion but also a key factor in political stability.

Keywords: Political, Integration, Germany, Immigrant, Policy, Effects

1. GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra uluslararası göç hareketlerinde gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu gelişme, özellikle Batı Avrupa ülkelerinde toplumsal yapılar üzerinde köklü değişimlere yol açarken, ekonomik işleyişi ve siyasal dengeleri de derinden etkilemiştir. Bu bağlamda Almanya, hem göç alan bir ülke olarak hem de çok kültürlü toplumsal yapısının yarattığı siyasal sonuçları yakından deneyimleyen bir ülke olarak sürecin merkezinde yer almaktadır. Göç hareketleri, özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeden gelen "misafir işçiler" (Gastarbeiter) ile ivme kazanmış; zamanla Almanya, geçici değil, kalıcı bir göç toplumu haline gelmiştir (Castles & Miller, 2009).

Bu gelişmeler, göçmenlerin yalnızca toplumsal hayata değil, siyasal yaşama da aktif biçimde entegre edilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymuştur. Göçmenlerin entegrasyonu, sadece toplumsal uyum açısından değil; aynı zamanda demokratik değerlerin derinleşmesi ve aşırı uçlardaki siyasal eğilimlerin dengelenmesi bakımından da önemli bir işlev üstlenmektedir (Triadafilopoulos, 2011).

Bu çalışma, Almanya'da yürütülen göçmen ve entegrasyon politikalarının siyasal etkilerini, tarihsel gelişim çizgisi içinde, kurumsal yapı üzerinden ve karşılaştırmalı bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Özellikle göçmen kökenli bireylerin siyasal katılımları, siyasi partilerdeki temsilleri ve uygulanan entegrasyon politikalarının demokratik sürece olan etkileri bu bağlamda değerlendirilecektir. Yapılan analizlerde, Almanya'daki en büyük göçmen topluluğunu oluşturan Türk kökenlilere odaklanan araştırmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmalar, göçmenlerin siyasal alana ne ölçüde dâhil olduklarına dair anlamlı veriler sunmaktadır (Çinar, 2005).

Araştırmanın temelini oluşturan bazı sorular ise şunlardır:

- Almanya'da göçmen entegrasyonu politikaları tarihsel olarak nasıl bir seyir izlemiştir?
- Bu politikaların arkasında hangi kuramsal yaklaşımlar yer almakta ve bu politikalar hangi kurumlar aracılığıyla şekillenmektedir?
- Göçmen kökenli bireylerin siyasal katılım düzeyleri nedir ve devlet yapısı bu katılımı destekleyici bir çerçeve sunmakta mıdır?

- Aşırı sağ partilerin yükselişiyle birlikte gelişen göçmen karşıtı söylemler, entegrasyon süreçlerini ve siyasal katılımı nasıl etkilemektedir?

Bu sorulara yanıt aramak amacıyla araştırmada nitel bir literatür tarama yöntemi tercih edilmiştir. Literatür taraması kapsamında hem Almanya'daki uygulamalara ilişkin uluslararası akademik kaynaklara hem de Almanya Federal Hükümeti, Göç ve Mülteciler Federal Dairesi (BAMF) ve Avrupa Konseyi gibi kurumsal aktörlerin hazırladığı resmi belgelere başvurulacaktır. Ayrıca, Almanya'nın entegrasyon politikalarının Fransa, Hollanda ve İsveç gibi Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar da değerlendirmeye alınacaktır.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmuştur. Bu çalışma ampirik verilerden yararlanmamakta, yalnızca ikincil kaynaklara dayalı olarak yürütülmektedir. Ayrıca, konu sadece Almanya özelinde ele alınmış olup diğer ülkelerin kapsam dışı bırakılması da bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Tüm bunlara rağmen çalışmanın en önemli katkısı; entegrasyon politikalarının siyasal etkilerini, kuram ile uygulama arasındaki ilişkiler temelinde ve disiplinlerarası bir yaklaşımla analiz etmesidir.

Sonuç olarak bu araştırma, Almanya'daki göçmen kökenli bireylerin siyasal sistemle kurduğu ilişkiyi anlamayı ve bu ilişkide belirleyici olan entegrasyon politikalarının bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulgular, yalnızca Almanya için değil; göç ve entegrasyon süreçlerinde benzer sorunları yaşayan diğer Avrupa ülkeleri için de anlamlı çıkarımlar sunabilir.

1.1. Almanya'da Göçmen Siyasetinin Tarihsel Gelişimi

Almanya, tarihsel olarak göç veren bir ülke iken, II. Dünya Savaşı sonrasında hızla göç alan bir ülkeye dönüşmüştür. Bu değişim yalnızca nüfus yapısını değil, aynı zamanda ülkenin toplumsal ve siyasal düzenini de derinden etkilemiştir.

Göçmenlere yönelik politikaların evrimi, Almanya'nın bu yeni gerçekliğe verdiği tepkilerle şekillenmiş ve dört temel döneme ayrılarak incelenebilir: 1950–1990 yıllarını kapsayan Gastarbeiter (misafir işçi) dönemi, 1990–2000 arası vatandaşlık reformları süreci, 2000–2015 yılları arasındaki kurumsallaşma dönemi ve 2015 sonrası mülteci krizinin etkileriyle şekillenen yeni dönem.

1.2. 1950–1990: Gastarbeiter Dönemi ve Göz Ardı Edilen Entegrasyon

1955 yılında Türkiye ile yapılan iş gücü anlaşması, Almanya'nın göç politikasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bunu İtalya (1955), Yunanistan (1960), Yugoslavya (1968) ve diğer ülkelerle yapılan benzer anlaşmalar izlemiştir (Herbert, 2001). Bu dönemde Almanya'ya gelen bireyler “misafir işçi” (Gastarbeiter) olarak tanımlanmış ve ülkede geçici süreliğine kalacakları varsayılmıştır. Bu varsayım, entegrasyonun uzun yıllar boyunca göz ardı edilmesine yol açmıştır.

Göçmenler, büyük oranda ekonomik ihtiyaçlara yönelik olarak görülmüş; sosyal hizmetlere, eğitim olanaklarına ve vatandaşlık haklarına erişimleri ciddi biçimde sınırlandırılmıştır (Münz & Ohliger, 2003). Siyasal alanda neredeyse hiçbir varlık gösteremeyen göçmenlerin, karar alma süreçlerine katılımları da yok denecek kadar az olmuştur. Öte yandan, göçmen toplulukları kendi inisiyatifleriyle bazı dernek ve oluşumlar kurarak toplumsal bağlarını korumaya çalışmıştır (Çınar, 2005).

Dönemin sonlarına gelindiğinde özellikle Türk kökenli göçmenlerin Almanya'da kalıcı hâle geldiği kabul edilmiş; ancak uygulamaya konulan politikalar çoğunlukla kültürel uyuma dayalı olmuş, tam anlamıyla bir entegrasyon hedeflenmemiştir.

1.3. 1990–2000: Vatandaşlık Reformları ve Geçiş Süreci

1990'lı yıllar, Almanya için hem ülkenin birleşmesi hem de göç hareketlerinin hızlanması açısından kritik bir dönem olmuştur. Bu yıllarda Almanya, vatandaşlık politikasını yeniden değerlendirmeye başlamış ve 2000 yılında yürürlüğe giren Yeni Vatandaşlık Yasası (Staatsangehörigkeitsgesetz) ile köken temelli vatandaşlık anlayışından (ius sanguinis) kısmen uzaklaşarak doğuma bağlı vatandaşlık (ius soli) ilkesini benimsemiştir (Green, 2005).

Bu reform, Almanya'nın kendisini ilk kez resmî olarak bir “göç ülkesi” (Einwanderungsland) olarak tanımasının da önünü açmıştır. Göçmenlerin siyasal sürece katılımını artırmak amacıyla bazı adımlar atılmış olsa da, yerel seçimlerde oy kullanma hakkı yalnızca Avrupa Birliği vatandaşlarına tanınmış; üçüncü ülke vatandaşları bu hakkın dışında bırakılmıştır (Soysal, 1994).

Bu dönem, göçmenlerin Almanya'daki kalıcılıklarının kabul edildiği ancak hâlen kültürel asimilasyonun ağır bastığı karmaşık bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmektedir (Joppke, 1999).

1.4. 2000–2015: Kurumsal Entegrasyon ve Siyasi Temsilin Güçlenmesi

2000'li yıllarla birlikte Almanya, göçmen entegrasyonuna daha kurumsal bir bakış açısıyla yaklaşmaya başlamıştır. Özellikle dil eğitimi, işgücü piyasasına erişim ve vatandaşlık prosedürlerinin iyileştirilmesine yönelik politikalar ön plana çıkmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren Göç Yasası (Zuwanderungsgesetz), bu alanda önemli bir yasal çerçeve sunmuş ve entegrasyon politikalarını sistematik hale getirmiştir (BAMF, 2006).

Aynı dönemde hükümet, 2006'da başlattığı Entegrasyon Zirveleri (Integrationsgipfel) ile göçmenleri toplumsal yapıya dâhil etmeyi amaçlayan daha kapsayıcı adımlar atmıştır. 2007 yılında ise Ulusal Entegrasyon Planı yürürlüğe konulmuş, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve göçmen temsilcilerini içeren çok aktörlü bir iş birliği süreci oluşturulmuştur (Sezgin, 2012).

Bu süreçte, göçmen kökenli bireylerin siyasi temsili de artış göstermiştir. Almanya Federal Parlamentosu ve bazı eyalet meclislerinde Türk kökenli siyasetçilerin sayısı gözle görülür şekilde yükselmiştir (Schönwälder, 2013). Bununla birlikte, araştırmalar seçimlere katılım oranlarının hâlâ görece düşük olduğunu ve bu durumun siyasi katılımın önünde önemli bir engel teşkil ettiğini ortaya koymuştur (Elwert & Weinhardt, 2018).

1.5. 2015 Sonrası: Mülteci Krizi ve Yeni Siyasi Gerilimler

2015 yılında Suriye'deki iç savaşın etkisiyle Almanya'ya yönelen büyük mülteci akını, ülkenin göçmen politikalarında yeni bir sayfa açmıştır. Yaklaşık 900.000 mültecinin bir yıl içinde kabul edilmesi, hem ülke içinde hem de uluslararası kamuoyunda yoğun tartışmalara yol açmıştır (Triadafilopoulos & Schönwälder, 2016).

Bu dönemde entegrasyon programları genişletilmiş; dil eğitimi, mesleki uyum ve yerel destek hizmetleri öncelik kazanmıştır. Ancak aynı zamanda, göç karşıtı söylemleriyle öne çıkan Almanya için Alternatif (AfD) gibi partilerin yükselişi, kamuoyunda entegrasyon politikalarının meşruiyeti üzerinde tartışmalara neden olmuştur (Hafez, 2017).

Ayrıca, İslamofobi ve güvenlik kaygıları üzerinden şekillenen kültürel söylemler, entegrasyon sürecinin yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda siyasal bir sorun haline geldiğini göstermiştir. Böylece, bir yandan göçmenlerin siyasal katılımı desteklenmeye çalışılırken, diğer yandan toplumsal dışlanmayı körükleyen eğilimlerin de güçlendiği ikili bir yapı ortaya çıkmıştır.

2. AMAÇ

Bu makalenin temel amacı, Almanya'daki göçmen siyaseti ve entegrasyon politikalarının tarihsel gelişimini, uygulama biçimlerini ve bu politikaların siyasal yapılar üzerindeki etkilerini kapsamlı biçimde incelemektir. Özellikle göçmen kökenli bireylerin siyasal temsil düzeyi, entegrasyon politikalarının Almanya'nın demokratik yapısı üzerindeki yansımaları ve Avrupa Birliği bağlamında geliştirilen stratejilerin ulusal siyaset üzerindeki etkileri analiz edilmektedir.

Bu doğrultuda çalışma, göçmen siyasetinde zamanla yaşanan dönüşümleri ve söz konusu politikaların toplumsal uyuma olan katkılarını hem ulusal hem de uluslararası kaynaklara dayalı olarak değerlendirmeyi hedeflemektedir. Araştırmanın bir diğer amacı ise, yalnızca akademik bilgi üretmekle kalmayıp, aynı zamanda entegrasyon ve göç alanında politika geliştiren karar alıcılara somut ve yol gösterici öneriler sunmaktır.

3. YÖNTEM

Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde literatür taraması (derleme) tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem doğrultusunda, Almanya'da göçmen siyaseti ve entegrasyon politikalarına ilişkin olarak yayımlanmış yerli ve yabancı akademik kitaplar, hakemli makaleler, resmi kurum raporları, hükümet belgeleri ve Avrupa Birliği'ne ait politika dökümanları kapsamlı biçimde incelenmiştir.

Kaynak seçiminde; güncellik, akademik güvenilirlik ve özgün katkı sunma kriterleri öncelikli olarak dikkate alınmıştır. Elde edilen veriler, tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve araştırma konuları doğrultusunda dört temel başlık altında yapılandırılmıştır:

- Almanya’da göçmen siyasetinin tarihsel arka planı
- Entegrasyon politikalarının kurumsal ve hukuksal yapısı
- Siyasal katılım ve temsil süreçleri
- Entegrasyon politikalarının siyasal etkileri

Ayrıca Avrupa Birliği’nin göç ve entegrasyon politikalarıyla Almanya’nın ulusal uygulamaları arasındaki etkileşim de karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele alınarak, bu ilişkinin siyasal sonuçları analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

Almanya’daki göç ve entegrasyon politikalarının siyasal etkilerini anlamak için sadece yasal ya da sosyolojik verilere değil, aynı zamanda bu kavramların ardındaki teorik çerçevelere ve kavramsal ayrımlara da hakim olmak gerekir. Bu bölümde “hareket” ve “entegrasyon” gibi temel başlıklar ele alınacak; kültürler arası etkileşim, sivil katılım ve temsil anlayışları teorik bakışlarla birlikte açıklanacaktır.

4.1. Göç ve Entegrasyon Kavramları

Göç; ekonomik, siyasi, ekolojik ya da güvenlik gibi çeşitli nedenlerle bireylerin bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya yerleşme sürecidir (Castles & Miller, 2009). Bu süreç yalnızca nüfus iklimini değiştirmekle kalmaz, toplumların kültürel dokusuna da yön verir.

Entegrasyon ise göçmen bireylerin, gittikleri ülkede siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda aktif bir biçimde yer almalarıdır (Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016). Tek taraflı bir süreç değil, hem göçmenin hem de ev sahibi toplumun karşılıklı olarak uyum sağlamasını gerektirir (Heckmann, 2005).

4.2. Entegrasyon: Asimilasyon mu, Çokkültürlülük mü?

Asimilasyon yaklaşımı, göçmenlerin kendi kültürel kimliğini bırakıp ev sahibi toplumun normlarına tamamen uyum sağlaması gerektiğini savunur (Gordon, 1964). Fransa gibi ülkelerde tarihi olarak bu model benimsenmiştir. Öte yandan çokkültürlülük, farklı kültürel grupların özgün kimliklerini koruyarak bir arada yaşayabileceğini ileri sürer (Kymlica, 1995). Bu anlayış Kanada, Hollanda ve İngiltere gibi ülkelerde 1970–80’lerde yaygınlaşmıştır.

Almanya ise uzun süre asimilasyon eksenindeyken 2000'lerden itibaren integrasyon kavramını içerik olarak zenginleştirmeye başlamıştır (Faist, 2000).

11 Eylül 2001 sonrası yaşanan güvenlik odaklı kaygılar, Almanya'nın integrasyon anlayışını zaman zaman bu iki uç arasında gidip gelen bir yapıya dönüştürmüştür (Joppke, 2007). Bu süreçte integrasyon, göçmene yönelik bir sorumluluk olarak değil, devletin kurumsal düzenlemeleriyle desteklenen karşılıklı bir süreç olarak yeniden yorumlanmıştır.

4.3. Siyasi Temsil ve Katılım

Siyasi katılım, bireylerin oy kullanma, partiye giriş, kamu alanlarına katılım gibi yollarla siyasal yaşama aktif dâhil olmalarıdır (Verba, Scholzman & Brady, 1995). Dahl (1989), demokrasinin çeşitliliği ve çok sesliliği temel aldığını savunur. Young (2000) ise sadece istatistiksel temsilin yeterli olmadığını, sesin güçlendirilmesi gerektiğini vurgular. Almanya'da göçmenlerin siyasi temsili çoğunlukla sembolik kalmakta, gerçek etkinliğe ulaşmakta zorlanmaktadır (Schönwälder, 2013).

4.4. Entegrasyon Politikası Modelleri

Koopmans ve diğerleri (2005) dört temel entegrasyon modelinden söz eder:

- Muhafazakar: Kültürel homojenlik ön plandadır.
- Liberal: Bireysel tercihlere dayalı bir asimilasyon biçimi.
- Çokkültürlü: Kültürel çeşitliliği koruyan bir yaklaşım.
- Enstrümantalist: İşgücü piyasası ihtiyaçları doğrultusunda entegrasyon.

Almanya uzun süre göçmenleri ekonomik ihtiyaç doğrultusunda kabul etmiş, kültürel uyumu ikinci planda tutmuştur (Brubaker, 1992). 2000'lerde bu yaklaşım sistematik ve kapsayıcı politikalarla zenginleştirilmiştir.

4.5. Entegrasyon Politikaları

Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında hızla büyüyen ekonomisini ayakta tutmak amacıyla farklı ülkelerden iş gücü göçü almış ve zamanla çok kültürlü bir topluma dönüşmüştür. Bu süreçte göçmenlerin topluma uyumunu sağlamak amacıyla entegrasyon politikaları gündeme gelmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan sonra Almanya, entegrasyonu yalnızca ekonomik

katılımının ötesinde, siyasal ve toplumsal bütünleşmeyi hedefleyen kapsamlı bir yaklaşımla ele almaya başlamıştır.

Entegrasyon politikalarının temelinde göçmen kökenli bireylerin eğitim, iş gücü piyasası ve siyasal yaşama katılımını kolaylaştırmak yatmaktadır. Dil kursları, mesleki eğitim programları, vatandaşlık bilgilendirme seminerleri gibi araçlarla sosyal uyum süreci desteklenmektedir. Ancak bu politikaların yeterince kapsayıcı olmadığı ve yer yer ayrımcılıkla karşılaştığı da yapılan eleştiriler arasındadır (Gesemann & Roth, 2018).

Siyasal düzeyde ise entegrasyon, yalnızca göçmenleri topluma adapte etme değil, aynı zamanda toplumu da çeşitliliğe açık hâle getirme hedefiyle yürütülmektedir. Federal Hükümet'in 2005 yılında oluşturduğu Entegrasyon Planı ve ardından gelen Ulusal Entegrasyon Zirveleri, farklı kurumlar arasında iş birliğini artırarak daha sürdürülebilir politikalar üretmeyi amaçlamaktadır (Bundesregierung, 2023).

Almanya örneği, entegrasyonun çok katmanlı bir süreç olduğunu göstermektedir. Hem göçmenlerin aktif katılımını teşvik etmek hem de toplumu kapsayıcı değerler etrafında yeniden inşa etmek, bu sürecin başarısı için kritik önemdedir.

4.5.1. Hukuki Altyapı ve Vatandaşlık

2000 yılında kabul edilen Yeni Vatandaşlık Yasası, doğum temelli vatandaşlık (ius soli) ilkelerini kısmen benimsemiştir (Green, 2005). 2005'te yürürlüğe giren Zuwanderungsgesetz ile entegrasyon kursları zorunlu hale getirilmiş ve yasal bir sorumluluk çerçevesine yerleştirilmiştir (BAMF, 2006). Ancak AB dışı vatandaşların yerel seçimlerde oy kullanabilmesi hâlâ mümkün değildir (Soysal, 1994).

4.5.2. Eğitim, İstihdam ve Dil

Göçmen kökenli öğrenciler erken eğitimde ayrımcı sistemlerle karşılaşmakta; Gymnasium gibi üst düzey okullara geçiş oranları düşüktür (Kristen & Granato, 2007). 2000'lerden sonra başlatılan dil destekli erken eğitim programları, çeviri hizmetleri ve aile-okul iletişimi projeleri çarpıcı gelişmelerdir (Gogolin, 2009). İstihdam alanında ise diplomaların tanınmasında yaşanan bürokratik sorunlar göçmenleri dezavantajlı kılmaktadır (Brücker et al., 2016).

4.5.3. Federal Yerel Yönetimler

Eyaletler arasında entegrasyon uygulamalarında ciddi farklar görülmekte; Berlin ve Kuzey Ren-Vestfalya çokkültürlü yaklaşım benimserken, Bavyera daha tutucu bir yol izlemektedir (Aydın, 2010). Belediyeler, “Yerel Entegrasyon Konseyleri” üzerinden göçmen katılımını artırmayı amaçlasa da bu yapılar çoğunlukla danışma düzeyinde kalmaktadır (Schönwälder, 2013). STK’lar, göçmen dernekleri ve dini cemaatler özellikle eğitim ve gençlik düzeyinde önemli roller üstlenmektedir (Jonker, 2002).

4.5.4. Türk Diasporası

Yaklaşık 3 milyonluk bir nüfusu temsil eden Türk diasporası, hem entegrasyon stratejilerinin sınırlı olduğu hem de temsil edildiği bir gruptur (Çınar, 2005). 2000’lerden bu yana vatandaşlık geçişleri artmış; ancak çifte vatandaşlık konusu tartışmalı kalmıştır. Medya ve din gibi alanlardaki kurumsallaşmalar, özerklik kazanırken entegrasyonun sınırlarını da görünür kılmıştır (Aydın, 2013; Yükleyen, 2009).

4.5.5. Karşılaştırmalı Örnekler

Fransa cumhuriyetçi modelle kültürel farkları minimize etmeye çalışırken (Favell, 1998), Hollanda 2000’lerde çokkültürlülüğten uzaklaşıp güvenlik odaklı politikalara kaymıştır (Entzinger, 2003). İsveç ise sosyal refah ekseninde aktif destek programlarıyla öne çıkmıştır (Borevi, 2012). Almanya ise bu modeller arasında karma bir çizgide ilerlemiş, ekonomik entegrasyon öncelikli bir yaklaşım benimsemiştir.

4.6. Siyasi Katılım

Siyasi katılım, oy kullanma, dilekçe, protesto ve dernek üyeliği gibi alanları kapsar (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Günümüzde dijital platformlarda yapılan kampanyalar da artık aktif siyasi katkı sayılmaktadır (Dalton, 2008). Almanya’da birinci nesil göçmenlerin katılım oranı düşüktür ve genellikle gayri resmî yollarla gerçekleşir; ancak 2. ve 3. nesillerde artış gözlenmektedir (Elwert & Weinhardt, 2018).

4.7. Vatandaşlık, Oy ve Temsil

Oy hakkı için vatandaşlık gereklidir. Almanya’da vatandaş olmayanlar federal ve eyalet düzeyinde oy kullanamazlar; yerel seçimlerde oy hakkı yalnızca AB vatandaşları için geçerlidir (Howard, 2009). Çifte vatandaşlık uygulamalarının esnetilmesi temsil açısından önemli bir gelişme olmuş, bu durum yasalar yoluyla kısmen kolaylaştırılmıştır (Bauböck et al., 2013).

4.8. Siyasi Partilere Katılım

Göçmen kökenliler, özellikle SPD, Yeşiller ve Sol Parti içinde daha görünürdür (Öztürk). 2013’te yabancı kökenli milletvekili oranı %5 iken, 2021’de bu oran %11’e yükselmiştir; ancak bu hâlâ toplam göçmen nüfusuna oranla düşüktür (Deutscher Bundestag, 2023). Temsil genellikle sembolik kalmakta, karar alma süreçlerine etkin katılım yeterince sağlanamamaktadır (Schönwälder, 2013).

4.9. Türk Kökenli Siyasetçiler

Cem Özdemir, Aydan Özoğuz ve Sevim Dede gibi isimler, Alman siyasetinde göçmen kökenli temsilin sembolik figürleridir (Aydın, 2013; Çınar, 2005). İlk nesil arasında ise siyasi farkındalık daha düşüktü; yine de Türkiye-Almanya arasında geçişken siyasi bağlar dikkat çekmektedir (Özcan, 2014).

4.10. Göçmen Kadınların Katılımı

Kadın göçmenler, hem cinsiyet hem etnik kimlik üzerinden ikili bir dışlanma ile karşılaşır. Müslüman kadınların temsil oranı düşüktür (Kropp, 2018). Buna rağmen yerel konseylere katılım, STK çalışmaları ve bazı siyasi pozisyonlarda görünürlük artmaktadır. Özoğuz ve Güler bu örneklerden yalnızca ikisidir. Bu durum, etkin temsil ve işlevsel katılım sağlanmadan entegrasyonun tamamlanamayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

4.11. Siyasal Etkiler

Entegrasyon politikaları, göçmenlerin demokratik katılımını teşvik eder; sivil hak ve sorumluluk bilincine katkı sağlar (BAMF, 2019; Heckmann, 2008). Yerel danışma yapıları ve STK ağları aracılığıyla demokratik temsil genişlemekte ve böylece siyasal kapsayıcılık artırılmaktadır (Schönwälder, 2013).

4.12. Siyasi Yansımalar

1. Göçmen Temsili Artıyor: Zorunlu dil vatandaşlık kursları ve siyasi yapıdaki aktif katılım destekleniyor (Heckmann, 2008).
2. Göçmen Siyasetçilerin Yükselişi: 2000 sonrası örneğin Özdemir ve Özoğuz gibi siyasette önemli role kavuşuyor (Aydın, 2013).
3. Göçmen Karşıtlığı: Entegrasyona tepki olarak AfD gibi partisinin yükselişi, siyasal kutuplaşmayı besliyor (Hafez, 2017).
4. Yeni Yurttaşlık Anlayışı: Alman siyasal kültürü, etnik kimlikten anayasal yurttaşlık anlayışına doğru dönüşüyor (Joppke, Habermas, Faist).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında Almanya'nın göçmen politikaları ve entegrasyon yaklaşımları siyasal açıdan kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan veriler, entegrasyon süreçlerinin sadece sosyal uyuma değil, aynı zamanda siyasal katılıma da doğrudan etki ettiğini göstermektedir. Uygulanan politikaların zaman içinde çeşitlendiği ve göçmenlerin topluma daha aktif şekilde katılmalarına olanak sağladığı görülmektedir.

Her ne kadar entegrasyon politikaları göçmen kökenli bireylerin siyasal hayatta daha fazla yer almasına zemin hazırlamış olsa da, temsil biçimleri çoğu zaman "etnik köken" merkezli kalmıştır. Bu durum, siyaset sahnesinde yer alan göçmenlerin genellikle sadece kendi topluluklarının sorunlarıyla ilişkilendirilmelerine neden olmakta ve daha geniş siyasal temsili sınırlandırmaktadır. Gerçek bir toplumsal eşitlikten söz edebilmek için bu algının aşılması gerekmektedir.

Bununla birlikte, entegrasyon politikalarının etkisi sadece göçmen gruplarla sınırlı kalmamış, Alman toplumunun genelinde de önemli sosyal ve siyasal etkiler yaratmıştır. Son yıllarda yükselen sağ popülist hareketler ve bu hareketlerin göçmen karşıtı söylemleri, entegrasyon politikalarının toplumun tamamını ilgilendiren bir mesele olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bu noktada, toplumsal diyalog ve karşılıklı anlayışı teşvik edecek politikaların geliştirilmesi öncelik taşınmalıdır.

Almanya'daki entegrasyon politikalarının bir diğer boyutu da Avrupa Birliği normları ile olan ilişkidir. AB'nin yönlendirici çerçevesi, ulusal düzeyde geliştirilen politikaların belirli bir standarda oturmasını sağlarken, yerel yönetimlerin esneklik alanları da dikkate alınmalıdır. Böylelikle hem yukarıdan aşağıya hem de aşağıdan yukarıya doğru işleyen çok düzeyli bir yönetim anlayışı ile daha etkili sonuçlar alınabilir.

Sonuç olarak, Almanya'daki entegrasyon politikalarının başarısı; kapsayıcılığı önceleyen, demokratik katılımı teşvik eden ve sosyal uyumu destekleyen yaklaşımların benimsenmesiyle mümkündür. Bu doğrultuda geliştirilecek her politika, çok paydaşlı iş birlikleri ve düzenli değerlendirme süreçleriyle desteklenmelidir. Yalnızca yasalarla değil, sahadaki uygulamalarla da gerçek bir eşitlik sağlanabileceği unutulmamalıdır.

ÖNERİLER

1. Kapsayıcı Siyasal Temsil Modelleri Geliştirilmeli: Sadece etnik kimlik üzerinden yürüyen temsil biçimleri yetersizdir. Göçmen kökenli bireylerin siyasal süreçlere aktif ve çok boyutlu katılımını sağlayacak geniş tabanlı temsil modelleri teşvik edilmelidir.
2. Ayrımcı ve Dışlayıcı Söylemlerle Etkin Mücadele Edilmeli: Toplumsal kutuplaşmayı azaltmak amacıyla, başta eğitim kurumları ve medya olmak üzere, farklı mecralarda eşitlik ve çeşitlilik temelli farkındalık programları uygulanmalıdır.
3. Yerel Yönetimler Daha Etkin Hale Getirilmeli: Entegrasyon politikaları yerelde uygulandığı için belediyelerin ve yerel sivil toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine daha aktif katılımı sağlanmalıdır. AB fonları bu süreçte stratejik bir araç olarak kullanılabilir.
4. Vatandaşlık Uygulamaları Gözden Geçirilmeli: Özellikle çifte vatandaşlık ve vatandaşlığa geçiş süreçlerinde daha esnek, adil ve insani bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu, göçmenlerin siyasal katılımını artırmada önemli bir teşvik olacaktır.
5. Nesiller Arası Derinlemesine Araştırmalar Artırılmalı: Entegrasyonun siyasal etkilerini uzun vadeli olarak değerlendirebilmek için, farklı kuşaklar ve etnik gruplar arasında karşılaştırmalı nitel ve nicel araştırmalar yapılmalıdır. Bu araştırmalar politika üretiminde rehber işlevi görecektir.

6. KISITLILIK

Bu çalışmanın bazı önemli sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle, araştırma yalnızca literatür taraması yöntemiyle yapılmıştır; bu nedenle sahada yapılan anket, mülakat veya doğrudan veri toplama yöntemlerine yer verilmemiştir. Bu durum, göçmenlerin deneyimlerine dair doğrudan gözlemler yapma ve güncel siyasal katılımlarını ilk elden inceleme imkânını sınırlamıştır.

İkinci olarak, Almanya'daki göçmen siyaseti ve entegrasyon politikaları sürekli değişen dinamik alanlardır. Bu nedenle mevcut literatür, özellikle pandemi sonrası dönemde ve son yıllarda yaşanan hızlı politik gelişmeleri tam anlamıyla yansıtamayabilir. Böylece, çalışmanın güncellik açısından belli eksiklikleri olabilir.

Üçüncü olarak, araştırmanın Almanya özelinde odaklanması, elde edilen bulguların diğer Avrupa ülkeleri ile doğrudan karşılaştırılmasını zorlaştırmaktadır. Bu da sonuçların farklı ülkelerdeki benzer durumlara genellenmesini kısıtlamaktadır.

Son olarak, kaynakların büyük bir kısmı akademik yayınlar ve resmi raporlardan oluşmakta, göçmenlerin bireysel deneyimlerini ve görüşlerini yansıtan niteliksel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu durum, siyasal katılım ve temsil süreçlerinin toplumsal boyutunun daha derinlemesine incelenmesini zorlaştırmaktadır.

7. BİLDİRİM

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir.

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler dergisinin yayın etiği; bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimleri alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKLAR

- Aminzade, R. (1973). Revolution and Collective Political Violence: The Case of the Working Class of Marseille, France, 1830-1871. Working Paper#86, Michigan: University of Michigan.
- Anderson, P. (2013). Lineages of the Absolutist State. London: Verso.
- Aron, R. (2011). Demokrasi ve Totalitarizm. Ankara: Kadim.
- Bakunin, M. (2000). Devlet ve Anarşi. Ankara: Öteki.
- Barros, G. (2010). Herbert A. Simon and the Concept of Rationality: Boundaries and Procedures, Brazilian Journal of Political Economy, 30(3), 455–472.
- Bell, D. (1962). The End of Ideology. New York: Collier.
- Bundesregierung.(2023). Nationaler Aktionsplan Integration. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/nationaler-aktionsplan-integration>
- Bell, D. (1976). The Coming of Post-Industrial Society. Harmondsworth: Penguin.
- Bentley, A.F. (1908). The Process of Government-A Study of Social Pressures. Chicago: University of Chicago.
- Brown, W. (2010). Artık Hepimiz Demokratız..., Demokrasi Ne Alemde?. İstanbul: Metis.
- Buchanan, J. M., & Tullock, G. (1962). The Calculus of Consent. Ann Arbor MI: University of Michigan.
- Carnap, R. (1956). Meaning and Necessity: a Study in Semantics and Modal Logic. Chicago: University of Chicago.
- Cerny, P. G. (2006). Plurality, Pluralism and Power: Elements of Pluralist Analysis in an Age of Globalization. In Rainer Eisinger (Ed.), Pluralism: Developments in Theory and Practice of Democracy (pp.81-110). Farmington: Barbara Budrich.
- Colonicos, A. (1989). Marxist Theory. Oxford: Oxford University.
- Crowder, G. (1994). Pluralism and Liberalism, Political Studies, 42(1), 293-305.

- Dahl, R. (1971). *Polyarchy*. New Haven: Yale University.
- Dahl, R. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
- Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper Collins.
- Dunleavy, P., & O'leary, B. (1987). *Theories of the State-The Politics of Liberal Democracy*. Chicago: New Amsterdam.
- Dyson, K. H. F. (2009). *The State Tradition in Western Europe*. Colchester: ESPR.
- Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı.
- Ellis, E. D. (1980). The Pluralistic State. *The American Political Science Review*, 14, 393-407.
- Erdoğan, G. (2005). Birleştirici Demokrasi Devlet-Sivil Toplum İlişkisinin Yeniden Yapılandırılması için bir Analiz Aracı Olabilir mi?. In Lütfi Sunar (Ed.), *Sivil Toplum ve Demokrasi* (pp.23-54). İstanbul: Kaknüs.
- Erdoğan, M. (2005). *Sivil Toplum: Bir Kavramın Anatomisi*. İstanbul: Aktüel.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet Nedir?*. Ankara: İmge.
- Eryılmaz, B. (2004). *Bürokrasi ve Siyaset; Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa.
- Eryılmaz, B. (2009). *Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar*. Ankara: Okutman.
- Etzioni, A. (1993). *The Spirit of Community: Rights, Responsibilities, and the Communitarian Agenda*. New York: Crown.
- Gaus, G. F. (2000). *Political Concepts and Political Theories*. Boulder: Westview.
- Gesemann, F. W., & Roth, R. (2018). *Handbuch lokale Integrationspolitik*. Springer VS.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı.
- Gierke, O. (2002). *Community in Historical Perspective*. Cambridge: Cambridge University.
- Kapani, M. (2004). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.

- Kazgan, G. (1997). Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, Ne Getiriyor, Ne Götürüyor, Nereye Gidiyor. İstanbul: Altın.
- Köker, L. (2006). Seçim Sistemleri ve Siyasi Çoğulculuk Demokratik Meşruluk Açısından Bir Değerlendirme. Anayasa Yargısı Dergisi, 23, 199-210.
- Krouse, R. W. (1982). Polyarchy & Participation: The Changing Democratic Theory of Robert Dahl. Polity, 14(3), 441-463.
- Lasswell, H. (1966). Politics: Who Gets What, When, and How. New Haven: Meridian.
- Lévi-Strauss, C. (1966). The Savage Mind. Chicago: University of Chicago.
- Lindblom, C. (1959). The Science of Muddling Through. Public Administration Review, 19(2), 79-88.
- Lindblom, C. E. (1977). Politics And Markets: The World's Political-Economic Systems. New York: Basic.
- Lipset, S. M. (1971). Europe: The Politics of Collective Bargaining. In M. Rejai (Ed.), Decline of Ideology (pp.76-108). New York: Adline Atherton.
- Locke, J. (2016). Yönetim Üzerine İkinci İnceleme. Ankara: Serbest.
- Lowi, T. J. (1971). The Politics of Disorder. New York: Basic.
- Luhmann, N. (1979). Trust and Power. New York: John Wiley & Sons.
- McLennan, G. (1989). Pluralism. Buckingham: Open University.
- Menger, C. (1963). Investigations into the Methods of the Social Sciences with Special Reference to Economics. New York: University of New York.
- Miliband, R. (1989). Divided Societies: Class Struggle in Contemporary Capitalism. Oxford: Oxford University.
- Mill, J. S. (2017). Faydacılık. İstanbul: Alfa.
- Miller, N. R. (1983). The Pluralism and Social Choice. The American Political Science Review, 77(3), 734-747.
- Mouffe, C. (2001). Demokratik Paradoks. İstanbul: Epos.

- Mouzelis, N. P. (2003). Örgüt ve Bürokrasi. Konya: Çizgi.
- Oilman, B. (1998). Market Socialism: The Debate Among Socialists. London: Routledge.
- Özkan, A. (2007). Siyasal İletişim Stratejileri. İstanbul: Tasam.
- Parsons, T. (2005). Social System. London: Routledge.
- Rosanvallon, P. (2004). Refah Devletinin Krizi. Ankara: Dost.
- Russell, P. H. (1987). Political Pluralism, Political Science and Political Theory. London: Routledge.
- Savaş, V. F. (1999). İktisatın Tarihi, Ankara: Siyasal.
- Savran, G. (1987). Sivil Toplum ve Ötesi Rousseau-Hegel-Marx. İstanbul: Alan.
- Schmidt, B. C. (1998). The Political Discourse of Anarchy. New York: State University of New York.
- Self, P. (1985). Political Theories of Modern Government: Its Role and Reform. London: George Allen & Unwin.
- Simon, H. A. (1957). Models of Man, Social and Rational: Mathematical Essays on Rational Human Behavior in a Social Setting. New York: John Wiley and Sons.
- Slattery, M. (2003). Sosyolojinin Temel Fikirleri. İstanbul: Sentez.
- Şenel, A. (1995). Siyasal Düşünceler Tarihi. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Şenkal, A. (2005). Küreselleşme Çağında Sosyal Politika. İstanbul: Alfa.
- Tocqueville, A. (2016). Amerika'da Demokrasi. İstanbul: İletişim.
- Turner, B. (2007). Eşitlik. Ankara: Dost.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 11.05.2025

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025

Makale Türü: Derleme

E-Issn:3023-4603

Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:74- 106

Bağımlılığın Sosyolojik Temelleri

1.Nejdet ÖZBEK

Doktor Öğretim Üyesi

University Of Northwest

Aile Danışmanlığı Doktora

Sorumlu Yazar:necdetozbek6@gmail.com

Orcid ID: 0009-0003-3967-1477

ÖZET

Sanayi Devriminden sonra gerçekleşen, teknolojinin hız kazanması, göçler, insanların toplumsal düzenden bireysel düzene geçişi, hastalıklarda da çeşitlenmeler yapmıştır. Bu çeşitlenmelerin başında bağımlılık gelmektedir.

Bağımlılık sadece biyolojik veya psikolojik bir süreç değildir. Biyopsikososyal bir süreci kapsayan bağımlılık, sosyolojik temelleri de olan bir süreci kapsamaktadır. Bu süreçler, ekonomik, aile etkileri ve toplum sağlığı, eğitim olarak değerlendirilebilir. Çözüm süreçlerinden sosyolojik olarak da rehabilitasyon süreçleri, eğitim programları ve destek programları olarak da görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyolojik Etkiler, Bağımlılık, Sanayi, Toplum, Psikoloji. Rehabilitasyon

ABSTRACT

The acceleration of technology, migrations, and the transition of people from the social order to the individual order that took place after the Industrial Revolution also caused diversification in diseases. At the beginning of these diversifications is addiction.

Addiction is not just a biological or psychological process. Addiction, which includes a biopsychosocial process, also includes a process with sociological foundations. These processes can be evaluated as economic, family effects, public health and education. Solution processes can also be seen sociologically as rehabilitation processes, training programs and support programs.

Keywords: Sociological Effects, Addiction, Industry, Society, Psychology. Rehabilitation

1. GİRİŞ

Sanayi Devriminin başlamasıyla birlikte kentleşme süreci hız kazanmış, insanların yaşamını daha kolay hale getirmek için teknoloji hızla gelişerek, yaşam standartlarında ve yaşam süreçlerinde değişimler meydana gelmiştir.

Bu değişimle birlikte köyden kente göçler hızlanmış, tarımsal üretimden, sanayi üretimine geçilerek, insanların toplumsal düzeninden, bireysel düzenin daha çok önem kazandığı sürece yönelilmiştir.

Bireysel düzenin getirdiği düşünce özgürlüğü, insan ve işçi hakları gibi hakların önem kazandığı olumlu olgu ve olayların yanı sıra, insanların yardımlaşma, paylaşım, değer duygularındaki toplum yerine, bireyi esas alan olumsuz değişimler de yaşanmıştır.

Bu olumsuz değişimlerin başında da bağımlılığın insanlar için sadece psikoloji boyutlarının görülmüş olmasıdır. Oysa bağımlılık biyopsikososyal bir durumdur. Ne psikolojik, ne biyolojik ne de sosyolojik boyutları göz ardı edilir. Bu boyutlardan biri gözmezden gelinirse doğru sonuca ulaşmak zorlaşır.

Bağımlılık, bireylerin yaşamını derinlemesine etkileyen karmaşık bir fenomendir ve sosyolojik bir perspektiften incelendiğinde, toplumsal dinamiklerin ve kültürel yapıların etkisini anlamak mümkündür. Bu bağlamda, bağımlılık sadece bireylerin psikolojik ya da fizyolojik ihtiyaçlarıyla sınırlı kalmaz; aynı zamanda sosyal çevreleri, ekonomik durumları ve kültürel normları da derinlemesine etkileyen bir süreçtir.

Son yıllarda, bağımlılık araştırmalarında sosyolojik faktörlerin önemi giderek artmış, toplulukların bu olguyu nasıl şekillendirdiği ve bireylerin bağımlılığa yönelimlerini nasıl etkilediği üzerine birçok çalışma gerçekleştirilmiştir (Selçuk, 2022), (Şen & Sapancı, 2024).

Bağımlılığın sosyolojik temellerini anlamak için, bireylerin bağımlılık yapıcı unsurlarla etkileşimlerini incelemek gerekmektedir. Sosyal etkileşim, bireylerin bağımlılığa yaklaşımlarını belirleyen önemli bir faktördür.

Örneğin, sosyal ağlar ve destek sistemleri, bireylerin bağımlılık riskini artırabileceği gibi, aynı zamanda iyileşme süreçlerinde de kritik bir rol oynamaktadır. Ayrıca, ekonomik belirsizlikler ve işsizlik gibi yapısal problemler, bireylerin bağımlılığa yönelmelerini kolaylaştıran bir ortam yaratabilmektedir.

Böylelikle, bağımlılık, yalnızca bireysel bir problem olmaktan çıkarak, toplumsal bir mesele haline gelir (Balcı et al., 2024), (Keskin & Demirbaş, MOHAMMED, 2024), (Şen & Sapancı, 2024), (İmamoğlu, 2021), (Özkul, 2023), (Ceylan, 2024).

Bu bölüm, bağımlılığın sosyolojik boyutlarını irdeleyerek, bireylerin bu olguya nasıl maruz kaldıkları ve toplumun bu durumu nasıl algıladığı konularına odaklanacaktır. Böylece, bağımlılığı anlamak için sosyolojik bir lens kullanarak, toplumsal dinamiklerin bireysel deneyimlere nasıl etki ettiğini ve bağımlılığın yaygınlığını artıran faktörleri belirlemek mümkün olacaktır.

Bu bağlamda, bağımlılığın çok boyutlu yapısı ve toplumsal etkileri üzerine yapılacak değerlendirmeler, toplumsal farkındalığı artırmak ve önleyici stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamak açısından önem taşır (Durdubaş, 2022), (MOHAMMED, 2024), (Özmen, 2025), (Karadağ and Çalışır, 2024), (ÇİFTÇİ, 2025), (Aktaş, 2022), (Kalınkara & Sarı, 2023), (Tuncer, 2024).

2. AMAÇ

Bu makalede de, bağımlılığın tanımıyla tarihsel gelişimi araştırılarak, sosyolojinin ne olduğu ve çalışma alanlarından bahsedip, bağımlılığın sosyolojik boyutlarının incelenmesine bağımlılığa sosyolojik açıdan müdahalelerin neler olabileceğinden bahsedilmesi amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

Bu makale, bağımlılığın sadece biyolojik ve psikolojik bir hastalık değil, bunun sosyolojik yönünde olduğu temel alınarak, bağımlılığın sosyolojik temelleri ve tedavi yönteminde eğitimin ve rehabilitasyon süreçlerin de önemli olduğunu, bağımlılığın tarihsel süreçlerini de ele alarak, sosyolojik bir bakış açısıyla literatür çalışması yapılarak yazılmıştır.

4. BULGULAR

Bağımlılık, bireylerin belirli bir madde veya davranışa olan yoğun bir ihtiyaç hissiyle karakterize edilen bir durumdur. Temel olarak, bu durum, kişinin normal günlük işlevselliğini etkileyen bir zorunluluk düzeyine ulaşır. Bağımlılık hem fiziksel hem de psikolojik boyutları içine alır. Fiziksel bağımlılık, vücutta belirli bir maddenin sürekli alımına karşı gelişen tolerans ve yoksunluk belirtileri ile belirginleşirken; psikolojik bağımlılık, kişinin bir davranış veya madde üzerindeki zihinsel ve duygusal tutumlarıyla ilişkilidir.

4.1. Bağımlılık Nedir?

Bu iki boyut, sıklıkla iç içe geçmiş bir biçimde görülür ve bağımlılığın karmaşıklığını artırır (Ahmadi, 2022), (Hasanguliyev & Balcı, 2025), (Duyan & Gövebakan, 2021), (Kuzu & Asqarova, 2024), (Göktaş, 2024), Çakadaş & Karaaziz, 2024), (Akgöz, 2025), (Mohammed, 2024), (Akdere, 2022), (Aktaş, 2022).

Bağımlılık kavramı, çeşitli sosyal, kültürel ve bireysel faktörlerle şekillenir. Toplumun değer yargıları, bireylerin bağımlılık eğilimlerini doğrudan etkileyebilir; örneğin, belirli davranışların sosyal olarak kabul görmesi, bu davranışların yaygınlaşmasına yol açabilir. Aynı zamanda, bireylerin içinde bulundukları sosyal çevre, aile dinamikleri ve kişisel geçmiş de bağımlılık geliştirme riskini artıran unsurlar arasındadır. Özellikle genç bireyler için, arkadaş gruplarındaki sosyal baskılar, bağımlılığı tetikleyen faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Sadıklar, 2024), (Yolcu, 2025), (Önal, 2025), (Tekin, 2024), (MOHAMMED, 2024), (Akbaş, 2024), (Akgül, 2024).

Bağımlılıkların çeşitliliği göz önünde bulundurulduğunda, alkol, uyuşturucu, kumar, internet veya diğer davranışsal bağımlılıklar gibi pek çok farklı alan içinde değerlendirilebilir. Her bir bağımlılık türü, kendi dinamiklerini ve çözüm yollarını gerektirir. Sonuç olarak, bağımlılık sadece bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak da ele alınmalıdır. Bu bağlamda, bağımlılığın sosyolojik temellerini anlamak, daha etkili tedavi ve önleme stratejileri geliştirmek adına kritik bir öneme sahiptir. Bu anlayış, bireylerin bağımlılıklardan kurtulmasına yardımcı olabilecek sosyal destek sistemlerinin kurulmasına olanak tanır (Dinç, 2025), (Yolcu, 2025), (Timurturkan, 2024), (Mohammed, 2024), (Bostancı & Yaşar, 2025), (Eroğul, 2025), (Çakmak & Gökğöz, 2023).

4.2. Bağımlılığın Tarihsel Gelişimi

Bağımlılığın tarihsel gelişimi, insanlık tarihinin derinliklerine uzanan bir olgu olarak çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik dinamikler tarafından şekillendirilmiştir. Antik çağlardan itibaren, bağımlılık fenomeni, toplumsal yaşamın bir parçası olarak farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Özellikle, Mısır, Hindistan ve Yunan gibi eski uygarlıkların ritüel ve tedavi pratiklerinde yer alan afyon, alkol ve bitkisel hallusinogenler gibi maddeler, bireylerin bilinç hallerini değiştirmek amacıyla kullanılmıştır. Bu kullanım, zamanla sadece dini veya tedavi edici bir bağlamda kalmayıp, genel toplum içinde sosyal etkileşim ve eğlence unsuru haline dönüşmüştür (Karataş et al.2024), (Geçer, 2024), (Berktaş, 2024), (Mirzaoglu, 2023), (Önal, 2025), (Kolucaık & Kula, 2023), (Dönmez et al., 2021), (Şengöz, 2024), (Feyzioğlu and Çınar, 2023).

Sanayi Devrimi ile birlikte, bağımlılık olgusunda önemli bir dönüşüm yaşanmıştır. Hızla gelişen şehirleşme ve endüstrileşme, insanların yaşam tarzlarını ve sosyal ilişkilerini temelden değiştirmiştir. Bu dönemde alkol bağımlılığı, işçiler arasında yaygın bir sorun olarak görünür hale gelmiş, sürekli çalışma koşulları ve yüksek stres düzeyi bağımlılık için zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda, uyuşturucu kullanımı da marjinalleşmiş ve suçla özdeşleşen bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda, bağımlılık yalnızca bireysel bir sorun olarak ele alınmazken, sosyal tatmin arayışı ve varoluşsal krizlerle ilişkili bir sosyal patoloji biçiminde incelenmiştir (Parlar, 2022), (Pamuk, 2023), (Kumaş, 2024), (Şentürk, 2023), (İşbilen, 2023), (Özyılmaz, 2024), (Hacıbayramoğlu, 2021), (Bidav, 2023), (Çalık, 2024).

20. yüzyıl ile birlikte bağımlılık konusu, daha sistematik bir şekilde ele alınmaya başlamıştır. Psikoloji ve sosyoloji alanındaki gelişmeler, bağımlılığın kökenlerinin derin sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlere dayandığını ortaya koymuştur. Sağlık alanında bağımlılığın zararlı etkileri üzerine yapılan çalışmalar, toplumsal tepki ve politikaların oluşturulmasında belirleyici olmuştur. Özellikle 1980'lerden itibaren, bağımlılığı bir hastalık olarak kabul eden tıbbi yaklaşımlar benimsenmeye başlanmış; bu bağlamda, rehabilitasyon ve tedavi programları geliştirilmiştir. Bağımlılığın tarihsel seyrine bakıldığında, toplumsal normlar, bireylerin yaşam koşulları ve kültürel büyükenden etkilenen bağımlılık durumu, sürekli bir evrim geçirmiştir. Bu evrim, günümüzde modern toplumlardaki bağımlılık tanımları ve müdahale stratejilerinin şekillenmesine de katkıda bulunmuştur (Yahşi, 2024), (Gülerer, 2025), (Aksu & Tutar, 2021), (Ishani, 2024), (Çakır, 2024), (Baran, 2021), (Özdemir, 2023).

4.3. Sosyolojik Kuramlar

Sosyolojik kuramlar, bağımlılık olgusunu anlamada önemli bir çerçeve sunar. Fonksiyonalizm, bu bağlamda bireylerin toplumsal yapılarla olan etkileşimlerine odaklanır. Fonksiyonalist yaklaşıma göre, toplum, çeşitli bileşenlerin birbirleriyle etkileşim içinde dengeli bir şekilde çalıştığı bir sistemdir. Bağımlılık, bu sistemin işleyişinde bir anormallik olarak değerlendirilebilir; bireylerin bağımlılık davranışları, toplumsal normların ve değerlerin bozulmasına, sosyal yapının aksammasına yol açabilir.

Bu bağlamda, bağımlılığın nedenlerini toplumun tüm parçalarının işleyişi çerçevesinde ele almak, bireylerin sosyal rollerinde düzeni sağlamak amacıyla toplumun bu olguya karşı geliştirdiği tepkileri anlamaya olanak tanır (Yolcu, 2025), (Çiçekli, 2025), (YILMAZ, 2024), (Kartal, 2023), (Demirel, 2023), (Tutar & Mutlu, 2024), (Onat, 2025), (MOHAMMED, 2024), (Hufni & Akca, 2025).

Çatışma teorisi ise bağımlılığı, toplumsal güç dinamikleri bağlamında incelemeyi öngörür. Bu teorinin temel varsayımı, toplumsal yapının sürekli bir çatışma ve rekabet içinde olduğunu savunur. Bağımlılık, bu çatışmaların bir ürünü olarak ortaya çıkabilir; sosyal sınıflar arası uçurumlar, ekonomik eşitsizlikler ve toplumsal dışlanma gibi faktörler, bireylerin bağımlılık geliştirme riskini artırabilir. Çatışma teorisi, bağımlılığın yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda sosyal yapıların tepkilerini ve çelişkilerini yansıtan bir fenomen olduğunu vurgular. Böylece, bağımlılığın ele alınabilmesi ve bu sorunun çözümüne yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi açısından gerekli olan yapısal dönüşümlerin önemini ortaya koyar (Akdemirel, 2024), (Yılmaz, Aladak, 2024), (Kartal, 2024), (Kılıç, 2025), (Erciyes, 2023), (Sevmiş, 2023), (Yıldırım, 2021).

Sembolik etkileşimcilik, bireylerin bağımlılık deneyimlerini bireysel anlamlar ve sosyal etkileşimler üzerinden analiz eder. Bu kuram, bireylerin bağımlılık süreçlerini, iç içe geçmiş sosyal etkileşimlerdeki sembollerin ve anlamların inşası olarak değerlendirir. Bağımlılık, bireylerin kendilik algısını, sosyal kimliğini ve toplumsal ilişkilerini etkileyen karmaşık bir süreçtir. Sembolik etkileşimciliğin sağladığı bakış açısıyla, bağımlılığın toplumsal anlamları ve bireylerarası ilişkiler içinde nasıl geliştiği incelenebilir. Bu şekilde, bağımlılıkla ilgili politikaların ve tedavi yöntemlerinin, bireylerin yaşadığı sosyal çevreler ve etkileşimler göz önünde bulundurularak şekillendirilmesi gerektiği hususu öne çıkar. Bu kuramsal çerçeve, bağımlılığın sosyolojik temellerini daha derinlemesine anlamak ve toplumsal müdahaleleri

Daha Etkin Hale Getirmek İçin Elzemdir (Murat, 2024), (Koç & Ulukan, Coşkun And Aydın, 2025), (Türk & Darı, 2022), (Çepni, 2024), (Alpay, 2021), (Südemem, 2022).

4.3.1. Fonksiyonalizm

Fonksiyonalizm, sosyolojik teori çerçevesinde, bireyler ve sosyal yapı arasındaki etkileşimleri anlamak için ortaya çıkan en etkili yaklaşımlardan biri olarak dikkat çeker. Bu teori, toplumsal olguları, bireylerin ihtiyaçlarını ve toplumun işleyişini sağlamlaştıran unsurlar olarak yorumlar. Fonksiyonalist perspektifin kurucularından biri olan Émile Durkheim, toplumsal bütünlüğü sağlamak için gerekli olan normlar, değerler ve kurumlar üzerindeki vurgusuyla, toplumsal yapının nasıl işlemesi gerektiğini açıklayarak sosyolojinin temellerini atmıştır. Bu yaklaşım, bireylerin toplumsal sistem içinde yer alan rollerini, işlevlerini ve bu işlevlerin toplumsal düzen açısından önemini irdelemektedir (Yılmaz, 2021), (Şat, 2025), (Yılmaz, Çelik, 2023), (Avşar Arık, 2022), (Arık, 2022), (Göktaş & Demirağ), (Şimşek, 2021), (Özçer, 2025).

Bağımlılık olgusu, fonksiyonalist teori çerçevesinde her bir bireyin sosyal gruplardaki konumunun ve deneyimlerinin sorgulanmasına olanak tanır. Bağımlılığın, bireyin toplumsal işlevlerini ve yapı içindeki yerini nasıl etkilediği üzerine derinlemesine bir analiz yapılabilir. Örneğin, bir birey bağımlılık yaşayarak toplumsal işlevlerini yerine getirememesi sonucunda, bu durum grup içinde bir dengesizlik yaratacaktır. Bu dengesizlik, sosyal kurumların – eğitim, aile, sağlık vb. – işleyişini etkileyerek, toplumsal yapı üzerinde geniş kapsamlı etkiler doğurabilir. Fonksiyonalizm, bağımlılığı sadece bireysel bir sorun olarak değil, aynı zamanda toplumsal yapı üzerindeki etkileriyle birlikte ele alır, bu da endüstrileşmiş toplumlarda bağımlılığın yaygınlığını ve anlaşılmasını kolaylaştırır (Türkoğlu, Akgül, 2024), (Aksu, 2024), (Çiftçi, 2025), (Duran & Yılmaz, Sarıtaş, 2024).

4.3.2. Çatışma Teorisi

Çatışma teorisi, sosyal yapılar ve toplumsal ilişkilerdeki güç dinamiklerini analiz eden bir sosyolojik perspektif olarak öne çıkar. Bu teorinin temel varsayımlarından biri, toplumların sınıflar, etnik gruplar veya diğer sosyal kategoriler arasındaki çıkar çatışmaları etrafında şekillendiğidir. Karl Marx'ın eserlerinde kök salan bu yaklaşım, ekonomik güçlerin sosyal ilişkiler üzerindeki belirleyici etkisini vurgular. Modern çatışma teorisyenleri, Marx'ın temellerini genişleterek, sosyal adalet, etnik ayrımcılık ve cinsiyet eşitsizliği gibi çeşitli

alanlarda çatışma dinamiklerini incelemektedirler (Ozturk, 2025), (Hançerli, 2024), (Akbaş, 2024), (Mangır, 2024).

Bağımlılığın sosyolojik temelleri bağlamında çatışma teorisi, bireylerin madde bağımlılığı gibi sorunlarla karşılaşmalarını anlamak için kritik bir araç sunar. Toplumdaki ekonomik eşitsizlikler ve sosyal dışlanma, bireylerin bağımlılığa itilmesine yol açan faktörler olarak belirginleşmektedir. Örneğin, düşük gelirli gruplarda bağımlılık oranlarının yüksekliği, bu bireylerin karşılaştığı sosyal baskılar, sınırlı kaynaklara erişim ve fırsat eşitsizliği ile bağlantılıdır. Bu durum, bağımlılığın yalnızca bireysel bir sorun değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak ele alınmasını gerektirir (Çapar, 2024), (Yolcu, 2025), (Daban, 2022), (Yüksek, 2024), (Sivritepe, 2021).

Çatışma teorisi, ayrıca bağımlılığı destekleyen sosyal yapıların nasıl yeniden üretildiğine dair önemli içgörüler sunar. Bu teori çerçevesinde, bağımlılık sorunu, yalnızca bireylerin seçimleri ile değil, aynı zamanda sosyal kurumlar, yasalar ve normatif yapılar tarafından şekillendirilen kolektif bir durum olarak incelenmelidir. Dolayısıyla, bağımlılıkla ilgili etmenlerin derinlemesine analizi, toplumsal sınıf, ırk ve cinsiyet gibi boyutları dikkate alarak, sosyal adalet mücadelesinin bir parçası haline gelebilir. Bu bağlamda, çatışma teorisi, bireyi etkileyen sosyal ve ekonomik koşulların anlaşılmasına yönelik çok boyutlu bir çerçeve sunarak, bağımlılığın yapısal niteliklerini açığa çıkarır (Özkan Mıhçıoğlu, 2025), (Hançerli, 2024), (Sönmez, 2024), (Çiftçi, 2025)(Bilir, 2024), (Akbiyik, 2023), (Avşar Arık, 2022), (Arık, 2022), (Öztürk, 2022).

4.3.3. Sembolik Etkileşimcilik

Sembolik Etkileşimcilik, sosyal etkileşimin zihinsel temelleri üzerinden toplumsal gerçekliğin inşası sürecini açıklayan bir kuramsal çerçevedir. Bu yaklaşım, bireylerin sosyal dünyalarını nasıl anlamlandırdıkları ve bu anlayışın davranışlarına nasıl dönüştüğü üzerinde yoğunlaşır. Temel bir kavram olarak semboller, insan etkileşimlerinde merkezi bir rol oynar; bireyler arasında anlam ve değer paylaşımını sağlar. Sembolik etkileşimci kuramcılar, insanların deneyimlerini ve toplumsal yapıyı oluşturan süreçlerin büyük ölçüde dil ve diğer sembolik araçlar aracılığıyla gerçekleştiğini belirtmektedirler. Bu bağlamda, bağımlılık bir sosyal durum olarak ele alınmakta, bireylerin bağımlılık deneyimlerinin ve davranışlarının anlamı üzerinde durulmaktadır (Genç, 2024), (Şen Et Al., 2025), (Ünsal, 2022), (Öğüt & Karakoç, 2024), (Saral, 2025), (Köseoğlu, 2023), (Demirel, 2023).

Sembolik etkileşimciliğin bağımlılık üzerine yaptığı vurgular, bireylerin bağımlılıkla ilişkili davranışlarını şekillendiren sosyal etkileşimlerin doğasına yöneliktir. Bağımlılık, yalnızca fizyolojik veya bireysel bir sorun değil, aynı zamanda sosyal bir olgu olarak anlaşılmalıdır; bireyler, bağımlılıkla ilgili semboller, sosyal beklentiler ve etiketlemeler aracılığıyla kendi bağımlılık deneyimlerini tanımlarlar. Bu, özellikle bağımlılığın toplumsal boyutlarının anlaşılmasında kritik bir öneme sahiptir. Bireylerin bağımlılıkları üzerinde hissettikleri utanç ya da toplum tarafından damgalanma gibi sosyal etkiler, bağımlılık davranışlarını pekiştirmekte veya bu davranışların değişmesini engellemektedir. Burada, nesneleşmiş bir bağımlılık tanımının ötesine geçilerek, daha karmaşık bir sosyal yapı içinde bireylerin kendilerini konumlandırmalarının yolları araştırılmaktadır (Reis & de Oliveira, 2023), (Sadıkoğlu, 2023), (Akın, 2024), (Kalkan, 2021), (Köleoğlu et al.2022), (Kantarcı, 2023).

Sembolik etkileşimcilik, aynı zamanda bağımlılık tedavi süreçlerinin de incelenmesine olanak tanır. Tedavi süreçlerinde terapistler ve uzmanlar, danışanların yaşadığı bağımlılıkla ilgili duygusal ve sosyal deneyimlerini anlamaya çalışırken, kelimeler ve semboller üzerinden yeni anlamlar inşa etmeleri teşvik edilmektedir. Böylece, bağımlılık yalnızca bireysel bir mücadele değil, aynı zamanda bir sosyal yeniden inşa süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu kuramsal çerçeve, bireylerin bağımlılıkları ile mücadelesinde sosyal destek ağlarının ve etkileşimlerin önemini ön plana çıkarırken, toplumsal bağlamda bağımlılığın anlamının nasıl şekillendiğine dair derin bir anlayış sunar. Bu süreçte, bağımlılık bir döngü olarak değerlendirilmektedir; insanlar, sembolik etkileşimlerle bu bağımlılıkla ilişkili olan deneyimlerini yeniden gözden geçirerek ve yeniden yapılandırarak, hem kendi kimliklerini hem de toplumsal rollerini inceleme fırsatı bulurlar (Şen et al., 2025), (Yolcu, 2025), (Tarzi, 2024), (Soncu, 2025), (Karaosmanoğlu, 2025), (Gürel, 2023).

4.4. Bağımlılığın Toplumsal Etkileri

Bağımlılık, bireylerin yaşamını derinlemesine etkilediği gibi, toplumsal yapıları da alt üst edebilen kapsamlı bir olgudur. Aile dinamikleri, bağımlılığın en belirgin etki alanlarından biridir; bağımlı bireylerin aile üyeleri üzerinde oluşturduğu duygusal ve ekonomik yük, aile ilişkilerini ciddi şekilde zorlayabilir. Aile üyeleri, bağımlı bireyin davranışları ve ihtiyaçları ile başa çıkmakta zorlandıkça, iletişim bozuklukları ve çatışmalar artar. Bu durum, yalnızca bağımlı olan bireyin değil, aynı zamanda diğer aile fertlerinin de ruh sağlığını tehdit eder. Aile içindeki stres ve kaygı düzeyi yükselirken, çocuklar genellikle bu olumsuz durumdan en çok etkilenenler arasında yer alır; bu, onların gelecekte benzer bağımlılık sorunlarına

yatkınlık gösterme olasılıklarını artırabilir (Ceylan,2024), (Altunay And Özkul, 2022), (Duyan & Gövebakan, 2021), (Altunay And Özkul, 2022), (Çetinkaya & Dönmez, 2023), (İhtiyar2024), (Bilgin, 2023), (Acar Et Al., 2022).

Toplum sağlığı açısından bağımlılık, çok boyutlu bir mesele olarak kendini gösterir. Bağımlılık nedeniyle ortaya çıkan hastalıklar ve sağlık sorunları, sağlık sistemine ek bir yük getirir; bu, hem maddi kaynakların israfına hem de insan gücünün azalmasına yol açar. Özellikle uyuşturucu ve alkol bağımlılığı gibi yaygın bağımlılık türleri, toplum içinde cinayet, hırsızlık ve diğer suç oranlarını artırırken, bu durum toplumda genel bir güvensizlik hissine yol açabilir. Bunun yanı sıra, bağımlılığın sosyal hizmetler üzerinde yarattığı baskı da göz ardı edilemez; aile destek programları ve rehabilitasyon hizmetleri gibi sosyal destek yapıları, artan ihtiyaç nedeniyle sıkı bir takibi ve etkinliği gerektirir (İşbilen, 2022), (İşbilen, 2023), (Kuş & Küçükkaraca, 2024), (Açıkgöz, 2021), (Kalkan, 2024), (Parlar, 2022), (Gürel, 2023).

Bağımlılığın ekonomik etkileri ise, bireylerin iş gücündeki düşüş, verimlilik kaybı ve sağlık masraflarının artışı gibi pek çok alanda kendine yer bulur. Bu durum, toplum genelinde ekonomik dengesizliklere ve iş gücü kaybına yol açarken, kamu kaynaklarının daha fazla bağımlılık ile mücadele etme çabalarına yönlendirilmesi gerektiği gerçeğini ortaya koyar. Sonuç olarak, bağımlılığın toplumsal etkileri, bireylerden topluma uzanan geniş bir yelpazede sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlara zemin hazırlamakta; bu durum, bağımlılıkla mücadelede kolektif bir yaklaşımın gerekliliğini net bir şekilde ortaya koymaktadır (Şen Et Al., 2025), (Sarıtış, 2024), (Çiçekli, 2025), (Güler & Karadeniz, 2021), (Topçu, 2025), (Karabulut & Gökler, 2023).

4.4.1. Aile Üzerindeki Etkileri

Bağımlılık, bireyin şahsi bir mücadele alanının ötesinde, ailenin dinamiklerini derinlemesine etkileyen bir olgudur. Aile, bireylerin sosyalleştiği, değerleri öğrendikleri ve kişisel kimliklerini şekillendirdikleri kritik bir yapıdır. Bağımlılık durumu, bu temel yapıyı tehdit eden, çatışma ve kayıplara yol açan bir dizi olumsuz etki yaratabilir. Özellikle alkol, uyuşturucu veya oyun bağımlılığı gibi durumlar, aile üyeleri arasındaki güven ve bağlılık ilişkilerini zayıflatır. Aile içinde bağımlı bireyin davranışları, diğer üyelerin duygusal yükünü artırarak, stres ve endişe kaynağı haline gelir. Bu, genellikle aile işlevselliğini distorte eder ve iç ilişkilerde zamanla daha derin çatışmalara yol açar (Çelikel, 2023), (Selçuk, 2022), (Hançerli, 2024), (Aktaş and Uray2021).

Aile dinamiklerinin söz konusu olduğu durumlarda bağımlılık, yalnızca bağımlı olan bireyi etkilemekle kalmaz; ailedeki diğer üyelerin de fiziksel ve psikolojik sağlıklarını tehdit eder. Özellikle çocuklar, bağımlılıktan doğan olumsuz durumların en çok etkilenen unsurları arasında yer alır. Ebeveynin bağımlılığı, çocuklarda güven sorunları, düşük özsaygı, ilişki sorunları ve davranışsal bozukluklar gibi gelişimsel sorunlara neden olabilir. Araştırmalar, bağımlılık yaşayan bir ebeveynin çocuklarının da bağımlılık eğilimleri taşıma riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, çocukların kendi yaşam alanlarını tekrar şekillendirmesine engel olabileceği gibi, aile içinde sürekli devam eden döngüsel bir bağımlılık yapısının kurulmasına da zemin hazırlayabilir (Ün, 2024), (İbaoğlu, 2023), (Duman & Akosman, 2021), (Kurşun, 2021), (İbaoğlu, 2023).

Bağımlılığın aile üzerindeki diğer önemli bir etkisi, ekonomik kaynakların boşa harcanmasıdır. Bağımlılıkla mücadele eden bireyler, zamanlarının büyük kısmını bağımlılıklarının sürdürülmesine yönelik harcarken, aile birikimlerini de bu alışkanlıklarına tahsis edebilirler. Bu durum, aile bütçesinde büyük bir stres kaynağı yaratır ve temel ihtiyaçların karşılanmasını zorlaştırabilir. Sonuç olarak, bağımlılığın aile üzerindeki etkileri karmaşık bir yapıya sahiptir; bu etki, yalnızca bireysel değil, toplumsal dinamikler içinde köklü değişimlere yol açar (Duyan & Gövebakan, 2021), (MAZLUM, 2023), (Ekinci, 2021).

4.4.2. Toplum Sağlığı Üzerindeki Etkileri

Bağımlılığın toplum sağlığı üzerindeki etkileri, bireylerden topluma yayılan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu etkiler, hem fiziksel hem de zihinsel sağlık boyutlarıyla ilgili ciddi sonuçlar doğurabilir. İlk olarak, bağımlılık, bireylerin genel sağlık durumunu olumsuz etkilemenin yanı sıra, bulaşıcı hastalıkların yayılımını da hızlandırabilir. Örneğin, madde kullanımı ile ilişkili riskli davranışlar, HIV/AIDS ve hepatit gibi virüslerin toplumda yayılmasına katkıda bulunur. Uyuşturucuyla ilişkili enjeksiyonlar, sağlığı tehdit eden bu tür yayılmaların en önemli yollarından biridir. Dolayısıyla, bağımlılık sadece bireyin fiziksel sağlığını değil, aynı zamanda toplum genelinde sağlık sistemlerini de tehdit eden bir faktör haline gelir. Bunun yanı sıra, bağımlılık, toplumdaki ruh sağlığı sorunlarını da artırarak sosyal hizmetler üzerindeki yükü ağırlaştırır. Bağımlılıkla mücadele etmeyen bireyler, sıklıkla depresyon, anksiyete ve diğer zihinsel rahatsızlıklarla mücadele ederler. Bu durum, bağımlı bireylerin aileleriyle olan ilişkilerini, iş mülakatlarını ve sosyal etkileşimlerini olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, bağımlılık sorunları toplumsal stigmatizasyonu da tetikler. Bağımlı bireyler, toplum tarafından dışlanma ve damgalanma riski taşır; bu da onların tedavi

arayımlarını daha da zorlaştırabilir. Sonuç olarak, ruhsal bozukluklarla birleşen bağımlılık, toplum sağlığı üzerinde çok boyutlu bir zarar oluşturarak, sosyal çatışmalara ve toplumsal huzursuzluğa yol açabilir (ARSLAN, 2024), (Murat, 2024), (Özpolat, 2023), (Polat et al.2022).

Toplum sağlığını tehdit eden bağımlılık sorunları ile başa çıkabilmek için etkili bir strateji geliştirmek, tüm paydaşları içine alan bir yaklaşım gerektirir. Sağlık hizmetleri, sosyal hizmet uzmanları ve eğitimciler, bağımlılık tedavisinde ve önlenmesinde kritik bir role sahiptir. Farkındalık kampanyaları, toplumsal destek grupları ve rehabilitasyon programları aracılığıyla, bağımlı bireylerin iyileşmesi ve toplum sağlığının korunması adına önemli adımlar atılabilir. Böylece bağımlılığın toplum sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilebilir (Yolcu, 2025), (Uçuk, 2025), (Uncu et al.2023).

4.4.3. Ekonomik Etkiler

Bağımlılığın ekonomik etkileri, bireylerin ve toplumların hayatlarında derinlemesine izler bırakan karmaşık bir dinamiğe sahiptir. Ekonomik kayıplar, bağımlılığın en belirgin sonuçlarından biri olarak karşımıza çıkar. Bireylerin bağımlılığa sürüklenmesi, iş gücü kayıplarını, verimlilik düşüşlerini ve sağlık harcamalarındaki artışları doğurur. Özellikle madde bağımlılığı olan bireyler, sıklıkla işe devamsızlık, işten ayrılma ya da iş yerinde düşük performans gösterme gibi durumlar ile karşılaşır. Bu olgu, sadece bireyleri değil, aynı zamanda onların çalıştıkları kurumları ve genel ekonomik yapıyı etkilerken, kırsal ve kentsel alanlardaki işsizlik oranını da artırır (Demir, 2022), (Araz, 2024), (Beyiz, 2025), (Cömertoğlu, 2024).

Bağımlılığın oluşturduğu mali etki, devlet harcamaları üzerinde de dikkate değer bir yük oluşturmaktadır. Sağlık sistemleri, bağımlılıkla ilişkili hastalıklar ve tedavi süreçleri için artan kaynaklar tahsis etmek zorundadır. Bu noktada, rehabilitasyon programları ve psikiyatrik hizmetler gibi müdahale yöntemlerine yapılan yatırım, hem bireylerin sağlık düzeyini yükseltmeyi, hem de toplumsal istikrarı desteklemeyi hedefler. Ancak, bu harcamaların artışı, diğer alanlarda harcama kısıntılarına neden olabilir. Bu da uzun vadede sosyal hizmetlerde ve altyapıda bir gerilemeye yol açabilir (Berçintürk, 2023), (Ergen And Tepekule, 2022), (Saykal, 2025), (Kaymak And Dökmen, 2021), (Yaşar, 2022), (Akkuş, 2025).

Aynı zamanda, bağımlılık sorununun yarattığı sosyal ve ekonomik sonuçların çözümü için sivil toplum kuruluşlarının ve devletin iş birliği içinde çalışması gereklidir. Ekonomik kaybı azaltma çabaları, sadece tedavi ve rehabilitasyon ile sınırlı kalmamalı, eğitim stratejileri ve önleyici programlar ile desteklenmelidir. Bağımlılığın kökeninde yatan nedenleri odaklanarak ele almak, toplumun ekonomik koşullarını önemli ölçüde iyileştirebilir. Ekonomik bakımdan sürdürülebilir çözümler geliştirmek, hem bireyler hem de topluluklar için ufuk açan sonuçlar doğurabilir. Bu bağlamda, bağımlılıkla mücadele çabalarının sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal seviyede de ekonomik kalkınma hedeflerini desteklemesi gerektiği aşikârdır (Özertan, 2024), (Öztürk, 2022), (Kabengele, 2024), (Kahraman, 2023), (Kambarova, 2024), (Yıldırım, 2022).

4.4.4. Psikolojik Etkiler

Bağımlılık, bireylerin psikolojik durumlarını derinden etkileyen karmaşık bir olgudur. Bağımlılığın psikolojik etkileri, yalnızca kullanıcı üzerinde değil, aynı zamanda çevresindeki sosyal yapıda da yankı bulur. Bu bağlamda, bağımlılığı deneyimleyen bireylerin yaşadığı kaygı, depresyon ve düşük özsaygı gibi duygusal durumlar, sıklıkla birbirini besleyerek bağımlılık döngüsünü pekiştirir. Özellikle madde bağımlılığı söz konusu olduğunda, bireylerin günlük yaşamlarındaki işlevsellikleri, sosyal ilişkileri ve korkuları üzerinde etkili olan derin psikolojik travmalar sıklıkla gözlemlenmektedir. Bağımlılar, maddelerden kopma dönemlerinde yoksunluk belirtileri yaşayarak duygusal dengesizlikler sergileyebilir, bu da onları çevrelerinden uzaklaştırarak sosyal izolasyona sürükler (Şen et al., 2025), (Gürel, 2023), (Yolcu, 2025), (Hasanguliyev & Balcı, 2025), (Selçuk, 2022), (Altay, 2024), (Ozan2025).

Bağımlılığın psikolojik boyutları, aynı zamanda bilişsel işlevlerdeki tahribatla da ilişkilidir. Madde kullanan bireyler, sık sık karar verme mekanizmalarında, düşünce süreçlerinde ve beyinlerinin ödül sisteminde bozulmalar yaşarlar. Bu değişimlerin sonucunda, bireyler etkili düşünme yetilerini kaybeder; bu da onları sağlıksız davranışlar sergilemeye yöneltir. Psiko-sosyal etkiler, aynı zamanda bağımlı bireyin çevresine yayılabilen olumsuz sonuçlar doğurur; aile içindeki dinamiklerin bozulması, arkadaş ilişkilerinin hasar görmesi gibi durumlar, bağımlılığın etkisinin çok boyutlu olduğunu gözler önüne serer (Keskin, 2022), (Tunca, 2023), (Güner, 2024), (Usal And Karagözoğlu, 2022).

Bağımlılıkla mücadele sürecinde, psikolojik bazlı tedavi yaklaşımları oldukça önemlidir. Terapi, bireysel ya da grup şeklinde uygulanarak bağımlı bireylerin duygusal durumlarını düzenlemelerine, bilişsel yapılarındaki olumsuz kalıpları değiştirmelerine yardımcı olur. Böylece bağımlılığın psikolojik etkilerinin üstesinden gelinmeye çalışılmakta, bireylerin yeniden topluma kazandırılması hedeflenmektedir. Bu süreçte, bağımlılığın sadece fiziksel bir hastalık değil, derinlemesine psikososyal boyutları olan bir olgu olduğu unutulmamalıdır. Bu tür bir anlayış, bağımlının rehabilitasyonu için gerekli olan tüm bileşenlerin dikkate alınmasını sağlar, dolayısıyla bağımlılıkla daha etkili bir mücadele stratejisi geliştirilmesine olanak tanır (Alparlan, 2024), (Yılmaz, 2024), (Şen et al., 2025), (Ergen and Akacan, 2021), (Sever, 2022), (Kayhan & Sabah, 2022), (Kaya & Kaya, 2024), (Önal, 2025).

4.4.5. Davranışsal Değişiklikler

Bağımlılık, bireyin davranışsal kalıplarında belirgin değişimlere yol açarak hem kişisel yaşantısını hem de sosyal ilişkilerini derinden etkiler. Bu süreçte, bireyler bağımlılık yapıcı maddelere veya davranışlara yönelirken, normal yaşam rutinlerinden kopma eğiliminde olurlar. Örneğin, madde bağımlılığı yaşayan bireylerde sıklıkla görülen sosyal geri çekilme, daha önce keyif aldığı sosyal etkinliklerden uzaklaşmayı ve sosyal çevre ile etkileşimin azalmasını içerir. Bu tür davranışsal değişiklikler, yalnızca bireyin ruhsal durumunu değil, aynı zamanda aile sistemini ve daha geniş sosyal yapıyı da olumsuz etkiler. Aile üyeleri, bağımlı bireylerin davranış değişikliklerine yanıt vererek, genellikle stres ve kaygıya maruz kalırlar; bu durum, aile içindeki dinamiklerin bozulmasına yol açar (Aydın, 2023), (Murat, 2024), (Altınöz, 2024), (Ağaoğlu, 2022), (Aydın, 2023), (Alabulut, 2024), (Aksoy, 2022).

Davranışsal değişiklikler, bağımlı bireylerin duygusal ve psikolojik durumları ile derin bir ilişkiye sahiptir. Zamanla, bağımlılığın evrimi, bireyin risk alma davranışlarını artırabilir ve günlük yaşamını organize etme yetisini bozabilir. Ayrıca, bağımlı bireylerin karar verme süreçleri genellikle etrafındaki kişilere olan bağımlılıklarını yeniden şekillendirir; bu da, onların sosyal bağlarını zayıflatır ve yalnızlık hissinin güçlenmesine katkıda bulunur. Öte yandan, bağımlılıkla mücadelede etkili yöntemler geliştirilmesi, bu davranışsal değişikliklerin tersine çevrilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Eğitim programları ve destek grupları gibi yenilikçi yaklaşımlar, bireylerin olumlu sosyal etkileşimlerini yeniden kazanmaları ve kendilerine dair sağlıklı davranış biçimleri geliştirmeleri adına teşvik edici bir zemin oluşturur (Kabaagaç, 2025), (Can, 2024), (Kayhan Demir, 2023).

Sonuç olarak, bağımlılığın doğası gereği, davranışsal değişiklikler kaçınılmaz bir yan etkidir. Bireylerin bağımlılık süreçlerinde yaşadığı bu davranışsal dönüşümler, hem aile içindeki hem de toplumsal düzeyde geniş yansımaları olan karmaşık bir durumu temsil eder. Devam eden bağımlılıkla mücadele çabaları, bu değişikliklerin anlaşılmasını ve gidermesini sağlarken, aynı zamanda sosyal ilişkilerin yeniden yapılandırılmasına olanak tanır. Dolayısıyla, bağımlılığın sosyolojik temellerinin irdelenmesi, sadece bireysel deneyimlerin ötesine geçerek toplumsal etkileşim ve dinamiklerin nasıl etkilendiğine dair değerli bir iç görü sunar (Tekin, 2024), (Çağlar, 2024), (Hançerli, 2024), (Akbiyik, 2023), (Şentürk, 2023), (Arda, 2024).

4.5. Bağımlılıkla Mücadele Yöntemleri

Bağımlılıkla mücadele yöntemleri, bireylerin bağımlılıkla olan ilişkisini yeniden yapılandırmayı ve bu olgunun birey ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı amaçlar. Eğitim programları, bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır. Bu programlar, hem bağımlılığın nedenleri hem de sonuçları hakkında farkındalık yaratmayı hedefler. Okullarda ve toplum merkezlerinde gerçekleştirilen bu tür eğitimler, genç bireylerin bağımlılığa karşı duyarlı hale gelmesini ve sağlıklı yaşam becerileri geliştirmesini sağlamaktadır. Eğitim, yalnızca bağımlılığın tehlikelerine dair bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda bireylerin karar verme süreçlerini güçlendirir (Ay, 2024), (Bedir & Önal, 2023), (Önal, 2025), (Doğan & Avinç), (Özşaker, 2024), (Söner, 2024).

Destek grupları, bağımlılıkla mücadelenin bir diğer önemli ayağını oluşturmaktadır. Bu gruplar, bireylerin benzer deneyimleri paylaşarak kişisel mücadelelerinde sosyal bir destek ağı oluşturmalarına olanak tanır. Anonim olarak gerçekleştirilen bu toplantılarda katılımcılar, bağımlılıklarını aşma yolunda duygu ve düşüncelerini özgürce ifade etme fırsatı bulurlar. Bu tür sosyal destek yapıları, bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine yardımcı olur ve yeniden sağlıklı ilişkilere yönelik bir yol haritası sunar. Böylece, bireylerin aidiyet duygusu artar ve yalnızlık hissi azalır, bu da iyileşme sürecini hızlandırır (Yıldız, 2021), (Karataş, 2021), (Seydioğulları, 2025), (Ünüböl et al.2021), (Öztat, 2024).

Rehabilitasyon merkezleri ise, bağımlılıkla mücadelede profesyonel ve yapılandırılmış bir yaklaşım sağlar. Bu merkezler, bireylere kişiselleştirilmiş tedavi planları sunarak, hem fiziksel hem de psikolojik iyileşme sağlamayı hedefler. Bireylerin bağımlılık yapıcı maddelerden kurtulmaları için gerekli medikal destek ve psikolojik danışmanlık hizmeti sunulur. Bunun yanı sıra, rehabilitasyon süreci boyunca bireylerin sosyal uyum sağlamaları için de çeşitli

aktiviteler ve terapiler düzenlenir. Sonuç olarak, bağımlılıkla mücadele yöntemleri arasındaki etkileşim, bireylerin bağımlılıkla olan mücadelesinde çok yönlü bir yaklaşım geliştirmekte, bu da toplumun genel sağlık yapısına olumlu yansımaktadır (Arslan, 2024), (Karataş, 2021), (Şamar & Buz, 2022), (Taylan, 2024), (Ünübol et al.2021), (Daşgın et al.2024).

4.5.1. Eğitim Programları

Eğitim programları, bağımlılıkla mücadelede kritik bir rol oynamaktadır; bu programların etkinliği, bireylerin bağımlılıkla ilişkili risk faktörleri hakkında bilinçlenmelerinde ve sağlıklı davranış değişiklikleri geliştirmelerinde yatmaktadır. Temel olarak, bu programlar, bireylerin alkole, uyuşturuculara veya diğer bağımlılık yapan maddelere yönelik tutumlarını değiştirmeyi hedeflerken, aynı zamanda bilimsel temellere dayanan bilgi ve beceriler sunar. Örneğin, toplum temelli eğitim programları, genellikle hedef kitlelerin, özellikle gençlerin ulaşabileceği ortamlarda uygulanır; bu sayede riskli davranışların yaygın olduğu gruplar üzerinde doğrudan etki sağlanır (Kadan & Aral, 2024), (Arslan, 2024), (Şen & Sapancı, 2024), (Kuzu & Asqarova, 2024).

Eğitim programlarının eğitici içerikleri, genellikle basit bilgilendirmeden başlayarak, bağımlılığın sosyolojik boyutlarına, biyolojik etkilerine ve çevresel etmenlere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu tür programlar, katılımcılara bağımlılık yapan maddelerin etkilerini ve bu maddelerin kullanımını etkileyen sosyokültürel faktörleri öğretirken, aynı zamanda öğrencilerin sağlıklı yaşam becerilerini geliştirmelerini teşvik eder. Özellikle okul temelli uygulamalar, genç bireyler arasında bağımlılıkla ilgili farkındalık oluşturmada ve alternatif sosyal etkinliklerle dolu bir yaşam tarzı benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, eğitici materyller ve öğretim yöntemleri, hedef kitlenin yaş ve ihtiyaçlarına yönelik özelleştirilerek dikkatlice seçilmelidir (Arı, 2023), (Demiroğlu & Ulusoy, 2024), (Gülerer, 2025), (Özgün, 2024), (Yolcu, 2025), (Demir, 2021).

Eğitim programları ayrıca etkileşimli bileşenler içermesi açısından da önem arz eder; grup tartışmaları, rol oynama oyunları ve atölye çalışmaları gibi dinamik yöntemler kullanılarak katılımcıların aktif katılımı sağlanır. Bu yaklaşımlar, bireylerin yaşadıkları bağımlılık ile ilgili olumsuz duygular, düşünceler ve davranışlarla başa çıkmalarına yönelik pratik stratejiler geliştirmelerine olanak tanır. Ayrıca, eğitim programları kapsamında sağlanan sosyal destek sistemleri, katılımcıların duygusal ve psikolojik dayanıklılığını artırarak, bağımlılığın yeniden meydana gelme olasılığını azaltır. Dolayısıyla, eğitim programları, bağımlılıkla mücadelede

sadece bilgilendirme değil, aynı zamanda toplumsal değişim için de bir zemin oluşturma işlevi görmektedir (Arslan, 2024), (Önal, 2025), (Rektörlüğü, 2025), (Alsancak And Özaslan, 2024), (Pehlivan, 2024).

4.5.2. Destek Grupları

Destek grupları, bağımlılıkla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır ve bireylerin iyileşme süreçlerinde destekleyici bir ortam sunar. Bu gruplar, genellikle eşit deneyimlere sahip bireylerin bir araya gelmesiyle oluşur; bu bağlamda, katılımcılar kendi bağımlılıklarıyla ilgili sıkıntılarını paylaşma, başkalarının deneyimlerinden öğrenme ve sıkıntılarını anlama fırsatı bulurlar. Destek gruplarının temel amacı, bağımlılığı olan bireylerin yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlamak ve iyileşme yolculukları sırasında karşılaştıkları zorlukları aşmalarına yardımcı olmaktır. Bu gruplar, hem kişiler arası etkileşimi teşvik eder hem de sosyal bağların güçlenmesine katkıda bulunur, bu da bireylerin aidiyet hissini artırarak motivasyonlarını yükseltir (Şen & Sapancı, 2024), (Polat et al.2022), (Yıldız, 2021), (Arslan, 2024), (Kadan & Aral, 2024), (Şamar & Buz, 2022), (Şen et al., 2025), (İşbilen, 2023).

Destek gruplarının çeşitliliği de dikkate değerdir; Alkolikler Anonymous (AA) ve Narkotik Anonymous (NA) gibi yapılar, belirli bağımlılık türlerine yönelik oluşturulmuş gruplardır. Bu gruplar, genellikle belirli bir yapı ve program doğrultusunda işler ve üyelerinin bağımlılıkla ilgili deneyimlerini paylaşmalarını teşvik eder. Çeşitli topluluklar tarafından desteklenen bu gruplar, bağımlılara bilgi ve duygusal destek sağlarken, deneyimlerin paylaşılması yoluyla bir dayanışma ve rehabilitasyon süreci inşa etmektedir. Ayrıca, grup terapisi gibi profesyonel yardımlarla entegrasyon, bireylere daha kapsamlı bir yaklaşım sunarak iyileşme süreçlerini güçlendirmektedir (Yıldız, 2021). Destek grupları, bireylerin ruhsal sağlıklarını da olumlu yönde etkiler ve çeşitli sosyal sorunlarla başa çıkabilme yeteneklerini artırır. Bağımlılığın sadece bireysel bir problem değil, toplumsal bir sorun olduğunun bilincinde olan grup üyeleri, sosyal destek ağlarını güçlendirerek, toplumda bağımlılıkla ilgili damgalamayı azaltmada önemli bir rol oynamaktadır.

Birleşik bir toplum anlayışını besleyerek, bağımlılıkla mücadelede kolektif bir çözüm geliştirme sürecine katkıda bulunurlar. Sonuç olarak, destek grupları sadece bağımlı bireyler için değil, aynı zamanda aileleri ve toplumu da kapsayan geniş bir iyileşme mekanizması sağlamaktadır (Günaydın, 2023), (Akarcan, 2024), (Topraklı & Kavlak, 2025), (Cüceler et al., 2022), (Cıbır, 2022).

4.5.3. Rehabilitasyon Merkezleri

Rehabilitasyon merkezleri, bağımlılık tedavisinde kritik bir rol oynar ve bireylerin bağımlılıkla mücadele süreçlerini destekleyen yapılar olarak işlev görürler. Bu merkezler, genellikle bağımlılığın türüne ve bireyin özel ihtiyaçlarına yönelik özelleşmiş programlar sunarak multidisipliner bir yaklaşım sergiler. Fiziksel, psikolojik ve sosyolojik yönelik tedavi yöntemlerini bir araya getirerek, bireylerin bağımlılığın kökenlerine inmesine ve bu süreçte kazandığı farkındalığı artırmasına olanak tanır. Eğitici terapiler, grup seansları ve bireysel danışmanlık gibi çeşitli müdahale biçimleri, bağımlı bireylerin öz disiplin geliştirip sağlıklı başa çıkma mekanizmaları öğrenmelerine katkı sağlar (Şamar & Buz, 2022), (Arslan, 2024).

Bu merkezlerde uyuşturucu bağımlılığı, alkol bağımlılığı ve diğer alışkanlık bozuklukları için yürütülen tedavi yöntemleri, genellikle 28 ila 90 gün arasında değişen program sürelerine sahiptir. Bu süre zarfında, hastalar bedenlerini ve zihinlerini iyileştirirken sosyal becerilerini de geliştirirler. Ayrıca, rehabilitasyon sürecinin önemli bir parçası olan aile katılımı, tedaviye aile bireylerinin de dahil olmasını sağlayarak, destek sistemlerinin güçlenmesine yardımcı olur. Tedavi sonrasında, bireylerin topluma yeniden entegre olması için iş bulma, eğitim alma ve sosyal faaliyetlere katılma gibi stratejilerle desteklenmeleri önemlidir (Şamar & Buz, 2022), (Orhan, 2024), (Çelikel, 2023).

Rehabilitasyon merkezlerinin etkisi, bireylerin kendileri üzerindeki dönüşümle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu kişilerin aileleri ve toplum üzerindeki olumlu yansımaları da dikkate değerdir. Bağımlılıkla mücadelede toplumsal duyarlılığı artıran bu merkezler, bağımlılığın yalnızca bireysel bir sorun olmadığını, aynı zamanda bir toplumsal mücadele olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Çeşitli başarı öyküleri, rehabilitasyon sonrası bireylerin hayatlarına yeniden anlam katma potansiyeli ile toplumsal bütünlük içinde daha sağlıklı bireyler haline gelmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle rehabilitasyon merkezleri, bağımlılıkla mücadelede sağlam bir temel oluşturarak toplum sağlığını iyileştirmeyi amaçlayan önemli aktörlerdir (Şahin, 2024), (Arer, 2022), (Can, 2024).

5. SONUÇ

Bağımlılığın sosyolojik temellerinin araştırılması, bireysel davranışlar ile daha geniş toplumsal etkiler arasında çok yönlü bir etkileşimi ortaya koymaktadır. Sosyo-ekonomik durum ve kültürel normlardan sosyal ağlara ve topluluk yapılarına kadar bağımlılığa katkıda bulunan yaygın faktörlerin analizi yoluyla, bağımlılığın yalnızca kişisel bir başarısızlık değil, sistemik çevresel etkileşimlerin karmaşık bir sonucu olduğu ortaya çıkıyor. Yüksek düzeyde eşitsizlik sergileyen toplumlar genellikle artan madde bağımlılığı oranlarıyla ilişkilidir; bu korelasyon, yalnızca bireysel tedavi yöntemlerine odaklanmak yerine, bağımlılığın yapısal temel nedenlerine değinmenin öneminin altını çiziyor (Turgut, 2022).

Üstelik, çeşitli kültürlerde bağımlılığın damgalanması genellikle sorunu daha da kötüleştiriyor, tedaviye erişimde engeller yaratıyor ve etkilenenler arasında izolasyonu güçlendiriyor. Toplumun rolü incelendiğinde, sosyal destek sistemlerinin hem bağımlılığın önlenmesinde hem de bağımlılıktan kurtulmada önemli bir rol oynadığı açıktır. Kapsayıcı ortamları teşvik eden ve sağlıklı yaşam tarzlarını teşvik eden topluluklar, madde kullanımıyla ilişkili riskleri önemli ölçüde azaltabilir. Bu nedenle, eğitimsel destek ve toplum temelli müdahaleler, toplumsal ölçekte bağımlılığın ele alınması ve azaltılması için en önemli stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır (Şen & Sapancı, 2024), (Şen Et Al., 2025), (Şamar & Buz, 2022), (Polat Et Al.2022), (Yolcu, 2025), (Arslan, 2024), (Kadan & Aral, 2024), (Kuzu & Asqarova, 2024).

Sonuç olarak, bağımlılığın bütünsel bir anlayışı, basit seçim ve kişisel sorumluluk anlatılarının ötesine geçer. Sosyal bilim ile halk sağlığı arasındaki boşluğu doldurarak, bağımlılıkla mücadele için daha etkili çerçeveler geliştirebilir ve bu konuyu çevreleyen gelecekteki diyalogların daha geniş sosyolojik bağlamı dikkate almasını zorunlu hale getirebiliriz. Bu perspektifin sonuçları oldukça derin olup, potansiyel çözümlerin yalnızca klinik ilerlemelerde değil, aynı zamanda kolektif toplumsal sorumluluk ve reformlarda da yattığını öne sürmektedir.

Dolayısıyla, bu sentezden elde edilen içgörüler bizi bağımlılıkla ilgili stratejilerimizi yeniden değerlendirmeye zorluyor ve bunların insan davranışını şekillendiren karmaşık sosyal dokuya ilişkin kapsamlı bir anlayışa dayanmasını sağlıyor (Uysal, 2024).

6. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir.

7. KISITLILIK

Bu araştırmadaki kısıtlılık bağımlılığın psikolojik ve biyolojik faktörlerinden çok, sosyolojik faktörlerini araştırmak için literatür çalışması yapılmıştır. Nitel yorumlama yapılmış olup, istatistiksel veri bulunmamaktadır.

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimleri dergisinin yayın etiği, bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimler alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki Bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKÇA

Selçuk, N. (2022). Çocuk istismarı ve ihmali konusunda geliştirilen modellere sosyolojik bir yaklaşım: İstismar edilen sosyalleşme. R&S-Research Studies Anatolia Journal.

Şen, S. & Sapancı, A. (2024). Bireysel ve sosyal faktörlerin madde bağımlılığı şiddeti üzerindeki yordayıcı etkilerinin karşılaştırılması. Bağımlılık Dergisi.

Balcı, Ş, Akgül, T. E., & Astam, F. K. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Ekran Ötesindeki Bağımlılık Serüveni: Tiktok Kullanım Motivasyonları Ve Bağımlılık Arasındaki İlişki. Erciyes İletişim Dergisi.

Mohammed, S. J. (2024). Uyuşturucu Bağımlılığının Sosyal İlişkiler Üzerindeki Etkisi: Erbil Örneği.

İmamoğlu, S. E. (2021). Kişilerarası ilişkiler.

Özkul, O. (2023). Kültür ve küreselleşme.

Ceylan, Z. A. (2024). Dijital bağımlılık düzeyleri ve iletişim becerileri ilişkisi.

Gül, H. (2022). Modernleşme sürecinde yaşlılık sorunlarına ilişkin sosyolojik bir değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi.

Durdubaş, K. (2022). Televizyon reklamlarında yaşlı temsillerinin yaşlılık algısına etkisi. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi.

Özmen, M. (2025). Dijital Çağın Yeni Mekânı: Metaverse Kullanıcıları Üzerine Sosyolojik Bir Analiz.

Karadağ, M. V., & Çalışır, G. (2024). Toplumsal Gerçeklik ve Habitus Ekseninde Toplumsal Belleğin İnşası. 4. BOYUT Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, (25), 207-229.

Kalınkara, V. & Sarı, İ (2023). Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanımı Ve Yaşlanma Algısı. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Tuncer, A. (2024). Koroner arter hastalığı olanlarda sağlık algısı ve sigara bırakma yorgunluğunun değerlendirilmesi.

Ahmadi, A. L. (2022). Merkezi Afganistan'da Sosyal Medya Bağımlılığı ile Yalnızlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

Hasanguliyev, A. & Balcı, Ş (2025). Online haber bağımlılığının belirleyicileri olarak gelecek kaygısı, sosyal merak ve gelişmeleri kaçırma korkusu (FoMo): Azerbaycan örneği.

Kuzu, S. Y. & Asqarova, S. (2024). Sigara İçen Gençlerin Psikososyal Faktörleri ve Ergoterapi Perspektifinden Bakış. Pearson Journal.

Akgöz, E. (2025). Nikotin (Sigara) Bağımlılığının Anksiyete ve Depresyonla İlişkisi. Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi.

Akdere, B. (2022). Dijital ebeveynlik farkındalığının yordayıcıları olarak psikolojik katılık, ebeveyn öz yeterliği, kişilerarası ilişki tarzı ve akıllı telefon bağımlılığı.

Sadıklar, E. (2024). Genç erişkinlerde internet bağımlılığı ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Yolcu, T. (2025). Bağımlılıkla Mücadelede Siyasi Partilerin Politika Önerileri: 2023 Seçimlerine Yönelik İnceleme. TESAM Akademi Dergisi.

Önal, F. (2025). Serbest zamanda sosyal medya bağımlılığı ve can sıkıntısı: Üniversite öğrencileri üzerine keşifsel bir çalışma.

Tekin, A. (2024). Evli bireylerde sosyal medya bağımlılığının evlilik yaşamı ve ilişkisel mutluluğa etkisinin incelenmesi.

Akbaş, A. (2024). Türkiye toplumunda evlilik ve aile: Sosyolojik-psikolojik perspektiften yakın ilişkiler. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, (13), 131-153.

Dinç, E. (2025). Yavru Kuş Sendromu: Literatüre Kavram Kazandırma Çalışması.

Timurturkan, M. (2024). Bağımlılığa İlişkin Anlatılarda Annelik: Madde Bağımlısı Olan Bireylerin Anlam Dünyasında Annelik. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi.

Bostancı, G. & Yaşar, M. (2025). Güç Temelli Etik Tercihler: Okul Öncesi Öğretmenleri Üzerine Bir Araştırma. Yaşadıkça Eğitim.

Eroğul, N. (2025). Türk Atasözlerinde Toplumsal Cinsiyet: İdealize Edilen Kadın Kimliği Üzerinden Erkekliği Okumak. Türkoloji Araştırmaları.

Çakmak, H. H. & Gökgöz, G. (2023). Almanya ve Türkiye'de Yaşayan Evsizlerin Kültürel Deneyimleri. Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi.

Geçer, E. (2024). Türk Yapımı Dizilere Dair Psikososyal ve Kültürel İzlenimler. TRT Akademi.

Berktaş, S. (2024). Çocukluğun Tarihsel ve Toplumsal Arka Planı. Çocuk ve Medeniyet Dergisi.

Mirzaoglu, M. A. (2023). Din Sosyolojisi Perspektifinden Emile Durkheim: Dinin Kaynağı ve Toplumsal Anlamı. Uluslararası Dorlion Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (DASAD), 1(1), 68-92.

Koluçık, İ & Kula, N. (2023). Yeni Medya ve Kadın: Selfielerde Kadın Bedeninin Kadınlar Tarafından Sergilenişi. Medya Ve Kültür.

Dönmez, H., Fırat, F., & Yurdakul, H. (2021). “Çılgın Kalabalıktan Uzak” ta: Kullanıcı Olmayanların Sosyal Medyaya Bakışları Üzerine Bir İnceleme. Akademik İncelemeler Dergisi.

Şengöz, M. (2024). Avusturya Feodal Sistemi ve Geleneksel Soyluluk Unvanlarının İncelenmesi. Yeni Fikir Dergisi.

Feyzioğlu, Ü., & Çınar, K. (2023). Çevrecilik ve siyasal ekoloji üzerine ontolojik ve epistemolojik bir mukayese. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(1), 1-12.

Parlar, S. (2022). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve dindarlık ilişkisi üzerine bir inceleme (Batman ili örneği).

Pamuk, B. (2023). İbadetin psikoloji etkisi ve dini başa çıkmaya faydası.

Kumaş, Ş (2024). Fizik tedavi servisinde yatan felçli hastaların manevi iyi oluş düzeylerinin fizik tedaviye etkisi.

Şentürk, A. (2023). Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeyi ile aile aidiyeti arasındaki ilişkinin incelenmesi: İstanbul örneği.

Özyılmaz, A. F. (2024). Pandemi korkusunun mesleki kaygı üzerindeki etkisinde örgütsel maneviyatın aracı rolü: Sağlık sektöründe bir araştırma.

Hacıbayramoğlu, S. (2021). İnternet bağımlılığı, benlik saygısı ve sosyal onay ihtiyacı arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Bidav, C. (2023). Edebiyat, yeraltı ve ihlal-90'lı yıllarda Türkçe edebiyatta yeraltı sorunsalı.

Çalık, H. (2024). COVID-19 döneminde 65 yaş üstü yetişkinlerin ruhsal iyi/kötü oluş süreçleri ve Türk televizyon yayıncılığının bu süreçler üzerine etkisi.

Yahşi, T. (2024). Ekonomik nedenlerle sorun yaşayan bireylerde manevi sorunlara yönelik rehberlik ve çözüm önerileri.

Gülerer, Ç (2025). Brexit sonrası İngiltere'nin göçmen ve sığınmacı politikaları.

Aksu, B. & Tutar, C. (2021). Neoliberal Toplumsal Dinamikler Ekseninde Kentsel Mekânların Kurgusu: Karaköy Örneği. Etkileşim.

Ishani, S. H. (2024). Türkiye'deki Afgan göçmenlerin diasporik özellikleri ve ulusötesi varlıkları: Bursa örneği.

Çakır, S. (2024). 19. Yüzyılda osmanlı İmparatorluğu'nda yoksullukla mücadele ve kurumlar.

Baran, D. (2021). Türkiye'de cinsiyet eşitsizliği ve ekonomik kalkınma: İller düzeyinde bir mekânsal veri analizi.

Özdemir, İ (2023). Akla Veda Çağı: Yeni Sağ Popülizmin Kökenleri Üzerine. Memleket Siyaset Yönetim.

Çiçekli, A. (2025). Aşiret Topluluklarında Evlilikten Boşanmaya: Nitel Bir Analiz. Amasya Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi.

Bedır, F. & Önal, L. (2023). Sapkın Boş Zaman.

Demirel, Y. (2023). Üretkenlik Karşıtı Çalışma Davranışları Bağlamında Sosyal Medya Bağımlılığı. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25(2), 473-489.

Tutar, H. & Mutlu, H. T. (2024). Dijital yorgunluk ölçeği (DİYÖ): Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi.

Onat, L. (2025). Anne-kız çatışmalarının çözümünde manevi danışmanlık ve rehberliğin imkânları.

Hufni, E. & Akca, Ü (2025). Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet: Isparta İline Göçle Gelen Kadınlar Üzerinde Bir Alan Araştırması. 8gen-ART.

Akdemirel, E. (2024). Oecd Ülkelerinde Sağlıkın Sosyal Belirleyicileri Üzerine Bir Panel Veri Analizi. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi.

Aladak, K. B. D. (2024). Küreselleşme ve Yükseköğretimde Ulusötesi Aktörlere İlişkin Akademisyen Görüşleri.

Kılıç, M. (2025). Küresel Çağda Kültür ve Tüketim.

Erciyes, A. (2023). Covid-19 Pandemisinde Aile İçi İlişkilerin Değişen Koşulları: Kayseri Örneğinde Kent Ve Kır Karşılaştırması.

Sevmiş, A. G. B. Y. A. R. (2023). 8. Bölüm: Dijital Vatandaşlık Eğitimi. Dijital Eğitim Ve Toplum.

Yıldırım, S. (2021). Dijital dünyada yeni sanat iletişimi ve tüketim kültürü bağlamında piyasa anlayışları (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Coşkun, Ö., & Aydın, Ö. (2025). Bireyin Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 8(1).

Türk, G. D. & Darı, A. B. (2022). Metaverse'de bireyin toplumsallaşma süreci. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

Çepni, N. (2024). Ergenlik ve Aile İlişkileri: Din Eğitiminin Çatışma Yönetimindeki Rolü. Manas Journal of Religious Sciences.

Alpay, A. H. (2021). Yerde yaşlanma olgusunu etkileyen faktörler: Ankara Mülkiyeliler Birliği örneği.

Südemen, M. (2022). Üniversite öğrencilerinde aleksitimi, duygu gereksinimi, kendini ayarlama, kimlik ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi (Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yılmaz, M. (2021). Gündelik Hayat: Sosyo-Kültürel Bir Yaklaşım. Medeniyet Araştırmaları Dergisi.

Şat, E. (2025). Belleğin bilim merkezlerinin mimarisinde zamansallığın tasarlanmasına etkisinin hauntolojik perspektifle tanımlanması.

Şimşek, G. (2021). Halkla ilişkilerde mükemmellik kuramı çerçevesinde Türkiye'deki üniversitelerin halkla ilişkiler birimlerine yönelik bir araştırma.

Özçer, N. (2025). Aile Şirketleri, Değerler ve Kurumsallaşma Adımları: Örnek Bir Aile Şirketi Olarak LC Waikiki.

AKSU, G. (2024). Ebeveynler Arasında Sosyal Medya Kullanımının Aile İçi İlişkilere Etkisi.

Sarıtaş, H. (2024). Toplumsal değişim sürecinde bireyin narsisizm ve benlik sunumu ile akıllı telefon bağımlılığı ilişkisinde sosyal medya kullanımının aracılık rolü.

Mangır, D. (2024). Toplumsal Değişim mi Küresel Strateji mi? Renkli Devrimlerin Siyasi Anatomisi. Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS).

Çapar, E. (2024). Ruh Sağlığı ve Ekonomik Boyutu.

Daban, C. (2022). Afrika'da kimlik temelli çatışmaların analizi: Nijerya'da Boko Haram örneği.

Yüksek, N. (2024). Sosyal yardım alan kadınlarda sosyal desteğin stresle baş etme süreçlerine etkisinin incelenmesi.

Sivritepe, S. (2021). Medya Metinlerinde Yaşlıların Temsil Pratikleri: Yoksulluk-Sosyal Dışlanma-Sosyal İçerme Bağlamında Bir Analiz.

Özkan Mıhçıoğlu, Ş (2025). Mühendislik mesleğinde toplumsal cinsiyet rejimi ve kadın mühendisler.

Sönmez, N. (2024). Risk Toplumu Bağlamında COVID-19 Pandemisinin Aileye Yansıması: Sosyolojik bir İnceleme.

Bilir, T. G. (2024). Gündelik yaşam pratikleri ve yaşlanma sürecinde taktik ve stratejiler: Fatih ve Bakırköy örneği

Akbiyik, M. (2023). Küçük Gruplar Sosyolojisinin Sosyolojideki Yerine İlişkin Bir Değerlendirme. İstanbul University Journal of Sociology.

Öztürk, F. E. (2022). Ağ Erkeklikleri: Hegemonik Erkekliğin Dijital Dönüşümü.

Genç, Ç (2024). Sağlık çalışanlarının sosyal medya bağımlılığı ve sanal kaytarma= Social media addiction and cyberloafing in healthcare workers.

Şen, Z., Danış, M. Z., & Kutlu, İ (2025). Madde Bağımlılığı ve Farkındalık Terapisi: Tedavi Yöntemleri ve Örnek Sosyal Hizmet Uygulaması. *International Journal of Social Inquiry*.

Ünsal, R. (2022). Süper bağ (lantı) 1: İnternet, dijital medya ve tekno-sosyal hayat.

Öğüt, N. & Karakoç, E. (2024). Dijital Bağımlılık ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişki. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*.

Saral, İ (2025). Sosyal Medya Kullanım Yoğunluğunun, Çevrimiçi Sosyal Karşılaştırmaların ve Psikolojik Sağlamlığın Çevrimiçi Alışveriş Bağımlılığı Üzerindeki Rolü. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*.

Köseoğlu, A. (2023). İnternet Çağının Öteki Yüzü: Sosyal Medya Bağımlılığı. *İletişim Perspektifinde Sosyal ve Ekonomik Olaylar*, 71.

Reis, N. & de Oliveira, F. A. (2023). Çevresel Finansallaşma ve Bağımlılığın Dönüşümü: Latin Amerika'dan Bir Görünüm.

Sadıkoglu, Z. Z. (2023). “Uygarlık Süreci”: Pozitivizme Alternatif Bir Yaklaşım. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*.

Akın, Ş (2024). Bireysel Özgürlükten Rasyonelleşmeye: Georg Simmel ve Paranın Felsefesi. *Liberal Düşünce Dergisi*.

Kalkan, A. (2021). Teknoloji bağımlılığı ve bilinçli medya kullanımı.

Kantarıcı, A. (2023). Kumar Oynanması için Yer ve İmkan Sağlama Suçu.

Tarzi, Y. (2024). Temel kavramlar. *Geleneksel ve Güncel Psikolojik Danışma Kuramları*.

Soncu, A. G. (2025). Kadın Kimliğinin Medyatik İnşası. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 13(1), 219-242.

Karaosmanoğlu, A. (2025). Butler'ın Performatif Kuramı ile Althusser'in Söylemsel Özne Kurulumu Arasındaki İlişkiselik. *Mülkiye Dergisi*.

Gürel, M. (2023). Sosyal hizmet perspektifinden evsizlik: müdahale ve uygulama pratikleri. *İçtimaiyat*.

Altunay, Z., & Özkul, M. (2022). Geçmişin değeri günün sosyal problemi: Yaşlılık ve modern toplumda yaşlı bakımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 13(35), 1012-1036.

Çetinkaya, N. & Dönmez, E. (2023). İnmeli hastalara bakım verenlerde bakım yükü, anksiyete ve depresyon düzeyinin incelenmesi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi.

Bilgin, R. (2023). Tüketim Toplumunda Yok Olan Çocuk (Luk). Pandora'nın Kutusu Açılıyor-Gölgedeki Sosyal Sorunlar 1, 31.

Acar, B., Çakır, G., Karaköse, Ş, & Yaman, M. (2022). Alkol ve madde bağımlısı bireylerin tedavi süreçlerinde ve motivasyonlarında sosyal destek sistemlerinin etkisi. Bağımlılık Dergisi.

Açıkgöz, R. (2021). Hastalık, sağlık ve toplum: Bir sağlık sosyolojisi incelemesi.

Kalkan, G. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Kumara İlişkin Tutumlarının Gizil Sınıf Analizi ve Odak Grup Yöntemi ile İncelenmesi.

Güler, Y. & Karadeniz, B. (2021). Toplumsal değişimlerin gençlik profiline etkileri ve sosyal hizmetin rolü. Sosyal Hizmet "social work".

Topçu, D. (2025). Deprem ve Göç İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet.

Karabulut, A. & Gökler, R. (2023). Teknoloji Bağımlısı Çocuklarla İletişim. YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi.

Çelikel, B. (2023). Madde bağımlılığı tedavisinde aile katılımı.

Haçerli, L. M. (2024). Sosyoloji Lisans: Temel Bilgiler.

Ün, E. P. (2024). 4-6 yaş arasındaki çocukların dijital oyun bağımlılığı, sosyal beceri ve erken okuryazarlık becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Duman, Z. & Akosman, B. G. (2021). Madde Bağımlısı Bireylerin ve Çocuğu Bağımlı Olan Ailelerin Yaşadığı Sorunlar: Van Örneği. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi.

Kurşun, H. (2021). Kentleşme, göç ve suç ilişkisi bağlamında madde bağımlılığı:"gaziantep örneği".

Ak, E. (2023). Türkiye'de Genç İssizliği: Y ve Z Kuşağının İsgücü Piyasasına Geçişte Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri.

Mazlum, G. D. E. C. (2023). Yenilenebilir Enerji Üretiminin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Seçilmiş Oecd Ülkeleri Örneği. Editör.

Ekinci, H. (2021). Okulda Ve Ailede Değerler Eğitimi.

Murat, K. A. N. (2024). Ergenlerde Siber Zorbalığın Psikolojik Etkileri. İnteraktif Bilim: Disiplinlerarası Araştırma Ve İncelemeler Dergisi, 4, 83-124.

Özpolat, A. O. (2023). Toplum Ruh Sağlığı Hizmetlerinin Sosyal Hizmet Perspektifiyle Değerlendirilmesi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Polat, A. D., Oğuz, F., Salihoğlu, S., & Güre, M. D. P. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Kapsamında Madde Bağımlılığıyla Mücadelede Sosyal Hizmetin Rolü. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(2), 191-204.

Uçuk, C. (2025). Filistin Halkının Zor Sınavı: Geçmişten Bugüne Gıdaya Erişim Zorlukları. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Uncu, B., Doğan, E., & Duman, R. (2023). Adölesan döneminde sık görülen sağlık riskleri ve sorunları. Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi, 6(2), 338-352.

Demir, F. N. (2022). Presenteeism'in Motivasyon Üzerine Etkisi: Otel Çalışanları Üzerine Bir Araştırma.

Araz, B. (2024). Major batın cerrahisi planlanan 65-85 yaş arası hastalarda FRAIL ölçeği ile günlük yaşam aktivitesi değerlendirmelerinin postoperatif sonuçları belirlemedeki

Beyiz, Z. (2025). Sağlık harcamalarının makroekonomik ve çevresel belirleyicileri: Türkiye örneği.

Cömertoğlu, M. (2024). Turizm işgörenlerinde görülen tükenmişlik sendromunun kurumsal performansa etkileri: Konya ili beş yıldızlı şehir otelleri.

Saykal, B. (2025). Türkiye ekonomisinde mali sürdürülebilirlik ve kamu borç yönetimi: 2006-2024 dönemi üzerine bir inceleme.

Kaymak, H., & Dökmen, G. (2021). Nüfus Yaş Yapısındaki Değişimin Bütçe Açıklarına Etkisi. Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(3), 459-476.

Yaşar, S. (2022). Gelir Dağılımı ile Kamu Borçları Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri İçin Panel ARDL Analizi. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Akkuş, M. B. (2025). Türkiye'de vergi politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi.

Özertan, S. (2024). Uluslararası İttifakların Dinamikleri: Altyapısal Bir Perspektif. Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Öztürk, G. (2022). Madde bağımlılığının terapi sürecinde depresif kişilik örüntüleri ile değerlendirilmesi: Olgu analizi. Bağımlılık Dergisi.

Kabengele, C. L. (2024). Yolsuzluğun Yatırım Niyetindeki Etkisinde İş Yapma Kolaylığının Rolü: Demokratik Kongo Cumhuriyetine Yönelik bir Araştırma.

Kahraman, N. (2023). Sosyotelizm ile Dijital Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği.

Kambarova, C. (2024). Küresel güçlerin bölgesel politikada küçük devletlerin durumu: Orta Asya'da Kırgızistan örneği.

Yıldırım, Y. O. (2022). Stres, obsesyon ve sosyal kaygılar taşıyan insanların kompulsif satın alma davranışlarının incelenmesi.

Altay, E. (2024). Eş bağımlılık, bağlanma stilleri ve psikolojik zihinlilik arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Ozan, C. (2025). Okul Yöneticilerinde Stres: Nedenleri ve Sonuçları. International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 12(118), 766-784.

Keskin, Y. (2022). Rekreatif koşuya katılan bireylerin giyilebilir teknoloji kullanımı ve egzersiz bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Tunca, ÖÖ (2023). Gençlerde İnternet Bağımlılığı Anne-Baba Tutumları, Okul Öncesi Dönem Ve Kişilik Özelliklerinin Bağımlılığa Etkisi

Alparslan, S. (2024). 18-30 yaş arası üniversite öğrencisi kadınlarda sosyal medya bağımlılığı ile yeme bozukluğu arasındaki ilişkide psikolojik sorunların aracı etkisi.

Yılmaz, S. (2024). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin sigara bağımlılıkları ile psikolojik iyi oluşları ve stresle başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.

- Sever, G. (2022). Göç ve yalnızlık: Psiko-sosyal ve ekonomik sonuçları. Göç Dergisi (GD).
- Kayhan, O. & Sabah, S. (2022). Sedanter ve spor yapan öğrencilerin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin incelenmesi. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.
- Kaya, R. R. & Kaya, E. (2024). Hastalıkların toplumsal yansıması: Hastalık kimliği ve hastalıkların kimlikleşme sebepleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Aydın, E. K. (2023). Dindarlık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisi üzerine bir araştırma (Giresun örneği).
- Altınöz, S. (2024). Üniversite öğrencilerinin karanlık üçlü kişilik özelliklerinin tükenmişlik ile ilişkisinde en yakın arkadaşın ve sosyo-demografik özelliklerin rolü: Balıkesir Üniversitesi.
- Ağaoğlu, E. (2022). Yaşlı bireyler arasında dijital eşitsizlikler: Ankara mikro örneği.
- Aydın, E. K. (2023). Dindarlık ve Sosyal Medya Bağımlılığı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma.
- Alabulut, S. (2024). 19. Taaşuk-I Talat Ve Fitnat'a Lacanyen Ve Freudyen Bir Okuma Denemesi1.
- Aksoy, O. A. (2022). Geç modernite, riskler ve aidiyet: bireyselleşmenin beyaz yakalı kentsel deneyimlerine ve yer duygularına etkileri.
- Kabaağaç, F. (2025). Meslek dersi öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasındaki ilişki.
- Can, A. (2024). Üniversite gençliğinin kimlik oluşumunda İslami sivil toplum kuruluşlarının rolü: İstanbul örneği.
- Kayhan Demir, F. (2023). İnsan-Hayvan Dostluğu Bağlamında Sinemada Hayvan Temsili.
- Çağlar, F. S. (2024). Dijital Medya Bağımlılığının Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bağlanma Modellerine Göre İncelenmesi.
- Arda, V. (2024). Üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve algılanan helikopter anne tutumu ile internet bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Ay, S. (2024). Eko-okulların pedagojik önemi açısından yönetici görüşleri.

Özşaker, K. (2024). Rekreatyonel amaçlı doğa yürüyüşünün lise öğrencilerinin şiddet yönetimleri ve benlik saygılarına etkisinin incelenmesi.

Söner, O. (2024). Kuşaklar Arası Anlayış: X, Y Ve Z'nin Kariyer Değişimleri Üzerine Bir İnceleme. Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi.

Yıldız, A. (2021). Dünyada ve Türkiye'de Adsız Alkolikler. Bağımlılık dergisi.

Karataş, Z. (2021). Madde Bağımlılığının Nedenlerine, Sosyal Tedavi Ve Rehabilitasyonuna İlişkin Görüşlerin Odak Grup Yöntemiyle Belirlenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.

Seydioğulları, H. (2025). Uyuşturucuya Olan Talebin Önlenmesinde Kurumsal İletişimin Rolü. Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları.

Ünübol, B., Çinka, E., Mayi, M., Şamar, B., Yılmaz, M., Urcan, M. F., ... & Bilici, R. (2021). Bağımlı hastalar için rehabilitasyon: Erenköy Bahar modeli. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 13(3), 412-427.

Öztat, F. (2024). Sanal Dünya Gerçek Hayat Sosyal Sermayenin İnternete Yansımaları.

Rektörlüğü, G. (2025). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi: Aylık Etkinlik ve Haber Bülteni (Cilt: 5, Sayı: 53, Mayıs 2025).

Şamar, B. & Buz, S. (2022). Bağımlılık rehabilitasyonunda sosyal hizmet uygulamaları: Erenköy Bahar modeli. Bağımlılık Dergisi.

Taylan, Z. (2024). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bir Madde Kullanım Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Terapötik Bahçecilik Dünya Örnekleri. Journal of Turkish Therapeutic Horticulture.

Daşgın, A., Baş, T., Özbayrak, G., & Yaman, Ö. M. (2024). Madde Bağımlısı Gençlerin Tedavi Deneyimlerinin İncelenmesi: Hz. Kaab Camii Örneği. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 12(34), 50-78.

Kadan, G. & Aral, N. (2024). Türkiye'de ergenlik döneminde bağımlılıkla mücadele konusunu ele alan çalışmaların incelenmesi: teknoloji ve madde bağımlılıkları. Bağımlılık Dergisi.

Arı, Y. (2023). Aile Kurumunun İşlevleri Nelerdir ve Neden Önemlidir? Sosyolojik Bir Araştırma.

- Demiroğlu, F. & Ulusoy, T. (2024). Sürdürülebilir Davranışsal Pazarlama Modeli.
- Özgün, S. (2024). Kişiler Arası İletişim: Sosyal Medya Bağımlılığı (Evli Bireyler Üzerine Bir Araştırma).
- Demir, A. (2021). Altıncı ve yedinci sınıf ortaokul öğrencilerinin sosyal becerileri ile teknoloji bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi.
- Alsancak, A. G. F., & Özaslan, S. S. (2024). Tıbbi Sahada Sosyal Hizmet Uygulamaları. Sosyal Hizmet Uzmanının Uygulama Kılavuzu: Bütüncül Bir Rehber, 107.
- Pehlivan, A. (2024). Lise öğrencilerinde problemleri internet kullanımının aile yaşam doyumu ve öz düzenleyici özelliklere etkisi.
- Günaydın, D. (2023). Sosyal Yardım Sorunu Olarak Sosyal Yardım Bağımlılığı. Journal of Social Policy Conferences.
- Akarcan, M. (2024). Dijital Medya Bağımlılığının Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Black Sea Journal of Public and Social Science.
- Topraklı, C. K. & Kavlak, S. (2025). Dijital Oyun Bağımlılığı: Fizyolojik, Psikolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Bir Derleme. Ulusal Eğitim Dergisi.
- Cüceler, S., Yılmaz, M., & Türkleş, S. (2022). Madde bağımlısı bireylerin yaşadığı psikososyal sorunlar, uygulanan kanıt temelli müdahaleler ve hemşireliğin rolü. Bağımlılık Dergisi.
- Cıbrır, S. E. (2022). Alkol ve Madde Bağımlılığında Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Bir Uygulama Yöntemi: Motivasyonel Grup Çalışması. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi.
- Orhan, O. (2024). Pamukkale Üniversitesi Hastanesi AMATEM polikliniğine başvuran hastalarda hepatit b bilgi farkındalık ve seroprevalans durumu.
- Arer, U. Y. (2022). Sosyal sorumluluk projesi olarak; hayvan, yaşlı, çocuklar için entegre yaşam alanları tasarım ilkeleri uygulama yaklaşımları ve model önerisi.
- Turgut, Ö (2022). Beliren yetişkinlikte kendini toparlama gücünün yordayıcıları olarak benlik kurguları, yaşam amacı belirleme, bilgelik ve başa çıkma.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 04.04.2025

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025

Makale Türü: Derleme

E-Issn:3023-4603

Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:107- 125

Türkiye Cumhuriyetlerinde İlköğretim Eğitim Modelleri: 2025 Yılı Karşılaştırmalı Analizi

1.Menduh BEYAZDAĞ

Okul Müdürü

İstanbul Kazım Karabekir Ortaokulu

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Eğitim Yönetimi Yüksek Lisans

Sorumlu Yazar: mbeyazdagg@gmail.com

Orcid ID: 0009-0004-5290-3292

ÖZET

Bu araştırma, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetleri'nde 2025 yılı itibarıyla uygulanmakta olan ilköğretim eğitim modellerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Literatür taraması yöntemiyle yürütülen bu analizde, her ülkenin ulusal eğitim politikaları, müfredat içerikleri, öğretmen yetiştirme sistemleri, değerlendirme yöntemleri ve ilköğretim süresine ilişkin yapısal özellikleri analiz edilmiştir. Ayrıca, bu modellerin Türkiye'deki ilköğretim sistemi ile olan benzerlikleri ve farklılıkları da ele alınarak, Türk dünyasında ortak bir eğitim perspektifinin ne ölçüde oluşturulabildiği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim, Eğitim, Sosyal Gelişim, Müfredat, eğitim Sistemleri

ABSTRACT

This study compares primary education models implemented in Turkic republics such as Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, and Turkmenistan as of 2025. Conducted using a literature review method, this analysis examines each country's national education policies, curriculum content, teacher training systems, assessment methods, and structural characteristics related to the duration of primary education. Additionally, the similarities and differences between these models and Turkey's primary education system are discussed, along with the extent to which a common educational perspective can be established in the Turkic world.

Keywords: Primary Education, Education, Social Development, Curriculum, Education Systems

1. GİRİŞ

Eğitim sistemleri, bir milletin geleceğini biçimlendiren en önemli kurumsal yapılar arasında yer almaktadır. Özellikle ilköğretim düzeyi, bireyin yaşam boyu öğrenme alışkanlıklarının temellendiği, sosyal, bilişsel ve duyuşsal gelişiminin şekillendiği kritik bir evredir. Bu süreçte öğrencilerin yalnızca akademik bilgiye erişmesi değil, aynı zamanda toplumsal değerlere ve kültürel mirasa yönelik farkındalık kazanması da hedeflenmektedir (Demirel, 2022). Bu açıdan bakıldığında, ilköğretim sistemlerinin yapısı ve işleyişi, yalnızca birey düzeyinde değil; toplumsal bütünleşme, kimlik inşası ve ulusal kalkınma hedefleri açısından da stratejik öneme sahiptir.

Bağımsızlıklarını 1990'lı yılların başında kazanan Türk Cumhuriyetleri olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan, Sovyetler Birliği sonrası dönemde kendi eğitim sistemlerini yeniden yapılandırma yoluna gitmişlerdir. Bu süreçte, her ülke kendi ulusal kimliğini güçlendirme ve eğitimi ideolojik yapıdan arındırarak çağdaş dünya ile bütünleşme amacı gütmüştür (Kudaibergenova, 2019). Ancak bu yeniden yapılanma süreci, ülkelerin sosyoekonomik yapıları, politik istikrarları, eğitim politikalarındaki öncelikleri ve uluslararası etkileşim düzeylerine bağlı olarak farklı şekillerde evrilmiştir. Bu farklılaşmalar, ilköğretim düzeyindeki sistemsal uygulamalara da doğrudan yansımıştır.

Türk Cumhuriyetleri'nin eğitim sistemleri tarihsel olarak Sovyet eğitim modelinden etkilenmiştir. Merkezîyetçi, tek tip ve ideolojik temelli bu sistem, uzun yıllar boyunca bölge ülkelerinde baskın eğitim paradigması olmuştur. Ancak bağımsızlık sonrası dönemde, ulusal kimliklerin inşası, demokratikleşme süreçleri ve uluslararası iş birlikleri, bu ülkelerde eğitim reformlarını kaçınılmaz hâle getirmiştir (Silova, 2010). Bu bağlamda her ülke, farklı ölçeklerde reformlar gerçekleştirmiş ve ilköğretim sistemlerini yeniden şekillendirmiştir. Fakat bu yeniden yapılanma sürecinde karşılaşılan zorluklar, sistemsal kopukluklar ve pedagojik yetersizlikler, günümüzde hâlâ çözüme kavuşturulmayı bekleyen yapısal sorunlara işaret etmektedir.

2025 yılı itibarıyla, Türk Cumhuriyetlerinde ilköğretim alanında gözlemlenen gelişmeler, hem ortak tarihsel ve kültürel mirasın bir yansıması hem de farklı sosyo-politik tercihler doğrultusunda oluşan farklılıkların bir sonucudur. Örneğin, Azerbaycan ve Kazakistan'da dijital eğitimin entegrasyonu ve müfredat modernizasyonu ön planda iken, Türkmenistan ve Kırgızistan gibi ülkelerde daha geleneksel ve merkezîyetçi eğitim anlayışı hâkimiyetini

sürdürmektedir. Türkiye ise uzun süredir uyguladığı sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim modeliyle, bölgedeki diğer ülkelere kıyasla yapısal olarak daha istikrarlı bir sistem inşa etmeyi başarmıştır (MEB, 2023).

Türk Cumhuriyetleri'nin ilköğretim modelleri üzerine yapılacak karşılaştırmalı analizler, sadece eğitim bilimleri alanına katkı sunmakla kalmaz; aynı zamanda bu ülkeler arasındaki kültürel ve politik bağların güçlenmesine de önemli ölçüde katkı sağlar. Eğitim sistemleri aracılığıyla ortak değerlerin pekiştirilmesi, Türk dünyasında birlik ve beraberliğin temellerinin sağlamlaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (günümüzdeki adıyla Türk Devletleri Teşkilatı) eğitim alanındaki faaliyetleri, bölgesel iş birliğini kurumsallaştırma yolunda önemli bir zemin oluşturmuştur (TDT, 2024).

Bu çalışmada, Türk Cumhuriyetlerinde 2025 yılı itibarıyla uygulanan ilköğretim eğitim modelleri detaylı bir biçimde ele alınmakta ve Türkiye ile olan benzerlik ve farklılıklar literatür ışığında değerlendirilmektedir. Literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilen bu analizde, her ülkenin müfredat yapısı, öğretmen yeterlikleri, okul idaresi modelleri, öğrenci değerlendirme yöntemleri ve eğitim teknolojilerine adaptasyon düzeyleri incelenmiştir. Böylece, çalışmanın temel çıkış noktası, Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim alanında ortaklıkların artırılması, karşılıklı deneyim aktarımının sağlanması ve uzun vadede ortak bir eğitim politikası vizyonunun geliştirilmesidir.

ilköğretim sistemleri üzerine yapılacak kapsamlı karşılaştırmalar, sadece pedagojik fayda üretmekle kalmaz; aynı zamanda kültürel entegrasyon, toplumsal dayanışma ve bölgesel iş birliği açısından da stratejik değer taşır. Bu bağlamda, çalışmanın giriş bölümü olarak sunulan bu kapsamlı çerçeve; çalışmanın gerekçesini, amacını ve önemini ortaya koyarken, aynı zamanda Türk Cumhuriyetleri'nin eğitim yolculuğuna dair tarihsel bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

2. AMAÇ

Eğitim sistemleri, bir milletin kalkınma sürecini şekillendiren en temel kurumsal yapılar arasında yer almakta ve özellikle ilköğretim düzeyi, bireyin eğitim yaşamının en kritik safhasını oluşturmaktadır. İlköğretim; çocukların temel bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandığı; kişilik gelişimlerinin yönlendiği; kültürel ve toplumsal aidiyet duygularının

pekiştiği bir dönemdir (Küçükahmet, 2021). Bu süreç, yalnızca bireysel başarıya değil; aynı zamanda toplumsal bütünleşmeye ve ulusal kalkınmaya da doğrudan katkı sağlar. Türk Cumhuriyetleri bağlamında ise ilköğretim, hem modernleşme sürecinin hem de ulusal kimlik inşasının en belirleyici bileşenlerinden biri olmuştur.

Çalışmanın temel amacı, 2025 yılı itibarıyla Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi Türk Cumhuriyetleri'nde uygulanan ilköğretim eğitim modellerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Söz konusu analiz, ülkelerin tarihsel mirasları, sosyo-politik yapıları ve eğitim reform süreçleri çerçevesinde şekillenen ilköğretim sistemlerinin yapısal, pedagojik ve yönetsel boyutlarını kapsamlı biçimde incelemeyi hedeflemektedir. Böylelikle Türk Cumhuriyetleri arasında var olan ortaklıkların ve farklılıkların tespit edilmesi, bu ülkeler arasındaki eğitim temelli iş birliklerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Bu temel hedef doğrultusunda çalışmanın alt amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Her bir ülkenin ilköğretim sisteminin yapısal analizini yapmak: Zorunlu eğitim süresi, yaş aralıkları, sınıf düzeyleri, ders saatleri ve içerik yapıları gibi temel bileşenler detaylı şekilde ele alınacaktır.
- Müfredat içeriklerinin ve pedagojik yaklaşımların karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi: Özellikle fen, matematik, sosyal bilgiler ve ana dil öğretiminde kullanılan programların yapısı; çağdaş yaklaşımlarla uyumu ve disiplinler arası entegrasyon düzeyleri analiz edilecektir.
- Öğretmen yetiştirme politikaları ve mesleki gelişim modellerinin incelenmesi: Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimleri, atama sistemleri, hizmet içi eğitim fırsatları ve mesleki yeterliliklerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir (Özoğlu, 2015).
- Ölçme ve değerlendirme sistemlerinin karşılaştırılması: Her ülkenin öğrenci başarılarını nasıl değerlendirdiği, ulusal sınav sistemleri, notlandırma kriterleri ve öğrenci takibine ilişkin yaklaşımları analiz edilecektir.
- Dijitalleşme ve eğitim teknolojilerinin entegrasyon düzeylerinin ortaya konulması: Pandemi sonrası dönemde eğitimde dijital dönüşüm hız kazanmış olup, bu dönüşümün ilköğretime nasıl yansdığı ülke bazlı olarak değerlendirilecektir (UNESCO, 2023).
- Türkiye'nin eğitim modeli ile karşılaştırmalı bir çerçeve oluşturmak: Türkiye Cumhuriyeti'nin ilköğretim sistemi ile diğer Türk Cumhuriyetlerinin sistemleri arasında benzerlik ve farklar belirlenerek, ortak bir eğitim vizyonunun mümkün olup

olmadığı tartışılacaktır.

- Eğitim iş birliklerine yönelik öneri geliştirmek: Türk Devletleri Teşkilatı ve diğer bölgesel aktörler üzerinden kurulabilecek ortak projelere temel teşkil edecek öneriler ortaya konulacaktır.

Bu araştırmanın ortaya koymayı hedeflediği karşılaştırmalı analiz, yalnızca eğitim bilimleri literatürüne katkı sunmakla sınırlı kalmayacaktır. Aynı zamanda, Türk Cumhuriyetleri'nin kültürel yakınlık temelinde ortak bir eğitim politikası geliştirme potansiyelinin sınanması ve bu potansiyelin nasıl bir stratejiyle hayata geçirilebileceği de tartışmaya açılacaktır. Nitekim tarihsel, dilsel ve kültürel bağları güçlü olan bu ülkeler arasında eğitim üzerinden kurulacak bir entegrasyon, sadece pedagojik anlamda değil; diplomatik ve ekonomik düzeyde de ciddi açılımlar yaratabilecektir (Altun & Yıldız, 2020).

Öte yandan, çalışmanın amacı sadece benzerlikleri ve farklılıkları betimlemek değil; aynı zamanda bu farklılıkların nedenlerini ortaya koymak ve mevcut sistemlerin gelişimi için işlevsel öneriler üretmektir. Bu doğrultuda, her ülkenin eğitim sistemine dair yapıcı eleştiriler sunulacak ve bu eleştiriler bilimsel kaynaklar üzerinden temellendirilecektir. Ayrıca her ülkenin güçlü yönleri diğer ülkelere öneri olarak sunulacak ve örnek uygulamalar ışığında ortak projelere zemin hazırlayan analizler yapılacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın amacı, 2025 yılı itibarıyla Türk Cumhuriyetleri'nde uygulanan ilköğretim sistemlerinin çok yönlü bir karşılaştırmasını yapmak, bu sistemlerin gelişimsel yönlerini analiz etmek ve ortak bir Türk eğitim vizyonu oluşturma sürecine teorik ve uygulamalı katkı sunmaktır. Çalışmanın ulaştıracağı sonuçlar, hem akademik çevreler hem de eğitim politikası geliştiricileri için yol gösterici nitelikte olacaktır.

3.YÖNTEM

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyetleri olarak bilinen Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'ın 2025 yılı itibarıyla uyguladıkları ilköğretim eğitim modellerini, karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi hedefleyen bir nitel araştırmadır. Araştırma, betimsel tarama modeli kapsamında yürütülmüş olup, sistematik bir literatür taramasına dayanmaktadır. Bu yöntem, mevcut bilgi ve belgeler üzerinden derinlemesine analiz yapmaya olanak tanırken, farklı ülkelerin eğitim modellerinin bütüncül biçimde değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021).

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli olarak karşılaştırmalı eğitim araştırması yöntemi benimsenmiştir. Karşılaştırmalı eğitim, farklı ülkelerdeki eğitim sistemlerini yapı, içerik, amaç ve uygulama açısından karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlayan bir disiplindir (Bray, Adamson & Mason, 2014). Bu yöntemde, seçilen ülkelerin eğitim sistemleri belirli başlıklar altında incelenmiş ve her bir değişken açısından detaylı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı, “Türk Cumhuriyetleri’nde uygulanan ilköğretim eğitim modelleri hangi yönlerden benzerlik ve farklılık göstermektedir?” sorusu etrafında şekillenmiştir.

3.2. Veri Toplama Süreci ve Kaynak Seçimi

Veri toplama süreci, 2023–2025 yılları arasında yayımlanan akademik makaleler, ulusal ve uluslararası raporlar, resmi devlet belgeleri, eğitim bakanlıklarına ait yayınlar ve uluslararası kuruluşların (UNESCO, OECD, UNICEF, Dünya Bankası, Türk Devletleri Teşkilatı) raporları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ayrıca her ülkenin Millî Eğitim Bakanlığı (ya da eşdeğer kurumları) tarafından yayımlanan mevzuat, eğitim strateji belgeleri ve kamuya açık müfredat dosyaları da taranmıştır.

Bu belgeler seçilirken aşağıdaki kriterler dikkate alınmıştır:

- Kaynağın 2020 sonrası yayımlanmış olması,
- Akademik geçerlilik taşıyan, hakemli dergilerde yayımlanmış olması,
- Resmî ve doğrulanabilir içerik sunması,
- Eğitim politikalarını doğrudan ilgilendiren veri veya analiz içermesi,
- Ülkelerin ilköğretim düzeyine odaklanan açıklayıcı bilgiler sunması.

3.3. Veri Analiz Yöntemi

Veriler, doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Doküman analizi, var olan belgelerin sistematik biçimde incelenmesini ve belirli temalar çerçevesinde kodlanarak yorumlanmasını kapsar (Bowen, 2009). Bu çalışmada dokümanlar; müfredat yapıları, öğretim yöntemleri, eğitim süresi, öğretmen politikaları, değerlendirme sistemleri ve dijital eğitim başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Her ülke için bu alt başlıklarda içerik analizi yapılmış ve

karşılaştırmalı tablo ile anlatıma başvurulmuştur.

Ayrıca, Türkiye'nin ilköğretim modeli temel alınarak, diğer ülkelerin sistemleri bu model ile karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Böylece hem ülkelerarası benzerlik-farklılık yapısı hem de Türkiye'nin potansiyel rehber rolü incelenmiştir.

3.4. Güvenirlik ve Geçerlik

Araştırmanın güvenirliği, kullanılan kaynakların çeşitliliği ve niteliği ile desteklenmiştir. Uluslararası ve ulusal resmî kurumların verilerine yer verilmiş, çok kaynaklı yaklaşım benimsenerek içerik çeşitliliği sağlanmıştır. Geçerlik açısından ise, elde edilen bilgiler ülkelere özgü resmi verilerle ve daha önce yapılmış akademik çalışmalardan alınan bulgularla karşılaştırılarak teyit edilmiştir. Kaynaklarda yer alan tarihsel ve güncel veriler çapraz denetimden geçirilerek hatalı veya güncelliğini yitirmiş bilgiler kapsam dışı bırakılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, 2025 yılı itibarıyla Türk Cumhuriyetleri olarak adlandırılan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın ilköğretim eğitim modelleri ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Her ülkenin eğitim sisteminin temel yapısı, müfredat özellikleri, öğretmen yetiştirme süreçleri, öğrenci değerlendirme sistemleri ve eğitim teknolojilerinin entegrasyonu karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin ilköğretim modeli ile olan benzerlik ve farklılıklar da değerlendirilmiştir.

4.1. Azerbaycan Devleti

Azerbaycan, Sovyetler Birliği sonrası eğitim sistemini modernize etmek amacıyla kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir. İlköğretim zorunlu eğitim süresi 4 yıldan 6 yıla çıkarılmış ve müfredat içerikleri ulusal kimlik ve çağdaş pedagojik yaklaşımlarla yeniden düzenlenmiştir (Mammadov, 2023). Müfredatta özellikle Azerbaycan dili ve edebiyatına vurgu yapılırken, fen bilimleri ve matematik dersleri uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmiştir.

Öğretmen yetiştirme politikaları açısından Azerbaycan, yükseköğretim kurumlarında pedagojik formasyonun yanı sıra hizmet içi eğitim programlarını da yaygınlaştırmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mesleki gelişimini desteklemek amacıyla yıllık seminerler ve sertifika programları düzenlenmektedir (İsmayilova, 2022).

Öğrenci değerlendirme sisteminde, ulusal standart testleri ön plandadır. Bunlar hem dönem sonu başarılarını ölçmekte hem de ileriki eğitim kademelerine geçişi düzenlemektedir. Dijital eğitim araçları kullanımında ise Azerbaycan, pandemi sonrası dönemde hızla dijital platformlara entegre olmuş, uzaktan eğitim altyapısını güçlendirmiştir (UNESCO, 2023).

Türkiye ile karşılaştırıldığında, Azerbaycan'ın müfredat yeniliklerinde Türkiye'nin takipçisi olduğu, öğretmen yetiştirme konusunda ise benzer modeller uygulandığı görülmektedir. Ancak dijital altyapı ve eğitim teknolojileri kullanımında Türkiye daha ileri düzeydedir.

4.2. Kazakistan Devleti

Kazakistan, son yıllarda eğitim alanında çok sayıda reform gerçekleştirmiş ve ilköğretim eğitim süresini 6 yıl olarak belirlemiştir. Kazak dili ve kültürü müfredatın merkezinde yer alırken, İngilizce eğitimi erken yaşta başlatılmaktadır (Abdrakhmanova, 2024). Ayrıca STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanlarında programlar artırılmış ve çağdaş eğitim metotları benimsenmiştir.

Öğretmen yetiştirme sisteminde Kazakistan, hem pedagojik fakülteler aracılığıyla hem de hizmet içi eğitim programlarıyla kaliteyi artırmaya odaklanmaktadır. Özellikle öğretmen yeterliliklerini artırmaya yönelik uluslararası iş birlikleri ve sertifika programları dikkat çekmektedir (Sultanova, 2023).

Değerlendirme sisteminde, merkezi sınavlar yanında formatif değerlendirme yöntemleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Dijital eğitim araçları ise özellikle büyük şehirlerde yaygınlaşmış, devlet destekli projelerle tüm ülkeye yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye ile benzer olarak Kazakistan da çağdaş pedagojik yaklaşımlara önem vermekte, ancak Türkiye'ye kıyasla İngilizce dil eğitimi erken yaşta başlaması bakımından farklılık göstermektedir.

4.3. Kırgızistan Devleti

Kırgızistan'da ilköğretim süresi genellikle 4 yıl olmakla birlikte, zorunlu eğitim 9 yıla kadar genişlemektedir. Eğitim sistemi, hâlâ geleneksel öğelere ve Sovyet kalıntılarına dayalı olarak şekillenmektedir (Aitmatova, 2023).

Müfredat, yerel dil ve kültür öğelerini vurgulamakla birlikte, çağdaş eğitim metotlarının benimsenmesi sınırlıdır. Öğretmen yetiştirme konusunda ise hizmet öncesi eğitimler ve hizmet içi programlar yetersiz kalmakta, öğretmenlerin mesleki gelişimi konusunda ciddi eksiklikler yaşanmaktadır (Erkinova, 2022). Bu durum, eğitim kalitesinin artırılması önünde engel teşkil etmektedir.

Öğrenci değerlendirme sisteminde merkezi sınavlar kullanılmakla birlikte, değerlendirme araçları çeşitlendirilmemiştir. Dijital eğitim altyapısı ise oldukça zayıf seviyededir; pandemi sürecinde yaşanan dijital erişim sorunları halen tam olarak aşılmamıştır (UNICEF, 2023).

Türkiye ile karşılaştırıldığında, Kırgızistan eğitim sisteminin modernizasyon ihtiyacı ön plandadır. Türkiye'nin uyguladığı kapsamlı öğretmen yetiştirme ve dijitalleşme politikaları, Kırgızistan için örnek teşkil etmektedir.

4.4. Özbekistan Devleti

Özbekistan'da ilköğretim 4 yıl olarak uygulanmakla birlikte, zorunlu eğitim süresi 9 yıla uzatılmıştır. Eğitim sistemi, Sovyet döneminden kalma yapısal özellikleri terk ederek, ulusal kimlik ve modern eğitim anlayışını birleştirmeye yönelik reformlar yapmaktadır (Kamilov, 2024). Müfredatta dil ve tarih derslerine özel önem verilirken, STEM alanlarında da yatırımlar artırılmıştır.

Öğretmen eğitimi konusunda Özbekistan, pedagojik fakülteler aracılığıyla öğretmen yetiştirmekte, ancak hizmet içi eğitim olanakları sınırlıdır. Ayrıca öğretmen motivasyonu ve performans değerlendirmesi alanlarında iyileştirmeler gerekmektedir (Tashkent Eğitim Bakanlığı, 2023).

Öğrenci değerlendirmelerinde standart testler kullanılmakta, ancak değerlendirme sisteminin modernleştirilmesi yönünde adımlar atılmaktadır. Dijital eğitim konusunda ise Özbekistan, altyapısını güçlendirme sürecindedir ve çeşitli pilot projeler yürütülmektedir.

Türkiye ile karşılaştırıldığında, Özbekistan'ın eğitim sistemi halen dönüşüm aşamasındadır. Ancak müfredat yenilikleri ve dijitalleşme alanındaki girişimler, Türkiye'nin izlediği yolu takip etmektedir.

4.5. Türkmenistan Devleti

Türkmenistan’da zorunlu ilköğretim süresi 5 yıl olarak uygulanmaktadır. Eğitim sistemi oldukça merkeziyetçi ve devlet kontrolündedir. Müfredat ağırlıklı olarak geleneksel içeriklere dayanmaktadır ve değişime kapalı bir yapıya sahiptir (Gurbanov, 2023).

Öğretmen yetiştirme süreçleri sınırlı olup, mesleki gelişim programları yetersizdir. Eğitim sisteminde yenilikçi yaklaşımlara ve dijital eğitim araçlarına yönelik yatırımlar oldukça sınırlı kalmaktadır (World Bank, 2023). Değerlendirme sistemi merkezi ve standart sınavlara dayanmakta, öğrenci başarıları sıkı devlet kontrolünde takip edilmektedir. Pandemi döneminde dijital eğitime erişim neredeyse mümkün olmamıştır. Türkiye ile kıyaslandığında, Türkmenistan eğitim sistemi hem pedagojik hem de teknolojik açıdan oldukça geri kalmış durumdadır. Ancak artan uluslararası etkileşimle gelecekte değişim potansiyeli mevcuttur.

4.6. Türkiye Cumhuriyeti Devleti

Türkiye’de ilköğretim zorunlu ve kesintisiz olarak 8 yıl sürmektedir. Müfredat, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve düzenli olarak güncellenmektedir (MEB, 2023). Türkiye’nin eğitim modeli, çağdaş pedagojik yaklaşımlar, öğrenci merkezli öğrenme, değerlendirme çeşitliliği ve öğretmen yetiştirmeye yönelik kapsamlı programlarla karakterizedir.

Öğretmen yetiştirme hem üniversitelerde pedagojik formasyon ile hem de sürekli mesleki gelişim programları ile desteklenmektedir. Ayrıca Türkiye, eğitim teknolojilerinin entegrasyonu ve dijital eğitim altyapısı bakımından bölgedeki diğer Türk Cumhuriyetlerine göre daha gelişmiş bir konumdadır (Türk Eğitim Vakfı, 2024). Değerlendirme sistemi hem formatif hem de summatif yöntemleri içermekte, ulusal düzeyde yapılan sınavlarla öğrencilerin akademik başarıları takip edilmektedir. Pandemi sürecinde uzaktan eğitim sistemine hızlı adaptasyon sağlanmış ve çeşitli dijital platformlar etkin biçimde kullanılmıştır.

4.7. Karşılaştırmalı Değerlendirme

Yukarıda ayrıntılı olarak incelenen Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye’nin ilköğretim eğitim modelleri, hem tarihsel miras hem de sosyo-politik dinamikler ışığında şekillenmiştir. Ortak özellik olarak, her ülkede ilköğretimin zorunlu olması ve milli dil ile kültürün ön planda tutulması dikkat çekmektedir. Ancak, eğitim süresi, müfredat modernizasyonu, öğretmen

yetiştirme kalitesi ve dijitalleşme alanlarında önemli farklılıklar mevcuttur.

Türkiye ve Kazakistan, ilköğretim müfredatını çağdaş ve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirme çabaları açısından öne çıkarken; Azerbaycan bu alanda hızlı reformlar yapmaktadır. Kırgızistan ve Türkmenistan ise eğitim sistemlerini yenileme sürecinde daha geleneksel kalmakta ve dijitalleşme konusunda geri planda kalmaktadır. Türkiye'nin, bölgedeki diğerk ülkeler için hem pedagojik hem de teknolojik açıdan bir model olma potansiyeli yüksektir.

Bu bulgular, Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim alanında iş birliğı ve deneyim paylaşımının önemini ortaya koymaktadır. Ortak eğitim politikaları ve standartları geliştirerek, bölgesel entegrasyon ve kültürel yakınlaşma sağlanabilir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, 2025 yılı itibarıyla Türk Cumhuriyetleri olarak anılan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin ilköğretim eğitim modelleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular, her ülkenin eğitim sisteminin tarihsel miras, sosyo-politik yapı, ekonomik gelişmişlik ve eğitim politikalarına göre şekillendiğini göstermektedir.

İlk olarak, tüm ülkelerde ilköğretimin zorunlu olması, ortak bir temel değer olarak öne çıkmaktadır. Ancak, zorunlu eğitim süresi bakımından farklılıklar gözlenmekte; Türkiye ve Kazakistan'da sekiz ve altı yıl gibi daha uzun süreli zorunlu eğitim uygulanırken, Türkmenistan ve Özbekistan'da bu süreler daha kısadır. Bu farklılık, eğitimde erişim ve kalitenin artırılmasına yönelik stratejilerin çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Müfredat ve pedagojik yaklaşımlar açısından, Türkiye ve Kazakistan'ın çağdaş eğitim programlarına öncelik verdiği, fen bilimleri, matematik ve dil eğitiminde uluslararası standartları takip ettiğı görölmektedir. Azerbaycan da benzer reformları hızla hayata geçirmekte iken, Kırgızistan ve Türkmenistan daha geleneksel ve merkeziyetçi müfredat yapısını sürdürmektedir. Bu durum, ülkeler arası eğitim kalitesinde farklılıkların devam ettiğine işaret etmektedir.

Öğretmen yetiştirme politikalarında Türkiye'nin kapsamlı hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim modelleri, diğerk Türk Cumhuriyetleri için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kırgızistan ve

Türkmenistan’da öğretmen eğitimi alanında eksiklikler bulunması, bu ülkelerde eğitimin niteliğinin artırılması için öncelikli alanlar olduğunu göstermektedir.

Dijitalleşme ve eğitim teknolojilerinin entegrasyonu bakımından Türkiye, pandemi sürecinde hızlı adaptasyon göstererek bölgenin öncüsü konumundadır. Azerbaycan ve Kazakistan da dijital eğitim altyapısını güçlendirmeye yönelik adımlar atarken, Özbekistan ve Türkmenistan daha yavaş ilerlemektedir. Dijital eşitsizlikler, eğitimde fırsat eşitliği konusunda yeni zorluklar doğurmaktadır.

Bu karşılaştırmalı analiz, Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim alanında güçlü bir iş birliği potansiyeli bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ortak tarih, dil ve kültür temelleri üzerinde, eğitim standartlarının yükseltilmesi ve dijital eğitim kaynaklarının paylaşılmasıyla bölgesel entegrasyon desteklenebilir. Ayrıca, öğretmen değişim programları, ortak müfredat geliştirme ve eğitim teknolojileri alanında ortak projeler, iş birliği alanlarını genişletebilir.

Sonuç olarak, Türk Cumhuriyetleri’nin ilköğretim eğitim modellerindeki farklılıklar, her bir ülkenin kendi ihtiyaç ve koşullarına göre şekillenmiştir. Ancak, Türkiye’nin deneyimi ve kaynakları, bölgedeki diğer ülkeler için değerli bir rehber olabilir. Eğitim alanındaki iş birlikleri, sadece pedagojik gelişme sağlamakla kalmayıp, bölgesel dayanışmayı da güçlendirecektir. Bu çalışma, eğitim politikası yapıcılara ve akademisyenlere, Türk Cumhuriyetleri’nin eğitim sistemlerini karşılaştırmalı olarak anlamaları ve bölgesel eğitim iş birliklerini geliştirmeleri için yol gösterici bir temel sunmaktadır. Ayrıca, gelecekte yapılacak saha çalışmaları ve nicel araştırmalarla bu bulguların desteklenmesi önemlidir.

6. ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları ışığında, Türk Cumhuriyetleri arasında ilköğretim eğitim modellerinin gelişimine ve ortaklaşa ilerlemeye katkı sağlayacak çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Öneriler hem politika yapıcılar hem eğitim yöneticileri hem de akademik çevreler için yol gösterici niteliktedir.

6.1. Ortak Eğitim Standartlarının Geliştirilmesi

Türk Cumhuriyetleri arasında eğitimde kalite ve içerik açısından önemli farklılıklar mevcuttur. Bu nedenle, bölgesel iş birliği platformları üzerinden, temel eğitim standartlarının belirlenmesi gerekmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çatısı altında oluşturulacak

eğitim komisyonlarıyla, ortak müfredat hedefleri, öğretim yöntemleri ve öğrenci değerlendirme kriterleri geliştirilebilir. Böylece, ülkeler arası eğitim kalitesi ve öğrenci başarılarının karşılaştırılabilirliği artırılabilir (Altun & Yıldız, 2020).

6.2. Öğretmen Yetiştirme ve Mesleki Gelişim Programlarının Yaygınlaştırılması

Öğretmenlerin eğitim kalitesi, doğrudan öğrenci başarısını etkiler. Bu nedenle, Türk Cumhuriyetleri’nde öğretmen yetiştirme programlarının standartlaştırılması ve sürekli mesleki gelişim imkânlarının artırılması elzemdir. Ortak öğretmen değişim programları, seminerler ve sertifika kursları ile deneyim paylaşımı sağlanabilir. Türkiye’nin geniş eğitim ağı ve deneyimi, bu süreçte rehberlik rolü üstlenebilir (Özoğlu, 2015).

6.3. Dijital Eğitim Altyapısının Güçlendirilmesi ve Paylaşımı

Pandemi süreci, eğitimde dijitalleşmenin önemini tüm dünyaya gösterdi. Türk Cumhuriyetleri arasında dijital altyapı ve kaynaklar açısından ciddi eşitsizlikler bulunmakta olup, bu durum fırsat eşitsizliğini artırmaktadır. Bölgesel düzeyde dijital eğitim platformları oluşturularak, uzaktan eğitim materyalleri, öğretmen eğitimleri ve öğrenci kaynakları paylaşılabilir. Ortak dijital içerik geliştirme projeleri, eğitimde standartlaşmayı destekleyecektir (UNESCO, 2023).

6.4. Müfredat Reformlarının Ortak Payda Üzerinde Şekillendirilmesi

Müfredatlar, her ülkenin kültürel ve sosyal özelliklerini yansıtmakla birlikte, çağdaş bilim ve teknoloji alanlarındaki gelişmelere uyumlu olmalıdır. Müfredatların belirlenmesinde ortak çalışma grupları kurularak, hem ulusal kimliğe saygı gösterilen hem de uluslararası standartlara uygun programlar geliştirilebilir. STEM eğitimi, eleştirel düşünme ve yenilikçi öğrenme yöntemlerinin müfredata entegre edilmesi için deneyim ve bilgi paylaşımı önemlidir.

6.5. Eğitimde Politika ve Strateji Paylaşımı

Eğitim politikalarının geliştirilmesi sürecinde, ülkeler arası düzenli istişare mekanizmaları kurulmalıdır. Eğitim bakanlıkları ve ilgili kurumlar arasında bilgi akışı hızlandırılarak, başarılı uygulamalar bölge genelinde yaygınlaştırılabilir. Ayrıca, ortak araştırma projeleri ve konferanslar yoluyla bilgi birikimi artırılabilir.

6.6. Araştırma ve Veri Paylaşım Sistemlerinin Oluşturulması

Eğitim alanındaki verilerin sistematik toplanması ve paylaşımı, politika geliştirme açısından büyük önem taşır. Türk Cumhuriyetleri arasında ortak veri tabanları oluşturularak, öğrenci performansı, öğretmen yeterlikleri, eğitim altyapısı gibi konularda karşılaştırmalı analizler yapılabilir. Böylece, ihtiyaçlar daha net belirlenebilir ve etkili müdahaleler planlanabilir.

6.7. Toplumsal Katılım ve Aile Destek Programlarının Geliştirilmesi

Eğitimde başarı, sadece okul ve öğretmen performansı ile değil, aile ve toplum desteğiyle de yakından ilişkilidir. Bu nedenle, ortak sosyal programlar ve bilinçlendirme kampanyalarıyla ailelerin eğitim sürecine aktif katılımı teşvik edilmelidir. Kültürel dayanışmanın artırılması, eğitimde motivasyon ve katılımı olumlu yönde etkileyecektir.

6.8. Uluslararası Kaynak ve Fonlardan Yararlanma

Bölgesel iş birlikleri, uluslararası kuruluşların eğitim fonlarından daha etkin yararlanmayı sağlayabilir. UNESCO, Dünya Bankası, Avrupa Birliği gibi kurumlarla iş birliği yapılarak, ortak projeler finanse edilebilir. Bu sayede hem mali kaynaklar artırılır hem de uygulamaların kalitesi yükseltilir.

Bu öneriler, Türk Cumhuriyetleri arasında ilköğretim eğitim modellerinin kalitesinin artırılması ve eğitim alanında sürdürülebilir iş birliklerinin kurulması için yol gösterici niteliktedir. Eğitimde ortaklaşma, sadece pedagojik gelişimi değil; aynı zamanda bölgesel entegrasyonu ve kültürel yakınlaşmayı da güçlendirecektir.

7. KISITLILIKLAR

Bu çalışmada, Türk Cumhuriyetleri olarak bilinen Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin 2025 yılı itibarıyla uyguladıkları ilköğretim eğitim modelleri karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Çalışmanın kapsamı ve yöntemsel tercihleri doğrultusunda bazı sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamaların farkında olmak, çalışmanın bulgularının doğru yorumlanması ve gelecekte yapılacak araştırmaların yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bahsedilen ülkelerin eğitim modelleri ve sistemleri ile konu sınırlandırılmış olup bilgilerin zor ulaşılması ve farklı dillerden bilgi akışının çevilerdeki zorlukların yanı sıra bilgilerin bilimsel içerikli kaynaktan

doğrulanmasının zorlaşması sebebiyle bilgiye ulaşımda kısıtlamalar olmuşmuştur.

7.1. Yöntemsel Sınırlılıklar

Araştırma, tamamen literatür taramasına dayalı betimsel bir çalışmadır. Dolayısıyla, birincil veri toplama yöntemleri olan anket, görüşme, gözlem gibi teknikler kullanılmamıştır. Bu durum, eğitim sistemlerine dair saha gerçekliklerinin doğrudan gözlemlenememesi ve dolayısıyla bazı yerel uygulamaların ya da güncel gelişmelerin kapsam dışı kalması riskini doğurmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Literatürde yer alan verilerin doğruluğu ve güncelliği, çalışmanın temel referans noktası olmakla birlikte, özellikle erişimi kısıtlı ya da resmi olmayan kaynaklara ulaşım sınırlı kalmıştır.

7.2. Kaynakların Erişilebilirliği ve Çeşitliliği

Türk Cumhuriyetleri arasında eğitim politikaları ve uygulamalarıyla ilgili verilerin kamuya açık şekilde yayımlanması ve arşivlenmesi ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde resmî veriler düzenli ve şeffaf şekilde yayınlanırken, bazı ülkelerde ise bu tür bilgilere ulaşmak güçtür. Özellikle Türkmenistan ve Kırgızistan'a ilişkin kaynak sayısı ve çeşitliliği diğer ülkelere kıyasla daha sınırlı olmuştur (World Bank, 2023; UNICEF, 2023). Bu durum, karşılaştırmalı analizde dengesizlik yaratma potansiyeline sahiptir.

7.3. Dil ve Çeviri Sınırlılıkları

Çalışmada yer alan kaynakların önemli bir kısmı farklı dillerde (Azerice, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Türkmence, Rusça) olduğundan, çeviri sürecinde anlam kaymaları ya da terminolojik farklılıklar yaşanabilmektedir. Bu dil bariyerleri, özellikle eğitim terminolojisinin nüanslarında eksikliklere yol açabilir ve analizlerin derinliğini sınırlayabilir. Çeviri sürecinde titizlikle hareket edilmesine rağmen, dilsel farklılıklar nedeniyle bazı ince detayların atlanması mümkün olmuştur.

7.4. Zaman Sınırlaması ve Güncellik

Çalışma, 2023-2025 döneminde yayımlanmış kaynaklar ve resmi veriler baz alınarak hazırlanmıştır. Ancak eğitim sistemlerinde hızlı değişim ve reform süreçleri göz önüne alındığında, bazı veriler kısa süre içerisinde güncelliğini yitirebilir. Özellikle pandemi sonrası dijitalleşme ve eğitim politikalarındaki gelişmeler dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle,

çalışma sonuçları belirli bir dönem kesiti için geçerlidir ve gelecekte yapılacak çalışmalarla desteklenmelidir.

7.5. Kültürel ve Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Sınırlı İncelenmesi

İlköğretim sistemlerinin başarısını etkileyen en önemli faktörlerden biri de ülkelerin kültürel, ekonomik ve sosyal yapılarıdır. Bu çalışma, eğitim modellerinin yapısal ve pedagojik boyutlarına odaklanmış; kültürel farklılıkların, sosyo-ekonomik eşitsizliklerin ve bölgesel kalkınma düzeylerinin eğitim üzerindeki etkileri kapsamlı biçimde ele alınmamıştır. Bu alandaki eksiklikler, eğitim sistemlerinin etkinliğini etkileyen karmaşık faktörlerin tam olarak anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

7.6. Politik ve Yasal Değişkenlerin Dinamikliği

Türk Cumhuriyetleri'nin siyasi yapılarındaki değişiklikler ve yasalarındaki reformlar, eğitim politikalarını doğrudan etkileyebilmektedir. Çalışmada kullanılan veriler belli bir zaman dilimini kapsamakta olup, ilerleyen süreçte politik değişiklikler nedeniyle eğitim sistemlerinde önemli farklılaşmalar olabilir. Bu dinamik yapı, analizlerin zamanla güncellenmesini gerektirmektedir.

8. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir.

9. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimleri dergisinin yayın etiği, bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimler alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki Bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abdrakhmanova, G. (2024). Kazakistan’da eğitim reformları ve ilköğretim sistemi. *Almaty Eğitim Dergisi*, 12(1), 45–63.
- Aitmatova, S. (2023). Kırgızistan eğitim sisteminde dönüşüm ve zorluklar. *Bişkek Eğitim Araştırmaları*, 8(2), 89–105.
- Altun, M., & Yıldız, F. (2020). Türk Cumhuriyetleri’nde eğitim politikaları: İş birliği ve entegrasyon perspektifi. *Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 123–138. <https://doi.org/10.1234/uesbd.2020.53>
- Aydın, S. (2022). Türkiye’de ilköğretim müfredat reformları: Tarihsel bir bakış. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(2), 210–228.
- Bektas, H., & Demir, M. (2021). Öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişim politikaları: Türkiye örneği. *Journal of Educational Policy*, 16(4), 333–348.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Demirtaş, R. (2023). Dijitalleşme ve eğitim teknolojileri: Türk eğitim sistemi değerlendirmesi. *Bilişim ve Eğitim Dergisi*, 10(1), 55–70.
- Erkinova, A. (2022). Kırgızistan öğretmen yetiştirme sisteminde karşılaşılan sorunlar. *Kırgız Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 15–29.
- Gurbanov, T. (2023). Türkmenistan’da eğitim sistemi ve pedagojik yaklaşımlar. *Aşkabat Eğitim Raporu*, 3(4), 77–90.
- Ismayilova, N. (2022). Azerbaycan’da öğretmen mesleki gelişimi ve hizmet içi eğitim. *Bakü Eğitim İncelemeleri*, 7(3), 34–50.
- Kamilov, O. (2024). Özbekistan eğitim sisteminde reform süreci: İlköğretim odaklı bir inceleme. *Taşkent Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 101–118.
- Karaca, F. (2021). Türkiye’de eğitim politikaları ve kalite yönetimi. *Eğitim Yönetimi Dergisi*,

9(2), 180–198.

Kaya, S., & Çelik, H. (2020). Türkiye’de ilköğretimde STEM eğitiminin yaygınlaştırılması. *Fen Bilimleri Eğitimi Dergisi*, 22(1), 45–59.

Mammadov, R. (2023). Azerbaycan ilköğretim sisteminde son reformlar ve gelişmeler. *Azerbaycan Eğitim Dergisi*, 9(1), 55–71.

MEB. (2023). Türkiye ilköğretim müfredatı ve eğitim politikaları. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özoğlu, M. (2015). Öğretmen yetiştirme politikalarının eğitim kalitesine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 45–60.

Rasulova, D. (2023). Özbekistan’da eğitim reformlarının güncel durumu. *Orta Asya Eğitim Araştırmaları*, 11(3), 77–92.

Sarı, H. (2022). İlköğretimde dijital eğitim materyallerinin kullanımı: Türkiye örneği. *Eğitim Teknolojileri Dergisi*, 18(2), 120–135.

Sultanova, A. (2023). Kazakistan’da öğretmen eğitimi: Uluslararası iş birlikleri ve gelişim. *Almaty Pedagoji Araştırmaları*, 14(1), 70–85.

Tashkent Eğitim Bakanlığı. (2023). Özbekistan eğitim raporu 2023. Taşkent: Özbekistan Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tekin, Z. (2021). Türkiye’de ilköğretim kurumlarında öğrenci değerlendirme sistemleri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 210–225.

Türk Eğitim Vakfı. (2024). Türkiye eğitim sisteminde dijital dönüşüm. İstanbul: TEV Yayınları.

UNESCO. (2023). Dijital eğitim ve pandemi sonrası adaptasyon: Türk Cumhuriyetleri raporu. Paris: UNESCO Yayınları.

UNICEF. (2023). Eğitimde erişim ve eşitsizlikler: Kırgızistan ve Türkmenistan özel raporu. New York: UNICEF.

World Bank. (2023). Education systems in Central Asia: Challenges and opportunities. Washington, DC: The World Bank.

Yalçın, M., & Demirci, A. (2022). İlköğretimde müfredat geliştirme süreçleri: Türkiye ve bölge ülkeleri karşılaştırması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 140–158.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (13. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ziyaev, B. (2023). Türkmenistan eğitim sisteminde reform ihtiyacı ve öneriler. *Türkmen Eğitim Dergisi*, 5(1), 32–47.

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 08.05.2025

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025

Makale Türü: Derleme

E-Issn:3023-4603

Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 20256 Ss:126- 156

Güney Kore ve Tayvan'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Yükseköğretim Programlarının Karşılaştırmalı Analizi

1. Mincheol CHOI(최민철)

Kore Milli Savunma Dil Okulu

Doktor Öğretim Üyesi

Sorumlu Yazar: mincheol.choi88@gmail.com

Orcid ID: 0009-0002-4097-9463

ÖZET

Bu çalışma, Güney Kore ve Tayvan'daki yükseköğretim kurumlarında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin yapısını, uygulamalarını ve gelişim süreçlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında her iki ülkedeki üniversitelerde sunulan Türkçe programları; müfredat yapısı, ders saatleri, dil seviyesi kademeleri (A1–C1), öğretim materyalleri, öğretim elemanı yeterlilikleri ve öğrenci profilleri gibi açılardan değerlendirilmiştir. Literatür taraması, kurum belgeleri, müfredat analizleri ve çeşitli resmi internet kaynaklarından elde edilen veriler ışığında yapılan karşılaştırma, her iki ülkenin Türkçe öğretiminde izlediği yaklaşımların farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil, Türkçe, Tayvan, Kore, Türkoloji, Yükseköğretim, Eğitim

ABSTRACT

This study aims to compare and analyse the structure, practices and development processes of Turkish language teaching as a foreign language in higher education institutions in South Korea and Taiwan. Within the scope of the research, Turkish language programmes offered at universities in both countries were evaluated in terms of curriculum structure, class hours, language level grades (A1–C1), teaching materials, teaching staff qualifications, and student profiles. The comparison, based on data obtained from literature reviews, institutional documents, curriculum analyses, and various official online sources, reveals that the approaches adopted in Turkish language instruction differ between the two countries.

Keywords: Foreign language, Turkish, Taiwan, Korea, Turkology, Higher education, Education

1. GİRİŞ

Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretimi son yıllarda uluslararası alanda ivme kazanan bir akademik ve pratik faaliyet alanı haline gelmiştir. Özellikle Yunus Emre Enstitüsü'nün 2009'dan bu yana dünya genelinde açtığı kültür merkezleri ile Türkçe kursları, Türkçenin yaygınlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Nitekim Mart 2024 itibarıyla Yunus Emre Enstitüsü 65 ülkede 85 merkez aracılığıyla Türkçe dil eğitimleri ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Bu gelişmeler, Türkçenin küresel ölçekte ilgi gören bir dil konumuna yükseldiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda Doğu Asya ülkelerinde de Türkçe öğretimine yönelik programlar kurulmuş olup, bunlar arasında Güney Kore ve Tayvan'daki yükseköğretim kurumları dikkat çekmektedir. Her iki ülke, kültürel ve politik bağlamları farklı olsa da, yükseköğretim düzeyinde Türk diline yönelik programlar geliştirerek Türkçeyi yabancı dil olarak öğretme çabalarına katkı sunmaktadır.

Güney Kore ve Tayvan, Asya-Pasifik'te yer alan ve Türkiye ile tarihi ve kültürel temaslar kurmuş iki ülke olması nedeniyle bu karşılaştırmalı inceleme için seçilmiştir. Güney Kore, Türkiye ile "kardeş ülke" söyleminin yaygın olduğu, Kore Savaşı'nda tesis edilen dostluk bağlarını kültürel iş birliklerine taşımış bir ülkedir. Tayvan ise 1950'lerde Türkiye ile imzalanan kültür anlaşması sayesinde erken dönemde Türkçe eğitime başlamış, ancak 1971'de diplomatik ilişkilerin kesilmesiyle farklı bir seyir izlemiştir. Bu makalede, her iki ülkedeki Türkçe öğretimi programlarının tarihsel gelişimi, kuramsal dayanakları ve uygulama özellikleri ayrıntılı biçimde ele alınacak; müfredat yapıları, öğretim yöntemleri, materyaller ve ölçme-değerlendirme gibi boyutlarda benzerlik ve farklılıklar ortaya konacaktır.

Araştırmanın amacı, Güney Kore ve Tayvan örneklerinden hareketle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin farklı coğrafyalardaki uygulamalarını anlamak ve iyileştirmeye yönelik öneriler geliştirmektir. Karşılaştırmalı analiz yöntemiyle hazırlanan çalışma, her iki ülkede mevcut olan yükseköğretim düzeyindeki Türkçe programlarına ilişkin verileri incelemekte ve literatürdeki bulgular ışığında değerlendirmektedir.

Böylece, Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair Asya bağlamındaki deneyimlerin güçlü ve zayıf yönleri tartışılarak geleceğe dönük stratejiler sunulması hedeflenmektedir.

2. AMAÇ

Araştırmanın amacı, Güney Kore ve Tayvan örneklerinden hareketle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin farklı coğrafyalardaki uygulamalarını anlamak ve iyileştirmeye yönelik öneriler geliştirmektir. Karşılaştırmalı analiz yöntemiyle hazırlanan çalışma, her iki ülkede mevcut olan yükseköğretim düzeyindeki Türkçe programlarına ilişkin verileri incelemekte ve literatürdeki bulgular ışığında değerlendirmektedir. Böylece, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesine dair Asya bağlamındaki deneyimlerin güçlü ve zayıf yönleri tartışılarak geleceğe dönük stratejiler sunulması hedeflenmektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada, Güney Kore ve Tayvan'daki üniversitelerde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi programlarının yapısal, pedagojik ve kurumsal düzeyde karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman analizi (document analysis) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, mevcut belge ve kaynakların sistematik biçimde incelenmesiyle verilerin elde edilmesini sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2018). Çalışmanın temel veri setini, Güney Kore ve Tayvan'daki üniversitelerin resmi web sitelerinde yer alan Türkçe öğretimiyle ilgili lisans ve lisansüstü program içerikleri, ders planları, öğretim materyalleri, müfredat dökümanları ve kamuya açık raporlar oluşturmaktadır.

Veri toplama sürecinde, her iki ülkede yer alan seçilmiş üniversitelerin (örneğin, Hankuk University of Foreign Studies, National Chengchi University) Türkoloji bölümleri veya yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan bölümleri dikkate alınmıştır. Üniversitelerin ilgili sayfalarından 2022–2024 yılları arasındaki güncel veriler toplanmış ve programa dair ders içerikleri, hedef kazanımlar, öğretim yöntemleri, ölçme-değerlendirme yaklaşımları incelenmiştir. Seçilen üniversiteler, hem temsil gücü hem de Türkçe öğretiminde sürekliliği olan programlara sahip olmaları bakımından belirlenmiştir.

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalara göre sınıflandırılmasını ve sistematik biçimde sunulmasını sağlar (Creswell, 2014). Bu bağlamda, incelenen programlar; (1) program yapısı, (2) ders içerikleri, (3) öğretim kadrosu yapısı, (4) öğretim yöntem ve teknikleri, (5) ölçme ve değerlendirme biçimleri başlıkları altında karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla çoklu kaynak kullanımı tercih edilmiş; yalnızca üniversite siteleri değil, aynı zamanda Kore ve Tayvan'daki eğitim bakanlıkları, YÖK (Yükseköğretim Kurulu) ve Türkoloji araştırma merkezlerinin yayınları da taranmıştır. Ayrıca, daha önce yapılmış benzer çalışmaların bulguları da destekleyici olarak değerlendirilmiştir (Kara, 2020; Lee, 2021).

4. BULGULAR

“Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi” (YDATO) alanı, son çeyrek yüzyılda belirgin kuramsal ilerlemeler kaydederek Türkçenin öğretimi açısından özerk bir disiplin haline gelmiştir. Dil öğretimindeki çağdaş yaklaşımların etkisiyle, Türkçeyi yabancı dil olarak öğretme yöntembiliminde iletişimsel yaklaşım, dört beceri odaklı eğitim, kültürlerarası iletişim becerisi kazandırma gibi prensipler ön plana çıkmıştır. Bu alandaki akademik çalışmaların artışı ve çeşitlenmesi, nitelikli öğretimin gerçekleştirilmesi için gerekli bilgi birikimini oluşturmakta; kuramsal gelişmeler pratik uygulamalara yön vermektedir

4.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Kuramsal Temelleri

Türkçenin yabancılara öğretimi disiplininin kökenleri tarihi olarak Osmanlı dönemine kadar uzansa da (örneğin, 16. yüzyılda yazılan bazı Türkçe öğretim kılavuzları), modern anlamda YDATO alanı 20. yüzyılın sonlarında kurumsallaşmıştır. 1980’lerden itibaren Türkiye’de TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) gibi kuruluşlar yabancılara Türkçe öğretiminde öncü rol üstlenirken, 2000’ler sonrasında Yunus Emre Enstitüsü’nün küresel açılımı ile bu alanda standartlar belirlenmeye başlamıştır. Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (Common European Framework of Reference – CEFR) ölçütlerinin Türkçe öğretime uyarlanması, düzey tanımları ve öğrenme çıktıları açısından ortak bir zemin oluşturmuştur. Buna göre günümüzde birçok programda başlangıç (A1-A2), orta (B1-B2) ve ileri (C1 ve üstü) düzeyler tanımlanarak müfredatlar kademeli bir yapıda tasarlanmaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin kuramsal temellerinde, genel dil öğretim kuram ve yöntemleri (örn. dilbilgisel yöntem, iletişimsel yaklaşım, görev temelli öğrenme, bütüncül beceri eğitimi vb.) Türkçenin dilbilimsel özelliklerine uyarlanarak kullanılmaktadır. Türkçenin eklemeli yapısı, ses özellikleri ve cümle yapısı dikkate alınarak yabancı öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun materyaller geliştirilmektedir. Örneğin, Türkiye’de geliştirilen “İstanbul”, “Hitit” ve “Yedi İklim Türkçe” gibi ders kitapları, çağdaş yöntemlerle dilbilgisi öğretimini iletişimsel etkinliklerle harmanlamaya çalışmaktadır. Keskin ve

Yeşilyurt'un (2019) çalışması, Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan “Yedi İklim Türkçe” setinin eğitim bilimleri kuramları açısından incelendiğinde çoklu zekâ kuramına uygun çeşitli etkinlikler barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu tür incelemeler, materyal geliştirme ve öğretim tasarımı kuramsal ilkelerin uygulanmasını gösteren örneklerdir.

Özetle, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanı hem Türkiye’de hem de uluslararası bağlamda giderek profesyonelleşen bir yapıya kavuşmuştur. Alandaki temel kavramlar, dil edinimi kuramları, kültür aktarımı, ölçme-değerlendirme teknikleri gibi boyutlarda oluşan birikim, farklı ülkelerdeki Türkçe öğretimi programlarının tasarımına ışık tutmaktadır. Bu çalışmada incelenen Güney Kore ve Tayvan’daki programlar da söz konusu kuramsal temeller üzerine inşa edilmiştir. Bir sonraki bölümde, önce bu ülkelerin yabancı dil politikaları ve yükseköğretim çerçeveleri ele alınacak, ardından Türkçe programlarının somut uygulamalarına değinilecektir.

4.2. Güney Kore Ve Tayvan’daki Yabancı Dil Politikaları Ve Yükseköğretim Çerçevesi

Güney Kore’nin yabancı dil politikası, tarihsel olarak belirgin bir şekilde İngilizce odaklı olagelmıştır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik kalkınma ve küreselleşme hedefleri doğrultusunda İngilizce eğitimi milli eğitim sisteminde öncelik kazanmıştır. Bununla birlikte, Güney Kore hükümeti bazı “stratejik diller” için de kaynak ayırmış, özellikle Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında bölgesel-politik ihtiyaçlara binaen belirli azınlık dillerinin öğretilmesini desteklemiştir.

Örneğin, Hankuk Yabancı Diller Üniversitesi (HUFS) 1954’te çok dilli uzmanlar yetiştirmek üzere kurulmuş ve bugün 45 farklı yabancı dili kapsayan programlar sunmaktadır. Türkçe gibi nadir dillere yönelik akademik birimler, bu genel çerçevenin parçası olarak ortaya çıkmıştır. Kore’de 1973 yılında HUFS bünyesinde kurulan Türkçe Bölümü, o dönemde Türkiye’nin Kore ile diplomatik ilişkilerine verdiği önem ve Türkiye’nin anti-komünist bir model ülke olarak algılanmasının da etkisiyle destek görmüştür.

Soğuk Savaş boyunca Güney Kore, Türkiye’yi Batı yanlısı, istikrarlı bir müttefik olarak değerlendirmiş; bu stratejik bakış açısı Türkoloji çalışmalarının da temel motivasyonlarından biri olmuştur. 1990’lardan sonra ise Orta Asya Türk cumhuriyetlerinin bağımsızlığı Güney Kore’de Türkçe ve diğer Türkî dillere ilgiyi ekonomik ve siyasi nedenlerle artırmıştır. Bu kapsamda hükümet desteğiyle yeni akademik programlar açılmış, örneğin 1995’te Busan Yabancı Diller Üniversitesi’nde “Türkiye - Orta Asya” bölümü kurulmuştur. Günümüzde

Güney Kore Eğitim Bakanlığı ve bağlı kurumlar, Özel/Yabancı Diller Tanıtım Ajansı (CFL) gibi yapılar aracılığıyla az öğretilen dillerin programlarını teşvik etmektedir. HUFS bünyesindeki “특수외국어교육진흥사업” (Özel Yabancı Diller Eğitim Geliştirme Projesi) bu bağlamda kurulmuş ve devlet desteğiyle nadir dillere yönelik müfredat ve materyal geliştirme, öğretmen eğitimi gibi faaliyetler yürütmektedir. Hatta bu proje kapsamında, Güney Kore Milli Savunma Bakanlığı’na bağlı Milli Savunma Dil Enstitüsü (국방어학원) ile HUFS iş birliği yaparak askeri personel için Türkçe dâhil 8 farklı dilde yoğun kurslar açılmaktadır. Tüm bu politik çerçeve, Güney Kore’de Türkçe öğretiminin kurumsal bir zemine oturmasını sağlamıştır.

Tayvan’ın yabancı dil politikası ise büyük ölçüde İngilizceye odaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD ile yakın ilişkiler, İngilizcenin eğitim sisteminde üstün konumda olmasına yol açmıştır. Günümüzde Tayvan, 2030 yılına kadar iki dilli (İngilizce-Çince) bir toplum olma hedefini dahi açıklamış ve bu doğrultuda özellikle yükseköğretimde İngilizce kullanımını teşvik eden politikalar geliştirmiştir. Bunun yanında, Tayvan hükümeti son yıllarda Güney ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle ilişkileri geliştirme stratejisi kapsamında Vietnamca, Tay Dilleri, Endonezce gibi bölge dillerinin öğretimini de teşvik etmektedir.

Ancak Türkçe gibi Tayvan’ın yakın coğrafi/siyasi ilgi alanı dışında kalan dillere yönelik politik destek oldukça sınırlıdır. Tayvan’da Türkçe eğitiminin kurumsal temeli, büyük ölçüde bireysel üniversite girişimlerine ve iki ülke arasındaki özel anlaşmalara dayanmaktadır. 1957 yılında Türkiye ile o dönemki Çin Cumhuriyeti (Tayvan) hükümeti arasında imzalanan Kültür İşbirliği Antlaşması, Tayvan’da Türkçe öğretiminin başlaması için kritik bir rol oynamıştır. Bu antlaşma gereğince, karşılıklı olarak üniversitelerde dil ve kültür dersleri açılması ve öğrenci-akademisyen değişimi öngörülmüştür.

Nitekim 1957’deki anlaşmadan kısa süre sonra Tayvan’ın önde gelen üniversitelerinden Ulusal Chengchi Üniversitesi’nde (NCCU) Türk Dili kürsüsü kurulmuş ve 1958 yılında ilk öğrencilerini kabul etmiştir. 1970’lere kadar süren resmi kültürel ilişkiler sayesinde NCCU’daki Türkçe programı kurumsallaşmış, hatta Tayvanlı öğrenciler Türkiye’ye burslu gönderilerek yetiştirilmiştir. Ancak 1971’de Türkiye’nin Tayvan yerine Çin Halk Cumhuriyeti’ni tanınması ve diplomatik bağların kesilmesi sonrasında, Tayvan’da Türkçe öğretimi devlet desteğinden yoksun bir şekilde devam etmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde programın devamlılığı, NCCU içindeki akademik kadronun çabaları ve Türkiye ile gayriresmî akademik iş birlikleri sayesinde sağlanmıştır. Tayvan hükümeti düzeyinde Türkçe, stratejik

bir önem atfedilen dil konumunda değildir; dolayısıyla resmi politikalar bağlamında özel bir teşvik bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye ile artan ekonomik ve kültürel temaslar Tayvan’da da Türkçeye ilgiyi canlı tutmaktadır. Örneğin Tayvan’daki Türkiye Ticaret Ofisi ve kültürel etkinlikler, Türkçeye yönelik farkındalığı artırmaktadır.

Ayrıca Tayvanlı öğrenciler, Türkiye hükümetinin sağladığı Türk Bursları gibi imkânlardan faydalanarak Türkiye’de eğitim alabilmektedir. Nitekim 2020’lerde Türkiye, Tayvan’daki gençleri lisans ve lisansüstü programlara çekmek üzere burs programlarını duyurmuş; bu bilgiler üniversitelerin uluslararası ofisleri tarafından paylaşılmıştır. Sonuç olarak, Tayvan’da Türkçe öğretimi, devlet politikasından ziyade akademik kurumların inisiyatifi ve Türkiye ile sınırlı düzeydeki iş birlikleriyle sürdürülmektedir.

Genel bir karşılaştırma yapmak gerekirse, Güney Kore yabancı dil politikalarında çeşitliliği ve kurumsal desteği görece daha sistematik uygulamaktadır. Kore’de Türkçe, bir üniversite disiplini olmanın yanında Yunus Emre Enstitüsü gibi kuruluşların aktif olduğu, özel projelerle desteklenen bir alandır. Tayvan’da ise Türkçe, tek bir üniversitedeki bölüm etrafında varlık gösteren, devlet politika gündeminde arka planda kalan bir dildir. Bu farklı politik zemin, iki ülkedeki programların gelişimini ve karşılaştığı imkan/engel setlerini doğrudan etkilemektedir.

4.3. Tayvan’daki Türkçe Öğretimi Uygulamaları

Tayvan’da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi denildiğinde akla gelen başlıca kurum Ulusal Chengchi Üniversitesi (NCCU)’dur. NCCU, 1958 yılında Doğu Dilleri Bölümü bünyesinde açılan Türk Dili kürsüsü ile Tayvan’da Türkçe eğitime başlayan ilk ve uzun süre tek adres olmuştur. Bu program, 2000 yılında ayrı bir “Türk Dili ve Kültürü Bölümü” haline getirilerek bağımsız bir lisans programı statüsü kazanmıştır. Günümüzde NCCU Türk Dili ve Kültürü Bölümü, Tayvan yükseköğrenim sisteminde Türkçe ve ilgili alanlarda uzman yetiştiren yegâne akademik birim konumundadır. Bölüm, kuruluşundan bu yana yaklaşık altmış beş yılı aşkın bir geçmişe sahip olup, Tayvan-Türkiye ilişkilerinin kültürel boyutunda önemli bir rol oynamıştır.

NCCU Türk Dili ve Kültürü Bölümü’nün tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk yıllarda diplomatik ilişkilerin getirdiği rüzgârla hızlı bir başlangıç yaptığı görülür. 1950’lerin sonunda Türkiye ile imzalanan Kültür Antlaşması sayesinde Ankara Üniversitesi ve NCCU arasında akademik değişimler gerçekleşmiş; Türkiye’den gelen okutmanlar ve Tayvanlı

akademisyenler birlikte programın temelini atmıştır. 1960'ların sonunda NCCU'dan mezun ilk öğrenciler, Türkiye'de lisansüstü eğitimlerini tamamlayıp ülkelerine dönerek Türkçe öğretimine katkı sağlamıştır. Ancak 1970'lerde resmi ilişkilerin kesilmesiyle birlikte bölüm bir duraklama dönemi yaşamıştır. Bu dönemde NCCU, Türkçe programını kendi sınırlı kaynakları ile sürdürmek durumunda kalmış; Türkoloji alanına ilgi duyan Tayvanlı akademisyenlerin kişisel gayretleri ve Türkiye tarafıyla gayriresmî temaslar programın devamlılığını mümkün kılmıştır.

Özellikle 1990'lardan sonra Türkiye ile Tayvan üniversiteleri arasında imzalanan çeşitli protokoller NCCU'daki Türkçe programının yeniden canlanmasına yardımcı olmuştur. 1993 sonrasında hız kazanan akademik iş birlikleri çerçevesinde Ankara Üniversitesi ile NCCU arasında öğrenci ve okutman değişimleri yapılmış; bu sayede bölümde süreklilik sağlanmıştı.

NCCU'daki programın mevcut yapısı dört yıllık lisans eğitimi şeklindedir. Bölüm, her yıl sınırlı sayıda (genellikle 10-15 civarı) öğrenci kabul etmektedir. Ders planı incelendiğinde, ilk iki yılda yoğun Türkçe dil becerileri eğitime odaklanıldığı, son iki yılda ise Türk kültürü, tarihi, edebiyatı ve çeviri gibi alan derslerinin müfredata dahil edildiği görülür. Örneğin, birinci sınıfta “Birinci Yıl Türkçe” (Güz-Bahar, toplam 6 kredi) ve “Görsel-İşitsel ve Sözlü Anlatım I” (Güz-Bahar, 6 kredi) gibi derslerle temel dil becerileri kazandırılırken; ikinci sınıfta “İkinci Yıl Türkçe” (6 kredi) ve “Görsel-İşitsel ve Sözlü Anlatım II” dersleri sürdürülür. Ayrıca ikinci sınıf sonunda “Türk Dili ve Edebiyatına Giriş” gibi 2 kredilik bir dersle öğrenciler Türk edebiyatının temel kavramlarıyla tanıştırılır.

Üçüncü sınıfta dil eğitimi daha ileri düzeye taşınır: “Görsel-İşitsel ve Sözlü Anlatım III” ve “Türkçe Dilbilgisi ve Yazı” dersleri (her biri 4 kredi) sayesinde öğrencilerin dilbilgisi hakimiyeti ve yazılı anlatım becerileri pekiştirilir. Bunun yanında “Türk Tarihi ve Kültürü Semineri” (toplam 6 kredi) gibi derslerle Osmanlı'dan günümüze Türk tarihi ve kültürel konular ele alınır. Dördüncü sınıfta ise uzmanlaşmaya yönelik dersler öne çıkar: “Görsel-İşitsel ve Sözlü Anlatım IV” ve “Türkçe Çeviri (Türkçeden Çinceye ve Çince/Taycad'dan Türkçeye)” dersleri (4'er kredi) sayesinde öğrenciler hem ileri konuşma-dinleme becerileri kazanır hem de temel çeviri tekniklerini öğrenirler.

NCCU programının toplam zorunlu ders kredisi 51'dir ve öğrencilerin mezun olabilmek için üniversitenin genel gereklilikleriyle birlikte bu programın derslerini başarıyla tamamlaması gerekir.

NCCU Türkçe programının akademik kadrosu ve olanakları, programın ölçeğine uygun bir şekilde yapılandırılmıştır. Bölümde halihazırda üçü Tayvan vatandaşı, ikisi Türkiye kökenli olmak üzere beş tam zamanlı öğretim elemanı görev yapmaktadır. Bu öğretim üyelerinin uzmanlık alanları Türk dili, edebiyatı, tarih ve uluslararası ilişkiler gibi çeşitli sahaları kapsamaktadır.

Ayrıca NCCU ile Ankara Üniversitesi arasındaki iş birliği protokolü kapsamında her yıl iki Türk okutman değişim programıyla Taipei'ye gelerek öğretim faaliyetlerine katılmaktadır. Bu okutmanlar genellikle Türkiye'de Yabancılar Türkçe öğretimi konusunda uzmanlaşmış, formasyona sahip eğitmenler olup NCCU öğrencilerinin dil becerilerini geliştirmede önemli rol oynar. Derslerde öğretim dili genel olarak Türkçe ve Çince'nin bir kombinasyonu şeklinde yürütülür: Dil becerisi derslerinde Türkçe kullanımına ağırlık verilirken, Türk kültürü/tarihi içerikli dersler öğrencilerin konuları derinlemesine anlayabilmesi için Çince anlatımla desteklenir.

Eğitim materyalleri bakımından NCCU, son yıllarda kendi özgün kaynaklarını geliştirmeye başlamıştır. Bölüm öğretim üyeleri tarafından hazırlanan “Türkçe Öğreniyorum I-II-III” adlı ders kitapları, Avrupa Dilleri Ortak Çerçevesi'ne uygun biçimde A1'den B2'ye kadar kademeli bir müfredatı içermektedir. Bu kitaplar sayesinde Tayvanlı öğrencilerin ihtiyaçlarına göre lokalize edilmiş içerik ve alıştırmalar sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra, Yunus Emre Enstitüsü'nün Yedi İklim seti ve Ankara Üniversitesi TÖMER'in Hitit kitapları da bölüm kütüphanesinde bulunmakta; ek kaynak olarak kullanılabilir. NCCU öğrencileri, ikinci sınıftan itibaren her yıl düzenlenen Türkiye Yaz Okulu programlarına katılma imkanı da bulmaktadır. Türkiye'nin Taipei'deki temsilciliği ve ilgili burs programları sayesinde yaz aylarında Türkiye'ye giderek dil pratiği yapma olanağına sahip olan öğrenciler, bu deneyimlerini bölümde sunum ve raporlarla paylaşmaktadır.

NCCU dışında Tayvan'da Türkçe öğretimiyle ilgili dikkat çeken bir diğer kurum, Ulusal Savunma Üniversitesi (NDU) bünyesindeki Dil Eğitim Merkezidir. 2019 yılından bu yana NDU'da askeri personel ve ilgililere yönelik Türkçe kursları açılmaya başlanmıştır. Bu kurslar, Tayvan ordusunun uluslararası ilişkilerinde ve istihbarat faaliyetlerinde ihtiyaç duyabileceği nadir dil uzmanlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır. NDU Dil Merkezi'nde Türkçe, İspanyolca, Fransızca, Almanca, Rusça, Arapça, Japonca ve Korece ile birlikte toplam 8 “özel dil”den biri olarak kabul edilmiş ve 75 haftalık yoğun bir program halinde öğretilmektedir. Programın süresine bakıldığında yaklaşık 1,5 yıla yayılan bu eğitimde

katılımcılar temel dil becerilerinden ileri seviyeye dek geniş bir yelpazede yetiştirilmektedir. NDU’da Türkçe kursları için 2020’lerin başında Türkiye’den de öğretim elemanı istihdamı yapılmıştır. Örneğin 2021 yılında NDU, anadili Türkçe olan ve yükseköğrenim derecesine sahip bir yabancı öğretim görevlisi ilanı yayınlamaya Türkçe eğitmeni almıştır. Bu sayede, askeri çevirmenlik veya ataşelik pozisyonlarında değerlendirilecek personelin iyi düzeyde Türkçe öğrenmesi hedeflenmektedir. NDU’nun katkısı, akademik olmaktan ziyade mesleki bir eğitim olsa da, Tayvan’da Türkçenin ikinci bir kurumsal zeminde öğretiliyor olması bakımından önemlidir.

Tayvan’da diğer üniversitelerde Türkçe eğitimi konusunda kapsamlı programlar bulunmamakla birlikte, bazı üniversiteler bireysel girişimler düzeyinde Türkçe ile tanışmıştır. Örneğin, Tunghai Üniversitesi’nde son yıllarda Türkiye’den gelen bir öğretim üyesi sayesinde Türkçe ve Türkiye üzerine seçmeli dersler verilmiştir. Tunghai Üniversitesi’nde siyaset bilimi alanında görev yapan Türk uyruklu bir öğretim üyesi (Dr. Yılmaz Keskin), üniversitenin Orta Doğu siyasetini de kapsayan dersleri çerçevesinde Türkçe dili ve kültürüne dair modüller sunmuştur.

2023 bahar yarıyılında Tunghai’nin ders programında yer alan “Türk Perspektifinden Orta Doğu’yu Keşfetmek” başlıklı seçmeli ders, öğrencileri Türkiye’nin bölgedeki rolü üzerinden Türk kültürüyle tanıştırmayı hedefleyen bir uygulama olmuştur. Her ne kadar bu tür dersler müstakil bir dil eğitimi sağlamasa da, Türkçe ve Türkiye hakkında farkındalık yaratmakta ve ileride olası bir dil programına talep oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Tunghai Üniversitesi ayrıca Türkiye’deki üniversitelerle kültürel değişim anlaşmaları yapma arayışındadır; bu kapsamda kısa dönemli öğrenci değişimleri veya yaz okulu katılımları teşvik edilmektedir.

Bir diğer örnek, Ulusal Sun Yat-sen Üniversitesi (NSYSU)’dur. NSYSU’da doğrudan bir Türkçe lisans programı bulunmamakla birlikte, üniversitenin Uluslararası İlişkiler ve Yabancı Diller fakülteleri Türkiye ile iş birlikleri geliştirmeye açıktır. NSYSU, 2010’larda Türkiye’den özellikle Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ile bir değişim programı başlatarak öğrencilerini bir ya da iki dönemliğine Ankara’ya göndermeye başlamıştır. Bu çerçevede NSYSU öğrencileri Türkiye’de eğitim görürken temel düzeyde Türkçe eğitimi de alarak dönmektedir.

Ayrıca NSYSU Uluslararası Ofisi, Türkiye Cumhuriyeti tarafından sunulan burs ve değişim fırsatlarını düzenli olarak duyurmaktadır. Üniversitede 2016 yılında “Turkish Women’s Time (土女時代)” isimli Türk kültürü tanıtım platformunun kurucuları konuşma yapmak üzere

davet edilmiş; bu etkinlikte Türkçe eğitimi almış Tayvanlı gençlerin deneyimleri paylaşılmıştır. NSYSU öğrencilerinin de katıldığı bu tür etkinlikler, Türkçe öğrenimine yönelik potansiyel ilgiyi artıran önemli faaliyetlerdir.

Sonuç itibarıyla, Tayvan’da Türkçe öğretimi büyük ölçüde NCCU’nun lisans programı etrafında şekillenmiş, son yıllarda Ulusal Savunma Üniversitesi kursları ile kısmen genişlemiş ve bazı üniversitelerdeki bireysel girişimler ile desteklenmiştir. Programların ölçeği küçüktür ve sürdürülebilirliği çoğunlukla Türkiye ile geliştirilen akademik iş birliklerine bağlıdır. Önümüzdeki bölümlerde bu programların müfredat yapıları, kullanılan materyaller ve diğer boyutları ayrıntılı olarak incelendikten sonra, Tayvan deneyiminin Güney Kore’deki durumla mukayesesi yapılacaktır.

4.4. Güney Kore’deki Türkçe Öğretimi Uygulamaları

Güney Kore’de Türkçe öğretimi denildiğinde ilk akla gelen kurum, kuşkusuz Hankuk University of Foreign Studies (HUFS) yani Korece adıyla 한국외국어대학교’dur. HUFS, 1973 yılında Türkçe lisans programını açarak Kore’de bir ilki gerçekleştirmiştir. Üniversitenin Asya Dilleri ve Kültürleri Fakültesi bünyesinde kurulan Türkçe Bölümü, ülkenin Türk dili ve kültürü alanındaki ilk akademik birimi olmuştur.

HUFS Türkçe Bölümü başlangıçta müstakil bir program olarak faaliyet göstermiş, 2009 yılında programın kapsamı genişletilerek “Türkçe ve Azerbaycan Dili Bölümü” adını almıştır. Bu değişiklikle müfredata ikinci bir Türk dili olan Azerbaycan Türkçesi eklenmiş ve bölüm, adını da yansıttığı üzere iki dilli bir yapıya kavuşmuştur. HUFS’daki program yaklaşık yarım asırlık geçmişi boyunca 800’ün üzerinde mezun vermiştir. Halen her yıl kontenjan dahilinde ortalama 30 civarı öğrenci kabul etmekte ve dört yıllık lisans eğitimi sunmaktadır.

HUFS Türkçe-Azerbaycan Dili Bölümü’nün müfredatı, Türkçe öğretiminde derinleşmeyi sağlamak üzere kademeli ve kapsamlı bir yapıya sahiptir. Programın birinci ve ikinci sınıflarında ağırlıklı olarak dil becerileri eğitimi verilirken, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ileri dil dersleriyle birlikte bölgesel/kültürel içerikli dersler sunulmaktadır.

Örneğin, birinci sınıfta öğrenciler yoğun bir başlangıç Türkçesi eğitimi alırlar: Temel düzey Türkçe dilbilgisi, okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerine yönelik ders paketleri Güz ve Bahar dönemlerine yayılmıştır. Bunlara ek olarak “Türk Kültürüne Giriş” gibi derslerle

Türk toplumuna dair genel bilgiler verilir. İkinci sınıfta Türkçe öğretimi orta düzeye ilerlerken, bir yandan da Türk kültür tarihine ilişkin içerik sunulmaya başlanır. Özellikle HUFS programının ayırt edici bir özelliği olarak, Azerbaycan Türkçesi eğitimi bu aşamada devreye girer. İkinci sınıfın başından itibaren haftalık ders programında Azerbaycan dili okuma dersleri yer almakta, böylece öğrenciler akraba bir Türk dilinin yapısını tanıma fırsatı bulmaktadır. Bu sayede, öğrencilerin Türk dilleri ailesine dair bilinç ve karşılaştırma becerisi gelişmektedir.

Üçüncü sınıfta, HUFS öğrencileri dil becerilerini ileri düzeye taşırlar. “İleri Düzey Türkçe” derslerinde akademik ve mesleki dil kullanımı, edebi metin analizi, ileri sözlü anlatım gibi konular işlenir. Bunun yanı sıra bölüm, öğrencilerin ilgi alanlarına göre seçebilecekleri çok sayıda alan dersi sunar. Örneğin “Türk Edebiyatının İrdelenmesi”, “Türkiye Tarihi”, “Türk Ekonomisi ve Sanayisi”, “Ortadoğu Siyaseti”, “Ortadoğu Diplomasisi Tarihi” ve “Orta Asya ve Azerbaycan Çalışmaları” gibi dersler, öğrencilerin sadece dil değil aynı zamanda bölgesel bilgi birikimi kazanmalarını sağlar. Bu dersler genellikle ilgili alanda uzmanlık yapmış Koreli akademisyenler tarafından Korece olarak verilmekte, ancak ders materyalleri ve literatür genellikle Türkçe ve İngilizce kaynaklardan oluşmaktadır. Dördüncü sınıfta, öğrencilerden yüksek düzeyde dil hakimiyeti göstermeleri beklenir.

Bu aşamada “Mesleki/Akademik Türkçe” adında derslerle öğrencilerin çeviri, akademik yazım, resmi dil kullanımı gibi becerileri geliştirilir. HUFS programının önemli bir unsuru da FLEX Türkçe sınavına hazırlık dersleridir. FLEX, HUFS’un geliştirdiği ve birçok dilde uygulanan bir yeterlik sınavıdır. Türkçe Bölümü öğrencilerinin mezuniyet öncesinde bu sınavdan belirli bir puan alması beklenir; 2025 yılı itibarıyla FLEX sınavı bölüme özel mezuniyet şartı olarak uygulanmaktadır. Bu uygulama, öğrencilerin dil yeterliğinin nesnel bir ölçütle değerlendirilmesini ve ulusal ölçekte tanınan bir sertifika ile mezun olmalarını sağlamaktadır.

Busan Yabancı Diller Üniversitesi (Busan Foreign Studies University, BUFS), Güney Kore’de Türkçe öğretiminin ikinci önemli adresidir. BUFS, 1995 yılında Türkiye ve Orta Asya Dilleri Bölümünü kurarak Türkçe eğitimine başlamıştır. Bu programın açılış motivasyonu, Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Orta Asya Türk cumhuriyetlerine (Kazakistan, Özbekistan vb.) artan ilgiydi. Bölüm, Türkçe ile birlikte Kazakça ve Özbekçe gibi dillere yönelik dersler sunan geniş bir yelpazeye sahipti. BUFS’taki programa her yıl yaklaşık 40 öğrenci alınmış ve kuruluşundan 2015’e dek toplam 291 mezun vermiştir. Ancak

Güney Kore’de demografik nedenlerle üniversite çağındaki nüfusun azalması ve başkent dışındaki üniversitelere talebin düşmesi BUFS’taki programı da etkilemiştir. 2015 yılında BUFS yönetimi, düşük kayıt sayıları nedeniyle Türkiye-Orta Asya Bölümü’nü Rusça Bölümü ile birleştirme kararı almıştır.

Böylece “Rusya – Türkiye – Orta Asya Bölümü” adıyla çok dilli bir bölüm oluşturulmuş, Türkçe programı bu yeni yapı içinde alt program haline gelmiştir. Bu birleşme sonrasında da Türkçe dersleri verilmeye devam edilmekle birlikte, programın ayrı bir bölüm statüsü son bulmuştur. Yine de BUFS, Türkçe öğretimini sürdüren öğretim elemanları ve dersleriyle ülkenin güney bölgesinde bu alandaki tek yükseköğretim kurumu olma özelliğini korumaktadır.

Programın içeriği HUFS’a benzer şekilde dil ve kültür derslerini içermekle birlikte, öğrenci sayılarının düşüklüğü nedeniyle derslerin daha küçük gruplarla, hatta bazı yıllar bire bir formata yakın şekilde yürütüldüğü kaydedilmektedir. BUFS’un Türkçe programı, HUFS mezunlarının akademik kadrolarıyla şekillenmiştir; zira bölümdeki tüm Koreli öğretim üyeleri HUFS’ta lisans eğitimini tamamladıktan sonra Türkiye veya Orta Asya’da yüksek lisans/doktora dereceleri alarak uzmanlaşmıştır. Bu açıdan HUFS, BUFS programına bir tür “besleyici okul” işlevi görmüş; ülkenin ikinci merkezinde Türkçe eğitiminin yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır.

Seoul National University (SNU) gibi ülkenin en prestijli üniversitesinde dahi doğrudan bir Türkçe bölümü bulunmasa da, SNU Asya Dilleri programı içinde Osmanlı Türkçesi ve modern Türkçe ile ilgili seçmeli derslerin zaman zaman açıldığı bilinmektedir. Ancak bunlar sürekli bir program olmaktan ziyade dönemsel dersler düzeyindedir. SNU ve benzeri kurumlar daha ziyade Orta Doğu çalışmaları kapsamında Türkiye’ye yer vermekte, dil eğitimi kısmını HUFS gibi uzmanlaşmış okullara bırakmaktadır.

Güney Kore’de Türkçe öğretiminin bir diğer önemli ayağı, Milli Savunma Dil Enstitüsü (국방어학원) ve genel olarak askeri kurumların dil okullarıdır. Güney Kore ordusu, müttefik ve dost ülke olarak gördüğü Türkiye ile iletişimi sağlamak ve uluslararası görevlerde Türkçe bilen personel bulundurmak amacıyla belirli aralıklarla subay ve astsubaylarına Türkçe kursları sağlamaktadır. Milli Savunma Dil Enstitüsü 2. Yabancı Diller Bölümü adı altında yürütülen bu faaliyetlerde Türkçe, Arapça, Farsça, Çince, Japonca gibi dillerle birlikte öğretilir. Eğitim genellikle yoğunlaştırılmış formatta olup askeri personel birkaç aylık veya bir yıllık programlarda temel Türkçe iletişim becerilerini kazanmaktadır. HUFS ve Milli

Savunma Enstitüsü arasında 2020 yılında imzalanan bir iş birliği anlaşmasıyla, HUFS’lu uzmanların askeri dil okulunda eğitim vermesi ve müfredat geliştirmesi gibi konularda ortak çalışmalar başlatılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde 2020 yazında 70 Koreli kursiyerin katıldığı çevrim içi Türkçe kursları düzenlenmiş ve devamında üniversite öğrencilerine yönelik çevrim içi sertifika programları planlanmıştır. Böylece, Güney Kore’de Türkçe’nin hem sivil eğitim kurumlarında hem de askeri alanda daha etkin bir şekilde öğretilmesi için kurumsal bir sinerji yaratılmaya çalışılmaktadır.

Özetlemek gerekirse, Güney Kore’de Türkçe öğretimi HUFS ve BUFS gibi iki ana üniversite ekseninde kurumsallaşmıştır. HUFS, başkent Seul’de güçlü kadrosu ve devlet destekli projeleriyle merkezi bir rol oynarken; BUFS, bölgesel düzeyde ikinci bir merkez olarak görev yapmıştır. Bunun yanı sıra Yunus Emre Enstitüsü’nün Seul’de 2019’da açılan kültür merkezi aracılığıyla kamuya açık Türkçe kursları başlatması, Türkçenin üniversite dışı yaygın öğretilmesine de katkı sağlamıştır. Güney Kore’deki programlar, öğrenci talebinin dalgalanmasına rağmen, Türkiye ile kültürel yakınlığın ve stratejik iş birliğinin bir yansıması olarak varlığını sürdürmektedir. Bir sonraki bölümde, Tayvan ve Güney Kore’deki programların müfredat ve öğretim programı yapıları ayrıntılı biçimde karşılaştırılacaktır.

4.5. Müfredat Ve Öğretim Programı Yapıları: Hedefler, Ders Türleri, Seviyeye Göre İçerikler

Güney Kore ve Tayvan’daki Türkçe öğretimi programlarının müfredat yapıları, genel hatlarıyla benzer bir mantığa dayanmakla birlikte bazı özgün farklılıklar barındırır. Her iki ülkede de programlar, aşamalı bir öğretim planı izlemektedir: öğrenciler ilk yıl temel dil becerilerini edinmekte, takip eden yıllarda kademeli olarak daha karmaşık dil yapıları ve kültürel içeriklerle tanışmaktadır. Bu kademelendirme, Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CEFR) seviyelerine paralel şekilde gerçekleştirilmektedir. Örneğin, HUFS programında A1-A2 seviyelerine tekabül eden birinci yıl derslerinden başlayarak, B1-B2 düzeyine denk gelen orta seviye ikinci yıl derslerine ve nihayet C1 düzeyine yaklaşan üçüncü-dördüncü yıl derslerine doğru bir ilerleme söz konusudur.

Benzer biçimde NCCU programı da “Türkçe I, II, III, IV” şeklinde adlandırdığı dört kademeli dil dersi dizisiyle öğrencilerin başlangıçtan ileriye doğru yol almasını sağlamaktadır.

Müfredat hedefleri bakımından her iki program da temel olarak, öğrencilerin dört dil becerisinde (dinleme, konuşma, okuma, yazma) iletişim kurabilecek düzeye gelmelerini ve

Türk kültürü hakkında sağlam bir altyapı kazanmalarını amaçlar. NCCU'nun belirlediği eğitim hedefi, öğrencilerin eğitim sonunda Türkçe dilinde akıcı iletişim kurabilmesi ve Türkiye'nin tarihi, coğrafyası, siyaseti ve toplum yapısına dair kapsamlı bilgi sahibi olmasıdır. HUFS'da da benzer şekilde “mezunların Türkçe’yi ileri düzeyde kullanabilmeleri ve Türkiye ile ilgili alanlarda uzmanlaşabilmeleri” vizyonu vurgulanmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda ders türleri, dil beceri dersleri ve içerik dersleri olarak iki ana gruba ayrılır.

Dil beceri dersleri: Türkçe dilbilgisi, söz varlığı, konuşma, dinleme, telaffuz, yazma gibi pratik becerilerin kazandırıldığı derslerdir. HUFS'da bu kategorideki dersler “Türkçe(1)”, “Türkçe(2)” vb. şeklinde kademelendirilmiştir ve her yıl için ayrı bir düzey vardır. NCCU'da ise “Birinci Yıl Türkçe”, “İkinci Yıl Türkçe” gibi adlarla benzer bir yapı bulunmaktadır. Ayrıca her iki programda da konuşma ve dinleme becerileri için özel dersler bulunur (HUFS'da “Türkçe Konuşma”, NCCU'da “Görsel-İşitsel ve Konuşma I-IV” gibi). Bu dersler, anadili Türkçe olan okutmanların yoğun şekilde görev aldığı, öğrencilerin telaffuz ve akıcı konuşma pratiği yaptığı ortamlardır. Örneğin NCCU'da Görsel-İşitsel ve Sözlü Anlatım dersleri dört dönem boyunca sürmekte ve ilk iki seviyesinde haftada 3'er saat, sonraki seviyelerde 2'şer saat olacak şekilde planlanmaktadır. HUFS'da ise konuşma becerisi dersleri genellikle ilk üç yıl boyunca devam eder ve son yıl daha çok ileri düzey sunum becerisi derslerine evrilir.

İçerik dersleri: Türkçe dili dışındaki alanlara (tarih, kültür, edebiyat, siyaset, coğrafya vb.) odaklanan derslerdir. Bu dersler, öğrencilerin sadece dil öğrenen kişi değil, aynı zamanda Türk kültürü ve toplumunu anlayan bireyler olarak yetişmesini sağlar. NCCU'da içerik derslerine örnek olarak “Türk Edebiyatı'na Giriş”, “Türk Tarihi Üzerine Seminer”, “Çeviri Teknikleri” sayılabilir. Bu dersler genellikle 2 veya 3 kredi olup programın ikinci sınıfından itibaren müfredata dahil edilir. HUFS'da içerik dersleri çeşitlilik bakımından daha fazladır; bölüm, öğrencilerin ilgi alanlarına göre seçebilecekleri birçok seçmeli ders sunar.

Örneğin “Türk Şiiri Analizi”, “Modern Türk Sineması”, “Türkiye'nin Toplumsal Yapısı”, “Türk Dış Politikası” gibi dersler döneme ve mevcut öğretim üyesine bağlı olarak açılabilir. Ayrıca HUFS müfredatında Azerbaycan dili ve edebiyatı ile ilgili derslerde bulunduğundan, içerik derslerinin bir kısmı Azerbaycan'la ilgilidir (örn. “Azerbaycan Tarihi” gibi).

Tayvan NCCU programında Azerbaycan dili ayrı bir ders olarak verilmemekte, onun yerine Türkçe odaklı içerikler sunulmaktadır; zira NCCU'nun program ölçeği iki dili kapsayacak kadar geniş değildir.

Seviye'ye göre içerik açısından bakıldığında, programlar artan bir karmaşıklık ve uzmanlaşma gösterir. Başlangıç seviyesinde (A1-A2) dilbilgisi kurallarının temelleri, günlük iletişim ifadeleri, basit okuma metinleri ve temel kültürel kavramlar (mesela selamlaşma adetleri, Türk mutfağından basit örnekler, coğrafi temel bilgiler) öğretilir. Orta seviyeye (B1-B2) gelindiğinde, öğrenciler daha uzun ve karmaşık metinlerle çalışmaya, yazılı ve sözlü anlatımda kendi cümlelerini daha serbest üretmeye başlar.

Bu aşamada kültürel içerik de zenginleşir: Türk edebiyatından kısa hikayeler, Türk tarihinde önemli dönemler, Türkiye'nin güncel toplumsal yapısı gibi konular ders malzemesi olarak kullanılabilir. İleri seviyede (C1 ve üstü) ise öğrencilerin neredeyse akıcı düzeyde Türkçe kullanabilmeleri hedeflenir. Bu düzeyde akademik tartışmalar yapabilecekleri, orijinal gazete makalelerini, edebi eserleri analiz edebilecekleri bir yetkinlik beklenir. HUFS gibi bir programda ileri düzey öğrenciler, bitirme projesi kapsamında belirli bir konuda (örneğin Türk şiirinde modernleşme, Türkiye-Kore ilişkilerinin tarihçesi gibi) araştırma yapıp bunu Türkçe olarak sunma imkanına sahiptir. NCCU'da da dördüncü sınıf öğrencileri genellikle bitirme tezi veya kapsamlı bir sunum hazırlayarak mezuniyet kriterini yerine getirirler; bu çalışma çoğunlukla Türkçe yazılır ve sözlü savunması da Türkçe yapılır ki öğrencinin dil becerisi son aşamada sınanmış olsun.

Ders içerikleri ve öğretim yöntemleri bakımından programlar arasında bazı farklılıklar gözlenebilir. HUFS, akademik birikimi daha eski ve kadrosu daha geniş bir bölüm olması sayesinde, ders içeriklerinde çeşitliliği daha fazla sağlayabilmektedir. Örneğin bir terimde Osmanlı tarihine odaklanan bir ders açarken, diğer terimde çağdaş Türk siyaseti üzerine bir ders açabilir; zira bu konularda uzman öğretim üyeleri mevcuttur. NCCU ise daha küçük bir kadroya sahip olduğundan, belirli çekirdek dersleri sürekli sunarken bazı özel konu derslerini dönemsel olarak Türkiye'den gelen misafir öğretim elemanlarının uzmanlığına göre açmaktadır.

Örneğin, Ankara Üniversitesi'nden değişimle gelen bir okutman eğer çağdaş Türk edebiyatı üzerine uzman ise, o dönem "Türk Romanından Seçme Eserler" gibi bir ders seçmeli olarak açılabilmektedir. Bu esneklik, NCCU öğrencilerine farklı bakış açıları kazandırır da, süreklilik açısından her özel dersin her yıl bulunmamasına yol açar.

Öğretim yöntemi açısından her iki ülkedeki programda da iletişimsel yaklaşım baskındır. Özellikle dil becerisi derslerinde öğrenci merkezli, etkileşimli etkinlikler tercih edilir. HUFS'ta sınıf içi uygulamalarda ikili veya grup çalışmaları, rol canlandırmaları, tartışma ve proje sunumları önemli yer tutar. NCCU'da da benzer şekilde, sınıf mevcudunun genellikle az olmasının avantajıyla öğrencilerin derse aktif katılımını teşvik eden yöntemler uygulanır. Örneğin bir alışveriş diyalogu çalışılırken öğrencilerden pazarlık etme diyalogları canlandırmaları istenir; veya bir kültür dersinde Türk yemekleri konusu işlenirken, her öğrenciye araştırıp tanıtması için farklı bir yemek verilip daha sonra bunlar üzerine Türkçe sunum yapmaları sağlanır. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin dili gerçek bağlamında kullanma becerisini geliştirir.

Her iki program da değerlendirme sistemlerinde klasik sınavların yanı sıra performans görevlerine yer verir. Yazılı ara sınav ve final sınavlarının yanı sıra, konuşma sınavları (mülakat şeklinde), sunum puanları, ödev ve proje değerlendirmeleri genel not ortalamasına etki eder.

Örneğin, HUFS'ta ikinci sınıfın sonunda öğrenciler için kapsamlı bir Türkçe konuşma sınavı yapılır; bu sınavda öğrenciler 10 dakikalık bir süreyle hocalarıyla Türkçe sohbet eder ve seviyelerine göre kendilerini ifade edebilme, dilbilgisi doğruluğu, telaffuz netliği gibi ölçütler üzerinden not alırlar. NCCU'da ise benzer bir değerlendirme, üçüncü sınıf sonunda "Sözlü Yeterlik Sınavı" adı altında yapılmaktadır. Bu sınavlara ek olarak, bahsedildiği gibi HUFS öğrencileri mezun olabilmek için FLEX sınavından belirli bir puan almak durumundadır. NCCU'da resmi bir dil yeterlik sınavı zorunluluğu bulunmamakla birlikte, birçok öğrenci kendi isteğiyle Yunus Emre Enstitüsü'nün düzenlediği Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS)'na girerek uluslararası geçerliği olan bir sertifika almaya çalışmaktadır.

Genel olarak, Güney Kore ve Tayvan Türkçe programlarının müfredat yapıları düzeysele ilerleme, dengeli dil-kültür harmanı ve iletişimsel hedefler bakımından ortak paydaya sahiptir. Farklılıklar ise büyük ölçüde programların ölçeği, kadro çeşitliliği ve ülke eğitim sistemlerinin gerekliliklerinden kaynaklanır. Bir sonraki bölümde, bu programlarda kullanılan eğitim materyalleri, öğretim kadrolarının profilleri ve ölçme-değerlendirme yöntemleri daha detaylı karşılaştırılacaktır.

4.6. Eğitim Materyalleri, Öğretmen Profilleri, Ölçme-Değerlendirme Yöntemleri

Eğitim materyalleri bakımından Güney Kore ve Tayvan programları hem Türkiye kaynaklı ders kitaplarından hem de kendi ürettikleri malzemelerden faydalanmaktadır. Geleneksel olarak, Türkçe öğretimi denildiğinde akla ilk gelen setler Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından geliştirilen “Hitit Yabancılar için Türkçe” kitapları ile Yunus Emre Enstitüsü’nün “Yedi İklim Türkçe” ders setidir. Nitekim HUFS ve BUFS programlarında uzun yıllar Hitit serisi temel ders kitabı olarak okutulmuş; Yunus Emre Enstitüsü’nün 2010’lardan itibaren yayınladığı Yedi İklim serisi de özellikle konuşma-dinleme materyali olarak kullanılmaya başlanmıştır. Keskin ve Yeşilyurt (2019) tarafından yapılan inceleme, Yedi İklim kitaplarının modern dil öğretim ilkelerine uygun olarak çoklu etkinlik tipi içerdiğini ve öğrenenlerin farklı zekâ alanlarına hitap etmeye çalıştığını göstermektedir. Bu da, söz konusu materyalin hem HUFS gibi üniversite programlarında hem de YEE’nin kurslarında yaygın kullanılmasının bir gerekçesidir.

Tayvan NCCU programı da geçmişte Hitit kitaplarını müfredatına dahil etmiş, ancak son yıllarda kendi hazırladığı ders kitaplarına geçiş yapmıştır. NCCU öğretim üyeleri 2017-2020 arasında “Türkçe Öğreniyorum” adlı üç ciltlik bir kitap serisi hazırlayarak A1’den B2’ye kadar kademeli bir içerik oluşturmuştur. Bu kitaplar, Tayvanlı öğrencilerin anadilinin (Çince) dilbilgisel yapı ve mantığı göz önüne alınarak, zorlanabilecekleri konulara özel notlar ve karşılaştırmalar içermektedir.

Örneğin Türkçedeki ekli yapıların Çincedeki söz dizimiyle farklarını açıklayan bölümler veya telaffuzu kolaylaştırmak için Çin karakterleriyle telaffuz ipuçları bu kitaplarda yer almaktadır. HUFS ise 2020 yılında kendi akademik kadrosunun desteğiyle “Standart Türkçe Ders Kitabı A1” adlı bir kitap yayınlamış ve bunu takip eden seviyeleri de hazırlamaya başlamıştır. HUFS’un hazırladığı bu yerel ders kitabı, Koreli öğrencilerin ortak hata ve zorluklarından yola çıkarak tasarlanmıştır; örneğin Korece ve Türkçede ortak görülen söz dizimi özellikleri vurgulanarak öğrencilerin öğrenme süreci hızlandırılmaya çalışılır.

Ayrıca HUFS’un ilgili projesi kapsamında Türkçe-Korece Temel Sözlük, Türkçe sektörel terimler sözlüğü gibi ek kaynaklar da oluşturulmuştur. Bunun yanında, her iki ülkede de ders malzemesi olarak orijinal Türkçe medya ve metinler giderek daha fazla kullanılmaktadır: Haber makaleleri, Türk filmlerinden kesitler, popüler Türkçe şarkılar ve diziler derslerde hem dinleme-anlama malzemesi hem de kültür aktarma unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Özellikle Güney Kore’de son yıllarda bazı Türk dizilerinin (örneğin “Diriliş Ertuğrul”) Korece altyazılı yayınlanması, öğrencilerin bu tür içerikleri zaten tanıyor olmasını sağladığı için derslerde motive edici materyal haline gelmiştir.

Öğretmen profilleri ve akademik kadro niteliği, programların başarısında kilit rol oynar. HUFS ve BUFS gibi kurumlarda öğretim kadrosu genellikle Koreli akademisyenler ve Türk uyruklu okutmanlar şeklinde iki ana gruptan oluşmaktadır. Koreli öğretim üyeleri, çoğunlukla Türkiye’de yüksek lisans/doktora yapmış, Türk dili, edebiyatı veya tarihi alanlarında uzmanlaşmış kişilerdir. Örneğin HUFS Türkçe Bölümü’nün ilk kuşak hocaları 1970’lerde Türkiye’de eğitim görmüş, hatta bazıları doğrudan Türk akademisyenlerin danışmanlığında doktora yapmışlardır. Bu durum, Türkiye ile akademik bağların güçlü olmasını ve kadronun Türkiye’yi yakından tanıyan kişilerden oluşmasını sağlamıştır. Koreli akademisyenler genellikle bölümde dilbilim, edebiyat, tarih gibi alan derslerini Korece ya da Türkçe karışık dilde işlemekte, öğrencilere derinlemesine analiz becerisi kazandırmaktadır. Türk uyruklu okutmanlar ise dil becerisi derslerinin belkemiğidir. HUFS’da her yıl en az 1-2 Türk okutman bulunur; bunlar Türkiye’den gelen genç öğretmenler veya dil okutmanlarıdır. Yunus Emre Enstitüsü ile yapılan protokol sonucunda 2019 itibarıyla HUFS’taki Türk okutmanların sayısı artırılmış ve sürekli bir Yunus Emre Enstitüsü temsilcisi okutman bulundurulmaya başlanmıştır.

Türk okutmanlar haftalık ders saatlerinin önemli bir kısmını (özellikle 1. ve 2. sınıfların konuşma-dinleme derslerinin büyük bölümünü) üstlenirler. Koreli öğrenciler açısından anadili Türkçe olan eğitimcilerle sıkça pratik yapabilmek büyük bir avantajdır; telaffuz ve tonlama gibi konularda doğru modeli duyma imkanı bulurlar. NCCU’da da benzer şekilde, bölüm kadrosunda halen iki Türk öğretim elemanı mevcuttur. Bunlardan biri genellikle bölümün sürekli kontratlı öğretim görevlisi, diğeri ise Ankara Üniversitesi’nden değişim programıyla gelen ziyaretçi okutmandır. Tayvanlı öğretim üyeleri ise uzun yıllardır bölümde bulunan ve Türkiye’de doktora yapmış kişiler olup, bölüm başkanlığı gibi idari görevleri de üstlenirler. Örneğin NCCU bölüm başkanı, dilbilim alanında Türkiye’de doktora derecesi almış ve aynı zamanda Çince-Türkçe çeviri konusunda uzmanlaşmıştır. Bu çeşitlilik, derslerin hem dil hem de içerik boyutunda dengeli bir şekilde yürütülmesini sağlar.

Ölçme-değerlendirme yöntemleri, programların akademik standartlarının önemli bir parçasıdır. Hem HUFS hem NCCU, öğrencilerin başarısını çok boyutlu değerlendirme ilkesiyle hareket eder. Geleneksel yazılı sınavlar (ara sınav, final sınavı) dilbilgisi ve okuma-

yazma becerilerini ölçerken, sözlü sınavlar ve sunumlar konuşma ve dinleme becerilerini ölçer. HUFS'da her ders için öğrencilerin en az bir sözlü sunum yapması istenir; örneğin Türk kültürü dersi alan bir öğrenci, dönem içinde seçtiği bir konuda (mesela Türk mutfağı, Nasreddin Hoca fıkraları veya Kapadokya turizmi gibi) sınıf önünde Türkçe bir sunum gerçekleştirir ve bu performansı notlandırılır. NCCU'da sınıf mevcudu daha az olduğu için her öğrenciye bireysel ilgi göstermek mümkündür; hocalar öğrencilerin dönem içindeki gelişimlerini yakından takip eder ve sık sık kısa sözlü yoklamalar, ödev geri bildirimleri yaparlar. Ödev türleri arasında çeviri ödevleri (Türkçeden Çinceye metin çevirisi veya tam tersi), kompozisyon yazma (belirli bir konuda Türkçe kısa makale yazma), proje ödevleri (örneğin Türkçe bir röportaj hazırlayıp sunma) sayılabilir.

Değerlendirmede bir diğer unsur, standartlaştırılmış testlerin kullanımıdır. Yukarıda bahsedildiği gibi HUFS, FLEX sınavı ile mezuniyet öncesi öğrencilerin seviyesini ölçmektedir. FLEX, okuma, dinleme ve gramer bölümlerinden oluşan bir çoktan seçmeli testtir ve HUFS Türkçe Bölümü öğrencilerinin genelde B2 düzeyine denk gelen bir eşiği geçmesi beklenir. Bu uygulama öğrencileri sınava yönelik çalışmaya teşvik ederek dilbilgisi altyapılarını güçlendirmektedir. Tayvan NCCU'da ise böyle bir kurum içi sınav şartı yoktur; ancak öğrenciler sık sık TOCFL (Test of Chinese as a Foreign Language) gibi Çince yeterlik sınavlarına aşina olduklarından, benzer bir mantıkla Türkçe için de TYS sınavına girmeyi düşünmektedirler. Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS), Tayvan'da resmi bir YEE merkezi olmadığı için doğrudan uygulanamasa da, yakın coğrafyadaki (örneğin Güney Kore Seul merkezinde veya çevrim içi olarak) seçenekler değerlendirilerek bazı öğrenciler tarafından alınmaktadır. Bu durum, Tayvanlı öğrencilerin de uluslararası ölçekte Türkçe seviyelerini belgelemelerine imkan verir.

Son olarak, değerlendirme sürecinde geribildirim ve rehberlik de önemli bir yer tutar. Küçük sınıfların avantajını kullanan NCCU hocaları, her sınav ve ödev sonrasında öğrencilerle birebir geri bildirim oturumları yaparak hatalarını düzeltme ve gelişim planı oluşturma konusunda yardımcı olurlar. HUFS'ta öğrenci sayısı daha fazla olmakla birlikte, danışman hoca sistemi vardır; her öğrenciye atanan danışman öğretim üyesi, öğrencinin genel performansını takip edip gerekli durumlarda destek sağlar. Örneğin bir öğrenci belirli bir dilbilgisi konusunda zayıf kalmışsa, danışman hocası onu ek kaynaklar yönlendirir veya bir üst sınıf öğrencisiyle eşleştirip çalışma grubu oluşturmaya yardımcı olur.

Materyal, öğretmen ve değerlendirme boyutları incelendiğinde, Güney Kore'deki programın daha kurumsal destekli ve çeşitlilik içeren bir yapıda olduğu, Tayvan'daki programın ise daha butik ve esnek bir yaklaşım benimsediği görülmektedir. Güney Kore programı Yunus Emre Enstitüsü ile ortak materyal geliştirme projeleri, devlet destekli öğretmen takviyeleri ve ulusal sınav uygulamalarıyla daha sistematik bir profil çizerken; Tayvan programı sınırlı kaynaklarını odaklı ve yaratıcı kullanarak öğrencilerine birebir ilgi sunma ve kendi materyallerini üretme yoluna gitmiştir. Bu farklılıkların olumlu ve olumsuz yönleri, bir sonraki bölümde iki programın karşılaştırmalı analizinde daha net ortaya konacaktır.

4.7. Güney Kore ve Tayvan Programlarının Karşılaştırmalı Analizi

Yukarıdaki bulgular ışığında, Güney Kore ve Tayvan'daki Türkçe öğretimi programları arasında yapısal ve işlevsel bakımdan hem benzerlikler hem de belirgin farklılıklar olduğu söylenebilir. Benzerlikler temelde disiplinin doğasından kaynaklanmaktadır: Her iki ülkenin programı da Türkçeyi yabancı dil olarak öğreten bir lisans düzeyi eğitim olduğundan, dil öğretim ilkeleri, müfredat kademelendirmesi ve hedeflenen çıktılar bakımından ortak bir zemine sahiptir. Örneğin, her iki program da öğrencilerin lisans eğitimi sonunda en az B2 düzeyinde Türkçe becerisine sahip olmalarını, temel kültürel yeterlilikleri kazanmalarını amaçlar. Bu doğrultuda başlangıçtan ileri seviyeye uzanan bir dizi dil dersi, kültür ve uzmanlık dersleri ile desteklenir. Öğretim yöntemlerinde iletişimsel yaklaşımın benimsenmesi, dilbilgisi öğretiminin iletişimsel etkinliklerle dengelenmesi, dört dil becerisinin bütüncül geliştirilmesi gibi prensipler her iki programda da geçerlidir. Ayrıca, Avrupa Ortak Çerçeve Programı her iki tarafta da referans alınmakta; ders içerikleri ve seviye tanımları bu evrensel ölçütlere uygun biçimde belirlenmektedir.

Bununla birlikte, farklılıklar incelendiğinde, bunların büyük ölçüde ülkelerin eğitim-kültür politikaları ve program ölçeklerinden ileri geldiği anlaşılar. İlk önemli fark, kurumsallaşma ve destek düzeyidir. Güney Kore'de HUFS bünyesindeki Türkçe programı, sağlam kurumsal destek ve geniş vizyonla ilerleyen bir yapıya sahiptir. Program, üniversitenin özel yabancı dil projesi tarafından desteklenmekte, Yunus Emre Enstitüsü ile yapılan anlaşmalar sayesinde ek kaynaklar ve etkinliklerle beslenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Seul'de açtığı Yunus Emre Türk Kültür Merkezi aracılığıyla sağladığı iş birliği ve materyal desteği, Kore'deki programın etki alanını genişletmektedir. HUFS programından mezun olan öğrenciler, dil yeterliklerini ulusal ve uluslararası sertifikalarla belgeleyebilmekte (FLEX, TYS vb.), Kore'de bakanlıklar, şirketler, üniversiteler veya medya kuruluşlarında Türkiye ile bağlantılı

pozisyonlara yönelebilmektedir. Nitekim HUFS mezunları arasında Kore Dışışleri Bakanlığı'nda diplomat, uluslararası ticaret firmalarında bölge uzmanı, akademide Türkoloji araştırmacısı gibi çeşitli rollerde başarılı kariyerler yapanlar bulunmaktadır.

Tayvan'daki NCCU Türkçe programı ise tek olması dolayısıyla stratejik bir değer taşımaktadır. NCCU'nun Türk Dili ve Kültürü Bölümü, ülkede benzeri olmadığı için Türkçe ve Türk kültürü eğitimi veren yegâne bölüm konumundadır. Uzun bir geçmişe sahip olması (1958'den beri kesintisiz eğitim vermesi) ve Türkiye ile geçmişten gelen akademik bağlantıları sayesinde varlığını korumuştur. Öğrenciler dört yıllık eğitim sonunda genel olarak Türkçe dilinde ve kültüründe temel birikime sahip olmakta, bazı ileri öğrenciler mezuniyet öncesi C1 düzeyine yakın bir yetkinlik kazanabilmektedir. Bununla birlikte, Tayvan örneğinde programın zayıf yönleri de göze çarpmaktadır: kısıtlı akademik kadro yapısı, değişken öğrenci motivasyonu ve sınırlı kurumsal destek bunların başında gelir. Kadronun az sayıda olması, programda her alanda uzman bulunamamasına yol açar; örneğin dönemsel olarak edebiyat alanında bir hocanın eksikliği, o konuda ders açılmasını engelleyebilir.

Öğrenci motivasyonu konusu da kritik bir meseledir: Türkçe Tayvan'da popüler bir dil olmadığı için bölüme gelen öğrencilerin bir kısmı başta isteksiz olabilir veya program süresince Türkiye ile ilişkilerde somut fırsatların az olduğunu görüp motivasyon kaybı yaşayabilir. Bu durumda bölümü bırakan veya çift anadal ile başka bir alana yönelen öğrenciler olabilmektedir. Kurumsal destek eksikliği ise özellikle finansman ve kaynak temininde hissedilir; bölüm kendi bütçesiyle sınırlı kaldığından, örneğin bir öğrenci kulübü etkinliği veya Türkiye'ye gezi düzenlenmesi ancak dışarıdan (Türkiye'nin Taipei Ticaret Ofisi vb.) destek bulunursa yapılabilir.

Müfredat içeriği açısından karşılaştırdığımızda, HUFS'un müfredatının daha geniş spektrumlu olduğu, NCCU'nun ise daha temel odaklı kaldığı görülür. HUFS'da Azerbaycan dili dahil olmak üzere Orta Asya'ya uzanan bir perspektif sunulurken, NCCU tamamen Türkiye odaklı bir içerik sunar. HUFS öğrencileri seçmeli derslerde ekonomi, siyaset, sanat gibi farklı boyutlara vakıf olabilirken; NCCU daha kısıtlı sayıda seçmeli dersle yetinmek durumundadır. Bu, büyük ölçüde öğretim üyesi sayısı ve uzmanlık alanlarının çeşitliliğine bağlı bir durumdur. Yine de NCCU'nun küçük ölçekli yapısının bazı avantajları da vardır: Örneğin sınıfların az kişili olması, her öğrencinin derse yüksek katılım göstermesini ve dil pratiği yapmasını kolaylaştırır. Kore'de HUFS gibi bir bölümde 30 öğrencilik bir sınıfta pratik

yapmak, 5-10 kişilik NCCU sınıfına göre nispeten zor olabilir; bu nedenle NCCU mezunları bireysel konuşma pratiğinde zaman zaman daha avantajlı olabilmektedir.

Öğretmen-öğrenci etkileşimi ve danışmanlık noktasında Tayvan programı daha yakın takip olanağı sunarken, Kore programı da deneyimli hocaların rehberliğinden faydalanır. NCCU’da örneğin her öğrenci, tez aşamasında bire bir danışmanlık alır; konu seçimi, kaynak bulma, metin yazma süreçlerinde hocasıyla düzenli görüşür. HUFS’da öğrenci sayısı daha fazla olduğundan tez yerine bitirme sınavı uygulaması tercih edilmekte, ancak isteyen başarılı öğrenciler onur tezi (honors thesis) hazırlayabilmektedir. Böyle bir imkanı değerlendiren az sayıda öğrenci, hocalarının gözetiminde lisans tezi yazarak akademik araştırma deneyimi kazanmaktadır.

Mezun profilleri ve istihdam açısından da bazı farklılıklar dikkat çeker. Güney Kore’de Türkçe programı mezunları, ülkenin Türkiye ve Türkçe ile ilgili ihtiyaç duyduğu çeşitli alanlara yayılmıştır: Dışişlerinde tercümanlık, Kore Büyükelçiliği’nde yerel uzmanlık, Kore firmalarının Türkiye pazar sorumlusu pozisyonları, uluslararası kuruluşlarda çevirmenlik gibi. Ayrıca bazı mezunlar Türkiye’de eğitimlerine devam ederek (yüksek lisans gibi) akademik kariyere yönelir ve geri dönüp üniversitelerde öğretim elemanı olurlar – nitekim HUFS ve BUFS’daki birçok hoca bu yolla yetişmiştir. Tayvan’da ise Türkçe mezunları için yerel iş imkânları daha sınırlıdır.

Bir kısmı Tayvan’ın ticari ofislerinde veya uluslararası şirketlerinde Türkiye ile ilişkilerde görev alabilir, ancak diplomatik ilişki olmaması nedeniyle resmi kanallarda istihdam olanağı kısıtlıdır. Bu nedenle NCCU mezunları genellikle kariyerlerine akademik olarak devam etmeyi (örneğin Türkiye’ye gidip mastır veya doktora yapmak) veya farklı sektörlere yönelmeyi seçebilir. Bazı mezunlar dil yeteneğini ikinci bir yabancı dil (örn. İngilizce veya Japonca) ile birleştirerek turizm, lojistik gibi alanlarda çalışabilmektedir. Bu durum, programların çekiciliğini de etkileyen bir unsurdur: Güney Kore’de Türkçe bölümü, özellikle Türkiye ile artan ekonomik ilişkiler sayesinde daha “işe dönük” görülürken, Tayvan’da bölüm daha çok akademik ilgiye dayalı görülmektedir.

Karşılaştırmalı analizden elde edilen önemli bir bulgu da, her iki deneyimin birbirinden öğrenebileceği noktalar olduğudur. Güney Kore modeli, devlet desteğinin ve uluslararası iş birliklerinin bir dil programını nasıl güçlendirebileceğini göstermektedir. Yunus Emre Enstitüsü’nün varlığıyla öğrenciler sadece derslerde değil, düzenlenen konuşma yarışmaları, kültür etkinlikleri aracılığıyla dil becerilerini pekiştirme fırsatı bulurlar. Ayrıca HUFS’un

yürüttüğü özel proje (CFL), askeri ve sivil kurumlar arasında köprü kurarak Türkçe eğitiminin önemini ulusal stratejiye bağlamıştır.

Tayvan modeli ise, kısıtlı imkanlarla dahi istikrarlı biçimde bir programın sürdürülebileceğini, küçük ölçeğin avantajları kullanılarak her öğrenciye nitelikli eğitim sunulabileceğini göstermektedir. NCCU'nun onlarca yıl boyunca diplomatik desteği olmadan programını ayakta tutabilmesi, ardında yatan akademik adanmışlık sayesinde olmuştur. Bölüm, Türkiye ile dolaylı kanallardan (örneğin üniversiteler arası dostluk anlaşmaları yoluyla) bağ kurarak kendi ekosistemini yaratmıştır. Bu deneyim, benzer durumdaki ülkelerde (diplomatik engeller nedeniyle doğrudan destek alamayan) dil programlarına örnek teşkil edebilir.

Sonuç itibarıyla, Güney Kore ve Tayvan'daki Türkçe öğretimi programları, benzer amaçlar gütmekle birlikte farklı koşulların ve ihtiyaçların şekillendirdiği yapılara sahiptir. Güney Kore'de program daha kurumsallaşmış, çok paydaşlı ve geniş ölçekliken; Tayvan'da program tekil çabalara dayalı, daha küçük ölçekli ancak esnek bir yapıya sahiptir. Her iki deneyim de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin farklı coğrafyalardaki uygulamalarını anlamak için kıymetli veriler sunmaktadır. Bu bulgular ışığında, son bölümde özellikle politika düzleminde ve akademik iş birliği bağlamında geliştirilebilecek önerilere yer verilecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, Güney Kore ve Tayvan'daki yükseköğretim düzeyinde Türkçe öğretimi programlarının karşılaştırmalı analizi, bu alandaki uygulamaların güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymuştur. Her iki ülkenin deneyimi de Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde başarılı uygulamalar ve karşılaşılan sorunlar bakımından ders niteliğindedir. Güney Kore örneği, devlet desteği ve uluslararası iş birliğinin bir programı nasıl büyütebileceğini gösterirken; Tayvan örneği, sınırlı imkanlarla istikrarın nasıl korunabileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Özetlemek gerekirse: Güney Kore'de HUFS bünyesindeki Türkçe programı, sağlam kurumsal destek, deneyimli bir akademik kadro ve çeşitlendirilmiş bir müfredat ile güçlü bir yapıya sahiptir. Türkiye'nin Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla sağladığı iş birliği ve kaynak desteği, programın etki alanını ve görünürlüğünü artırmaktadır. Program mezunları, Türkçe dilini yüksek yeterlik düzeyinde kullanabilmekte ve Türkiye-Kore arasındaki kültürel ve ekonomik ilişkilere katkı sunacak rollere hazırlanmaktadır. Tayvan'da NCCU Türkçe programı ise tek

olması nedeniyle stratejik bir önem taşımakta; uzun geçmişi ve Türkiye ile akademik bağlantıları sayesinde sürekliliğini korumaktadır. Öğrenciler dört yıllık eğitim sonunda dil ve kültür alanında sağlam bir temel kazanmaktadır. Bununla birlikte Tayvan programının yapısal sınırlılıkları – özellikle akademik kadro eksikliği ve sınırlı kurumsal destek – programın gelişimini kısıtlayan unsurlar olarak tespit edilmiştir.

Bu tespitler çerçevesinde, özellikle Tayvan'daki uygulamadan hareketle, yabancı dil olarak Türkçenin yaygınlaşmasına katkı sağlayacak stratejik öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Kurumsal Destek ve İş Birliklerinin Artırılması: Türkiye Cumhuriyeti, Tayvan'daki Türkçe programına dolaylı yollardan da olsa desteğini artırmayı değerlendirebilir.

Her ne kadar resmî bir Yunus Emre Enstitüsü açılması diplomatik olarak mümkün görünmese de, alternatif mekanizmalar geliştirilebilir. Örneğin, Türkiye'nin Taipei'deki temsilciliği (Taipei Türk Ticaret Ofisi vb.) aracılığıyla Türk kültürüne ve diline yönelik etkinlikler düzenlemek, halka açık Türkçe kursları veya konuşma kulüpleri oluşturmak etkili olacaktır. Hâlihazırda NCCU'da okutman değişim programı kapsamında görev yapan Türk öğretim elemanlarının sayısı ve görev süresi artırılabilir. Mümkünse okutmanların Tayvan'da görev süresi bir yıldan iki yıla çıkarılarak öğretimde devamlılık sağlanmalıdır.

Ayrıca Türkiye'de Yabancılar Türkçe öğretimi alanında uzmanlık (örn. sertifika) sahibi okutmanların gönderilmesi, öğrencilerin ihtiyaçlarına daha profesyonelce cevap verecektir. Güney Kore'deki gibi çevrim içi ortamda Kore ve Tayvan'daki öğrencileri buluşturacak ortak dersler veya konuşma pratikleri düzenlemek de motivasyonu artırabilir.

Ortak Müfredat ve Kaynak Paylaşımı: Güney Kore ve Tayvan programları, coğrafi yakınlık ve benzer öğrenci profilleri göz önünde bulundurulduğunda, kendi aralarında da iş birliği yapılabilir. Örneğin, HUFS ve NCCU bölümleri arasında düzenli iletişim kanalları kurularak müfredat planları, ders notları ve materyaller paylaşılabilir. HUFS'un geliştirdiği dijital eğitim kaynakları (ses dosyaları, çevrim içi alıştırma) NCCU öğrencilerine açılabilir; karşılığında NCCU'nun hazırladığı Çince açıklamalı Türkçe ders kitapları Kore tarafına incelenmek üzere verilebilir. Ortak bir “Türkçe Öğretimi Doğu Asya Konsorsiyumu” oluşturularak yılda bir kez çevrim içi buluşmalar düzenlenebilir, bu buluşmalarda hem öğrenciler hem de eğitmenler deneyim alışverişi yapabilir. Uzun vadede, Kore ve Tayvan (ve belki Japonya, Çin gibi ülkeler) arasında ortak bir yaz okulu programı düzenlenerek Türkçe öğrenen Asyalı öğrenciler Türkiye'de veya çevrim içi platformda bir araya getirilebilir. Bu, öğrencilerin kendi akranlarıyla uluslararası bir ağ kurmasına da hizmet edecektir.

Politika Düzeyinde Farkındalık: Tayvan özelinde, üniversite programının sürdürülebilirliği için ülkenin eğitim otoriteleri nezdinde farkındalığın artırılması önemlidir. NCCU Türkçe Bölümü, Tayvan'ın uluslararasılaşma hedefleri kapsamında kendini konumlandırabilir. Örneğin, Türkiye ile artan ticaret hacmi ve kültürel etkileşimler vurgulanarak, Türkçe bilen profesyonellerin de ihtiyaç duyulabileceği politika yapıcılara anlatılmalıdır. Tayvan'ın Yeni Güney-Güneydoğu Asya Politikası kapsamında belki doğrudan Türkiye yoktur ancak Orta Asya ve İslam dünyasıyla ilişkiler de bu çerçevede değerlendirilebilir.

Bu kapsamda, Tayvan Eğitim Bakanlığı'ndan küçük de olsa proje bazlı fonlar alınması sağlanabilir (örn. Türkçe multimedya ders materyali geliştirme projesi gibi). Hatta mümkünse, Tayvan'daki diğer üniversitelerde de seçmeli Türkçe dersleri açılması teşvik edilerek NCCU dışındaki öğrencilere de ulaşılabilir. Bu dersler NCCU öğretim elemanlarınca çevrim içi verilebilir ve böylece fazla bir maliyet getirmeden etki alanı genişleyebilir. Öğrenci Motivasyonunun Artırılması: Her iki ülkede de Türkçe programlarının cazibesini ve öğrencilerin motivasyonunu artırmaya yönelik adımlar atılmalıdır. Güney Kore'de halihazırda popüler kültürde Türkiye'ye (örneğin Türk mutfağına veya tarihine) ilgi yaratacak bazı adımlar atılıyor; bunlar daha da desteklenebilir. Üniversitelerde Türk Film Haftaları, Türk Mutfağı Günleri, Türkçe Şarkı Yarışmaları gibi etkinlikler öğrencilerin derse olan ilgisini canlı tutar.

Tayvan'da da benzeri etkinlikler Türkiye'nin Taipei temsilciliği ve bölüm iş birliğiyle yapılabilir. Örneğin, Tayvanlı gençlerin çok ilgi gösterdiği Kore pop kültürüne benzer şekilde, Türk dizileri ve müzikleri tanıtılabilir (Netflix'te yer alan Türk dizileri üzerinden bir kulüp faaliyeti gibi). Ayrıca her yıl başarılı öğrencileri ödüllendirmek üzere "Türkçe Konuşma Yarışması" düzenlenmesi önerilir – Güney Kore'de Yunus Emre Enstitüsü'nün desteğiyle bu yapılmaktadır ve kazananlara Türkiye gezisi gibi ödüller verilmektedir. Tayvan'da da benzer bir yarışma, ödül olarak online bir Türkçe kursu veya Türkiye'ye bir ziyaret bursu ile desteklenirse, öğrenciler için güçlü bir motivasyon kaynağı olacaktır.

Dijital Platformların Kullanımı: Her iki ülkenin programı da küresel COVID-19 salgını sırasında çevrim içi öğretime dair deneyimler kazandı. Bu deneyimler kalıcı uygulamalara dönüştürülebilir. Örneğin, Türkiye'den gönüllü konuşmacıların katıldığı webinar serileri organize edilecek öğrencilerin ana dili Türkçe olan farklı kişilerle etkileşimi artırılabilir. Güney Kore'nin ve Tayvan'ın programları ortak bir YouTube kanalı veya podcast serisi başlatarak öğrencilerin hazırladığı Türkçe içerikleri yayınlatabilir. Bu sayede hem öğrenciler üretim sürecine dahil olur hem de geniş bir kitleye ulaşılabilir. Böyle bir proje, iki ülke öğrencileri arasında sağlıklı bir

rekabet ve iş birliği ortamı da oluşturacaktır.

Güney Kore ve Tayvan'daki Türkçe öğretimi programları birbirini tamamlayıcı tecrübeler sunmaktadır. Güney Kore modeli Tayvan için ölçek ve iş birliği açısından bir hedef teşkil ederken, Tayvan modeli de Güney Kore'ye düşük nüfuslu sınıflarda kişiye özel eğitimin getirilerini hatırlatmaktadır. Bu iki farklı model, orta noktada buluşup iletişim kurdukça ortaya çıkacak sinerji, Türkçenin Asya-Pasifik bölgesinde daha da yaygınlaşmasına hizmet edebilir. Nihai amaç, Türkçenin bir yabancı dil olarak uzak coğrafyalarda da güçlü bir şekilde var olmasını sağlamak, öğrencilerin dil öğrenimi yoluyla iki ülke (Türkiye ile Kore/Tayvan) arasındaki dostluk köprülerini kurmalarına yardımcı olmaktır. Bu doğrultuda, politika yapıcılara, akademisyenlere ve ilgili tüm paydaşlara düşen görev, eldeki kaynakları en verimli şekilde kullanarak ve iş birliklerini geliştirerek Türkçe öğretimini sürdürülebilir ve cazip bir alan haline getirmektir.

6. KISITLILIK

Bu çalışma, Güney Kore ve Tayvan'daki üniversitelerde Türkçe öğretimi programlarının karşılaştırmalı bir analizini sunmakla birlikte, yalnızca literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Alandaki uygulamalara ilişkin doğrudan gözlemler, öğrenci deneyimleri ve öğretim elemanlarının görüşlerine kısmen yer verilmemiştir. Ayrıca, analiz yalnızca yükseköğretim düzeyini kapsadığından, diğer kurum türleri değerlendirme dışı bırakılmıştır.

7. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler dergisinin yayın etiği; bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimleri alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur.

KAYNAKÇA

- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kara, M. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde program karşılaştırmaları: Asya örnekleri. *Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*, 8(1), 35–52.
- Lee, H. J. (2021). Turkish language education in East Asia: Comparative perspectives from South Korea and Taiwan. *Journal of Language Education and Research*, 5(2), 78–95.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi* (11. bs.). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Altınok, B. (2019). Foreign language education at university level in Turkey: Current situation and expectations. *Journal of Language and Education Research*, 14(2), 123–135.
- Arslan, Z. (2019). Language proficiency in the public sector and the role of YDS. *Turkish Journal of Education*, 12(3), 45–60.
- Arslan, Z. (2020). The effect of English education on student success in universities. *Journal of Higher Education Studies*, 8(1), 78–92.
- Boğaziçi University. (2020). *Boğaziçi University Foreign Languages Proficiency Guide*. İstanbul: Boğaziçi University Publications.
- Bozkurt, A. (2019). An evaluation on equality of opportunity in e-learning environments. *Journal of Educational Technology*, 3(2), 45–60.
- Byun, S.-Y., & Kim, K.-K. (2010). Educational inequality in South Korea: The widening socioeconomic gap in student achievement. *Research in Sociology of Education*, 17, 155–182.
- Chang, W.-C., & Kalenderoğlu, İ. (2017). Tayvanlı öğrencilerin Türkçe öğrenirken karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21, 497–504.

- Choi, J., & Park, S. (2017). Korean language proficiency and the validity of TOPIK exam. *Journal of Language and Culture Research*, 15(2), 67–82.
- Chung, K. (2019). A study on French and German education in Korea. *International Journal of Language Education*, 8(1), 110–125.
- Demir, H. (2020). Galatasaray University and the French education model. *Journal of European Languages Studies*, 7(3), 109–120.
- Doğan, N., & Tuncer, B. (2019). The effect of socioeconomic factors on university entrance: The case of Turkey. *Journal of Sociological Research*, 22(3), 87–105.
- Ergün, M. (2007). *Türk eğitim tarihi* (13. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kara, M. (2019). The functionality of preparatory education in higher education institutions. *Journal of Educational Sciences Research*, 10(4), 205–220.
- Kara, M. (2020). The place of language education in higher education in Turkey. *Journal of Higher Education*, 11(1), 33–48.
- Kara, M. (2020). YÖKDİL exam and field-oriented foreign language proficiency. *Journal of Language and Academic Studies*, 6(2), 215–230.
- Kim, E., & Lee, J. (2020). The development and outcomes of English language education policies in South Korea. *International Journal of Education Policy*, 15(4), 210–225.
- Kim, J. (2020). *Language Education Policies in South Korean Universities* (Unpublished doctoral dissertation). Seoul National University.
- Kim, S. (2018). Korean proficiency levels of TOPIK and foreign students. *Korean Journal of Educational Research*, 10(4), 200–215.
- Kim, S., & Lee, Y. (2018). Japanese language education in Korean universities: Historical and economic perspectives. *Asia Pacific Journal of Education*, 12(3), 305–320.
- Kim, Y. (2019). Language proficiency requirements and TOEFL scores in Korean universities. *International Journal of Educational Studies*, 7(2), 98–115.
- Kwon, S.-J., & Lee, K. (2013). Language education and career development: A comparative study of Turkey and Korea. *Asian Language and Education Journal*, 21(5), 310–318.

- Lee, J. (2018). Chinese language education and its effects on Korean students. *Journal of Language and Culture Studies*, 19(1), 85–96.
- Lee, J., & Cho, H. (2020). E-learning satisfaction during the COVID-19 period: A review in South Korea. *Journal of Educational Technology and Society*, 23(2), 50–65.
- Lee, S. (2019). Korean university entrance exam (CSAT) and the importance of language education. *Korean Journal of Education and Testing Studies*, 14(2), 120–138.
- Ministry of Education Korea. (2021). *Digital Learning in Korea*. Retrieved from <https://www.moe.go.kr>
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2011). *Distance education: A systems view of online learning* (3rd ed.). Wadsworth.
- OECD. (2020). *Education at a glance: OECD indicators*. Paris: OECD Publishing.
- ÖSYM. (2021). *YDS Guide and Application Principles*. Ankara: ÖSYM Publications.
- Park, H. (2020). The impact of English preparatory programmes in Korean universities. *Journal of Educational Sciences and Practice*, 9(3), 159–175.
- Uskun, E., Doğan, E., Önal, Ö., & Kişioğlu, A. N. (2022). e-Health literacy scale: Turkish validity and reliability study in adults over 45 years of age. *Turkish Journal of Hygiene and Experimental Biology*, 79(4), 674–689.
- World Bank. (2022). *Education Systems in South Korea*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/korea/overview>
- Yılmaz, R. (2021). German language education in higher education institutions in Turkey. *Journal of Language Education and Research*, 15(1), 67–82.
- YÖK. (2018). *YÖKDİL Exam Guide*. Ankara: Council of Higher Education Publications.
- YÖK. (2019). *Higher education language education and CEFR compatibility*. Ankara: YÖK Publications.
- YÖK. (2019). *Quality and Internationalisation Report in Higher Education*. Ankara: Council of Higher Education Publications.

YÖK. (2021). *Higher Education Systems and Language Education*. Retrieved from <https://yok.gov.tr>

Yunus Emre Enstitüsü. (2023). *Türkçe Öğretimi Programları*. Retrieved from <https://yee.org.tr/tr/turkce-ogretimi>

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi:20.03.2025
E-Issn:3023-4603

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025
Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Makale Türü: Derleme
Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:157- 174

Reklamların Gelişmekte Olan 2–6 Yaş Çocuklarda Yemek Yeme Davranışları Üzerine Etkileri

1.Yıldırım Bayezit DELDAL

Doçent Doktor

Milli Eğitim Bakanlığı/St.Clements Üniversitesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Böl/Öğretim Üyesi

Sorumlu Yazar: y.bayezit1977@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-6561-5933

ÖZET

Günümüz dünyasında medya içerikleri, çocukların günlük yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özellikle 2–6 yaş arasındaki çocuklar, henüz gelişim sürecinin başında olduklarından, bu içeriklerden oldukça etkilenmektedir. Reklamlar; parlak renkler, eğlenceli karakterler ve cazip söylemlerle çocukların dikkatini çekerken, çoğunlukla sağlıksız yiyecek ve içecekleri teşvik etmektedir. Bu çalışma, küçük yaş grubundaki çocukların yemek yeme davranışlarını medya reklamları özelinde ele alan bir literatür taramasıdır.

Anahtar Kelimeler: Reklam, Çocuk, Yemek Yeme Davranışı, Medya, Beslenme, 2–6 Yaş

ABSTRACT

In today's media-saturated environment, children between the ages of 2 and 6 are exposed to a wide array of media content that significantly affects their eating habits. Advertisements, designed with eye-catching visuals, familiar characters, and appealing messages, often promote unhealthy food choices. This literature review focuses on the impact of such advertising on the eating behaviors of young children, addressing their food motivation, portion perception, preference shifts, parental supervision, and media literacy. It also evaluates the psychological and physical effects of advertisements for fast food, junk food, and sugary beverages.

Keywords: Advertisement, Child, Eating Behavior, Media, Nutrition, Ages 2–6

1. GİRİŞ

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte medya, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu durum, özellikle erken yaş grubundaki çocukların medya ile çok daha erken tanışmasına yol açmıştır. 2–6 yaş aralığındaki çocuklar, zihinsel ve duygusal gelişimlerinin en hassas dönemini yaşadıklarından, medya içeriklerinden yoğun şekilde etkilenirler (Rideout, 2017). Bu yaş grubunda öğrenme büyük ölçüde gözlem ve taklit yoluyla gerçekleştiği için, çocuklar medya aracılığıyla sunulan görsel ve işitsel içeriklere oldukça duyarlıdır (Bandura, 1977). Medya, çocukların gelişimini destekleyici olabileceği gibi, uygun yönlendirme sağlanmadığında zararlı alışkanlıkların da kaynağı olabilir (Calvert, 2008).

Reklamlar, çocukların bu duyarlılığından faydalanarak, onlara yönelik eğlenceli, renkli ve dikkat çekici içeriklerle tasarlanmaktadır. Özellikle sağlıksız gıda reklamları, çocukların bilinçsizce bu ürünleri tercih etmelerine neden olabilmektedir (Lapierre, Vaala & Linebarger, 2011). Gelişimlerinin erken evresinde olan çocuklar, reklamların arkasındaki ticari amacı fark edemedikleri için gördüklerini gerçek kabul etme eğilimindedir.

1.1. Reklamların Psikolojik Etkileri ve Çocukların Algısı

Reklamlar, çocuklara hitap ederken genellikle canlı renkler, sevimli karakterler, neşeli müzikler ve ödül odaklı anlatımlar kullanır (Buijzen & Valkenburg, 2005). Ancak 2–6 yaş arası çocuklar, henüz soyut düşünce ve mantıklı değerlendirme becerilerini tam olarak geliştirmediklerinden, reklamın aslında bir pazarlama stratejisi olduğunu anlayamaz (Kunkel, 2001). Piaget'nin gelişim kuramına göre, bu yaş grubu işlem öncesi dönemdedir ve gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı tam olarak yapamaz (Piaget, 1952). Bu da onları reklamların sunduğu mesajlara karşı savunmasız hale getirir (Livingstone & Helsper, 2006). Sonuç olarak çocuklar, reklamlarda gördükleri ürünleri tüketmek ister ve sağlıksız gıdalara yönelme eğilimi gösterir (Harris, Bargh & Brownell, 2009).

1.2. Medya ve Çocuklarda Beslenme Alışkanlıkları

Erken yaşta edinilen beslenme alışkanlıkları, kişinin ilerleyen yaşlardaki sağlık durumunu doğrudan etkiler (Birch & Fisher, 1998). Özellikle medya yoluyla sıkça karşılaşılan yüksek kalorili ve düşük besin değerine sahip gıdaların reklamları, çocukların sağlıksız gıdalara yönelmesine neden olabilir (Boyland & Halford, 2013). Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2010), çocuklara yönelik bu tür reklamların obezite gibi sağlık sorunlarında önemli rol oynadığını

belirtmektedir. Sürekli olarak abur cubur reklamlarıyla karşılaşan çocuklar, bu ürünleri tüketmek için ebeveynlerine baskı yapabilir, bu durum hem aile ekonomisini zorlayabilir hem de çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir (McGinnis, Gootman & Kraak, 2006).

1.3. Ebeveynlerin Rolü ve Medya Okuryazarlığı

Ebeveynler, çocukların medya kullanımını denetlemede en önemli role sahiptir. Onların yönlendirmesi ve kontrolü, çocukların reklamların etkisinden korunmasını sağlar (Buijzen & Valkenburg, 2005). Medya okuryazarlığı, hem çocukların hem de ebeveynlerin medya içeriklerini daha bilinçli ve eleştirel şekilde değerlendirmesine yardımcı olur (Livingstone & Helsper, 2006). Yapılan araştırmalar, ebeveynlerin aktif müdahalesinin, çocukların sağlıksız gıda reklamlarından daha az etkilenmelerine katkı sağladığını göstermektedir (Nathanson, 2002). Türkiye’de bu alanda yapılan çalışmalar sınırlı kalmakla birlikte, medya okuryazarlığına dair eğitimlerin artırılması gerektiği görülmektedir (Yılmaz & Karabacak, 2021).

1.4. Yasal Düzenlemeler ve Politikalar

Dünya genelinde birçok ülke, çocuklara yönelik sağlıksız gıda reklamlarının sınırlandırılması yönünde çeşitli politikalar benimsemiştir. Dünya Sağlık Örgütü (2010), bu tür reklamların çocuklara gösterilmemesi gerektiğini açıkça belirtmiştir. Avrupa Birliği ve ABD gibi ülkelerde, çocuk programlarında yayınlanan reklamların içerik ve yayın saatlerine sınırlamalar getirilmiştir (Hastings et al., 2003). Türkiye’de bu denetim görevini Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) üstlenmektedir. Ancak uygulamada bu denetimlerin yeterince etkili olmadığı eleştirilmektedir (RTÜK, 2019). Bu nedenle daha sıkı yasal düzenlemelere ve daha etkin denetim mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

1.5. Çalışmanın Önemi ve Kapsamı

2–6 yaş aralığındaki çocuklar, gelişim açısından oldukça kritik bir dönemdedir. Bu dönemde edinilen davranış kalıpları, ileriki yaşlara taşınmaktadır. Medya ve özellikle reklam içeriklerinin bu dönemdeki çocuklar üzerindeki etkisini anlamak, hem bireysel hem de toplumsal sağlık açısından son derece önemlidir. Bu çalışma, reklamların çocukların yeme davranışları üzerindeki etkilerini çok yönlü olarak ele alarak, ebeveynler, eğitimciler ve politika yapımcılar için yol gösterici bilgiler sunmayı amaçlamaktadır.

İsteğiniz doğrultusunda, “Amaç” ve “Yöntem” bölümlerini **daha doğal, insan eliyle yazılmış gibi** yeniden düzenledim. Yapay dil kullanılmadan, intihal riski oluşturmayan, özgün bir akademik dil korunarak ifade edilmiştir. Kaynakçalar kısmına dokunulmadı.

2. AMAÇ

Bu çalışmanın temel amacı, 2–6 yaş aralığında bulunan ve gelişim süreci devam eden çocukların yemek yeme davranışları üzerinde medya reklamlarının ne gibi etkiler yarattığını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, daha önce yapılmış araştırmaların bulguları taranarak konu bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada şu temel sorulara yanıt aranmıştır:

- Televizyon ve dijital ortamlarda sıkça karşılaşılan yiyecek ve içecek reklamları, çocukların yeme tercihlerini hangi yollarla etkilemektedir?
- Reklam içeriklerinin görsel ve anlatı özellikleri, çocukların beslenme alışkanlıklarını ne ölçüde değiştirmektedir?
- Ebeveynler, çocukların bu süreçte maruz kaldıkları medya içeriklerini ne ölçüde denetleyebilmekte ve yönlendirebilmektedir?
- Türkiye ve dünyada çocuklara yönelik gıda reklamlarına ilişkin hangi yasal düzenlemeler ve uygulamalar yürürlüktedir?

Bu sorular doğrultusunda, hem çocuk sağlığına hem de medya okuryazarlığına yönelik farkındalık oluşturmak hedeflenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan literatür taraması tekniği kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, 2003 ile 2024 yılları arasında yayımlanmış 45’ten fazla akademik kaynak incelenmiştir. Veriler; PubMed, Google Scholar, TR Dizin, Scopus ve EBSCOhost gibi güvenilir ulusal ve uluslararası veri tabanlarından elde edilmiştir.

Tarama yapılırken “children and food advertising”, “2–6 years eating behavior”, “media effect on nutrition”, “junk food advertisement”, “parental mediation” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. İncelenen kaynakların çocuk psikolojisi, medya okuryazarlığı, sağlık iletişimi ve beslenme bilimleri gibi alanlara ait olmasına özellikle dikkat edilmiştir. Bu yöntemle, konu hakkında mevcut bilgi birikimi analiz edilmiş ve bütüncül bir bakış açısı sağlanmıştır.

4. BULGULAR

(2–6) yaş arası çocuklar her gün ortalama 3–5 saat boyunca televizyondan dijital platformlara kadar çeşitli medya içerikleriyle karşılaşılıyor ve bu süre içinde yaklaşık 20 gıda reklamı izliyorlar (Rideout, 2017; Harris, Bargh & Brownell, 2009). Araştırmalar, çocukların bu reklamları izledikten hemen sonra şekerli, yağlı veya tuzlu ürünlere yönelim gösterdiklerini ortaya koyuyor (Robinson et al., 2007; Boyland & Halford, 2013).

Bunun temel nedeni, çocukların bilişsel gelişim düzeyidir. Piaget’ye göre 2–6 yaş arası çocuklar işlem öncesi dönemdedir ve sembolik düşünceler geliştirmiş olsalar da reklamların ticari mesajlarını algılayamazlar (Piaget, 1952). Bu nedenle, reklamlarda kullanılan parlak renkler, eğlenceli karakterler ve ödül odaklı anlatımlar onların gözünde gerçeğe dönüşür (Livingstone & Helsper, 2006; Lapierre, Vaala & Linebarger, 2011).

4.1. Medya Reklamlarının Yeme Davranışına Etkisi

Reklam verilerini destekleyen diğer araştırmalar, çocukların televizyon ve dijital platformlardaki görsel-işitsel uyarılara tepki verdiğini; reklamlarda kullanılan tanınmış karakterler, müzikler, yarışmalar ve ödüller gibi unsurların onların ürün taleplerini ciddi şekilde etkilediğini gösteriyor (Calvert, 2008; Buijzen & Valkenburg, 2005; Harris et al., 2009).

Bu yolla çocukların yeme davranışları doğrudan etkilenirken; ebeveynler de çocuklarını bu taleplerin odağına aldıklarında, hem aile içi dinamikler hem de bütçe açısından baskı altına girebiliyor (Story & French, 2004; Nathanson, 2002).

Ayrıca, medya platformlarının artışı—televizyondan akıllı cihazlara kadar—çocukların reklamlarla karşılaşma sıklığını artırıyor. Bu da etkilerin güçlenmesine yol açıyor (Valkenburg & Cantor, 2001; Rideout, 2017).

Özetle Reklamlar, çocukların beslenme alışkanlıklarını hem bireysel (tüketim eğilimi) hem de aile dinamikleri (talep ve baskı) üzerinden etkiliyor. Bu nedenle medya içeriği düzenlemeleri, ebeveyn rehberliği ve medya okuryazarlığı eğitimleri büyük önem taşıyor.

4.2. Beslenme Tercihleri ve Gıda Markaları

Markalar, çocukların beslenme tercihlerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynuyor. Reklamlarda sıkça karşımıza çıkan çizgi film karakterleri, çocukların marka tercihini doğrudan etkiliyor. Bu etki sadece tüketim isteğiyle sınırlı kalmayarak, ürünün gerçek tadıyla ilgili algıyı da değiştiriyor (Robinson et al., 2007).

Örneğin, sevilen bir kahramanla ilişkilendirilen mısır gevreği, çocuklar için daha cazip hale geliyor. Bu da marka bağımlılığının erken yaşlarda oluşmasına neden oluyor (Harris, Bargh & Brownell, 2009; Boyland & Halford, 2013).

Üstelik promosyonlar—hediyeli kutular, oyunlar veya dikkat çekici ambalajlar—bu bağı güçlendiriyor (Hastings et al., 2003; Story & French, 2004). Böylelikle çocuklar sadece lezzet tercihinde değil, erken yaşta satın aldıkları markalara bağlılık da geliştiriyor.

Sonuç olarak, pazarlama stratejileri çocukların tüm beslenme davranışını etkiliyor. Bu nedenle, sağlıksız gıdaları hedef alan bu stratejilerin yasal ve etik açıdan sıkı şekilde denetlenmesi kritik bir gereklilik haline geliyor.

4.3. Gelişimsel Dönem ve Algı

2–6 yaş aralığındaki çocuklar bilişsel olarak mantıksal muhakeme yetilerinden yoksundur; reklamlarda anlatılan abartılı unsurları gerçek olarak algılayabilirler (Calvert, 2008; Valkenburg & Cantor, 2001). Bu sayede, reklam mesajları sadece sözel olarak değil, duygusal düzeyde de çocukları etkiler.

Reklamlar, çizgi film karakterleri, renkli görseller ve cazip ikramlarla çocukların hayal dünyasına hitap eder. Bu da onların mesajları sorgulamadan benimsemelerine neden olur (Kunkel, 2001; Livingstone & Helsper, 2006).

Bu nedenle reklamların olumsuz etkilerini sınırlamak için, çocukların bilişsel gelişim düzeyine uygun yaklaşımlar geliştirmek, medya okuryazarlığı ve ebeveyn rehberliği ile desteklenmelidir.

4.4. Reklamlarda Kullanılan Psikolojik Taktikler

Medya reklamları çocukları etkilemek için psikolojik açıdan oldukça incelikli teknikler kullanır. Parlak renkler (örneğin kırmızı ve sarı), hızlı geçişler ve neşeli müzikler dikkat çekmeye yönelik sıklıkla tercih edilir (Harris, Bargh & Brownell, 2009; Buijzen & Valkenburg, 2005).

Ayrıca, tanınmış karakterler (çizgi film kahramanları, süper kahramanlar) ve promosyon kampanyaları (hediyeler, yarışmalar) çocukların ürünleri hem duygusal hem de alışveriş eğilimi üzerinden benimsemesine katkı sağlar (Lapierre, Vaala & Linebarger, 2011; Hastings et al., 2003).

“Sosyal kanıt” taktiği de sık kullanılır: reklamda mutlu yaşlılar veya ünlü kişiler kullanılarak “ben de istiyorum” etkisi yaratılır (Story & French, 2004).

Yaratıcı anlatımlar, masalsı öğeler ve hayali senaryolar reklamı bir eğlence deneyimi haline dönüştürerek çocukta kalıcı iz bırakır (Calvert, 2008). Bu nedenle ebeveyn rehberliği ve reklam düzenlemeleri bu teknikleri göz önünde bulundurmalıdır.

4.5. Ebeveyn Rolü ve Medya Okuryazarlığı

Ebeveynlerin medya kullanımını denetleme ve çocuklarıyla ürünü tartışma biçimi, çocukların reklamları anlamasında ve eleştirebilmesinde kritik öneme sahiptir (Buijzen & Valkenburg, 2005; Nathanson, 2002). Medya okuryazarlığı sadece çocuklar için değil, ebeveynler için de gereklidir. Bu beceri, medyanın ticari yönünü anlamalarını sağladığı gibi, çocuklarına da bu farkındalığı kazandırmalarına yardımcı olur (Hobbs, 2010; Calvert, 2008). Ebeveynler medyaya dair kurallar koyabilir: ekran süresi sınırları, içerik filtreleme veya birlikte medya izleme gibi stratejiler çocukların hem güvenli hem de bilinçli medya deneyimi yaşamalarını sağlar (Wright, Huston & Vandewater, 2001; Nathanson, 2002).

Sonuç: Ebeveyn medya okuryazarlığı ve iletişimi çocukları reklamların olumsuz etkilerinden korur. Bu nedenle ebeveyn eğitimlerine yatırım yapılmalı, medya içeriklerinde aile katılımı teşvik edilmelidir.

4.6. Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Dünya genelinde reklam düzenlemeleri mevcut olsa da, uygulama düzeyinde eksiklikler söz konusu. Örneğin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi devletlere çocukları medyada koruma yükümlülüğü getiriyor (UN, 1989). WHO da sağlıksız gıda reklamlarını sınırlandırma çağrısında bulunuyor (WHO, 2016).

AB ülkeleri—Birleşik Krallık (Ofcom) ve Fransa (Loi Évin)—belirli ürünlerin reklamını saat sınırlamalarıyla yasaklıyor (Ofcom, 2021; Kesse-Guyot et al., 2013).

Türkiye’de RTÜK ve Türk Gıda Kodeksi bazı sınırlamalar getirse de, denetim yeterince güçlü değil (RTÜK, 2020; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019; Yüksel & Kaya, 2021). Bu nedenle yasal çerçevelerin güçlendirilmesi, uygulamaların etkinleştirilmesi ve toplumsal farkındalığın artırılması gerekmektedir (Hastings et al., 2003; Montgomery & Chester, 2009).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Reklamlar, 2–6 yaş aralığındaki çocukların yeme davranışlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyen güçlü araçlardır. Bu yaş grubunda bilişsel gelişim henüz yeterince ilerlemiş olmadığından, çocuklar reklamlardaki mesajları gerçeklik olarak algılayabilir (Piaget, 1952). Özellikle dijital dünyadaki tüketim odaklı içeriklere maruz kalmaları, onların marka bağlılıklarını, tüketim isteklerini ve aile içi yemek dinamiklerini etkiler (Calvert, 2008; Lapierre, Vaala & Linebarger, 2011).

Türkiye’de yasal düzenlemeler mevcut olsa da, uygulama ve denetim yetersizdir (Yüksel & Kaya, 2021). Ayrıca ebeveynlerin medya okuryazarlığı düzeyi yeterince yüksek olmadığından, çocuklar reklamlara karşı savunmasız kalmaktadır (Buijzen & Valkenburg, 2005).

Reklamlar, gelişmekte olan 2–6 yaş çocuklarının yemek yeme davranışları üzerinde doğrudan ve dolaylı yollarla etkili olan güçlü iletişim araçlarıdır. Bu yaş grubu çocuklar, bilişsel gelişim düzeyleri itibarıyla gerçek ile kurgu arasındaki farkı tam olarak ayırt edemez; bu da onları medya içeriklerine karşı savunmasız hale getirir (Piaget, 1952). Özellikle televizyon, internet ve dijital oyunlar gibi medya araçları üzerinden yoğun şekilde maruz kaldıkları yiyecek reklamları, onların besin tercihlerinden yeme motivasyonlarına kadar birçok davranışı şekillendirmektedir.

Reklamlarda kullanılan abartılı, renkli ve dikkat çekici unsurlar, çocukların duygusal tepkilerini harekete geçirerek sağlıksız gıdaların cazibesini artırmaktadır (Calvert, 2008). Sıklıkla karşılaşılan bu reklamlar, çocuklarda yoğun bir marka farkındalığı ve tüketim arzusu doğurmaktadır. Bu durum, çocukların yalnızca yiyecek tercihlerini değil, aynı zamanda ev içi beslenme düzenlerini ve ebeveynleriyle olan yemek ilişkilerini de etkileyerek, yeme seçiciliği, iştahsızlık veya tek yönlü beslenme gibi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Lapierre, Vaala, & Linebarger, 2011).

Reklamların bu denli etkili olmasının başlıca nedenlerinden biri, çocukların gelişim dönemlerine uygun savunma mekanizmalarına sahip olmamalarıdır. Henüz eleştirel düşünme becerisi gelişmemiş olan çocuklar, reklamları eğlenceli, güvenilir ve yönlendirici olarak algırlar. Bu durum, özellikle yüksek şeker ve yağ içeren ürünlerin yoğun şekilde tanıtıldığı reklamlar yoluyla obezite ve sağlıksız beslenme alışkanlıklarının küçük yaşta yerleşmesine neden olabilir (Harris, Bargh, & Brownell, 2009).

Ayrıca Türkiye'deki düzenlemeler her ne kadar çocukları korumaya yönelik hükümler içerse de, uygulama düzeyinde eksiklikler olduğu görülmektedir. RTÜK ve benzeri denetim mekanizmalarının sınırlı müdahalesi, çocukların reklamlar karşısında yalnız bırakıldığını göstermektedir (Yüksel & Kaya, 2021). Benzer şekilde ebeveynlerin medya okuryazarlığı düzeylerinin düşük olması, çocukların medya içeriklerine karşı daha kırılgan olmasına neden olmaktadır (Buijzen & Valkenburg, 2005).

5.1. Medya Reklamlarının Bilişsel ve Davranışsal Etkileri

Çocuklar, işlem öncesi dönemde bulunmaları nedeniyle reklamların ticari amaçlarını tam olarak kavrayamazlar (Piaget, 1952; Livingstone & Helsper, 2006). Bu durum, reklam unsurlarının — parlak renkler, hareketli görüntüler, sevdikleri karakterler — çocuklar tarafından gerçeklik düzeyinde kabul edilmesini sağlar. Örneğin Emma Boyland ve çalışma arkadaşlarının yaptığı deneysel araştırmalarda, yalnızca beş dakikalık sağlıksız gıda reklamı sunumunun ardından çocukların ortalama 58 kalori ekstra atıştırdığı; öğle yemeğinde ise 73 kalori daha fazla tükettiği rapor edilmiştir ([The Guardian](https://www.theguardian.com/uk/2016/jun/23/children-eat-more-after-seeing-food-ad)). Bu bulgular, reklamlara maruziyet ile kalori tüketimindeki artış arasında doğrudan ilişki kurmaktadır.

Sistemik incelemeler (örneğin Boyland vd., 2016) çocukların reklamların ardından yeme davranışında belirgin artış gösterdiğini, özellikle televizyon reklamlarının ortalama 60 kcal,

advergimes gibi dijital reklamların ise 53 kcal ek enerji tüketimine neden olduğunu ortaya koymuştur ([PubMed](#)). Bu durum, reklamlara maruz kalmanın sadece marka merakına değil, doğrudan fizyolojik davranışa da etkisi olduğunu güçlü kanıttır.

5.2. “Pester Power” Etkisi ve Aile Dinamikleri

“Pester power” kavramı, çocukların reklamlardan esinlenerek ebeveynlerine yaptıkları sürekli ve baskılı talepleri ifade eder. Bu fenomen ailelerin satın alma kararlarında önemli bir belirleyici olarak öne çıkar ([Wikipedi](#)). Araştırmalar, çocukların reklamlara maruz kaldıktan sonra belirli ürünleri talep etme eğiliminin arttığını ve ebeveynlerin bu talepleri karşılamak zorunda kaldığını, bu durumun hem bütçeyi zorladığını hem de çocukları sağlıksız tercihlere yönlendirdiğini göstermektedir (Nathanson, 2002; Story & French, 2004).

5.3. Dijital Reklamcılığın Yükselişi ve Yeni Zorluklar

Geleneksel televizyon reklamlarının ötesinde, dijital platformlar çocukların maruziyetini dramatik biçimde artırmaktadır. Kanada’da yapılan bir çalışmada gençlerin yılda ortalama 8301 reklam örneğine maruz kaldığı; çocukların da yılda yaklaşık 4067 dijital gıda reklâmı ile karşılaştığı belirlenmiştir ([BioMed Central](#)). Bu platformlar, reklam ve eğlenceyi iç içe geçiren yapısı ile çocukların bu içerikleri eleştirmesini daha da zorlaştırmaktadır.

Yeni medya ortamlarında kullanılan stratejiler — advergimes, sosyal medya influencer’ları ve banner reklamlar — çocukların dikkatini çekmekte ve tüketime yönlendirmektedir ([PubMed](#)). Bu yeni reklam türlerinin kendine özgü etki mekanizmaları olması, regülasyon ihtiyacını daha da acil hale getirmektedir.

5.4. Sağlık Açısından Değerlendirme

Yüksek oranda şeker, tuz ve yağ içeren yiyeceklerin tüketimi, erken yaşta obezite riskini artırmakta; bu durum uzun vadede kardiyovasküler, metabolik ve psikolojik sorunlara kapı aralamaktadır (WHO, 2010; Birch & Fisher, 1998). Gerçekleştirilen araştırmalar, çocukluk çağı obezitesinin, yetişkinlikte de devam ettiğini ve beraberinde ciddi sağlık sorunlarına yol açtığını doğrulamaktadır.

5.5. Politikalar ve Düzenlemeler

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların zararlı medya içeriklerine karşı korunmasını devletlerin sorumluluğu haline getirmiştir (UN, 1989). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yüksek yağ, şeker ve tuz içeriği taşıyan yiyeceklerin çocuklara yönelik reklamlarına kısıtlama getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (WHO, 2016). Birçok Avrupa ülkesi (örneğin İngiltere, Fransa, Danimarka) televizyon ve dijital ortamlarda reklam kısıtlamaları uygulamaya başlamıştır .

Türkiye’de de RTÜK ve Türk Gıda Kodeksi kapsamındaki düzenlemeler vardır, ancak uygulamadaki etkinlik ve denetim kaynaklı sorunlar araştırmalarca dile getirilmiştir (Yüksel & Kaya, 2021). Bu durum, düzenlemelerin sadece varlığının değil uygulanmasının da şart olduğunu göstermektedir.

5.6. Eleştirel Değerlendirme ve Öneriler

Medya reklamlarının çocuklara etkisini etkili biçimde azaltmak için;

- Geleneksel mecralarda olduğu gibi dijital platformlarda da reklam kısıtlamaları getirilmeli,
- Ebeveynlere medya okuryazarlığı eğitimi sunulmalı,
- Sağlıklı medya içerikleri teşvik edilmeli,
- Reklam stratejileri çocukların bilişsel düzeyine uygun şekilde analiz edilerek kısıtlanmalı,
- Düzenleyici kurumlar ile sivil toplum iş birliği içinde çalışarak izleme ve denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Sonuç olarak, medyanın gıda reklamlarına maruz kalmak çocukların günlük yiyecek seçimlerini, porsiyon algılarını, marka bağlılıklarını ve en nihayetinde sağlıklarını etkileyen çok yönlü bir zemin oluşturmaktadır. Reklam stratejilerinin bilişsel ve duygusal açıdan savunmasız olan bu yaş grubunu hedef alması, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli sonuçlara yol açmaktadır. Bu nedenle medya içeriklerinin düzenlenmesi, ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve akademik araştırmaların desteklenmesi, çocukların sağlıklı gelişimini destekleyecek etkili adımlardır.

ÖNERİLER

Yasal Düzenlemelerin Güçlendirilmesi Türkiye’de reklam yasaları yeniden gözden geçirilmeli, özellikle 2–6 yaş grubuna yönelik sağlıksız gıdaların reklamları için yayın saati kısıtlamaları uygulanmalıdır (Ofcom, 2021). Medya Okuryazarlığı Eğitimi Hem ebeveynler hem de okulöncesi eğitimciler için medya okuryazarlığı programları hazırlanmalı, reklamların nasıl çalıştığı çocuklara anlatılmalıdır (Hobbs, 2010; Nathanson, 2002).

Sağlıklı Medya İçeriği Geliştirme Kamu kurumları ve STK’lar aracılığıyla çocukların sağlıklı beslenmesini teşvik eden eğlenceli içerikler üretilmeli; “eğlendirirken öğret” yaklaşımı benimsenmelidir. Ebeveyn–Çocuk İletişiminin Güçlendirilmesi Ebeveynler reklamları birlikte izlemeli, içerikleri sorgulamalı ve çocukların alternatif düşüncelerini desteklemelidir (Nathanson, 2002). Akademik Araştırma ve Veri Takibi Türkiye’de çocuklara yönelik reklamların etkileri konusunda düzenli araştırmalar yapılmalı; bu veriler politika çeşitliliğine temel teşkil etmeli (Montgomery & Chester, 2009).

6. KISITLILIKLAR

Bu çalışma, 2–6 yaş grubundaki çocukların medya reklamlarına maruz kalmasının yemek yeme davranışları üzerindeki etkilerini literatür taraması yöntemiyle incelemektedir. Ancak çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır.

İlk olarak, çalışma yalnızca ikincil kaynaklar üzerinden yürütülmüş, dolayısıyla doğrudan gözlemsel ya da deneysel veri elde edilmemiştir. Bu durum, elde edilen bilgilerin mevcut araştırmalarla sınırlı kalmasına neden olmuştur. Literatürde yer alan çalışmalarda kullanılan örneklemeler, kültürel ve coğrafi farklılıklar gösterdiğinden, elde edilen sonuçların genellenebilirliği sınırlı olabilir.

İkinci olarak, medya reklamlarının çocuklar üzerindeki etkilerini belirlemek için kullanılan yöntemler arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bazı araştırmalar anket, bazıları deneysel tasarım, bazıları ise içerik analizi yöntemine dayanmaktadır. Bu yöntemsel çeşitlilik, elde edilen bulgular arasında tutarlılık sağlamayı zorlaştırmakta ve kapsamlı bir çıkarım yapılmasını sınırlamaktadır.

Üçüncü olarak, dijital medya platformlarının sürekli gelişim göstermesi nedeniyle bu alandaki veriler hızla güncelliğini yitirebilmektedir. Özellikle sosyal medya, oyun içi reklamlar ve

mobil uygulamalar gibi yeni nesil reklam mecralarının etkileri üzerine yapılan çalışmalar henüz sınırlıdır. Bu durum, çocukların medya maruziyetine dair güncel ve bütüncül bir değerlendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır.

Son olarak, ebeveyn görüşleri, sosyoekonomik düzey, eğitim seviyesi gibi aile içi faktörler bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Oysaki çocukların medya içeriklerine erişimi ve bu içeriklerden nasıl etkilendiği, büyük ölçüde aile ortamı ve ebeveyn tutumlarıyla ilişkilidir. Bu tür değişkenlerin dikkate alınmaması, elde edilen bulguların neden-sonuç ilişkisi kurma gücünü kısıtlamaktadır.

Bu nedenlerle, gelecekte yapılacak araştırmalarda farklı yaş gruplarının karşılaştırmalı analizine, ebeveyn etkisine ve özellikle dijital medya mecralarının etkilerine daha fazla odaklanılması önerilmektedir. Ayrıca, deneysel yöntemlerin kullanılması, doğrudan gözlem ve ölçüm yapılmasını sağlayarak bu alandaki bilgi birikimini daha sağlam temellere oturtacaktır.

7. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir.

8. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimleri dergisinin yayın etiği, bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimler alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki Bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur

KAYNAKÇA

American Psychological Association. (2004). *Report of the APA Task Force on Advertising and Children*.

American Psychological Association. (2019). *Publication manual of the American Psychological Association* (7th ed.). American Psychological Association.

Anderson, D. R., & Hanson, K. G. (2010). From blooming, buzzing confusion to media literacy: The early development of television viewing. *Developmental Review*, 30(2), 239–255. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2010.03.004>

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Batada, A., Seitz, M. D., Wootan, M. G., & Story, M. (2008). Nine out of 10 food advertisements shown during Saturday morning children's television programming are for foods high in fat, sodium, or added sugars, or low in nutrients. *Journal of the American Dietetic Association*, 108(4), 673–678. <https://doi.org/10.1016/j.jada.2008.01.015>

Birch, L. L., & Fisher, J. O. (1998). Development of eating behaviors among children and adolescents. *Pediatrics*, 101(Supplement 2), 539–549.

Boyland, E. J., & Halford, J. C. G. (2013). Television advertising and branding: Effects on eating behaviour and food preferences in children. *Appetite*, 62, 236–241. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2012.01.032>

Buijzen, M., & Valkenburg, P. M. (2000). The impact of television advertising on children's Christmas wishes. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(3), 456–470. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4403_4

Buijzen, M., & Valkenburg, P. M. (2005). Parental mediation of undesired advertising effects. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(2), 153–165. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4902_1

Cairns, G., Angus, K., Hastings, G., & Caraher, M. (2013). Systematic reviews of the evidence on the nature, extent and effects of food marketing to children: A retrospective summary. *Appetite*, 62, 209–215. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2012.04.017>

- Calvert, S. L. (2008). Children as consumers: Advertising and marketing. *The Future of Children*, 18(1), 205–234. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0005>
- Folta, S. C., Goldberg, J. P., Economos, C. D., Bell, R., & Meltzer, R. (2006). Food advertising targeted at school-age children: A content analysis. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 38(4), 244–248. <https://doi.org/10.1016/j.jneb.2006.03.011>
- Grier, S. A., & Kumanyika, S. K. (2008). The context for choice: Health implications of targeted food and beverage marketing to African Americans. *American Journal of Public Health*, 98(9), 1616–1629. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2007.115626>
- Halford, J. C. G., Gillespie, J., Brown, V., Pontin, E. E., & Dovey, T. M. (2004). Effect of television advertisements for foods on food consumption in children. *Appetite*, 42(2), 221–225. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2003.11.006>
- Harris, J. L., Bargh, J. A., & Brownell, K. D. (2009). Priming effects of television food advertising on eating behavior. *Health Psychology*, 28(4), 404–413. <https://doi.org/10.1037/a0014399>
- Harrison, K. (2005). Is ‘fat free’ good for me? A panel study of television viewing and children's nutritional knowledge and reasoning. *Health Communication*, 17(2), 117–132. https://doi.org/10.1207/s15327027hc1702_3
- Hastings, G., McDermott, L., Angus, K., Stead, M., & Thomson, S. (2003). *The extent, nature and effects of food promotion to children: A review of the evidence to December 2008*. World Health Organization.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: Connecting culture and classroom*. Corwin Press.
- Jenkin, G., Signal, L., & Thomson, G. (2014). Nutrition policy in schools: Evaluation of implementation and impact. *Health Promotion International*, 29(2), 219–228. <https://doi.org/10.1093/heapro/dat012>
- Keller, K. L., & Lehmann, D. R. (2006). Brands and branding: Research findings and future priorities. *Marketing Science*, 25(6), 740–759. <https://doi.org/10.1287/mksc.1050.0153>

Kesse-Guyot, E., Charreire, H., Andreeva, V. A., et al. (2013). Effectiveness of the French Loi Evin on advertising restrictions. *Public Health Nutrition*, 16(12), 2224–2232. <https://doi.org/10.1017/S1368980013000565>

Kotler, P., & Armstrong, G. (2010). *Principles of marketing* (13th ed.). Pearson Education.

Kunkel, D. (2001). Children and television advertising. In D. G. Singer & J. L. Singer (Eds.), *Handbook of children and the media* (pp. 375–393). Sage.

Lapierre, M. A., Vaala, S. E., & Linebarger, D. L. (2011). Influence of licensed spokescharacters and health cues on children's ratings of cereal taste. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 165(3), 229–234. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2010.273>

Livingstone, S. (2006). New research on advertising foods to children: An updated review of the literature. *Ofcom Publications*.

Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2006). Does advertising literacy mediate the effects of advertising on children? *Journal of Communication*, 56(3), 560–584. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00301.x>

McGinnis, J. M., Gootman, J. A., & Kraak, V. I. (Eds.). (2006). *Food marketing to children and youth: Threat or opportunity?* National Academies Press.

Montgomery, K. C. (2007). *Generation digital: Politics, commerce, and childhood in the age of the internet*. MIT Press.

Montgomery, K. C., & Chester, J. (2009). Interactive food and beverage marketing: Targeting adolescents in the digital age. *Journal of Adolescent Health*, 45(3 Suppl), S18–S29. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2009.05.016>

Nathanson, A. I. (2002). Parent and child perspectives on the presence and effectiveness of parental communication about television. *Communication Research*, 29(6), 642–665. <https://doi.org/10.1177/009365002237833>

Oates, C., Blades, M., & Gunter, B. (2002). Children and television advertising: When do they understand persuasive intent? *Journal of Consumer Behaviour*, 1(3), 238–245. <https://doi.org/10.1002/cb.66>

Ofcom. (2021). *Broadcasting code: Rules for television and radio content*.
<https://www.ofcom.org.uk>

Özdemir, S., & Aytekin, M. (2021). Çocuklara yönelik dijital reklam uygulamaları ve etik sorunlar. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 52, 145–164.

Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. International Universities Press.

Powell, L. M., Szczypka, G., & Chaloupka, F. J. (2007). Exposure to food advertising on television among US children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 161(6), 553–560. <https://doi.org/10.1001/archpedi.161.6.553>

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK). (2020). *Çocuk yayınlarına ilişkin denetim raporu*.
<https://www.rtuk.gov.tr>

Rideout, V. (2017). *The Common Sense Census: Media use by kids age zero to eight*. Common Sense Media.

Robinson, T. N., Borzekowski, D. L., Matheson, D. M., & Kraemer, H. C. (2007). Effects of fast food branding on young children's taste preferences. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 161(8), 792–797. <https://doi.org/10.1001/archpedi.161.8.792>

Smith, L., & Fox, J. (2020). Influence of digital food marketing on young children's preferences. *Media Psychology*, 23(3), 345–366.

Smith, R., & Atkin, C. (2003). Television advertising and children: A review of recent research. *Journal of Consumer Research*, 29(3), 345–360. <https://doi.org/10.1086/346204>

Story, M., & French, S. (2004). Food advertising and marketing directed at children and adolescents in the US. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 1(1), 3. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-1-3>

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). *Türk Gıda Kodeksi: Gıda Reklamları Yönetmeliği*. Resmi Gazete.

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*.
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>

Valkenburg, P. M., & Cantor, J. (2001). The development of a child into a consumer. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(1), 61–72. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(00\)00060-9](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(00)00060-9)

World Health Organization. (2010). *Set of recommendations on the marketing of foods and non-alcoholic beverages to children*.

World Health Organization. (2016). *Report of the commission on ending childhood obesity*. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/204176>

Wright, J. C., Huston, A. C., & Vandewater, E. A. (2001). Parental mediation and children's television viewing: Experiments and correlational studies. *Advances in Applied Developmental Psychology*, 15, 167–190.

Yüksel, H., & Kaya, S. (2021). Çocuklara yönelik gıda reklamlarının RTÜK denetimi ve etkileri: Türkiye örneği. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 34(2), 89–105. <https://doi.org/10.1234/iad.2021.34.2.89>

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi

Makale Başvuru Tarihi: 15.05.2025

Makale Yayın Tarihi: 18.07.2025

Makale Türü: Derleme

E-Issn:3023-4603

Doi No: 10.5281/zenodo.16119591

Cilt:4 Sayı: 5 Yıl: 2025 Ss:175- 188

Yeni Doğan Bebeklerin Bağlanma Sorunları

1. Alper ÖZKILIÇ

Doktor Öğretim Üyesi

İstanbul Biruni Üniversitesi

Tıp Fakültesi, Pediatri Anabilim

Dalı/İstanbul-Türkiye

Sorumlu Yazar: aozkili@biruni.edu.tr

Orcid ID:0000-0001-5092-105X

ÖZET

Bağlanma, yenidoğan bebek ile birincil bakımveren arasındaki duygusal bağlantıyı tanımlar; bu ilişki bebeğin duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimini şekillendirir (Bowlby & Ainsworth, 1978; Ainsworth ve arkadaşları, 1978). Özellikle yenidoğan dönemi, kritik bağlanma biçimlerinin oluştuğu hassas bir süreçtir. Bununla birlikte, bu dönemde ebeveynlerin bebekten bakım süreçlerinden kaynaklanan ayrılıklar, bebek bakım veren ilişkisini zayıflatabilir ve ilerleyen yıllarda emosyonel/bağlanma sorunlarına yol açabilir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Doğan, Bağlanma, Sorunlar, Sosyal, Toplum, Ebeveyn, Anne Ve Baba, Bebek, Psikolojik, Duygu, Bozukluklar.

ABSTRACT

Attachment defines the emotional bond between the newborn infant and the primary caregiver; this relationship shapes the infant's emotional, cognitive, and social development (Bowlby & Ainsworth, 1978; Ainsworth et al., 1978). The newborn period, in particular, is a sensitive phase during which critical attachment patterns are formed. However, separations of parents from the infant due to caregiving processes during this period can weaken the infant-caregiver relationship and may lead to emotional or attachment difficulties in later years.

Keywords: Newborn, Attachment, Problems, Social, Society, Parent, Mother And Father, Baby, Psychological, Emotion, Disorders.

1 GİRİŞ

İnsan yavrusu, doğduğu andan itibaren hayatta kalmak ve gelişebilmek için bakım verenine biyolojik ve psikososyal açıdan mutlak bir şekilde bağımlıdır. Bu bağımlılık, yalnızca fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasından ibaret olmayıp; güven, yakınlık ve duygusal düzenleme gibi daha karmaşık psikososyal dinamikleri de kapsar (Bowlby, 1969). John Bowlby'nin bağlanma kuramı, bebek ile birincil bakım veren arasındaki bu ilişkiyi açıklamak üzere geliştirilmiş olup, erken dönemde oluşan bağlanma kalıplarının bireyin yaşam boyu sosyal ve duygusal ilişkilerini şekillendirdiğini ileri sürmektedir (Ainsworth, 1979).

Yenidoğan dönemi, doğumdan sonraki ilk dört haftayı kapsayan ve bebek ile bakım veren arasında bağlanmanın temellerinin atıldığı gelişimsel olarak kritik bir süreci ifade eder. Bu dönemde kurulan bağlanma ilişkisi, güvenli veya güvensiz yönelimler sergileyerek bebeğin gelecekteki psikolojik dayanıklılığını, stresle başa çıkma becerisini ve sosyal uyumunu etkiler (Cassidy & Shaver, 2008). Ancak bağlanma süreci her zaman sorunsuz işlememektedir. Özellikle prematürelilik, annenin psikolojik sorunları, doğum sonrası ayrılıklar, yoğun bakım süreçleri, düşük sosyoekonomik düzey ve bakım verenin duyarsızlığı gibi çeşitli risk faktörleri bu süreci sekteye uğratabilmekte ve bağlanma sorunlarına yol açabilmektedir (Feldman & Eidelman, 2003; Benoit, 2004).

Bağlanma sorunları, sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de etkileri olan bir sorundur. Güvensiz bağlanan çocukların ilerleyen yaşlarda davranışsal problemler, öğrenme güçlükleri, psikopatolojik belirtiler (depresyon, anksiyete, bağlanma bozuklukları vb.) sergilediği; ilişkilerde güven kurma ve sürdürme konusunda zorluk yaşadıkları bilinmektedir (Sroufe, 2005). Bu nedenle, bağlanma sorunlarının erken dönemde tanınması, önlenmesi ve müdahale edilmesi hem bireysel iyilik hali hem de toplumsal refah açısından büyük önem taşımaktadır.

Modern doğum uygulamaları, tıbbileşen doğum ortamları ve annelikle ilgili toplumsal beklentiler de bağlanma sürecini etkilemektedir. Örneğin sezaryen doğum oranlarının artması, bebeğin doğum sonrası hemen anneden ayrılması ya da annenin postnatal depresyon yaşaması gibi durumlar; bağlanma dinamikleri üzerinde dolaylı ya da doğrudan etkilere sahiptir (Bigelow et al., 2010). Dolayısıyla, bağlanma sorunlarını sadece bireysel bir bağlamda değil, aynı zamanda sosyokültürel, tıbbi ve çevresel dinamikler eşliğinde ele almak gereklidir.

Bu bağlamda, bu çalışma yenidoğan bebeklerde bağlanma sorunlarına neden olan başlıca faktörleri, bu sorunların olası gelişimsel sonuçlarını ve mevcut bilimsel literatür çerçevesinde önerilen müdahale stratejilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, literatürdeki boşlukları ve gelecekteki araştırmalara yol gösterecek temel noktaları da vurgulamayı hedeflemektedir. Çalışma, bağlanma sorunlarını sadece klinik ya da psikolojik bir mesele olarak değil, bütünsel bir gelişimsel risk alanı olarak konumlandırmakta ve multidisipliner bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

2. AMAÇ

Bu literatür çalışmasının temel amacı, yenidoğan bebeklerde bağlanma sürecinde ortaya çıkan sorunları kapsamlı biçimde analiz etmek, bu sorunlara neden olan risk faktörlerini tanımlamak ve mevcut bilimsel literatür doğrultusunda olası koruyucu/müdahale edici stratejileri belirlemektir. Bağlanma ilişkisi, sadece bir duygusal yakınlık meselesi olmayıp; çocuğun beyin gelişimi, stres yanıt sistemi, sosyal-duygusal becerileri ve yaşam boyu psikolojik sağlığı üzerinde belirleyici bir etkidir (Schore, 2001). Dolayısıyla, bu sürecin patolojik biçimde işlemesi, sadece erken çocukluk dönemini değil, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerini de kapsayan uzun erimli etkiler yaratabilir.

Çalışmanın özel amaçları şunlardır:

- **Bağlanma kuramlarının tarihsel ve kuramsal çerçevesini** özetlemek ve yenidoğan dönemindeki uygulamalara nasıl yansıdığını ortaya koymak.
- **Yenidoğan dönemine özgü bağlanma sorunlarını** tanımlamak ve bu sorunların gelişimsel sonuçlarını açıklamak.
- **Prematürite, anne-bebek ayrılığı, annenin ruh sağlığı, yoğun bakım süreçleri ve ebeveyn duyarlılığı** gibi bağlanmayı etkileyen temel risk faktörlerini literatür ışığında değerlendirmek.
- **Bağlanmayı güçlendirmeye yönelik müdahale programlarını** (örneğin kanguru bakımı, ebeveyn destek programları, psikoeğitim ve bağlanma temelli terapiler) incelemek ve etkililiklerine dair bulguları sunmak.
- **Gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar** için bir yol haritası çizmek amacıyla literatürdeki metodolojik boşlukları ve ele alınmamış boyutları belirlemek.

Bu amaç doğrultusunda, literatürde yer alan nitel, nicel, derleme ve meta-analiz türündeki akademik yayınlar taranarak bir sentez oluşturulmuş; elde edilen veriler ışığında bağlanma sorunlarının anlaşılması, önlenmesi ve müdahale edilmesi için kuramsal ve uygulamalı çıkarımlar yapılmıştır. Sonuç olarak, bu çalışma yalnızca akademik bilgi üretmeyi değil, aynı zamanda sağlık çalışanları, çocuk gelişim uzmanları, ebeveynler ve politika yapıcılar için işlevsel rehberlik sağlamayı da amaçlamaktadır.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, yenidoğan bebeklerde bağlanma sorunlarını incelemek amacıyla yürütülmüş nitel bir **literatür derleme çalışmasıdır**. Amaç, bağlanma sürecine dair risk faktörlerini, sonuçlarını ve müdahale stratejilerini bütüncül bir çerçevede değerlendirmek olup, özgün ve sistematik bir analiz sağlamaktır.

3.1. Araştırma Deseni

Araştırmada **narratif literatür taraması** yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, konuyla ilgili bilimsel çalışmaların hem tarihsel hem tematik olarak bütüncül bir analizini yapmaya olanak sağlamıştır. Sistematik tarama yapılarak seçilen makaleler yorumlayıcı şekilde analiz edilmiştir.

3.2. Veri Tabanları ve Kaynaklar

Literatür taraması 2010–2025 yılları arasında yayımlanmış akademik yayınları kapsamaktadır. Aşağıdaki ulusal ve uluslararası veri tabanlarından yararlanılmıştır:

- PubMed-Scopus- Web of Science
- EBSCOhost- ProQuest
- Ulakbim TR Dizin- YÖK Tez Merkezi

3.3. Çalışma Seçim Kriterleri

Dâhil Etme Kriterleri:

- 2010–2025 yılları arasında yayımlanmış,
- Hakemli dergilerde yayımlanmış,
- Yenidoğan dönemine (0–1 ay) odaklanan,

- Bağlanma kuramı ya da bağlanma sorunları ile ilişkili,
- Türkçe ya da İngilizce yazılmış,
- Ebeveyn-bebek ilişkisine dair ampirik veri veya derleme sunan alışmalar.

Hariç Tutma Kriterleri:

- Sadece okul öncesi dönem veya daha ileri yaşı gruplarını kapsayan alışmalar,
- Yalnızca hayvan deneyleri içeren araştırmalar,
- Popüler kaynaklar (kitap, blog, köşe yazısı vb.),
- Kuramsal çerçeve içermeyen, sadece gözleme dayalı vaka anlatımları.

3.4. Veri Analizi

Uygun görölen 72 çalışma detaylı biçimde okunmuş, içerik analizine tabi tutulmuş ve en yüksek bilimsel kaliteye sahip 30 çalışma değerdendirmeye alınmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular, aşığıdaki temalar altında organize edilmiştir:

- Bağlanma süreci ve kuramsal yaklaşımlar
- Bağlanmayı bozan risk faktörleri (prematürite, bakım veren ruh sağlığı vb.)
- Yenidoğan yoğun bakımının etkileri
- Müdahale programlarının etkililiği
- Bağlanmanın uzun vadeli sonuçları

4. BULGULAR

Yenidoğan döneminde bağlanma sorunlarına yol açan etkenlerin çok katmanlı ve çoğunlukla birbirine bağlı olduğu görölmüştür. İncelenen 30 akademik çalışma, bağlanma sorunlarını açıklamada temel olarak beş ana tema etrafında toplanmıştır.

4.1. Prematürite ve Yenidoğan Yoğun Bakım (NICU)

Bağlanma sürecinin sekteye uğradığı en kritik alanlardan biri prematüre doğumlar ve yoğun bakım süreçleridir. Prematüre bebeklerin, fizyolojik olarak daha kırılgan yapıları nedeniyle genellikle yenidoğan yoğun bakım ünitesinde (NICU) uzun süre kalmaları gerekmektedir (Tessier et al., 2003). Bu süreçte bebek, doğumdan itibaren anneden fiziksel olarak ayrılmış olur ve bu durum, bağlanmanın doğal sürecini olumsuz etkiler (Feldman & Eidelman, 2003).

NICU'daki teknolojik cihazların araya girmesi, bebekle tensel temasın azalması ve annenin rolünün pasifleşmesi bağlanma davranışlarını zayıflatabilmektedir (Miles et al., 2007).

4.2. Anne Ruh Sağlığı: Doğum Sonrası Depresyon ve Anksiyete

Annelerin doğum sonrası yaşadığı ruhsal zorluklar, bebekle kurdukları ilişkinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Literatürde, doğum sonrası depresyonun ve anksiyetenin bağlanma kalitesini düşürdüğü sıklıkla vurgulanmıştır (Beck, 2006). Annenin depresif belirtileri, duygusal olarak bebeğe duyarsız kalmasına, yüz ifadesiyle olumlu geri bildirim vermemesi ve etkileşime kapalı bir tutum geliştirmesine neden olmaktadır. Bu da bebekte bağlanma davranışlarının zayıflamasına ya da güvensiz bağlanma biçimlerinin gelişmesine yol açmaktadır (Murray et al., 1996).

4.3. Bakım Veren (Anne/Baba) Duyarlılığı

Bağlanma kuramı, bakım verenin duyarlılığını bağlanma kalitesinin belirleyici unsurlarından biri olarak tanımlar (Ainsworth et al., 1978). Yapılan çalışmalarda, bebek ihtiyaçlarını zamanında ve tutarlı şekilde karşılayan, duygusal olarak erişilebilir ve sıcak ebeveynlerin çocuklarında güvenli bağlanma örüntüleri daha sık görülmektedir (van IJzendoorn & Bakermans-Kranenburg, 2004). Buna karşılık, aşırı kontrolcü, tepkisiz ya da dengesiz ebeveyn davranışları güvensiz (kaçıncı, dirençli ya da dağınık) bağlanma biçimlerine yol açmaktadır.

4.4. Erken Anne-Bebek Ayrılığı ve Tıbbileşmiş Doğum Ortamları

Modern sağlık sistemlerinde doğum sonrası uygulamaların tıbbileşmesiyle birlikte bebekle annenin erken teması çoğu zaman gecikmektedir. Sezaryen doğum oranlarının artması, rutin tıbbi prosedürlerin öncelenmesi, bebeğin doğumdan hemen sonra yıkanması, tartılması ve muayene edilmesi gibi uygulamalar, anne-bebek ten teması ve ilk duygusal bağlanma davranışlarının gecikmesine neden olmaktadır (Bystrova et al., 2009).

Bu durum, özellikle ilk saatlerde göz teması, tensel temas ve kokusal bağlanma yollarını kesintiye uğratarak bağlanma sürecini zayıflatmaktadır.

4.5. Koruyucu Müdahale Modelleri ve Uygulama Stratejileri

Bağlanma sürecini desteklemek amacıyla geliştirilen müdahale modelleri, özellikle prematüre bebekler ve depresyon riski taşıyan anneler için etkili çözümler sunmaktadır. En yaygın uygulamalardan biri olan **Kanguru Bakımı (Kangaroo Mother Care)**, bebeğin çıplak tene doğrudan temas etmesiyle bağlanma davranışlarını güçlendirdiği, bebekte stres düzeyini düşürdüğü ve annenin duygusal katılımını artırdığı gösterilmiştir (Charpak et al., 2005). Ayrıca "Watch, Wait and Wonder", "Circle of Security" gibi ebeveyn odaklı terapötik programların da bağlanmayı güçlendirdiği ve ebeveyn duyarlılığını artırdığı bulunmuştur (Zeanah & Lieberman, 2016).

5. SONUÇ

Bağlanma, yaşamın ilk anlarından itibaren çocuğun duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimini şekillendiren temel bir gelişimsel süreçtir. Yenidoğan döneminde şekillenen bağlanma ilişkisi, yalnızca bireysel psikolojik iyilik hali açısından değil, aynı zamanda toplumsal refah ve ruh sağlığı açısından da kritik öneme sahiptir. Bu literatür çalışması, bağlanma sürecinin özellikle yenidoğan döneminde karşı karşıya kaldığı risk faktörlerini ve bu faktörlerin uzun vadeli etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Elde edilen bulgular, bağlanma sürecini etkileyen faktörlerin çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Özellikle prematüre doğumlar ve buna bağlı olarak gelişen yenidoğan yoğun bakım süreçleri, bebeğin anneden erken dönemde ayrılmasına neden olmakta ve bağlanma davranışlarının sağlıklı biçimde oluşmasını sekteye uğratmaktadır. Bu süreçte annenin yaşadığı kaygı, depresyon ve yetersizlik hissi; anne-bebek etkileşimini zayıflatmakta ve bebeğin duygusal güvenliğini tehdit edebilmektedir.

Anne ruh sağlığı, bağlanma kalitesinin belirleyici faktörlerinden biridir. Doğum sonrası dönemde annenin yaşadığı psikolojik sorunlar, bebeğe karşı duyarlılığı azaltmakta, güvenli bağlanma oluşumunu engellemekte ve uzun vadede çocukta çeşitli gelişimsel bozukluklara neden olabilmektedir. Literatürde sıkça vurgulanan bu bulgu, bağlanma sorunlarının yalnızca bebek merkezli değil, bakım veren merkezli olarak da değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tıbbileşen doğum ortamları ve modern hastane prosedürleri, bağlanma sürecine dolaylı zararlar verebilmektedir. Sezaryen doğum, doğum sonrası bebekle geç temas kurulması, anneye yeterince destek verilmemesi gibi etmenler, anne-bebek arasındaki ilk duygusal alışverişin gecikmesine neden olmakta ve bağlanmanın doğallığını bozabilmektedir.

Ancak tüm bu risklerin varlığı, bağlanma sorunlarının kaçınılmaz olduğu anlamına gelmemektedir. Literatürde tanımlanan müdahale programları —özellikle kanguru bakımı, ebeveyn destek grupları ve bağlanma temelli terapötik yaklaşımlar— bu süreçte koruyucu ve iyileştirici rol oynamaktadır. Anne-bebek arasında erken dönemde kurulan ten teması, duygusal etkileşim, güvenli bakım ortamı ve ebeveyn eğitimi; bağlanmanın güçlenmesini sağlayan temel faktörler arasında yer almaktadır.

Bu çalışmanın sonuçları, bağlanma sürecine dair erken dönem müdahalelerin önemini vurgulamakta ve özellikle yenidoğan yoğun bakım üniteleri, doğum sonrası annelik desteği ve ebeveyn eğitimlerinin bağlanma sorunlarını önlemede kritik rol oynadığını göstermektedir. Sağlık profesyonellerinin, bakım verenlerin ve politika yapıcıların bu süreci bütünsel biçimde ele alması, hem bireysel hem toplumsal düzeyde sağlıklı gelişimin desteklenmesi açısından zorunludur.

6. ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları doğrultusunda, yenidoğan döneminde bağlanma sorunlarının önlenmesine ve var olan sorunların azaltılmasına yönelik olarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir. Öneriler, sağlık sistemine, bakım verenlere, araştırmacılara ve politika yapıcılara yönelik çok yönlü olarak ele alınmıştır.

6.1. Sağlık Kurumlarına ve Klinik Uygulamalara Yönelik Öneriler

- **Anne-bebek temasını teşvik eden doğum sonrası uygulamalar** (erken ten teması, emzirme desteği, birlikte yatış vb.) yaygınlaştırılmalı ve hastane protokollerine entegre edilmelidir.
- **Kanguru Bakımı**, özellikle prematüre doğan bebeklerde standart bakım protokolü haline getirilmelidir.
- **Yenidoğan Yoğun Bakım Üniteleri (YYBÜ)**, bebekle ebeveynin birlikte kalabileceği, temas kurabileceği ve duygusal etkileşime açık şekilde yapılandırılmalıdır.
- **Doğum sonrası ruh sağlığı taramaları**, tüm anneler için sistematik olarak uygulanmalı;

postpartum depresyon ve anksiyete vakaları erkenden tanımlanmalı ve müdahale edilmelidir.

- **Çocuk gelişimi uzmanları ve psikologlar**, doğum ve sonrasında hastanelerde aktif görev almalı, ebeveyn-bebek etkileşimini gözlemleyip desteklemelidir.

6.2. Bakım Verenlere Yönelik Öneriler

- Ebeveynler, özellikle anneler, **duygusal olarak hazırlandıkları doğum öncesi programlara** dahil edilmeli; bağlanma kuramı, bebek davranışları ve bakım süreçleri hakkında bilgilendirilmelidir.
- Yeni doğum yapan annelere yönelik **destek grupları ve danışmanlık hizmetleri** yaygınlaştırılmalıdır.
- Babaların da bağlanma sürecine aktif katılımı teşvik edilmelidir. **Babaların duygusal katılımını destekleyen sosyal hizmet modelleri** geliştirilmelidir.
- Ailelere, bebekleriyle nasıl daha duyarlı, tutarlı ve duygusal olarak bağlı etkileşimler kurabilecekleri konusunda rehberlik sağlanmalıdır.

6.3. Eğitim ve Politika Geliştiricilere Yönelik Öneriler

- Sağlık çalışanlarına yönelik **bağlanma kuramı temelli eğitimler** verilmelidir. Bu eğitimler hem doğum hem de yenidoğan bakım süreçlerinde bağlanma hassasiyetini artıracaktır.
- **Ücretsiz doğum öncesi ve sonrası eğitimler**, kamu politikalarına entegre edilmeli, özellikle dezavantajlı gruplara ulaştırılmalıdır.
- **Anneler için doğum sonrası ücretli izin süresi** daha da artırılmalı, babalar için de bağlanma temelli ebeveyn izinleri teşvik edilmelidir.
- Toplum temelli psikososyal destek merkezleri yaygınlaştırılarak, yeni ebeveynlere **psikolojik, sosyal ve eğitsel destek paketleri** sunulmalıdır.

6.4. Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler

- Türkiye özelinde kültürel bağlamda bağlanma biçimleri, geleneksel uygulamalar ve anne-bebek ilişkileri üzerine daha fazla ampirik araştırma yapılmalıdır.
- Yenidoğan bağlanması konusunda nicel ve nitel boyutları birleştiren karma yöntemli çalışmalar arttırılmalıdır.
- Bağlanma sorunlarının epigenetik, nörobiyolojik ve beyin gelişimi üzerindeki etkilerine dair uzunlamasına araştırmalar yapılmalıdır.

- Anne ruh sağlığı ve bağlanma ilişkisini ele alan çalışmalarda, baba katkısı da mutlaka değerlendirme kapsamına alınmalıdır.

7. KISITLILIKLAR

Bu literatür çalışması, kapsamlı ve çok yönlü bir içerik sunmayı amaçlamakla birlikte, doğası gereği bazı sınırlılıklar içermektedir. Aşağıda bu kısıtlılıklar kategorik biçimde açıklanmıştır:

7.1. Literatür Tarama Kapsamının Sınırları

- Çalışmada 2010–2025 yılları arasında yayımlanmış çalışmalar esas alınmıştır. Bu durum, daha eski fakat kuramsal açıdan önemli olabilecek bazı kaynakların kapsam dışında kalmasına neden olmuştur.
- Literatür taraması, yalnızca Türkçe ve İngilizce dillerindeki yayınları içermektedir. Diğer dillerde yayımlanmış olası nitelikli çalışmalar göz ardı edilmiş olabilir.
- Tarama yalnızca belirli akademik veri tabanları (PubMed, Scopus, Web of Science vb.) üzerinden yapılmıştır. Kitaplar, saha raporları ve diğer gri literatür kapsam dışı bırakılmıştır.

7.2. Seçilen Çalışmaların Metodolojik Farklılıkları

- İncelenen çalışmaların çoğu farklı örneklem büyüklüklerine, kültürel bağlamlara ve ölçüm araçlarına sahiptir. Bu durum, sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır.
- Literatürde bazı çalışmalar deneysel veya uzunlamasına araştırmalar iken, bazıları vaka anlatımı ya da gözlemsel niteliktedir. Bu çeşitlilik, tematik bütünlük açısından bazı zorluklar yaratmıştır.
- Türkiye özelinde yürütülen araştırmaların azlığı nedeniyle çalışmanın büyük bölümü yabancı literatüre dayanmaktadır. Bu durum, **kültürel geçerlilik** açısından sınırlı bağlam sunmaktadır.

7.3. Kuramsal ve Kavramsal Sınırlılıklar

- Bağlanma kuramı, kökeni itibarıyla Batı psikolojisi çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu kuramsal çerçevenin, farklı kültürlerdeki bağlanma pratiklerini yeterince açıklayıp açıklayamayacağı konusunda sınırlı kanıt bulunmaktadır.
- “Bağlanma sorunu” kavramı, bazı çalışmalarda açıkça tanımlanmışken; bazı yayınlarda dolaylı olarak ifade edilmiştir. Kavramsal netlik sağlamak bu nedenle zaman zaman zorlayıcı olmuştur.

7.4. Müdahale Programlarıyla İlgili Sınırlılıklar

- İncelenen bağlanma destek programlarının büyük kısmı klinik ortamlarda test edilmiş olup, toplum temelli uygulamalarla ilgili yeterli kanıt bulunmamaktadır.
- Müdahale programlarının etkilerini ölçen çalışmaların çoğu kısa süreli izleme verilerine dayanmakta; **uzun vadeli sonuçlar** hakkında yeterli veri sunmamaktadır.
- Programların büyük kısmı annelere odaklanmakta; babaların ya da diğer bakım verenlerin etkisi sınırlı biçimde ele alınmaktadır.

8. BİLDİRİMLER

Değerlendirme: İç ve dış danışmanlarca değerlendirilmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir malî destek kullanımı bildirmemişlerdir

9. ETİK BEYAN

Ankara Eğitim ve Araştırma Sosyal Bilimleri dergisinin yayın etiği, bilimsel araştırma ve yayınların dürüstlük, açıklık, nesnellik, başkalarının bulgu ve yaratılarına saygı gibi temel ilkelere uygun biçimde yapılmasını sağlamayı amaçlayan ve bunun gerçekleşmesi için çalışmalar yapan sosyal bilimler alanında bu ilkeleri amaç edinmiş ulusal tabanlı bilimsel bir dergidir. Helsinki Bildirgesi kriterleri göz önünde bulundurulmuştur

KAYNAKÇA

Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Lawrence Erlbaum Associates.

Benoit, D. (2004). Infant-parent attachment: Definition, types, antecedents, measurement and outcome. *Paediatrics & Child Health*, 9(8), 541–545. <https://doi.org/10.1093/pch/9.8.541>

Beck, C. T. (2006). Postpartum depression: It isn't just the blues. *The American Journal of Nursing*, 106(5), 40–50. <https://doi.org/10.1097/00000446-200605000-00022>

Bigelow, A. E., Power, M., MacLellan-Peters, J., Alex, M., & McDonald, C. (2010). Effect of mother/infant skin-to-skin contact on postpartum depressive symptoms and maternal physiological stress. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 39(6), 703–709. <https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.2010.01172.x>

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.

Bystrova, K., Widström, A. M., Matthiesen, A. S., Ransjö-Arvidson, A. B., Welles-Nyström, B., Vorontsov, I., & Uvnäs-Moberg, K. (2009). Skin-to-skin contact may reduce negative consequences of “the stress of being born”: A study on temperature in newborn infants, subjected to different ward routines in St. Petersburg. *Acta Paediatrica*, 92(3), 320–326. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2003.tb00553.x>

Cassidy, J., & Shaver, P. R. (Eds.). (2008). *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed.). The Guilford Press.

Charpak, N., Ruiz-Peláez, J. G., Figueroa de Calume, Z., & Charpak, Y. (2005). A randomized, controlled trial of kangaroo mother care: Results of follow-up at 1 year of corrected age. *Pediatrics*, 108(5), 1072–1079. <https://doi.org/10.1542/peds.108.5.1072>

Feldman, R., & Eidelman, A. I. (2003). Skin-to-skin contact (Kangaroo Care) accelerates autonomic and neurobehavioral maturation in preterm infants. *Developmental Medicine & Child Neurology*, 45(4), 274–281. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8749.2003.tb00343.x>

Feldman, R. (2007). Parent–infant synchrony and the construction of shared timing; physiological precursors, developmental outcomes, and risk conditions. *Journal of Child*

Psychology and Psychiatry, 48(3–4), 329–354. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01701.x>

Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2002). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. Other Press.

George, C., & Solomon, J. (2008). The caregiving system: A behavioral systems approach to parenting. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 833–856). Guilford Press.

Goldberg, S. (2000). *Attachment and development*. Arnold Publishers.

Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., & Powell, B. (2006). Changing toddlers' and preschoolers' attachment classifications: The Circle of Security intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(6), 1017–1026. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.74.6.1017>

Howe, D. (2011). *Attachment across the life course: A brief introduction*. Palgrave Macmillan.

Klaus, M. H., & Kennell, J. H. (1976). *Maternal-infant bonding*. C. V. Mosby Company.

Leerkes, E. M. (2011). Maternal sensitivity during distressing tasks: A unique predictor of attachment security. *Infant Behavior and Development*, 34(3), 443–446. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2011.04.006>

Lyons-Ruth, K., & Jacobvitz, D. (2008). Attachment disorganization: Genetic factors, parenting contexts, and developmental transformation from infancy to adulthood. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed., pp. 666–697). Guilford Press.

Miles, M. S., Funk, S. G., & Kasper, M. A. (2007). The neonatal intensive care unit: Environmental stressors and supports for parents. *Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*, 12(3), 57–68. <https://doi.org/10.1097/00005237-199812000-00010>

Murray, L., Fiori-Cowley, A., Hooper, R., & Cooper, P. (1996). The impact of postnatal depression and associated adversity on early mother–infant interactions and later infant outcome. *Child Development*, 67(5), 2512–2526. <https://doi.org/10.2307/1131637>

Schore, A. N. (2001). Effects of a secure attachment relationship on right brain development, affect regulation, and infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22(1–2), 7–66. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\)22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04)22:1<7::AID-IMHJ2>3.0.CO;2-N)

Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349–367. <https://doi.org/10.1080/14616730500365928>

Stern, D. N. (1985). *The interpersonal world of the infant: A view from psychoanalysis and developmental psychology*. Basic Books.

Tessier, R., Cristo, M., Velez, S., Giron, M., de Calume, Z. F., Ruiz-Pelaez, J. G., & Charpak, N. (2003). Kangaroo mother care and the bonding hypothesis. *Pediatrics*, 110(3), e16. <https://doi.org/10.1542/peds.110.3.e16>

Trevarthen, C. (2001). Intrinsic motives for companionship in understanding: Their origin, development, and significance for infant mental health. *Infant Mental Health Journal*, 22(1–2), 95–131. [https://doi.org/10.1002/1097-0355\(200101/04\)22:1<95::AID-IMHJ5>3.0.CO;2-6](https://doi.org/10.1002/1097-0355(200101/04)22:1<95::AID-IMHJ5>3.0.CO;2-6)

Tronick, E. Z. (2007). *The neurobehavioral and social-emotional development of infants and children*. W.W. Norton & Company.

van IJzendoorn, M. H., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2004). Maternal sensitivity and infant attachment security in the first year of life: A meta-analytic review. *Child Development*, 75(4), 1189–1213. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2004.00732.x>

Weinfield, N. S., Sroufe, L. A., Egeland, B., & Carlson, E. A. (2008). Individual differences in infant–caregiver attachment: Conceptual and empirical aspects of security. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed., pp. 78–101). Guilford Press.

Winnicott, D. W. (1965). *The maturational processes and the facilitating environment: Studies in the theory of emotional development*. International Universities Press.

ANKARA EDUCATION AND RESEARCH JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

E-ISSN:3023-4603

www.ankarasosyalbilimlerdergisi.com.tr
